

Иванка Атанасова

РЕЧНИК НА ТЕРМИНИТЕ В ИЗОБРАЗИТЕЛНОТО ИЗКУСТВО

Велико Търново • 2006

Великотърновски университет
"Св. св. Кирил и Методий"
Филологически факултет
Катедра "Руски език"

Иванка Атанасова

**РЕЧНИК НА ТЕРМИНИТЕ
В ИЗОБРАЗИТЕЛНОТО ИЗКУСТВО**

**Велико Търново
2006**

**ISBN-10: 954-775-577-3
ISBN-13: 978-954-775-577-2**

Уеб сайт: <http://ruskiezik.blogspot.com>

ПРЕДГОВОР

Терминологията на изобразителното изкуство обхваща обширен и тематично разнообразен слой от лексиката на съвременния български език, представен в лексикографията в твърде ограничен обем. "Кратък речник на термините в изобразителното изкуство" [С., 1970] в известен смисъл е морално остарял и не удовлетворява потребностите на широкия кръг читатели.

Като основен източник на езиковия материал за настоящия речник беше използван го-репосоченият "Кратък речник на термините в изобразителното изкуство", съдържащ около 600 речникови статии. Допълнителният материал (еднословни термини и терминологични словосъчетания) е избран от енциклопедични и тълковни речници, речници на чуждите думи, учебни пособия, специална научна и научно-популярна литература по технология и история на изобразителното изкуство, списания, каталози от художествени изложби. За изясняване значенията на някои термини са използвани информатори – преподаватели и студенти от Факултета за изобразителни изкуства.

Определяйки границите на терминологията на изобразителното изкуство, трябва да отбележим неясните им очертания, неточността, неопределеността, което е свързано не само със специфичния характер на самото изобразително изкуство, но и с факта, че значителна част от термините обслужва и други области на знанието, участва едновременно и в състава на други терминологични системи като, например, ботаника, зоология, химия, анатомия на човека и животните, минералогия, история, археология, етнография, спорт, туризъм, архитектура, промишлено производство и др.

В съвременния живот всички предмети, които обкръжават човека, са или обект на изображение в изобразителното изкуство, или резултат от творческия труд, или съучастието на художника в широк смисъл в тяхното създаване.

В речника не е възможно да се включат всички термини, обозначаващи обекти на изображението, тъй като такъв обект в изобразителното изкуство е цялата обкръжаваща ни действителност, но задължително трябва да се включат термините, които, благодарение на специфичното им лексикално значение, функционират единствено в сферата на изобразителното изкуство и формират централния слой (ядрото) на специалната лексика.

Подборът на термините от периферните слоеве се извършва по няколко принципа, от които най-важни са следните: необходимост, честотност, актуалност на употребата.

Традиционно в терминологичните речници на изобразителното изкуство отсъстват термини от сферата на архитектурата и пластичната анатомия на човека поради специфичните им особености, отличаващи ги както по съдържание, така и по структура от останалите термини, а също и термини, назоваващи оттенъци на цветове. Първо, поради голямото разнообразие на цветовете оттенъци не всички имат названия, и второ, художниците се интересуват преди всичко от химичния състав и свойствата на художествените бои като пластичност, трайност, отровност, плътност, прозрачност и пр., с които най-често са свързани техните названия.

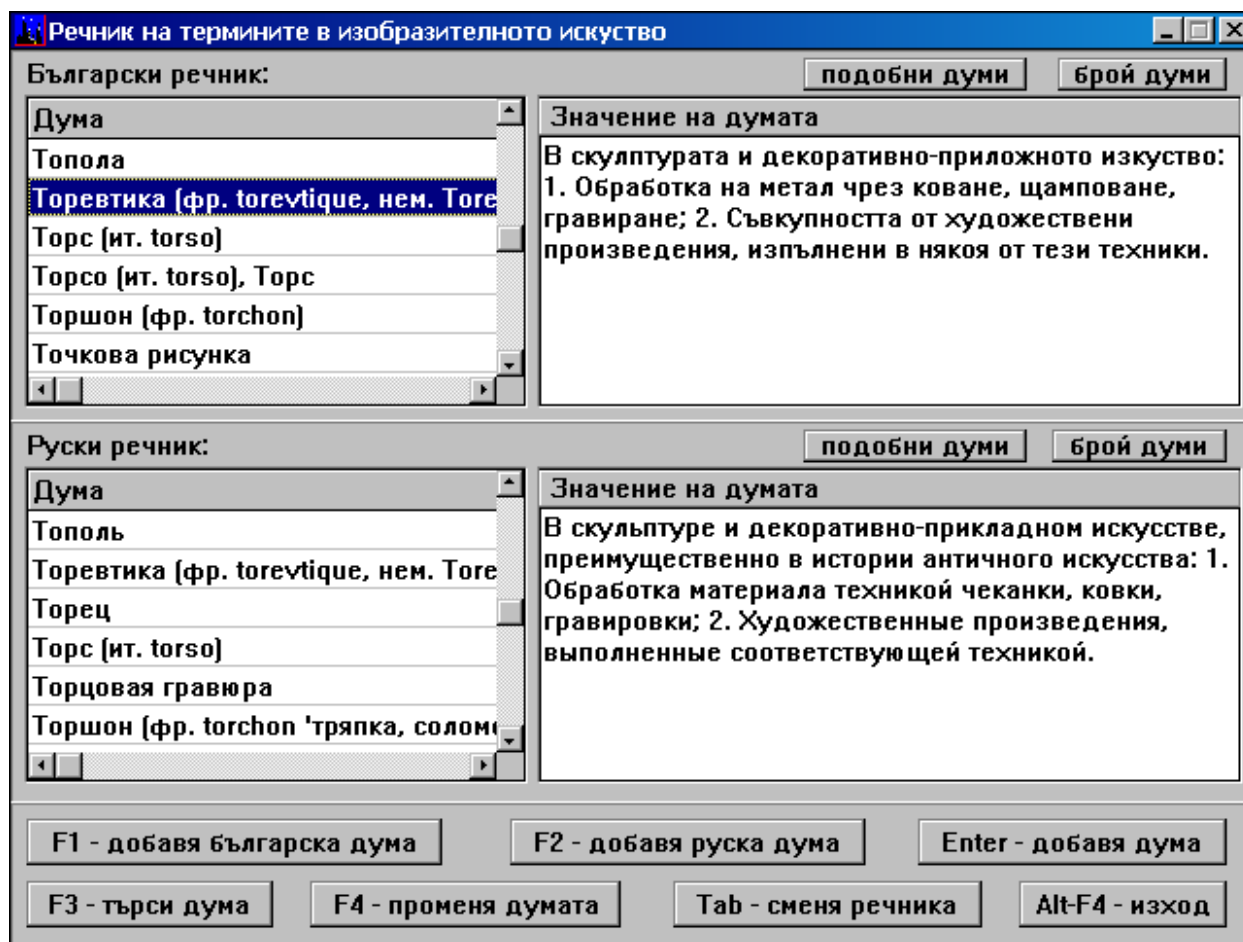
Народните художествени занаяти са толкова разнообразни, че практически не е възможно да се обхване цялата лексика, свързана с тях.

В речника са включени професионализмите и номенклатурните названия, тъй като основната им част обслужва изключително терминологията на изобразителното изкуство и, следователно, влиза в централния ѝ слой, а между термините, професионализмите и номенклатурните названия няма ясно очертани граници.

Терминологията на изобразителното изкуство не е подлагана на унифициране в съответствие с изискванията на някои лингвисти към термините, а се е развивала стихийно (с изключение на отделни опити на някои художници и изкуствоведи). Ето защо както в специалната литература, така и в терминологичните речници се срещат термини с неточно (пошироко или по-тясно) значение, полисемантични термини, синоними (дублети и варианти).

В семантичен план термините на изобразителното изкуство, включени в речника, образуват изключително пъстра група. Те означават: раздели, жанрове и техните разновидности; различни художествени течения, направления; творчески организации на художници; материали, инструменти, техники и технически разновидности; художници според характера на творческия им труд и принадлежността им към различни направления, течения в изкуството; действия и процеси, свързани с художествените произведения; начини за експониране и разпространение на художествените произведения; обекти на изображението и пр.

При съставянето на речника беше използван специално разработен за тази цел софтуерен продукт, предназначен за построяване и поддръжка на компютърни речници – *Компютърен речник на термините на изобразителното изкуство (КРТИИ)*. Той представлява малка информационна система, основана на релационни бази данни и осигуряваща поддръжката на двата речника – българския и руския. На фигура № 1 е показана работна страница на *КРТИИ*.

Фиг. № 1 Работна страница на *КРТИИ*

Горната половина на главния прозорец е предназначена за българския компютърен речник, а долната – за руския. Речниковите статии са разположени по азбучен ред, а в скоби е отбелязан произходът на заетите от чужди езици еднословни термини. Синонимите (дублети и варианти) се разполагат вертикално по азбучен ред и хоризонтално най-често след доминантата. Тълкуванията се подават във вид на описателна дефиниция, като се включват всич-

ки значения на полисемантичните термини. Компютърната програма не само автоматично подрежда лексикалните единици по азбучен ред, но и предоставя възможност паралелно да се наблюдават термините еквиваленти, да се редактират речниковите статии, да се отстранява излишната информация, бързо да се намира нужният термин или да се открива отсъствието му.

Оформяне на речниковите статии

В настоящия речник е възприета азбучната система на подаване на термините, макар че при терминологични словосъчетания, образувани на базата на един основен термин с помощта на разпространители, се предпочита азбучно-гнездовата система. Изборът е наложен от техническите възможности на компютърната програма и удобството при използване от широк кръг читатели на двуезичните тълковни речници в окончателния им книжен вариант.

Речникът съдържа около 3 000 лексикална единици, 46 % от които са терминологични словосъчетания. Еднословните термини са представени главно от съществителни имена (94 %). Глаголите (предимно от несвършен вид) образуват ограничена група, включваща само 5 % от термините, а субстантивирани прилагателни имена и причастия обхващат около 1 % от термините. Нашите наблюдения потвърждават главната особеност на терминологичната лексика – именния ѝ характер.

Терминологичните словосъчетания са образувани предимно на основата на съществителните имена и най-често се състоят от два терминоелемента – прилагателно и съществително. В терминологията на изобразителното изкуство поликомпонентните терминологични словосъчетания се срещат рядко. В атрибутивните терминологични словосъчетания е прието на първо място стои съществителното име (основното понятие), а след него прилагателните и причастията (основните и допълнителните признаци). В терминологията на изобразителното изкуство наблюдаваме както постпозиция, така и препозиция на прилагателните и причастията в двукомпонентните атрибутивни терминологични словосъчетания, които понякога образуват синтактични варианти.

Заглавната дума на речниковата статия се изписва с черен шрифт в основната ѝ форма с ударение, а след нея с получерен курсив се отбелязва рода на съществителните имена и вида на глаголите. Ако съществителното име е представено в множествено число, то числото се отбелязва с получерен курсив, а в скоби с черен шрифт се посочва формата за единствено число (с изключение на лексемите *pluralia tantum*) с ударение, а родът се изписва с получерен курсив, например: **бой** *мн* (*ед* **бой** *ж*), **свързватели** *мн* (*ед* **свързвател** *м*); **фирнис** *мн* (*ед* **фирнис** *м*); **светлини** *мн*; **тъмнини** *мн*. След заглавната дума и нейната кратка граматична характеристика в скоби се дава справка за произхода (доколкото има сведения) само на еднословните термини, например: **париан** *м* (анг. *parian*); **пейзаж** *м* (фр. *payage*); **сграфито** *с* (ит. *sgraffito*); **текстура** *ж* (лат. *textura*); **фирнисирам** *несв* (от нем. *Firnis*); **цапонлак** *м* (нем. *Zaponlack*).

При термини, преминали в нашия език чрез посредничеството на друг език, се посочва езикът, от който съответният термин е зает непосредствено, а след това (доколкото е възможно) се проследява неговият път до изходния език, например: **ангоб** *м* (рус. ангоб от фр. *engobe*); **гваш** *м* (фр. *gouache* от ит. *guazzo*); **мармор** *м* (лат. *marmor* от гр. *marmaros* 'блестящ'); **сюжет** *м* (рус. сюжет от фр. *sujet* от лат. *subiectus*).

При термини, за които има еднаква възможност да са заети от един или друг език, се отбелязват и двата езика, като на първо място се посочва езикът, от който е по-вероятно да е заета думата, например: **арабеска** *ж* (фр. *arabesque*, ит. *arabesco* 'арабски' от лат. *arabesco*); **барок** *м* (фр. *baroque*, нем. *Barock* от ит. *barocco* 'маниерен, странен'); **маскарон** *м* (фр. *mascacon*, ит. *mascherone*); **стилизация** *ж* (нем. *Stilisieren*, фр. *styliser*).

Ако термините са заети от езици, които не използват славянска или латинска азбука, те се транскрибират с латиница (ако има данни за това), като в някои случаи само се посочва из-

точникът, например: **варак** *м* (тур. varak от ар. wereq); **гохуа** *ж* (кит.); **елмаз** *м* (тур. elmas от ар.); **лазурит** *м* (рус. лазурит, фр. l'azurite от ар. lazaward от перс.).

При сложни термини, първо се дава езикът, от който е дошъл терминът (ако има сведения), а след това се разчленява на терминоеlementи, като се посочва и техният произход, например: **автопортрет** *м* (рус. автопортрет по гр. auto от autos 'сам, личен, от само себе си' + фр. portrait); **литоглипт** *м* (гр. lithos 'камък' + glypho 'дълбая'); **литогравюра** *ж* (гр. lithos 'камък' + фр. gravure 'гравирание'); **неоимпресионизъм** *м* (гр. neos 'нов' + фр. impressionnisme); **олеография** *ж* (лат. oleum 'масло' + гр. grapho 'пиша, рисувам').

Значенията (тълкуванията) на термините се подават във вид на описателна дефиниция, като в речника са включени всички значения на полисемантичните термини, които се обозначават с цифри, например: **темпера** (ит. tempera) 1. Темпера боя – боя, чийто свързвател се състои от различни емулсии: казеинова, яйчена, туткалена и др. 2. Темпера техника – техника на живописца, изпълнявана с темперни бои. 3. Темпера живопис – художествено произведение, изпълнено с темперни бои. **чеканка** *ж* (рус. чеканка) 1. Техника за изпълнение на скулптурни произведения от тънки метални листове. 2. Художествени произведения, изпълнени с тази техника.

Синонимите (дублетите и вариантите) се подават вертикално (по азбучен ред) и хоризонтално, като се разделят със запетая. Значенията (тълкуванията) им се подават след един от термините (най-често доминантата), като след останалите се посочва съответната препратка, например: **тюркоаз** *м* (фр. turquoise, турс 'турски'), **бирюза** Непрозрачен минерал, воден фосфат на алуминия и медта, с небесносин или бледнозелен цвят, използван като материал за художествени изделия. **бирюза** *ж* (рус. бирюза от перс. figuza) Вж. **тюркоаз**. **умбра** *ж* (лат. umbra 'сянка'), **естествена умбра**, **умбра естествена** Естествена боя, минерален пигмент със зеленикавокафяв до червеникавокафяв цвят, получила названието си от провинция Умбрия в Италия. **умбра естествена** Вж. **умбра естествена умбра** Вж. **умбра**.

ОТ АВТОРА

Съкращения

анг.	– английски	нач.	– начало
ар.	– арабски	нем.	– немски
бретон.	– бретонски	<i>несв</i>	– несвършен вид
бълг.	– български	нгр.	– новогръцки
в.	– век	нид.	– нидерландски
вен.	– венециански	нлат.	– научен латински
вер.	– вероятно	остар.	– остарял
вж.	– вижте	перс.	– персийски
вм.	– вместо	пол.	– полски
в т.ч.	– в това число	порт.	– португалски
г.	– година	пр. Хр.	– преди Христа
гр.	– град	рум.	– румънски
гр.	– гръцки	рус.	– руски
диал.	– диалектен	с	– село
евр.	– еврейски	<i>с</i>	– среден род
<i>ед</i>	– единствено число	санскр.	– санскритски
<i>ж</i>	– женски род	сенег.	– сенегалски
и др.	– и други	сл. Хр.	– след Христа
инд.	– индийски	соб.	– собствен
индон.	– индонезийски	ср.	– сръбски
и пр.	– и прочие	срвиснем.	– средновисоко немски
исп.	– испански	срвлат.	– средновековно латински
ит.	– италиански	стгр.	– старогръцки
и т.н.	– и така нататък	стфр.	– старофренски
келт.	– келтски	съкр.	– съкращение
кит.	– китайски	тадж.	– таджикски
клат.	– късно латински	т. нар.	– така наречен
лат.	– латински	тур.	– турски
лит.	– литовски	тюрк.	– тюркски
м	– мъжки род	финик.	– финикийски
мал.	– малайски	фр.	– френски
<i>мн</i>	– множествено число	чув.	– чувашки
напр.	– например		

А

а́брис *м* (нем. Abriss 'чертеж, скица') 1. В технологията на литографията: контролно копие на контурите на оригиналната рисунка, което спомага за точното пренасяне на рисунката върху печатната форма (камъка). 2. В широк смисъл: общо очертание, **контур** (във 2 знач.).

абстра́ктен експресионизъм Направление в изобразителното изкуство, което се изгражда върху основата на деформацията и особено върху ярките, понякога крещящи колоритни съчетания.

абстра́ктно изкуство Вж. **абстракционизъм**.

абстракционизъм *м* (фр. abstractionisme по лат. abstractus 'отвлечен' + изъм), **абстра́ктно изку́ство, безпредме́тно изку́ство, неизобразително изку́ство, отвлече́но изку́ство** Течение в модерното западно изобразително изкуство на ХХ в., което отхвърля изобразяването на външния свят под предлог, че чистото съчетание на линии, форми или цветове е способно да предаде чувството или идеята на художника и да възбуди естетическа наслада (затова се нарича още и **безпредметно изкуство**).

аванга́рдизъм *м* (от фр. avant-gardisme от avant-garde 'авангард') Явление в съвременната литература и изкуство. Едни автори включват в неговия обем всички крайни нереалистични явления, дори те да датират от преди няколко десетилетия (сюрреализъм, дадаизъм, ташизъм и др.), а други автори стесняват обема му до най-нови творци в пластичните изкуства, които работят с още неутвърденото, неизвестното и шокират публиката с дръзки и оспорвани от художествена гледна точка решения.

аванга́рди́ст *м* (от фр. avant-garde 'авангард') Вж. **художник авангардист**.

аванти́тул *м* (фр. avant 'отпред' + лат. titulus) Вж. **контратитул**.

авантури́н *м* (фр. aventurine, нем. Avan + turin) Минерал със златист, розов или зеленикав цвят, разновидност на кварца, използван като материал за художествени изделия.

аве́рс *м* (фр. avers от лат. arversus) Лицевата страна на монета или медал, на която са изобразени държавният герб, образът на владетеля.

автограви́ора *ж* (рус. автогравюра от авто по гр. auto от autos 'сам, личен, от само себе си' + гравюра от фр. gravure) Вж. **оригинална гравюра**.

автогра́фия *ж* (рус. автография, фр. autographie по гр. auto от autos 'сам, личен, от само себе си' + гр. grapho 'пиша, рисувам') Графична техника за изпълнение на художествената литография, при която художникът рисува върху специална преводна хартия (корнпапир), от която рисунката механично се пренася върху камъка.

автогра́фска харти́я Вж. **корнпапир**.

автолитогра́фия *ж* (рус. автолитография по гр. auto от autos 'сам, личен, от само себе си' + нем. Lithographie, фр. lithographie) 1. Графична техника за изпълнение на художествената литография, при която художникът работи непосредствено върху самия камък. 2. Графично произведение, получено чрез тази техника. 3. В широка и неточна употреба терминът включва и **автографията**.

автопортре́т *м* (рус. автопортрет по гр. auto от autos 'сам, личен, от само себе си' + фр. portrait) 1. Разновидност на портретния жанр, при която художникът изобразява самия себе си. 2. Собствен портрет, изображение на художника, направено от самия него.

автопортретист *м* (по гр. auto от autos 'сам, личен, от само себе си' + фр. portraitiste) Вж. **художник автопортретист**.

а́втор *м* (рус. автор, пол. autor от лат. autor от auctor 'меценат, покровител') В изобразителното изкуство: творец, създател на художествено произведение.

а́вторка *ж* (от автор, рус. автор, пол. autor от лат. autor, auctor 'меценат, покровител') Жена-творец, създател на художествено произведение.

а́вторско ко́пие, повто́рение Копие, изпълнено от самия автор на оригинала, което е вариант или точно повторение.

автотипия *ж* (по гр. auto от autos 'сам, личен, от само себе си' + typos 'отпечатък') 1. Фотомеханичен или ръчен начин за печатане, който се състои в пренасяне на образ, рисунка или писмо върху цинкова плоча, за да се получи клише за напечатване. 2. Самият отпечатък от такова клише.

автоцинкография *ж* (по гр. auto от autos 'сам личен, от само себе си' + нем. Zinkografie от Zink от лат. zincum + гр. grapho 'пиша, рисувам') Рядко използвана техническа разновидност на изпъкналата гравюра, при която рисунката ръчно се нанася от художника върху повърхността на цинка и се обработва чрез разяждане.

агитационно изкуство Някои видове изобразително изкуство (политически плакат, политически рисунки във вестниците, някои елементи на художественото оформление на празниците), чието непосредствено съдържание са обществено-политическите идеи, изразени в активно въздействаща върху зрителя форма.

агиттаблo *с* агиттаблo Една от най-разпространените разновидности на нагледната агитация, отпечатвана в много екземпляри или изработвана ръчно за нуждите на отделни предприятия, учреждения и др.

адски камък Вж. **сребърен нитрат**.

адхезия *ж* (нем. Adhesion по лат. ahaesio 'прилепване') В технологията на изобразителното изкуство: възникване на връзка между две разнородни твърди или течни тела при съприкосновение (например, между грунда и боите).

аерография *ж* (рус. аэрография, фр. aérographie по лат. aēr 'въздух' + гр. grapho 'пиша, рисувам') Начин на декориране, който се състои в пулверизиране на керамичните бои върху художественото изделие, покрито с трафарет.

ажур *м* (фр. a jour 'на дупчици') Техника при резбарското, златарското, плетаческото, бродерийното и др. изкуства, при която между декоративните елементи са оставени отвори (дупки), като по този начин фонът се отстранява, а фигурите се очертават много по-ярко с илюзия за триизмерност.

ажурна резба, продупчена резба 1. Техническа разновидност на резбата, при която фонът се отстранява чрез линейни, кръгови

или други видове прорези при плоски и тънки предмети. 2. Съвкупността от произведения, изпълнени в тази техника.

АИАП *ж* Вж. **Международна асоциация на пластическите изкуства**.

академизъм *м* (фр. académisme по лат. academia от гр. akademeia) Направление в изобразителното изкуство, възникнало през XVI в. в Италия в придворните и буржоазни академии, което се характеризира с догматично следване и прилагане на каноните на класическото и ренесансово изкуство в обучението по живопис: статуарна и тържествена композиция, условни пози и жестове, точен рисунък, традиционни цветове, светлосянка, избягване на пряка слънчева светлина.

Академия художествена Вж. **Национална художествена академия**.

аквамарин *м* (нем. Aquamarin по лат. aqua 'вода' + marinus 'морски') Минерал, разновидност на берила, силикат на берилия и алуминия – скъпоценен камък, с цвят от светлозелен до небесносин, използван като материал за художествени изделия.

акварел *м* (рус. акварель, фр. aquarelle от ит. acquarello от лат. aqua 'вода') 1. Акварелни бои – бои, състоящи се от пигмент и свързващо вещество (растително лепило с примеси на мед, захар, глицерин). 2. Акварелна техника – живописна техника, използваща акварелни бои. 3. Произведение на живописиста, изпълнено с акварелна техника.

акварелен портрет Разновидност на портретния жанр, включваща портрети, изпълнени в акварелна техника.

акварелист *м* (от ит. acquarello) Вж. **художник акварелист**.

акварелистка *ж* (от акварелист от ит. acquarello) Вж. **художничка акварелистка**.

акварелна живопис Вж. **акварелна техника**.

акварелна рисунка Техническа разновидност на рисунката, изпълнявана с акварелни бои.

акварелна техника Вж. **акварел** във 2 знач.

акварелни бои, водни бои Вж. **акварел** в 1 знач.

акватинта *ж* (ит. acquatinta от лат. aqua tinta 'оцветена вода') Техническа разновидност на дълбоката гравюра на метал, при която рисунката се нанася върху слой смолист прах от асфалт или колофон и няколкократно се разяжда с киселина.

акватипия *ж* (по лат. aqua 'вода' + гр. typos 'печат, отпечатък') Техническа разновидност за печатане на гравюри с водни бои.

акинак *м* (от гр. akinakes) В приложното изкуство: къс, двустърг железен или бронзов меч, използван през древността най-вече в Скития, Иран и областите, разположени на изток от тях, декорирани с растителни и животински орнаменти.

акролит *м* (по гр. akros 'остърг, горен, най-висок' + гр. lithos 'камък') Способ, прилаган в античната скулптура, при който се използва разнороден материал за създаване на статуи (обикновено съчетание от мрамор и боядисано или позлатено дърво).

акротерий *м* (по лат. acroteria от гр. akroterion) Керамично или каменно скулптурно украшение, което се поставя над ъглите на фронтоната на гръцкия храм или на други сгради и изобразява палмета, човек, животно и др.

акселбанти *мн* (рус. аксельбанты, нем. Achselband по Achsel 'рамо' + Band 'връзка') В изобразителното изкуство: характерен аксесоар при живописци баталисти, представляващ шнур, изплетен от сърма или коприна, с метални краища, който се носи през дясното рамо от висши военни чиновници в някои страни.

аксесоар *м* (фр. accessoire 'страничен, допълнителен') В изобразителното изкуство: предмет с второстепенно значение, който обикновено допълва характеристиката на централния образ и доизяснява основния замисъл, като обикновено съдържа детайли от облеклото, инструменти и пособия на труда.

акт *м* (фр. acte от лат. actum 'нещо извършено') Етюд на голо човешко тяло, изпълнен живописно, графично или скулп-

турно; всяко пластично представяне на гола човешка фигура.

акцент *м* (нем. Akzent по лат. accentus 'ударение, звук') В изобразителното изкуство: начин на подчертаване чрез цвят, светлина, линия или чрез разположението в пространството на фигура, лице, предмет, детайл на изображението, на който зрителят трябва да обърне особено внимание.

акцидентен печат Вж. **акциденция**.

акциденция *ж* (рус. акциденция, нем. Akzidenz от лат. accidentia 'случайност'), **акцидентен печат** Печатане на разни малки по размери форми – бланки, програми, обяви, грамоти, покани, билети, обложки на книги, титулни страници и др., при което печатната форма се изработва чрез акцидентен набор.

алабастър *м* (нем. Alabaster от лат. alabaster, alabastrum, гр. alabastron) Мек варовит камък от вида на мрамора с прозрачно бял цвят, от който се правят дребни художествени предмети, камерна скулптура, вази и др.

алаприма *ж* (ит. alla prima от лат. prima 'първа') Техника при маслената живопис, при която работата трябва да бъде завършена за кратко време, преди окончателното засъхване на боите.

албум *м* (нем. Album, фр. album по лат. albus 'бял') 1. Художествено изработена книга (тетрадка) с бели листове за вписване на стихове, автографи, за изпълнение на рисунки и др. 2. Художествено изработена книга с листове от специална хартия или друг материал, пригодена за подреждане на снимки, портрети, илюстрирани картички, марки, монети и др. 3. Печатно издание с малко текст и с повече илюстрации, рисунки, чертежи и др. от един автор или тематични, жанрови, по исторически периоди, поредица и др.

алграфия *ж* (нем. Algraphie по лат. al(uminium) + гр. grapho 'пиша, рисувам') Рядко практикуван способ за литографско печатане с метални корнирани плочи (алуминиеви и цинкови).

алегория *ж* (рус. аллегория, лат. allegoria, гр. allegoria 'иносказание') В изобразителното изкуство: олицетворе-

ние и изобразяване на някои отвлечени понятия чрез конкретни образи, обикновено известни вече от митологията, епоса и религията.

александри́т *м* (по соб. рус. Александър, император Александър I) Минерал, разновидност на берила – скъпоценен камък с изумруднозелен цвят, който на изкуствено осветление изглежда виолетов, използван като материал за художествени изделия.

алкохо́лно-ма́стиков фи́рнис Фирнис, в чийто състав са включени алкохол и мастикс.

алкохо́лно-шелла́ков фи́рнис Фирнис, в чийто състав са включени алкохол и шеллак.

алма́нди́н *м* (фр. almandine от срвлат. almandina, лат. alabandina) Минерал, благороден гранат – вид скъпоценен камък с червен до виолетовочервен цвят, използван като материал за художествени изделия.

алпака́ *ж* (фабрична марка нем. Alpaka) Бяла метална сплав от мед (65%), никел (15%) и цинк (20%), която се употребява в приложното и бижутериятаза направата на домакински съдове, музикални инструменти и ювелирни изделия.

алсе́ко *с* (ит. al secco 'на сухо'), **су́хо фрэ́ско, стенопи́с върху су́ха ва́рова мази́лка** Стенописна техника, при която за разлика от мокрото фреско живописиста се изпълнява върху засъхнала мазилкова основа и се закрепва с помощта на лепливи вещества.

алта́р *м* (рус. алтарь от лат. altare 'жертвеник'), **же́ртвеник, есха́р, олта́р** В изобразителното изкуство: скулптурно (релефно) изображение на алтар – място, където в древността се извършвало жертвоприношение.

алуми́ний *м* (нем. Aluminium, фр. aluminium по лат. alumen, aluminis 'стипца') 1. Химичен елемент, сребристой метал, използван в изобразителното изкуство като материал за художествени произведения. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

алфрэ́ско *с* (ит. al fresco 'на прясно'), **мо́кро фрэ́ско, стенопи́с върху мо́кра ва́рова мази́лка** Основна техническа раз-

новидност на фриската, при която живописиста се изпълнява върху прясна, още незасъхнала хоросанова мазилка.

америка́нски план Вж. **полублизък план**.

амети́ст *м* (рус. аметист от нем. Amethyst, фр. amethyste, лат. amethystus по гр. amethystos 'неупиващ') Минерал, разновидност на кварца, полускъпоценен камък със син или виолетов цвят, използван като материал за художествени изделия.

амоня́чно-казе́йново лепи́ло Лепило, използвано в технологията на изобразителното изкуство, съдържащо казеин и амоняк.

ампи́р *м* (фр. empire) Стил в архитектурата и изобразителното изкуство от времето на Империята на Наполеон I, отличаващ се със своята парадност, помпозност и подражание на античното гръцко и римско изкуства, който се характеризира в архитектурата – с триумфални арки, колони, украшения и др., а в приложното изкуство – със закръглени форми и мотиви във вид на митични животни.

амуле́т *м* (рус. амулет, нем. Amulett, фр. amulette по лат. amuletum 'висулка'), **муска́, талисма́н** В приложното изкуство: малък предмет с магическа сила, който се носи на шията или на ръката за предпазване от болести, злополука, нещастия и носи успех на притежателя си.

амфо́ра *ж* (рус. амфора, нем. Amphora от лат. amphora, гр. amphoreus) В керамиката: у древните гърци: съд с две дръжки в различна форма, използван за вода, вино и други течности, изработван от глина, метал и други материали, често украсяван с рисувани или релефни изображения.

АМХ *с* Вж. **Ателие на младия художник**.

анало́й *м* (сргр. analogeion) В приложното изкуство: висока и тясна с наклонена плоскост църковна масичка, върху която се слагат икони и религиозни книги за четене в църква, обикновено украсена с дърворезба.

анато́мия пласти́чна, пласти́чна анато́мия Специална област на анато-

мията, изучаваща пластичните свойства на човешкото тяло в зависимост от неговия вътрешен строеж, която се базира върху анализа на устройството на мускулатурата и скелета.

английска червена Вид светлочервена художествена боя.

английски лак Вж. **устойчиво ленено масло**.

ангоб *м* (рус. ангоб от фр. engobe) Вж. **ангоба**.

ангоба *ж*, **ангоб** (рус. ангоб от фр. engobe) В технологията на художествената керамика: много тънък слой глина, който се нанася върху повърхността на изделиято от проста червена или изкуствено оцветена глина в процеса на изготвянето му.

андрадит *м* (по соб. порт. Andradida, фамилия на минеролога Д' Андрад) Минерал, разновидност на граната – скъпоценен камък кафявочервен или черен цвят, използван като материал за художествени изделия.

анилинови бои, каменовъглени бои Художествени бои, представляващи органични съединения, получавани при преработката на каменните въглища.

анилинови жълти, каменовъглени жълти Художествени жълти бои, които се получават в резултат на преработката на каменните въглища и се отличават по химичния си състав: кафтолна жълта, ацова жълта, индантрена жълта. Въведени са с цел да заменят индийската жълта.

анимализъм *м* (фр. animalisme по лат. animal 'животно') Изобразяване на животни в изобразителното изкуство.

анималист *м* (фр. animaliste по лат. animal 'животно') Вж. **художник анималист**.

анималистичен жанр Разновидност на изобразителното изкуство, посветена на изобразяването на животни.

аниме *с* Стил в анимационното изобразително изкуство, възникнал като продължение на манга комиките през 70-те години на XX в., характеризира се с драматичност на сюжета и изобразяване на героите с огромни очи и разрошени коси.

анкрé *с* (фр. ancre) Вж. **вдълбан релеф**.

анрелéф *м* (фр. en relief) Вж. **плоска резба**.

ансамбъл *м* (фр. ensemble 'заедно') В изобразителното изкуство: единство, цялост, завършеност на художественото произведение. Терминът може да се употребява както за отделно художествено произведение, така и за група произведения.

антверпенска синя Вж. **берлинска синя**.

антиква *ж* (нем. Antiqua от лат. littera antiqua 'стара буква') Вид закръглени печатарски букви, с които обикновено се печата, общо название на два вида шрифт – ренесанс антиква и класицистична антиква.

антимонен цинобър Художествена боя, разновидност на изкуствения цинобър.

антимонена жълта Художествена жълта боя, получавана от минерала антимонит.

антисептици *мн* (по нлат. antisepitica, което по гр. anti 'противо-' + sepsis 'гниене'), **консервирани вещества** Вещества, които предпазват дървесината от загиване, използвани като материал в скулптурата и приложното изкуство.

антична енкаустика Техническа разновидност на восъчната живопис, която се изпълнява с разтопени чрез нагряване бои върху топла основа с помощта на четка или метален инструмент и завършва с нагряване на живописиста.

антична живопис Разновидност на живописиста, характерна за античния свят със специфичните ѝ особености.

антична керамика Разновидност на керамиката от античната епоха, характеризира се със специфични особености.

антична патина Вид патина, използвана в античния свят.

антична скулптура Разновидност на скулптурата, характерна за античния свят със специфичните ѝ особености.

антична статуя Статуя, отнасяща се към античната епоха.

антични камѐи В приложното изкуство: камѐи, създадени в античния свят със специфичните им особености.

антично изкуство Изкуството на високо развитите робовладелски формации в Средиземноморието и Близкия изток през I-то хилядолетие пр. Хр. и през I-та половина от I-то хилядолетие сл. Хр. (в Гърция, елинистичните държави и Рим).

антропоморфни мотиви Човешки изображения, включени в украсата на произведения на каменната пластика, металната пластика, дърворезбата, ръкописните книги и др.

анфас *м* (фр. en face 'в лице') Вж. **фас**.

апликация *ж* (рус. аппликация, фр. application по лат. applicatio 'присъединяване') 1. Способ за създаване на художествени произведения, както и на изделия на приложните изкуства (накити, колани, юзди и др.) чрез налепване, нашиване, приковаване върху кожа, дърво, тъкан и др. на разноцветни късове материя (тъкан, хартия, кожа, метал) във вид на фигури или орнаментални мотиви. 2. Самото произведение, създадено по този способ.

ар нуво *с* (фр. art nouveau 'ново изкуство') Стил в изкуството и дизайна, утвърдил се през 90-те години на XIX в., който се характеризира с изображение на плоски декоративни форми, асиметрия, използване на нови (често скъпи) материали, вълнообразни форми (вълни, пламъци, развети коси).

арабеска *ж* (фр. arabesque, ит. arabesco 'арабски' от лат. arabesco) 1. В историята на изкуството: определен вид орнаментална украса (скулптурна или живописна) на произведенията на арабското декоративно изкуство, открояваща се със съчетаване на геометрични форми със силно стилизирани растителни елементи. 2. С този термин понякога означават **гротеската** (в 3 знач.). 3. **Арабеска** в широк смисъл се нарича всяка сложна орнаментална украса с причудливо-фантастичен характер.

арабска гума Вж. **гумиарабика**.

аранжірам *несв* (рус. аранжировать от фр. arranger 'нареждам') В изобразителното изкуство: подреждам изложба, витрина и др.

аранжировка *ж* (рус. аранжировка от фр. arranger 'нареждам') В изобразителното изкуство: подредба на изложба, витрина и др.

аранжѐр *м* (рус. аранжер от фр. arranger 'нареждам') Вж. **художник аранжѐр**.

аричиато *с* (ит. affrescato) Във фресковата живопис: междинните слоеве мазилка, съдържащи вар и натрошени или смлени тухли.

арматура *ж* (рус. арматура, пол. armatura по лат. armatura 'въоръжение') 1. Части от въоръжението като елементи или материал за декоративна композиция. 2. Вж. **скелет**.

арматурен фриз Фриз, в който са включени арматурни мотиви (състоящи се от части от въоръжението).

арменска червена Вид червена художествена боя.

архаика *ж* (рус. архаика по гр. archaikos 'древен') 1. В историята на изкуството: старогръцкото изкуство, което се развива през VII – VI в. пр. Хр. на територията на континентална Гърция, на островите от гръцкия архипелаг, малоазиятското крайбрежие и Южна Италия. 2. В по-широк смисъл така се нарича изкуството на най-древните епохи в общественото развитие, което се отличава с примитивни форми.

архитектоника *ж* (рус. архитектоника, нем. Architektonik по гр. architektonike 'строително изкуство') В архитектурата, изобразителните изкуства и литературата: хармонично свързване на всички отделни части (структурни елементи) в единно стройно цяло при изграждане на художественото произведение.

архитектурна керамика Разновидност на керамиката, предназначена за художествено оформление на сгради.

асиметричен орнамент Орнамент, чиито компоненти са разположени асиметрично.

асиметрия *ж* (нем. Asymetrie, фр. asymetrie от гр. asymmetria) В изобразителното изкуство: нарушение на симет-

ричния строеж на обектите на изображение.

асфáлт *м* (фр. *asphalte*, нем. *Asphalt* от гр. *asphaltos* 'смола'), **биту́м** В технологията на живописиста: тъмнокафява прозрачна боя от изкопаемо смолисто вещество, широко разпространена в миналото.

ателие́ *с* (фр. *atelier*) Вж. **художествено ателие́**.

Ателие́ на мла́дия худо́жник, АМХ Творческа организация на младите български художници, създадена през 1961 г.

атитю́д *м* (фр. *attitude*) Положение, стойка на модела – тяло, предмет и др. при рисуването им от художник.

атла́нт *м* (по соб. гр. *Atlas, Atlantos* 'титан, който поддържа с плещите си небето') В декоративната скулптура: статуя на мъж, поставена като носеща архитектурна част, вместо колона, пиластър и др.

атрибу́т *м* (рус. *атрибут*, фр. *attribut* от лат. *attributum* 'прибавен') В историята на изкуството: постоянен отличителен белег на даден герой на художественото произведение (предмет, външен знак или действие), който неизменно се свързва с него.

атрибу́ция *ж* (рус. *атрибуция*, фр. *attribution* лат. *attributum* 'прибавен') Определяне принадлежността на неподписано художествено произведение към дадена епоха, школа, стил или към творчеството на определен автор.

ауреоли́н *м* (от лат. *aureus* 'златен') Вж. **коба́лтова жълта**.

аха́т *м* (нем. *Achat*, лат. *achates* от гр. *achates*) Твърд минерал с разноцветни слоеве, разновидност на халцедона – полускъпоценен камък, разнообразен по цвят на слоевете, използван като материал за художествени изделия.

ахрома́тчни цвето́ве Всички нюанси на цветовете в стълбицата за сивота от бяла до черния цвят (бял, светлосив, сив, тъмносив, черен); неутрални цветове, които пропускаат светлината, без да я разлагат на основните цветове.

áцова жълта Художествена боя, разновидност на анилиновата жълта.

Б

бабу́гери *мн* (нгр. *trampogeros* 'дъртак' като карнавален термин) Вж. **кукери**.

бавносьхнеши бои Художествени бои, които съхнат сравнително бавно, а това зависи от състава на свързвателите.

бавносьхнеши масла́ Масла, които съхнат бавно, използвани като свързватели на художествените бои, например: соено, слънчогледово, памучно, борово, рициново и др.

бавносьхнеши свързв́атели Свързватели, които съхнат сравнително бавно, тъй като се състоят от бавносьхнеши масла.

багрені́ца *ж* Вж. **порфи́ра**.

ба́гри *мн* (*ед ба́гра*) Вж. **цвят** в 1 знач.

багрила́ *мн* (*ед багри́ло*) Вж. **бои**.

багрила́ расті́телни, расті́телни багрила́ Растения, които се използват за боядисване на текстилни материали.

баданáрка *ж* (тур. *badana* + *ка* от ар. *bitana*) Четка за баданосване (измазване на стена с варов разтвор).

байц (нем. *Beize*) В скулптурата: боя за повърхностно оцветяване на художествените произведения от дърво, без да се скрива структурата им.

ба́йцвам *несв* (нем. *beizen*), **ба́йцу́вам** В скулптурата и приложното изкуство: покривам, обагрям дървена повърхност с байц.

ба́йцване *с* (нем. *beizen*), **ба́йцу́ване** В скулптурата: оцветяване с байц на дървени повърхности.

ба́йцу́вам *несв* (нем. *beizen*) Вж. **ба́йцвам**.

ба́йцу́ване *с* (нем. *beizen*) Вж. **ба́йцване**.

бакъ́р *м* (тур. *bakir*) Вж. **мед**¹.

бакъ́р пи́сан Медни съдове: синии, сахани, гюмове, купи, чаши, джезвета и др. занаятчийско производство, украсени с различни по форма, техника и композиции изображения.

бакърджі́йство *с* (тур. *bakir*) Вж. **медника́рство**.

балдахі́н *м* (рус. *балдахин*, нем. *Baldachin* по ит. *baldacchino* 'багдатски') В

приложното изкуство: декоративен завършек от плат или дърво, който стои като покрив или корона над легло, над църковен олтар или престол, над владишки трон, кресло и др., богато украсен с дърворезба (ако е изработен от дърво).

балкански стил Художествен декоративен стил на славянските ръкописни книги, оформил се през XIII в., като използва основните елементи, характерни за византийския стил в орнаменталната украса на ръкописите, където плетеничните и растителните мотиви се включват в определени геометрични форми – кръг, многоъгълник, квадрат, ромб, правоъгълник, елипса.

балсам *м* (нгр. Balsamon или от ит. balsamo, нем. balsam от финик.) Вж. **терпентиново масло**.

Банска художествена школа Вж. **Банско-Разложка художествена школа**.

Банска школа Вж. **Банско-Разложка художествена школа**.

Банско-Разложка художествена школа, Банско-Разложка школа, Банска художествена школа, Банска школа Художествена школа, създадена през епохата на Възраждането с център гр. Банско.

Банско-Разложка школа Вж. **Банско-Разложка художествена школа**.

барациите *мн* (по соб. бълг. **Барáков**) Название на трима художници: Васил Барáков, Златю Бояджиев и Давид Перец, които през 20-те години в Пловдив се запознават и сприятеляват на основата на всеотдайността си към изобразителното изкуство.

барби *мн* (фр. barbe 'брада') В техниката на дълбоката гравюра: малки стружки от метал по краищата на щриха, издълбани със щихел или игла.

барбизонци *мн* (по соб. фр. Barbizon, название на селище) Представители на реалистичното художествено течение във френската пейзажна живопис от 30-те – 60-те години на XIX в. от Барбизонската школа, които работят в с. Барбизон.

барботин *м* (рус. барботин от фр. barbotine) Фаянсово тесто от бяла глина, пясък и багрило, използвано като материал за изработване на художествена керамика.

барботинна техника Предаване на детайли върху антични вази (гръцки, римски и др.) чрез релефни линии, точки и разнообразни орнаменти с помощта на разредена фина глина (барботин), нанесена с четка или острие.

барелéф *м* (фр. bas-relief 'нисък релеф') Техническа разновидност на изпъкналия релеф, при който изобразените фигури и предмети се издигат над плоскостта само с част от обема си (не по-голяма от половината).

барелéфна резба 1. Техническа разновидност на резбата, при която изображението изпъква над фона с една втора от естествения обем. 2. Съвкупността от произведения, изпълнени в тази техника.

баритна бяла, швершпáт, перманентвайс Бяла художествена боя, която се получава от минерала швершпат или от минерала барит (бариев окис).

баритна жълта Жълта художествена боя, приготвена от минерала барит (бариев окис).

барóк *м* (фр. baroque, нем. Barock от ит. bagosso 'маниерен, странен'), **барóко** Стил, който се развива през XVII и I-та половина на XVIII в. в изкуството на редица европейски страни, главно в Италия, а също така в Испания, Фландрия, в Германия, Франция и др., характеризира се с декоративна пищност, монументалност, сложни, претрупани композиции, живописност.

барóко *с* (фр. baroque, нем. Barock от ит. bagosso 'маниерен, странен') Вж. **барок**.

барúтница *ж* (от барут, тур. barut и ар. от гр. pyrites 'огнен') В приложното изкуство: принадлежност към старинните огнестрелни оръжия за носене на барут, изработвана от различни материали (сребро, волски рога, еленови рога и др.), богато украсявана с орнаменти.

батали́ст *м* (рус. баталист по фр. bataille 'битка') Вж. **художник баталист**.

бата́лна живопис Жанр в живописата (много рядко в другите видове изкуство), дял на историческата живопис, посветен на военната тематика, който включва

предимно изображения на битки и на други военни епизоди.

батіста *ж* (фр. batiste по соб. Baptiste, фамилия на производителя) Тънко ленено или памучно платно, използвано като основа в живописата.

бездáрен художник Художник, лишен от талант за художествено творчество.

бездárна художничка Художничка, лишена от талант за художествено творчество.

бездárност *ж* В изобразителното изкуство: липса на талант у художника.

безидéйност *ж* Отсъствие, липса на идейност в изобразителното изкуство.

безі́р *м* (тур. bezir от ар. bazr 'семе'), **олі́фа**. Варено ленено масло, използвано като свързвател на художествените бои и като материал в технологията на живописата.

безіро́свам *несв* (тур. bezir от ар. bazr 'семе') Покривам повърхността на основата за живописно произведение с безир.

безіро́сване *с* (от тур. bezir от ар. bazr 'семе') Покриване повърхността на основата за живописно произведение с безир.

безпредме́тно изку́ство Вж. **абстракционизъм**.

безтелéсни бо́й Така се наричат оптичните бои за разлика от боите на прах, считани за телесни бои.

безцвётна глазу́ра В художествената керамика: глазура без добавка на оцветител (пигмент).

белгъ́чен грунд В живописата: грунд, представляващ смес от разбит белтък, цинкова бяла и креда.

белгъ́чна ему́лсия Емулсия от пресен или изсушен яйчен белтък, служеща за свързвател на художествени бои.

бензи́н *м* (фр. benzine по нлат. benzoe 'смола' от ар. iuban gawi 'явайска смола') Летлива леснозапалима и избухлива течност, която се добива от петрол и се използва в технологията на изобразителното изкуство като разтворител и материал за приготвяне на фиксативи.

бері́л *м* (фр. beryl от нлат. beryllus, гр. beryllos от инд.) Минерал, сборно название на силикатите на берилия и алуминия, скъпоценен камък, оцветен в най-различни цве-

тове в зависимост от примесите (най-често жълтеникав или жълтозелен), използван като материал за художествени изделия.

берлі́на *ж* (рус. берлина по соб. нем. Berlin) Вж. **берлинска синя**.

берлі́нка *ж* (от берлина по соб. нем. Berlin) Вж. **берлинска синя**.

берлі́нска сі́ня, парі́жка сі́ня, берлі́нка, берлі́на, берлі́нско сині́ло, а́нтверпенска сі́ня, хамбургска сі́ня, кита́йска сі́ня, милорі́ Тъмносиньо интензивно багрило с лазурен характер, представляващо по химичен състав ферифероцианид, което се употребява главно за приготвяне на акварелни и маслени бои. Различните названия на боята са свързани с различните начини на получаване и различната степен на чистота.

берлі́нско сині́ло Вж. **берлинска синя**.

бі́дермайер *м* (нем. Bidermeier по соб. Bidermeier) Стил в изобразителното изкуство, който се развива в живописата през II-та трета на XIX в. предимно в Германия и Австрия, за който е характерно предпочитанието към интимните сентиментални сюжети от частния живот на хората в съответствие с миросгледа на немските бюргери.

биенáле *с* (ит. biennale по лат. biennalis, а то по bis- 'два пъти, двоен' + annus 'година') Периодични изложби в областта на изобразителните изкуства, които се провеждат веднъж на две години и биват световни, международни или регионални.

биенáле на карикату́рата и ма́лката сатири́чна пла́стика Название на периодична художествена изложба на карикатурата и малката сатирична пластика, провеждана на всеки 2 години.

бижу́та *мн* (*ед бижу́* *с* – фр. bijou от брет. bizou 'пръстен') Вж. **накити**.

бижуте́р *м* (фр. bijoutier) Вж. **майстор бижутер**.

бижуте́рия *ж* (фр. bijouterie) Изкуството да се произвеждат от различни материали (благородни и полублагородни метали, скъпоценни и фалшиви камъни, кост и дърво, керамика, мидени черупки,

синтетични материали и др.) разнообразни накити: обеци, брошки, гривни, медалиони, колиета, пръстени и др.

б ѝмсщайн *м* (анг. beams от beam + нем. Stein) В изобразителното изкуство: вулканичен минерал, по състав сроден с алуминиевите силикати, употребяван най-често за направата на грунд за пастели.

бирюзá *ж* (рус. бирюза от перс. firuza) Вж. **тюркоаз**.

бѝсер *м* (ар. busre) Вж. **перла**.

бисквѝт *м* (фр. biscuit по bis 'два пъти' + cuit 'печен') 1. В художествената керамика: бял, матов, непокрит с глазура порцелан. 2. Художествени изделия от такъв материал.

бѝстър *м* (фр. bistre) 1. Материал за рисуване от специално приготвени дървени сажди във вид на прозрачна тъмнокафява боя с жълтеникав оттенък, която се употребява при акварелна живопис за еднотонна тушировка. 2. Название на техниката на рисунката с такъв материал, която се изпълнява с четка или с перо.

бѝтов жанр Вж. **битова живопис**.

бѝтова живопис, жáнрова живопис, бѝтов жанр Жанр в живописата, посветен на събитията и сцените от съвременния на художника домашен и обществен бит.

биту́м *м* (рус. битум, нем. Bitum по лат. bitumen 'смола') Вж. **асфалт**.

благоро́ден опáл Разновидност на опала с различни цветове (бял, черен, розов, жълт) с характерни преливания на цветовете, използван като материал за художествени изделия.

блестя́ща глазу́ра В керамиката: непрозрачна глазура, отличаваща се с бляскавата повърхност на изделието.

блѝзьк план Начин на изображение, при който се показват само главата и раменете на човешката фигура.

блик *м* (нем. Blick 'поглед') 1. Вж. **блясък**. 2. По отношение на техниката на средновековната живопис: светли щрихи (или мазки) върху най-изпъкналите части на лицето, ръцете, краката и други части на тялото, които не винаги са положени върху най-осветените части на изображението.

блок *м* (рус. блок от нем. Block от нид. bloc 'дънер, влада') 1. Вид шрифт без ос, характерен с тежките си еднакво дебели греди и плътни форми, употребяван за заглавия и кратки текстове. 2. Вид тетрадка със слепени в краищата листове за рисуване.

бля́сък *м* В специален смисъл: най-светлото, често най-блестящото, място на повърхността на предмета, което е разположено върху най-изпъкналите и осветени части на обемната форма.

богомѝлски пáметници Каменни надгробия – кръстове, съркофази, обелиски – израз на култа към мъртвите и космогоничните представи у богомилите.

боѝ *мн* (*ед боѝ* *ж* – тур. boya), **багрила́** В технологията на изобразителното изкуство: специално приготвени течни, полутечни или твърди вещества и съединения, които притежават повишена цветност, способност за оцветяване и достатъчна устойчивост.

бокáл *м* (фр. bocal от ит. boccale 'буркан, кана' от сръвлат. baucalis от гр. baukalis 'съд') В приложното изкуство: висока обемиста чаша за пиене при угощение, украсена релефно или оцветена.

бор *м* 1. Дървесина от бор като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

бордо́ *с* (фр. bordeaux по соб. Bordeaux, град във Франция) В изобразителното изкуство: виненочервена художествена боя.

бордю́р *м* (фр. bordure) В приложното изкуство: ивица, която обикаля лист, плоскост, предмет; кант, кенар, ръб.

борне́йски копа́л В технологията на изобразителното изкуство: разновидност на меките копали, наречена така по местонахождение.

бояджѝйско лепѝло Вж. **костено лепило**.

бояджѝйство наро́дно Художествен занаят – оцветяване на текстилни материали с естествени багрила от растителен, животински или минерален произход.

бояджия *м* (от тур. boya) Лош художник, бездарен живописец.

бразилски копал В технологията на изобразителното изкуство: разновидност на меките копали, наречена така по местонахождение.

бранденбурги *мн* (от соб. нем. Brandenburg) В технологията на изобразителното изкуство: гайтанени украшения по мъжка дреха, главно военна, ловджийска или спортна. Така били украсени четническите и възтаническите униформи на българските революционери.

браслѐт *м* (рус. браслет, фр. bracelet) В приложното изкуство: сребърна или златна гривна, съставена от прешлени, малки пластинки или от цяло парче, украсявана често със скъпоценни камъни.

брауншвайгска зелена Зелена художествена боя, открита в Брауншвайг, откъдето носи названието си.

брашнѐна емулсия В живописата: емулсия, приготвена от ръжено брашно и гореща вода, служеща за свързвател на художествени бои.

брѐменска зелѐна Нетрайна медна боя със светлозелен цвят, използвана в живописата.

брилянт *м* (рус. бриллиант, от фр. brilliant) Шлифован бял диамант – скъпоценен камък, използван като материал за художествени изделия.

брилянтова жълта Жълта художествена боя, приготвена от смес на кадмиева жълта с оловна или цинкова бяла.

бристол *м* (анг. bristol по соб. Bristol, град в Англия) Вид висококачествен картон, близък по състав до ватмана, използван като материал за рисуване.

бродѐрия *ж* (фр. broderie), **везмó, шевйца** В приложното изкуство: художествено изработено изделие от платно, върху което са нашити разни фигури (хора, животни, растения и др.) с бели или цветни конци.

бродирам *несв* (фр. broder) Вж. **веза**.

бродировачка *ж* (фр. broder) В приложното изкуство: специалистка, изработваща бродерии.

брокáт *м* (нем. Brokat от ит. broccato) В приложното изкуство: декоративен плътен плат за тапицерия и празнични горни дрехи, декориран с растителни орнаменти, изтъкани от златни, сребърни или копринени нишки.

бронз *м* (фр. bronze от ит. bronzo) 1. Сплав от мед, олово, цинк и др. добавки, която се употребява за отливки на скулптурни произведения. 2. Скулптурни произведения, изработени от такъв материал.

бронзирам *несв* (фр. bronzer, нем. bronzieren от ит. bronzare) Покривам със златен или сребърен бронз повърхността на художествено произведение, изпълнено от дърво или метал.

бронзиране *с* (фр. bronzer, нем. Bronzieren от ит. bronzare) Покриване със златен или сребърен бронз на повърхността на художествено произведение, изпълнено от дърво или метал.

бронзов печáт Способ за печатане с бронзово (златно или сребърно) мастило със специални машини.

бронзова епóха Историко-културна епоха, която се характеризира с разпространението на бронза за направата на оръжия, оръдия на труда, накити и др.

брошка *ж* (рус. брошка от фр. broche) В приложното изкуство: женски накит, изделие на бижутерията с най-разнообразни форми, изработван от благородни и полублагородни метали, скъпоценни камъни, кост, дърво, керамика и др., който се прикрепва към дрехата с безопасна игла.

бряст *м* 1. Дървесина от бяст като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

бук *м* 1. Дървесина от бук като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

буквописец *м* Вж. **художник буквописец**.

букова чѐрна Художествена боя, получавана от букови клонки, изгорели без достъп на въздух.

буон фрѐско (ит. buon fresco), **чѐста фрѐска** Техническа разновидност на фреската, изпълнена върху прясна незасъхнала хоросанова мазилка без поправка (с темпера).

бургѝя *ж* (тур. burgu) Вж. **сврѐдел**.

бутафѐрен реквѝзит Вж. **бутафорѝя**.

бутафѐрѝя *ж* (рус. бутафорѝя от ит. buttafuori по butta 'изхвърлям' + fuor 'вън') Предмети, изработени за сценично оформление на театрална постановка, имитиращи действителните.

бучакчѝйство *с* (тур.) Вж. **ножарство**.

бучарда *ж* (фр. boucharde, ит. bocciarda по boccia 'пѝпка') В технологията на монументалната скулптура: метален инструмент за обработка на камък във вид на четиристенен чук, който има две ударни повърхности, покрити със зѝбци с пирамидална форма.

бучардѝсвам *несв* (фр. boucharde, ит. bocciarda по boccia 'пѝпка') Обработвам каменна повърхност на скулптурно произведение с бучарда.

бучардѝсване *с* (от фр. boucharde, ит. bocciarda по boccia 'пѝпка') Обработка на каменна повърхност на скулптурно произведение с бучарда.

бѝклица *ж*, **плоска** В приложното изкуство: дървен или керамичен затворен съд за вино във форма на елипсоид. Поради сплесканата ѝ форма в някои райони на страната се нарича **плоска**.

бързопѝс *м*, **скоропѝс** Вид ръкописен шрифт.

бързосѝхнещи боѝ Художествени боѝ, които съхнат сравнително бързо, а това зависи от състава на свързвателите.

бързосѝхнещи маслѝ Растителни масла, които съхнат сравнително бързо, използвани като свързватели на маслените боѝ, например: ленено, орехово, маково, конопено и др.

бързосѝхнещи свързвѝтели Свързватели, които съхнат сравнително бързо, тъй като се състоят от бързосѝхнещи масла.

бюст *м* (фр. buste), **бюстов портрѐт** 1. Разновидност на кръглата скулптура – изображение на глава и горната част от човешкото тяло до гърдите, един от най-

разпространените видове на скулптурния портрет. 2. Конкретно произведение на тази разновидност.

бюстов портрѐт Вж. **бюст**.

бял анголски копѝл В технологията на изобразителното изкуство: разновидност на меките копали, наречена така по местонахождение.

бял ахѝт Минерал, разновидност на ахата – полускъпоценен камък със снежнобял цвят, непрозрачен, блестящ, използван като материал за художествени изделия.

бял опѝл Минерал, разновидност на опала – бял скъпоценен камък, използван като материал за художествени изделия.

бял туткѝл, рѝски туткѝл В технологията на живописата: разновидност на туткала, при който за пълнител служи цинк-вайс или креда, които му придават бял цвят.

бял шеллѝк Червен шеллак, обработен с хлорна вар, използван в технологията на изобразителното изкуство.

бѝла глѝна Вж. **каолин**.

бѝла смолѝ Смола, употребявана в технологията на изобразителното изкуство, получавана при суха дестилация на етерични масла от дърветата.

В

вѝене, с вѝятелство 1. Процесът на създаване на скулптурните произведения от твърди материали. 2. В широк смисъл – скулптурата като цяло, включително и моделирането.

вѝаза *ж* (рус. ваза, фр. vase по лат. vas, vasis 'съд') В приложното изкуство: художествено изработен съд от глина, дърво, алабастр, мрамор, стъкло, метал и др. материали.

вѝова живопѝс, вазопѝс В историята на изкуството: украсяване на съдове с рисувани орнаменти или фигурални композиции, които се изпълняват почти винаги по керамичен начин, т. е. със специални боѝ преди изпичането на съда.

вазопѝс *ж* (от фр. vase по лат. vas, vasis 'съд' + пис) Вж. **вазова живопис**.

вальо́р *м* (фр. valeur 'стойност, ценност') В живописната техника: светлосенъчното степенуване (градация и интензивност) на колорита в картината.

ва́ндикова кафя́ва Вж. **флорентинска кафява**.

ва́ндикова червѐна Вид червена боя, използвана като материал в живописата.

вар *ж* Бяло твърдо вещество, получено чрез изпичане на варовик, използвано като материал в стенната живопис.

варя́к *м* (тур. varak от ар. weraq) В историята на изкуството: тънки метални листове от злато, сребро, калай, мед и др., които се употребяват за обковка на иконите и свещените книги, за позлатяване на иконостаси, мебели, украшения и др.

вариант *м* (рус. вариант, нем. Variante от фр. variant по лат. varians, -antis 'променящ се') Художествено произведение, свързано със сходно произведение от същия автор и на същата тема.

вариация на фо́рмата В областта на изобразителното изкуство: система от последователни изменения на една основна форма в границите на категорията, към която тя принадлежи.

варо́вик *м* 1. Утаечна скала, състояща се предимно от калцит, използвана като материал за скулптурни произведения. 2. Скулптурно произведение, изпълнено от такъв материал.

ва́тман (анг. wattman по соб. Whatman) Вж. **ватманова хартия**.

ва́тманова харти́я, ватман Дебели грапави ленени хартии под общото название "ватман", служещи като основа за рисуване.

ва́ятел *м* Вж. **художник скулптор**.

ва́ятелство *с* Вж. **ваене**.

вдълба́н релѐф, анкре́ 1. Рядко срещана техническа разновидност на релефа, при който се запазва плоскостта на изображението. 2. В широко значение терминът понякога включва и техниката на т. нар. контрарелеф.

веду́та *ж* (ит. veduta) В историята на изкуството: произведение на пейзажния жанр, което точно възпроизвежда изгледа на

дадена местност или град. Употребява се само във връзка с изкуството на XVIII в.

вѐза *несв, бродира́м* В приложното изкуство: нашивам върху платно различни фигурки (хора, животни, растения и др.) с бели или цветни конци.

вѐзане *с* В приложното изкуство: нашиване върху платно на различни фигурки (хора, животни, растения и др.) с бели или цветни конци.

вѐзано писмо́, въз Декоративен начин на оформление на заглавия, начални редове, цели изречения, монументални надписи и др. с високи, тесни главни букви, свързани и вплетени една в друга, като често гредата на предишната буква служи за греда и на следващата.

везба́ *ж* 1. Техника в приложното изкуство – нашиване върху платно на различни фигурки (хора, животни, растения и др.) с бели или цветни конци. 2. Вж. **бродерия**.

везмо́ *с* Вж. **бродерия**.

велату́ра *ж* (ит. velatura 'покриване, покривало'), **лазу́ра, лесиро́вка** Един от похватите в живописната техника, при който върху изсъхналия плътен багрено слой се нанасят много тънки слоеве прозрачни и полупрозрачни бои, силно разредени с лак, масло и др., за да се постигне обем, дълбочина и звучност на тона.

вели́кденски яйца́ Вж. **червени яйца**.

венециа́нска бя́ла Вж. **оловна бяла**.

венециа́нска червѐна В живописата: вид червена художествена боя, пренесена от Венеция.

венециа́нски терпентин Терпентин, получаван от листопадния бор, използван в технологията на изобразителното изкуство.

вѐнзел *м* (рус. от пол. wezel 'възел') Художествено оплетени начални букви на име на училище, военна част и др., които се поставят на шапка, ръкав, униформа, знаме, бланка и т. н.

верда́чио *с* (ит. verdaccio) Във фресковата живопис: съставни бои, използвани като подготовка.

вермийон *м* (фр. vermeillon) Вж. **цинобър**.

верни-му *с* (фр. vernis 'лак' + mou 'мек'), **мек лак** 1. Материал – вид лак, съдържащ мазнина, обикновено еленова лой. 2. Техническа разновидност на дълбоката гравюра на метал, при която металната плочка се намазва тънко и равномерно с такъв лак, а отпечатъкът напомня рисунка с молив.

вернисаж *м* (фр. vernissage 'лакиране') 1. Обичай на старите френски художници да покриват с фирнис картините си в присъствието на поканени художници и ценители на изкуството преди откриването на изложбата. 2. Разглеждане на изложба от специално поканени лица (художници, критици, журналисти) преди официалното ѝ откриване. 3. Първият ден на откриването на дадена изложба за широката публика, когато не е бил организиран закрит преглед преди това.

веронез *м* (ит. по соб. Veronesse, град в Италия), **веронезка пръст**, **веронска зелена земя** Зелена земна боя, която се състои от железни окиси и носи названието си от гр. Верона, Италия, в чиито околности има залежи от такива окиси.

веронезка пръст Вж. **веронез**.

веронска зелена земя Вж. **веронез**.

версо *с* Обратната (задната, втората) страна на материал, върху който се пише (папирус, пергамент и др.)

виенски туткал, **обущарско лепило**, **пап-чирйш** В технологията на художествените бои: туткал, който се получава от пшенично брашно, на което се действа с някой ферментационен бацил. Най-доброкачественото лепило се произвеждало във Виена, откъдето идва наименованието **виенски туткал**. Широко се използва при производството на обувки, поради което се нарича и **обущарско лепило**.

византийска естетика Система от богословско-естетически принципи, определящи характера на художествения образ, идеологическите функции, както и възприемането и тълкуването на византийското изкуство.

византийски канон Част от художествената система, която се формира въз осно-

ва на идеите на неоплатонизма още в практиката на ранно-византийското изкуство през V – VI в. и изкристализира като богословско-естетическа доктрина след иконоборческите спорове през VIII – IX в.

византийско изкуство Изкуството на Византийската империя от IV – VI до средата на XV в.

визирам *несв* (нем. visieren) В изобразителното изкуство: насочвам зрителната линия на оптичен уред към някакъв предмет, за да определя пропорциите му.

визиране *с* (от нем. visieren) В изобразителното изкуство: насочване зрителната линия на оптичен уред към някакъв предмет с цел да се определят пропорциите му.

визьор *м* (от нем. visieren) В изобразителното изкуство: рамка за търсене на пейзаж.

ВИИИ "Николай Пáвлович" Вж. **Национална художествена академия**.

вйнервайс *м* (нем. Wienerweiss) Вид промита креда (калциев карбонат), която се използва при грундиране на платната за живопис, като боя при фресковата техника, при приготвяне на пастелни бои и др.

винетка *ж* (фр. vignette, ит. vinetta по лат. vinea 'лоза') В книжната графика: малка композиция (орнаментална или фигурална), предназначена за украса, която обикновено се използва като заставка или концовка.

виолетов кобалт Художествена боя с виолетов цвят, получавана от минерала кобалтин.

виолин *м* (ит. violino) Вж. **виолино**.

виолино *с*, **виолин** В скулптурата: инструмент за въртене на свредела, който се употребява при обработката на меки материали (мрамор и др.).

висок печат Един от трите основни видове печат при художествената гравюра (и в печатарската практика изобщо), при който се отпечатват изпъкналите части на плочата или клишетото, които лежат на една плоскост.

висок релеф, орелеф Техническа разновидност на изпъкналия релеф, при която изображените фигури и предмети се издигат над плоскостта с по-голямата част от обема си, а понякога с целия си обем; често те само са долепени до фона, а някои детайли са съвсем отделени от него.

Висок Ренесанс Заключителният етап в развитието на изкуството от епохата на Ренесанса в Италия в края на XV и през I-та половина на XVI в.

висок хоризонт Перспективният или видимият хоризонт, който е поставен поблизо до горния край на изображението във връзка с композиционното решение, което художникът избира.

висока гравюра Една от основните гравюрни техники, при която за разлика от дълбоката гравюра върху хартията се отпечатват изпъкналите (високите) части на плочата или дъската.

Висш институт за изобразителни изкуства "Николай Павлович" Вж. **Национална художествена академия**.

вйтленик *м* В приложното изкуство: плоска (бъклица) с витлообразен нарез, релефно показан и отвън на устието.

витраж *м* (фр. vitrage от vitre 'стъкло') 1. Разновидност на декоративно-приложното изкуство, при която произведенията се изпълняват с разноцветни стъкла или със специални бои върху стъкло и се монтират на прозорците на някой архитектурен комплекс или (сграда). 2. Произведение на декоративната фигурална композиция или орнамент – изпълнено от разноцветни стъкла (или от рисувано стъкло).

витражист *м* (от фр. vitrage от vitre 'стъкло') Вж. **художник витражист**.

вишнева гума Смола (клей) от вишнови дървета, използвана в технологията на изобразителното изкуство.

вклéйка *ж* (рус. вклейка) В художественото оформление на книгата: репродукция или гравюра, изпълнена като отделен отпечатък и залепена между страниците.

воден знак Рисунка върху лист хартия, която се вижда, само когато листът се постави срещу светлината. Прилага се при изработване на луксозни хартии за ценни книжа

(банкноти, акции, облигации и др.), бланки и др.

воден пастел Живописна техника, изпълнявана с пастелни бои, разтворени във вода.

водна терзия Вж. **либела**.

водни бои Вж. **акварелни бои**.

водни разредители Разредители, състоящи се от водни разтвори на лепила.

водни свързватели Свързватели, състоящи се от разтворими във вода вещества, например, захар, мед.

водно стъкло Техническо название на воден разтвор на натриевия силикат, използван в керамиката като свързващо вещество.

восък *м* Вж. **пчелен восък**.

восъчен начин В технологията на скулптурата: висококачествен начин за отливане на скулптурни произведения от бронз, при който калъпът се покрива отвътре с тънък равен восъчен слой и се запълва с втвърдяваща се огнеупорна пръст.

восъчна емулсия В живописа: емулсия, приготвена с восък, служеща за свързвател на художествени бои.

восъчна живопис, енкаустика Техническа разновидност на живописа (рядко употребявана днес), при която восъкът се използва като свързвател, който се разтопява преди нанасянето.

восъчна темпер В живописа: темпера, чието свързващо вещество съдържа восък.

восъчни бои Художествени бои, чийто свързвател представлява восъчна емулсия.

вотивни релефи Вж. **оброчни плочки**.

врати църковни Входни врати на църквата, които в миналото се украсявали богато с дърворезба.

врачански варовик Разновидност на варовика, добиван в околностите на гр. Враца, използван като материал за скулптура.

временни материали, меки материали, пластични материали В скулптура-

та: материал, предназначен за моделиране на художествени произведения – глина, шамот, пластилин, восък.

всесъюзна изложба Вж. **всесъюзна художествена изложба**.

всесъюзна художествена изложба Художествена изложба, в която са участвали художници от бившия Съветски Съюз.

втъврдители *мн* (*ед* **втъврдител** *м*) Вещества, които допринасят за по-бързото втъврдяване на художествените материали, използвани в технологията на изобразителното изкуство.

втори пласт, изравнителен пласт В стѐнната живопис: вторият пласт мазилка върху стената, предназначена за стенопис, чрез който се попълват неравностите на първия пласт и повърхността се изравнява.

въглен *м* 1. В технологията на рисунката: широко разпространен материал за рисуване във вид на тънки пръчици, приготвени чрез овъгляване на специални видове дървета или чрез пресуване на специална въглена маса, смесена с растително лепило. 2. Техниката на рисунката, изпълнена с този материал.

въгленова рисунка Вж. **рисунка с въглен**.

въздúшна перспектíва Раздел от научната дисциплина "Перспектива", изучаващ измененията в цвета на предмета и в отчетливостта на неговите очертания, когато предметът е много отдалечен от зрителя.

Възраждане *с* Вж. **Ренесанс**.

възрожденска живопис Живописта в българското изобразително изкуство от края на XVIII в. до 1878 г. със специфичните ѝ особености.

възходяща перспектíва Перспективен ефект, който се получава, когато гледната точка е много ниско и се намира почти на повърхността на земята.

вълна *ж* В приложното изкуство: влакно, получавано от козината на овцете, използвано като материал за художествени изделия.

вълненик *м* В приложното изкуство: част от националната женска носия, подобна на престилка, опасвана отзад, разпро-

странена в Северна България. Приготвена е от вълнена тъкан, откъдето произлиза и названието ѝ, в червен и черен цвят и е с оформена мрежа от концентрични разноцветни ромбове, очертанията на които са от дребни цветни точки.

върба *ж* 1. Дървесина от върба като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

вързана тъкан Вж. **китена тъкан**.

въртелѐжка *ж* Въртящ се статив за скулптура.

вътрешна рамка Вж. **подрамка**.

вяз *м* (рус. вязь) Вж. **везано писмо**.

Г

габрó *с* (ит. gabbro от лат. glaber 'гладък') Зърнеста магмена скала с хубави тонове, която се полира лесно и се употребява като материал в скулптурата.

габър *м* 1. Дървесина от габър като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

гагáт *м* (нем. Gagat, фр. gagate от лат. gagatem 'черный янтарь' от соб. гр. Gagates, град в Ликия) Твърда лъскава разновидност на каменните въглища, употребявана като материал за художествени изделия.

гадáлушка *ж* Вж. **мартеница**.

гайтáн *м* (тур. gaytan или нгр. gaitani от срвлат. gaitanum 'колан') В приложното изкуство: шнур, изплетен на чарк от вълнени или памучни нишки, който служи за обшиване и украса на шаячните дрехи на българите и облеклото на турската армия през XIX в.

гайтанджййство *с* (тур. gaytan или нгр. gaitani от срвлат. gaitanum 'колан') Народен художествен занаят за производство на гайтани.

галваноплáстика *ж* (нем. Galvanoplastik по соб. Galvani, фамилия на физика + гр. plastike) В технологията на гравюрата: 1. Начин за изготвяне на метални копия от оригиналната гравирани плоча чрез електролиза. 2. Нанасяне чрез елект-

ролиза на тънък слой стомана, хром или никел върху повърхността на плочата с гравирано изображение, за да се предпази от изхабяване при многократното печатане.

галваностегия *ж* (рус. гальваностегия от нем. Galvanostegie по соб. Galvani + гр. stege 'покривам') Покриване на метални художествени изделия с тънък слой от друг метал по електролитен път.

галваностереотипия *ж* (по соб. Galvani + рус. стереотипия, фр. stéréotypie, нем. Stereotypie по гр. stereos 'пространствен, здрав' + typos 'отпечаток') Техника за изготвяне на стереотипни отпечатащи по метода на галванопластиката.

галериен тон, пожълтяване Дефект в живописата: изменение на тоновете на старите картини вследствие пожълтяване на маслата в боите.

галерия *ж* (фр. galerie от ит. galleria) Вж. художествена галерия.

гама цветовá, цветовá гама В изобразителното изкуство: название на външните цветови особености на колорита, характеристика на "оптическата" закономерност, която обединява основните цветови отсенки в творбата.

гандхарско изкуство Изкуство, което се развива в северозападната част на Индия и на територията на Афганистан по времето, когато тези области влизат във владенията на царството на Кушаните – голяма робовладелска държава през I в. сл. Хр.

ганóсис *м* (гр. ganos 'блясък') В техниката на античната скулптура: покриване с тънък слой восък повърхността на видимите телесни части на статуята, който придава на мрамора лек блясък, без да променя съществено цвета му.

гарáфа *ж* (ит. garaffa, garrafa от исп. garrafa от ар. garraf) В приложното изкуство: стъклен съд, обикновено с висока шия, за вода, вино и др., понякога художествено украсен.

гаргóйл *м* Скулптурно изображение на митично чудовище, което се използва за украса на архитектурни фасади, водоскоци, чешми и др.

гáрда *ж* (фр. garde) В приложното изкуство: предпазна метална пластинка при

дръжката на сабя, меч, рапира и др. с декоративен характер.

гарнитúра *ж* (нем. Garnitur, фр. garniture) 1. В приложното изкуство: украшение, прибавено към облекло, обувки, шапка. 2. Група от предмети с утилитарно предназначение, свързани стилово по форми, цвят.

гваш *м* (фр. gouache от ит. guazzo) 1. Гвашови бои – вид водни минерални бои, приготвени в пастьозно състояние от разтвор с вода и растителен клей (лепило – гуми-арабикум, декстрин и др.). 2. Гвашова техника – живописна техника, която използва гвашови бои. 3. Произведение на живописата, изпълнено с гвашова техника.

гвáшова тéхника Вж. гваш във 2 знач.

гвáшови бои Вж. гваш в 1 знач.

гéга *ж* В приложното изкуство: вид овчарска тояга – дълга, накрая с извивка или кука, която обикновено е естествен израстък, а в някои случаи е закрепена допълнително, богато украсена с пастирска резба.

гéми *мн* (*ед* гéма *ж* – рус. гемма от лат. gemma 'пъпка') В приложното изкуство: малки обработени благородни или полублагородни камъни с издълбано изображение, използвани като украса на златни, сребърни и месингови пръстени, а също и като печат.

геобрáзна метáлна арматúра В скулптурата: стоманена пръчка във вид на буквата "Г", използвана при моделиране в глина.

геометрízъм *м* Течение в абстракционизма, което се характеризира с това, че в основата на художествените композиции се поставя геометрична фигура или комбинация от фигури, например, правоъгълник, квадрат и др.

геометрíчен орнамéнт Вид орнамент, който се състои изключително от геометрични мотиви и е лишен от всякакви изобразителни елементи.

геометрíчен стил 1. Термин от историята на изкуството, който означава ранния стадий в развитието на старогръцката

вазова живопис (от края на II-то хилядолетие до VII в пр. Хр.), чиято украса се състои от хоризонтални ивици, включващи геометричен орнамент, към който по-късно се присъединяват силно схематизирани изображения на хора и животни. 2. В по-широко значение терминът обхваща и другите подобни паметници от същата епоха (например малката култова скулптура).

герб *м* (рус. герб от пол. herb от срвиснем. Erbe) В приложното изкуство: емблема на държава, град, знатен род и др., изобразявана върху флагове, печати, монети, щитове и др.

гергѐф *м* (тур. gergef от перс.) В приложното изкуство: дървена или метална четириъгълна или кръгла рамка, на която се обтяга тънко платно за везане на предварително нарисувани мотиви върху платното.

гердан *м* (тур. gerdan от перс. gerdan 'шия') Вж. **огърлица**.

Герой на социалистическия труд В областта на изобразителното изкуство това звание се даваше за изключителни и трайни постижения на дейци на изкуството.

гигантография *ж* (нем. Gigantographie от гр. gigas, gigantes 'великан' + grapho 'пиша, рисувам') Репродукция на силно увеличени растерови полутонови изображения (снимки, илюстрации).

гипс *м* (рус. гипс, нем. Gips от лат. gypsum, гр. gypsum) 1. Материал за скулптурни отливки, представляващ бял или безцветен кристален минерал, воден калциев сулфат, който, изпечен и смлян, придобива способност да се втвърдява, когато се смеси с вода. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

гипсов грунд В изобразителното изкуство: грунд, в чийто състав е включен гипс.

гипсов калъп Вж. **клинов калъп**.

гипсови копия В практиката на художественото образование отливки от гипс на скулптурни произведения (предимно антични), които се използват като модели в часовете по рисуване.

гирлянда *ж* (рус. гирлянда от ит. ghirlanda) В приложното изкуство: пластична или рисувана украса във вид на лента, със-

тавена от растителни мотиви, увити с панделки, окачена с двата си края на бутони и дъговидно увиснала надолу.

главна убѐжна тѐчка Термин от перспективата, който означава: онази точка на хоризонта, където се събират всички прави линии, перпендикулярни на плоскостта на изображението.

глабѐлица *ж* Първата славянска и старобългарска азбука, създадена около 863 г. от Константин-Кирил Философ за превод на богослужебните книги от гръцки на старобългарски език.

гладик *м*, **гладич** Вид дърводелско ренде за гладко рендосване на плоски повърхности, използвано в скулптурата и приложното изкуство.

гладило *с* Уред за изглаждане или лъскане на акварелна рисунка.

гладич *м* Вж. **гладик**.

глазирам *несв* (нем. glasieren от Glas 'стъкло') Покривам художествено изделие от керамика, метал или стъкло с глазура.

глазирана кахла В приложното изкуство: кахла, чиято повърхност е покрита с глазура.

глазирана керамика Керамични изделия, покрити с глазура.

глазирана керамична плѐча Керамична плоча, покрита с глазура, която се използва в приложното изкуство.

глазиране *с* (от нем. Glasur от Glas 'стъкло') Покриване на художествено изделие от керамика, метал или стъкло с глазура.

глазура *ж* (нем. Glasur от Glas 'стъкло'), **глеч** В технологията на художествената керамика: тънък стъкловиден слой, с който се покрива повърхността на керамичното изделие в процеса на изготвянето му.

глазурно опалване В керамиката: опалване на художествените изделия, което се извършва след нанасянето на глазурата.

глѐнцова вѐсъчна тѐмпера В живописа: темперна боя, в чиято емулсия се съдържат восък, туткал и поташ.

гласпапир *м* (нем. Glaspapier от Glas 'стъкло' + Papier 'хартия'), **шкурка** Дебела хартия с полепен стъклен прах, която се употребява за изглаждане на дървени и метални скулптури и художествени предмети.

гледжосвам *несв* В керамиката: покривам художествените изделия с глазура.

гледжосване *с* Вж. **полив**.

гледна точка В специално значение: най-важният термин в перспективата, определящ мястото, където се намира наблюдателят (по-точно окото на наблюдателя) по отношение на видимите или изобразявани предмети.

глед *м* Вж. **глазура**.

глина *ж* Специална тъмножълта лепкава пръст, която при изпичане се втвърдява, използвана като материал за моделиране на скулптури и за изработване керамични изделия.

глинени печати, пинтадери, щемпели Печати, направени от глина, използвани през неолита и халколита (VI – IV хилядолетие пр. Хр.) за украсяване на тялото с червена охра (татуиране).

глинени таблички Плоскости с различна форма и размери, направени от глина, върху които древните египтяни, шумери, вавилонци, асирийци, перси, хети критяни, траки и др. народи са писали с обло перо, с остро перо или с триъгълно перо своите писмени знаци.

глиптика *ж* (рус. глиптика от фр. glyptique, нем. Glyptik от гр. glyptos 'изрязан, гравирани') Вж. **литоглиптика**.

глиптотека *ж* (рус. глипотека, фр. glyptothèque, нем. Glyptothek от гр. glyptos 'изрязан' + theke 'кутия') 1. Сбирка от гравирани скъпоценни камъни. 2. В някои случаи така се нарича музейната колекция от скулптури, предимно антични. Най-известни са **глиптотеките** в Мюнхен и Копенхаген.

глифография *ж* (анг. glyphography от гр. glyptos 'изрязан, гравирани' + grapho 'писа, рисувам') Наука, която изучава особеностите и дешифрирането на древните гравирани камъни.

глутен *м* (лат. gluten 'лепило'), **клейковина** Лепливо белтъчно вещество, което се съдържа в зърнените храни и се използва

като материал при приготвянето на художествените бои.

глутин *м* Вж. **туткал**.

гниене *с* Дефект на дървесината – загниване, причинено от гъбички, което я прави неподходяща за скулптурни работи.

гнилост *ж* Дефект на дървесината – гнило място, причинено от гъбички, което я прави неподходяща за скулптурни работи.

гобеле *с* (гр. gobeles) В приложното изкуство: античен съд с вид на чаша, но с по-значителни изменения в линията на формата и с богата художествена украса, изработван от глина или метал (бронз, злато, сребро); служи за битови и култови нужди.

гоблен *м* (фр. gobelin) В приложното изкуство: 1. Френски ръчно тъкан килим с високи художествени качества, изработен в гобленова манифактура в Париж и предназначен за украса на стените. 2. В по-широк смисъл: всеки тъкан килим или килимна тъкан със сложни изображения (главно фигурални композиции), и високи художествени качества, независимо кога, къде и по какъв начин е изработена. 3. Бродирани картина.

гобленено платно Платно с правилна и плътна тъкан, на която вътъчните или основните нишки образуват подчертани редици вследствие на това, че едните или другите са направени от двоен или троен конец, използвано като основа в живописта.

годишна изложба Вж. **годишна художествена изложба**.

годишна художествена изложба, годишна изложба Художествена изложба, която се организира ежегодно.

глобяло В изобразителното изкуство: художествено произведение, изобразяващо съблечена човешка фигура.

гондола *ж* (рус. гондола, пол. gondola от ит. gondola) В приложното изкуство: дълга плитка лодка, оформена и декорирана художествено, като предната ѝ част се издига нагоре във формата на лебедова

глава или някакво друго скулптурно изображение.

горéщо ковáне В изобразителното изкуство: техника на изпълнение на художествени произведения посредством удари с чук върху нажежен метал.

гóтика *ж* (рус. готика, нем. Gotik, ит. gotico, фр. gothique от клат. gothicus 'готически') Вж. **готически стил**.

готíчески стил, гóтика Стил в западно-европейското изкуство от II-та половина на XII до XV в., епоха на най-високия разцвет на феодализма и начало на неговото разлагане, който намира най-голямо приложение в архитектурата с остри сводове, с островърхи кули, с многоцветни стъкла и с богата орнаментика.

гохуá *ж* (кит.) Китайска национална живопис (а също така графика, стенопис, приложно изкуство) от XX в., отличаваща се от европейското изкуство с особен стил, характеризиращ се с използване на коприна, мека попивателна хартия, черен и цветен туш, прозрачни и покривни бои.

гра́бшихел *м* (нем. Grabstichel) Най-широко употребяваната разновидност на щихела за гравирание на много тънки линии и щрихи на повърхността на художествените произведения и изделия.

гравíрам *несв* (нем. gravieren 'изрязвам', фр. graver) В техниката на гравюрата: 1. Обработвам плочата или дървеното блокче с механични средства, най-често със специални режещи инструменти. 2. В по-широко и неточно значение терминът обхваща и химичната обработка на плочата. 3. В техниката на приложните изкуства: издълбавам вдълбнат или релефен образ или надпис върху метал, дърво, стъкло, линолеум и др. със специални резци.

гравíрана резба́ Вж. **писана резба**.

гравíране *с* (от нем. gravieren 'изрязвам', фр. graver) В техниката на гравюрата: 1. Обработване на плочата или дървеното блокче с механични средства, най-често със специални режещи инструменти. 2. В по-широко и неточно значение терминът обхваща и химичната обработка на плочата. В техниката на приложните изкуства: 3. Нанасяне на издълбано изображение върху

повърхността на предмет от твърд материал (метал, камък, дърво и др.).

гравирóвка *ж* (нем. gravieren 'изрязвам', фр. graver) Вж. **гравирание** в 3 знач.

гравьóр *м* (рус. гравер от фр. graveur) 1. Художник, който със средствата на гравюрата създава оригинални художествени творби или възпроизвежда произведенията на други автори. 2. Майстор, който владее някоя от техниките за гравирание на метал, камък, стъкло, дърво и др.

гравьóрска игла́, литогра́фска игла́ Инструмент, който широко се използва в техниката на дълбоката гравюра и литографията, представляващ закрепено за дръжка стоманено острие, което има кръгло или многоъгълно сечение, а понякога е конусовидно или пресечено пряко с наклон. В литографията **гравьóрска игла** се нарича **литографска игла**.

гравю́ра *ж* (рус. гравюра от фр. gravure) 1. В изобразителното изкуство: вид графика, който обхваща произведенията, получени чрез отпечатване от гравирана плоча. 2. Отделно произведение от този вид графика.

гравю́ра на дърво́, ксилогра́фия, дърворéз 1. Основна техническа разновидност на високата гравюра, най-старата графична техника, която се изпълнява върху блокче от крушово или буково дърво, като се дълбаят онези части от нанесената върху него рисунка, които трябва да останат бели на отпечатъка. 2. Произведение на изкуството, създадено чрез тази техника. Гравюрата на дърво се нарича също така **ксилография** или **дърворез**.

гравю́ра на ка́мък В художествената графика: рядко употребявана литографска техника, при която се работи върху предварително разяден с киселина камък с метален инструмент, наречен литографска игла.

гравю́ра на линоле́ум, линогра́вю́ра, линорезба́ Широко употребявана техническа разновидност на високата гравюра, която се изпълнява върху линолеум и по техника и художествени средства е сходна с гравюрата на дърво и е

особено пригодна за изработване на плакети.

гравюра на метъл Графичен способ по принципа на дълбокия печат, при който нанесената на гладка полирана стоманена, медна, месингова или цинкова плоча рисунка се гравира със специални стоманени длетца, с разностепенно ромбическо косо сечение на върха (щихел, грабящихел и др.) или по химичен начин – чрез издълбаване с киселина.

гравюра с рулётка Вж. **полутонова гравюра**.

гравюра с щихел Най-старата и най-трудно изпълнима, "класическа" разновидност на дълбоката гравюра, при която се работи със стоманени резци – щихели върху метална (предимно медна) плоча за разяждане. Днес се употребява много рядко.

градска изложба Вж. **градска художествена изложба**.

градска художествена изложба, градска изложба Художествена изложба, която се експонира в изложбената зала на даден град.

градски пейзаж Разновидност на пейзажния жанр, посветена на изобразяването на града.

гражданска азбука, граждански шрифт Опростена стилизация на кирилски полуустав на основата на антиквата, предназначена за наборен шрифт, която е въведена в Русия от Петър Първи.

граждански курсив Ръкописен шрифт, използван в България през II-та половина на XIX в.

граждански шрифт Вж. **гражданска азбука**.

гранат *м* (рус. гранат от нем. Granat, клат. granatum 'зърнест плод') Минерал, който обединява група силикати, различно оцветени от йоните на магнезия, алуминия, желязото, мангана, калция и хрома – полускъпоценен зърнест камък, обикновено с тъмночервен цвят, използван като материал за художествени изделия.

гранит *м* (фр. granite, ит. granito от лат. granum 'зърно') 1. Вид много разпространена твърда скала със зърнест строеж, използвана като материал за скулптура и интериор. 2.

Скулптурно произведение, направено от такъв материал.

гранулиране *с* (от нем. granulieren от нлат. granulum 'зърнце') Златарска техника – покриване повърхността на предмета със ситни или по-едри зърна от метал.

график *м* (фр. graphique от нем. Graphik от гр. graphikos') Вж. **художник график**.

графика *ж* (рус. графика, фр. graphique, нем. Graphik от лат. graphica, гр. graphike 'рисуване') 1. Вид изобразително изкуство, който по съдържание и форма е близък до живописата, но има собствени конкретни задачи и художествени възможности и включва рисунката и отпечатаните с плоча (дъска) художествени творби – гравюра, щампа, литография. Основно изобразително средство е чернобялата рисунка (т. е. линията, светлосянката). 2. Отделно художествено произведение на този вид изобразително изкуство.

графитен молив Молив, направен от минерала графит с примеси от специални сортове глина, появил се в края на XIX и началото на XX в.

графичка *ж* (фр. graphique от нем. Graphik 'графика' от гр. graphikos') Вж. **художничка графичка**.

графичен дизайн Вж. **графична архитектура**.

графична архитектура, графичен дизайн, оформяне на вестници и списания Изкуство от система на печатната графика, предмет на което е изграждането на външно-нагледния образ на периодичните издания. Това се постига чрез композицията и контраста в подреждането на основните компоненти, от които се състоят вестникът и списанието: заглавия, текстови материали, илюстрации, обяви, разграничителни средства, бели петна, цветни елементи.

грахълка *ж* Дефект в живописата: слой боя, натрупан на повърхността на друг слой боя.

гледжосване с, заливка, заливане, полив В технологията на керамиката: полагање на слой глазури обикновено чрез

поливане (обливане) на керамичното изделие с рядка по консистенция глазурна маса преди повторното изпичане на предмета.

грѝвна *ж* 1. В технологията на скулптурата: инструмент – ланцетка, направена от тел, извита като дъга или във вид на триъгълник. 2. В бижутерията: накит, който се носи на китката на ръката, изработен от различни материали (метал, керамика, дърво, пластмаса, мъниста и др.).

грифѝн *м* (фр. griffon от гр. gryps, grypos) В декоративно-приложното изкуство: изображение на грифон – крилато митологично същество, с тяло на лъв или друго животно, с глава на орел или друга птица, появило се в Древния Изток и античното изкуство, по-късно се превръща в мотив в ръкописната украса, металопластиката, каменната пластика, дърворезбата и др.

грѝздова чѝрна Художествена боя, получавана от гроздови семки чрез изпичане без достъп на въздух.

гросуля́р *м* (клат. grossularia 'цариградско грозде') Минерал, разновидност на граната, скъпоценен камък с жълтеникавозеленикав цвят, използван като материал за художествени изделия.

грѝтѝска *ж* (нем. Grotteske, фр. grotesque, ит. grottesco 'смешен, комичен' от grotta 'пещера') 1. Създаване на острохарактерен, често сатиричен, художествен образ чрез необичайно и рязко преувеличаване на реалните форми. 2. В широк смисъл така се нарича всяко острохарактерно, уродливо и карикатурно, всяко странно-фантастично изображение. 3. Орнамент от времето на италианския Ренесанс, който носи името си от названието на подземните римски пещери, където са запазени сходни орнаменти от антични стенописи, представляващ орнаментална ивица от симетрично разпределени растителни мотиви.

груб пласт Вж. първи пласт.

гру́ба обра́ботка В изобразителното изкуство: начална схематична работа над произведение на изкуството.

грубѝрам *несв* Обработвам грубо камък за скулптура.

грубѝране *с* Грубо обработване на камък за скулптура.

гру́бо шлифо́ване В изобразителното изкуство: шлифоване, отличаващо се с по-ниска степен на изглаждане.

грунд *м* (нем. Grund 'дъно, основа') 1. В технологията на живописата: тънък слой специална смес от лепила, пълнители и други добавки, с които се покрива основата за живописване, за да се получат необходимите за художника цветни или фактурни свойства на повърхността ѝ, за да се ограничи просмукването на свързателя. 2. В техниката на дълбоката гравюра: слой от устойчива към киселините смес, с който се покрива металната плоча преди започване на работа, а понякога и в процеса на ецването. 3. Бялото оцветяване на повърхността на плочата преди да се нанесе рисунката.

грунд за минерални боѝ Вж. грунд на доктор Кайм.

грунд на доктор Кайм, грунд за минерални боѝ Грунд, който се полага върху варно-циментова мазилка и намира широко приложение в декоративната живопис. Нарича се още **грунд на доктор Кайм**, защото той е направил някои подобрения на грунда.

грундѝрам *несв* (нем. grundieren) В технологията на живописата: нанасям грунд върху повърхността на основата, предназначена за живописване.

грундѝране *с* (от нем. grundieren) В технологията на живописата: нанасяне на грунда върху повърхността на основата, предназначена за живописване.

грундѝрано платно́ Платно за рисуване, покрито с грунд, служещо за основа на живописно произведение.

гру́пов портрѝт Разновидност на портретния жанр, която включва най-малко трима портретирани.

гру́пова излѝжба Вж. групова художествена изложба.

гру́пова художествена излѝжба, гру́пова излѝжба Художествена изложба, в която се експонират произведения от група автори.

грънчѝр *м* Вж. майстор грънчар.

грънчѝрски издѝлия 1. В приложното изкуство: изделия от печена цветна по-

ръозна глина, покрити с прозрачна глазура или ангоба. 2. В широк смисъл терминът обхваща цялата майолика и даже керамиката.

грънчърско колелó Основно техническо съоръжение за производство при грънчарството, състоящо се от два дървени диска, закрепени за краищата на една вертикална ос.

грънчърство *с* 1. Вид приложно изкуство: изработване на изделия от печена цветна порьозна глина, покрити с прозрачна глазура или ангоба. 2. В широк смисъл обхваща цялата майолика и керамиката.

гүбер *м* В приложното изкуство: китена тъкан, при която отделни вълнени преди с определена дължина (от 6 до 10 см) се навързват за нишки от основата.

гүма *жс* (нем. Gummi, фр. gomme от лат. cummi, gummi, гр. kommi от ар. kemai 'смола от дърво') Вж. **клей**.

гүмена емүлсия Емулсия, приготвена от някаква гума, масло, балсами и вода, служеща за свързвател на художествени бои.

гүмиарабика *жс* (нлат. gummi arabicum), **арабска гүма, кордофан, сенегалска гүма** В технологията на изобразителното изкуство: смола, отделяна от стъблата на африкански акации, която се използва при приготвянето на бои и лепила.

гүмигут *м* (нем. Gummigutt от нлат. gummi guttae 'капки от клей') Смола, добивана от някои тропически дървета, която се използва в технологията на изобразителното изкуство – за производство на жълта акварелна боя, жълти лакове, тушове и др.

гүльб *м* Изображение на гүльб като декоративен мотив в българското изобразително изкуство – живопис, дърворезба, каменна пластика.

гүрне *с* В керамиката: издут дълбок глинен съд, нерядко изработен с художествена украса.

гүше перó 1. Приспособление за рисуване с течно багрило, направено от гүше перо, което било широко разпространено до средата на XIX в. 2. Техника на рисунката, изпълнена с такъв инструмент.

Д

дадайзъм *м* (фр. dadaisme от dada 'несвързано, неясно детско бърборене') Модернистично западно движение в изкуството с nihilистичен характер, зародило се във Франция в нач. на XX в., за което е характерно безпредметно смесване на линии и цветове. През 1916 г. Тристан Цара основава движението **дадаизъм**, отваряйки на произволна страница речник, според който думата "dada" означава 'детско конче за игра'.

далмáтика *жс* (лат. dalmatica) В приложното изкуство: 1. Дълга тясна права дреха, леко разширена в долния край, носена през Средновековието от царете при тържествени случаи. 2. Горна дреха у католическите духовници, изработвана от тежък декоративен копринен плат, с тесни ръкави и маншети, украсена с бисери и цветни камъни.

дáлта *жс* Вид дърводелско широко плоско длето, използвано като инструмент в скулптурата.

дамáр *м* (тур. damar) Рудна минерална или водна жила, която е често срещан недостатък в камъка, предназначен за скулптура.

дамáра *жс* (мал. damar), **дамáрена смоlá** Смола от южноиндийско тропическо растение, използвана като материал в технологията на изобразителното изкуство.

дамáрен лак, дамáров лак Лак, приготвен от дамара, използван като материал в технологията на изобразителното изкуство.

дамáрена смоlá Вж. **дамара**.

дамáров лак Вж. **дамарен лак**.

дамáска *жс* (гр. damasko от ит. damasco по соб. Damask, град в Сирия) В приложното изкуство: декоративен плат, украсен с изображения на цветя, произвеждал се главно в Дамаск (Сирия), откъдето носи името си, и употребяван за завеси и тапициране на мебели и стени.

дамаскинóране *с* (от дамаска, гр. damasko от ит. damasco по соб. Damask, град в Сирия) 1. Раздел от декоративно-

приложното изкуство, който включва произведения, изпълнени в техниката на инкрустацията. 2. Техника на изпълнение на декоративна композиция от пластинки или късчета твърд, често скъпоценен материал (злато, сребро, слонова кост, седеф и др.), вкопани (врязани) по повърхността на украсявания предмет. 3. Отделна декоративна композиция, изпълнена в тази техника

дантѐла ж (фр. dantelle) В приложното изкуство: мрежесто украшение с растителни, животински или геометрични орнаменти, изплетено от прежда, в редки случаи сърма или други нишки, прилагано към обекта или за домашна употреба.

даровит художник Вж. талантлив художник.

даровита художничка Вж. талантлива художничка.

дарохранителница ж В приложното изкуство: кутия от църковния олтар за съхранение на причастие, нафора, осветени дарове и др., изработвана от сребро или посребрена мед в различни неголеми размери и форма (често като църковната сграда), богато украсена с растителни орнаменти, изображения на светци и др.

двѐйна бра̀два Релефно изображение на двойна брадва – символ на богинята на лова Котис у древните траки – върху монети, глинени съдове и др.

двѐйник м Инструмент в скулптурата и приложното изкуство – дърводелско ренде, към острието на което е прикачена допълнителна метална пластина.

двугла̀в орѐл Изображение на двуглав орел (символ на царската власт) като декоративен мотив в българското изобразително изкуство – живопис, дърворезба, каменна и метална пластика.

двулине́йна систе́ма Система за писане – първата от трите системи за писане на художествени шрифтове; другите две са четирелинейната и петлинейната системи.

двупла̀стов ва̀рен гру̀нд В монументалната живопис: двупластов варен грунд, състоящ се от долен варено-пясъчен пласт и горен чисто варен пласт.

двупла̀стов ва̀рено-пясъчен гру̀нд Двупластов варено-пясъчен грунд, състоящ се

от долен пясъчно-варен и горен варено-пясъчен, предназначен за монументално-декоративна живопис.

двуслѐйна аква̀рѐлна те́хника Разновидност на аква̀рѐлната техника, изпълнявана с два слоя боя.

двуслѐйна живо̀пис, двуслѐйна те́хника Техническа разновидност на маслената живопис, изпълнявана с два слоя боя.

двуслѐйна те́хника Вж. двуслѐйна живо̀пис.

двуслѐйна тутка̀лена те́хника Разновидност на тутка̀лената техника, изпълнявана с два слоя бои.

Де́бърска худо̀бжествена шко̀ла, Де́бърска шко̀ла Художествена школа, създадена през Възраждането с център гр. Дебър.

Де́бърска шко̀ла Вж. Дебърска художествена школа.

де́исис м (гр. deesis 'молене') Вж. дейсис.

де́исус м (гр. deesis 'молене') Вж. дейсис.

де́йсис м (гр. deesis 'молене'), **де́исис, де́исус** В средновековната източно-християнска живопис: композиция, в центъра на която е изобразен Христос, а от двете му страни Богородица с Йоан Кръстител, обърнати към него в молитвени пози, която често се състои от три самостоятелни части (икони), които образуват триптих.

декада̀нс м (фр. décadence 'упадък'), **декаде́нтство** 1. В широк смисъл: съвкупност от явления (течения) в западната култура през XIX в., която се характеризира с враждебно отношение към принципите на класическото изкуство, отричане на реализма, краен индивидуализъм. 2. В тесен смисъл обхваща само последната четвърт на XIX в.

декаде́нт м (рус. декадент, нем. Dekadent от лат. decadens, -entis 'упадащ') Вж. художник декадент.

декаде́нтство с (рус. декадентство, от фр. décadence, от срвлат. decadentia 'упадък') Вж. декаданс.

декалкомания *ж* (рус. декалькомания от фр. *décalcomanie*) Способ за повърхнен печат, по който се изготвят преводни изображения (маркировки, орнаменти, етикети, детски играчки и др.), предназначени за пренасяне върху метал, дърво, хартия, порцелан и др. материали.

декор *м* (рус. декор, фр. *décor* от лат. *decorare* 'украсявам') Съчетание от елементи за украса на произведенията на приложното изкуство, архитектурата (стенопис, дърворезба, пластична украса), както и за украса на града по време на празници.

декоративна живопис 1. Живопис, включена в архитектурния ансамбъл или в произведение на декоративно-приложното изкуство, която за разлика от монументалната живопис е предназначена да украсява или подчертава конструкцията или функцията на предметите. 2. В широк и неточен смисъл включва понякога и монументалната живопис (защото и тя е противоположна на кавалетната живопис), както и театралната декорация.

декоративна пластика Вж. **декоративна скулптура**.

декоративна скулптура, декоративна пластика 1. Разновидност на скулптурата, включена в архитектурния ансамбъл и предназначена за украса на фасади и интериори, на паркове, улици и площади: статуи и релефи със самостоятелно или спомагателно значение, скулптурни орнаменти по отделните части върху предметите на приложното изкуство (включително и релефните кахли, отлетите и гравирани метални украшения и др.), малки статуетки от порцелан, мрамор, метал и други материали, които са част от вътрешната украса на жилището. 2 В широк и неточен смисъл понякога включва и скулптурните паметници, които също така са част от архитектурен ансамбъл, но съдържат самостоятелен художествен образ.

декоративни бои Художествени бои, предназначени за декоративни работи.

декоративно изкуство Вж. **декоративно-приложно изкуство**.

декоративно-приложно изкуство, декоративно изкуство Изкуство за изработване на битови предмети, които притежават

художествени, естетически качества и са предназначени не само за задоволяване на непосредствените практически нужди, а и за украса на жилищата, архитектурните ансамбли, парковете и т. н.

декоративност *ж* (от фр. *décoratif*) В изобразителното изкуство: художествено качество, което се определя от колоритното и композиционното решение на произведението, от неговото предназначение, място и роля в архитектурния ансамбъл като част от архитектурния интериор на скулптурния паметник в ансамбъла.

декоратор *м* (рус. декоратор от фр. *décorateur*) Вж. **художник декоратор**.

декораторка *ж* (от декоратор, фр. *decorateur*) Вж. **художничка декораторка**.

декорация *ж* (рус. декорация, фр. *décoration* от лат. *decorare* 'украсявам') Вж. **декорация театрална**.

декорация театрална, декорация Изображение на средата, в която действат героите на драматичното или музикално-драматичното произведение, върху сцената на театъра.

декорирам *несв* (фр. *décorer*) В приложното изкуство: украсявам, художествено оформям, нанасям рисунки, изображения, орнаменти върху художествените изделия.

декориране *с* (от фр. *décorer*) В приложното изкуство: украсяване, художествено оформяне, нанасяне на рисунки, изображения, орнаменти върху художествените изделия.

декстрин *м* (рус. декстрин, фр. *dextrine*, лат. *dexter* 'десен') Скорбелен продукт, водноразтворим полизахарид, използван като материал в технологията на изобразителното изкуство.

демантойд *м* (от нем. *Demant* 'елмаз') Разновидност на граната, прозрачен минерал, скъпоценен камък с изумруднозелен цвят, използван като материал за художествени изделия.

десенатор *м* (фр. *dessinateur*), **десинатор** Вж. **художник десенатор**.

десинатор *м* (фр. *dessinateur*) Вж. **художник десенатор**.

детайл *м* (нем. Detail от фр. détail 'подробност') В изобразителното изкуство: 1. Подробност, която уточнява характеристиката на образа. 2. Незначителна част на едно художествено произведение. 3. Вж. **фрагмент** в 1 знач.

детайлизи́ция *ж* (нем. Detaillieren от фр. détailler) Художествено средство в практиката на изобразителното изкуство: изпълнение, включващо за по-голяма пълнота многобройни детайли и подробности.

детайли́рам *несв* (нем. Detaillieren от фр. détailler) В изобразителното изкуство: работвам подробно отделните части, детайлите на художествените произведения.

детайли́ст *м* (нем. Detaillist от фр. détailliste) Вж. **художник детайлист**.

дѐтски игра́чки В приложното изкуство: предмети за забава и развлечение на децата, служещи същевременно за развитие на тяхната умствена, нравствена и физическа природа и сръчност, както и за естетическото им възпитание.

деформа́ция *ж* (рус. деформация, нем. Deformation от лат. deformatio) В изобразителното изкуство: изменение, отклоняващо изображението на предмета в художествената творба от неговите естествени пропорции, използвано като художествено средство.

джа́нка *ж* 1. Дървесина от джанка като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

диадéма *ж* (рус. диадема, пол. dyadema от лат. diadema, гр. diadema по гр. dia 'през, чрез' + dema 'връзка') В изобразителното изкуство: 1. Царска корона в античността и средновековието или само предната част на корона, изработена от благороден метал и скъпоценни камъни. 2. Знак за княжеско или болярско отличие. 3. Накит за глава, скъпоценно женско украшение във форма на дъга или венец.

диамáнт *м* (нем. Diamant, фр. diamant от гр. adamas, afamantos 'стомана, желязо'), **елма́з** Най-твърдият от всички минерали, самороден въглерод, скъпоценен камък от най-висш клас със силен блясък, безцветен или със слаби жълти, зелени, светлосини,

сиви и по-рядко розови оттенъци, използван като материал за художествени изделия.

дивизиони́зъм *м* (рус. дивизионизм от фр. divisionisme по division) Вж. **неоимпресионизъм**.

диві́т *м* (тур. divit) В приложното изкуство: продълговата метална, най-често бронзова кутийка за пазене и носене на пера и мастило за писане през епохата на Възраждането, украсявана с гравирани растителни орнаменти и релефна пластика.

диза́йн проми́шлен, ста́йлинг Разновидност на изкуството, която включва художественото проектиране на външния вид на промишленото изделие, неговото оформление.

диза́йнер *м* (анг. designer 'проектант, конструктор') Вж. **художник дизайнер**.

диза́йнерка *ж* (от дизайнер, англ. designer 'проектант, конструктор') Вж. **художничка дизайнерка**.

дина́мика на фо́рмата В изобразителното изкуство: непосредствено зрително внушение за движение (когато отделните форми се изграждат чрез контрасти на светлини и сенки, когато отделната форма се съподчинява ритмично с други отделни форми и т. н.).

диора́ма *ж* (рус. диорама, фр. diorama от гр. dia 'през, чрез' + horama 'вид, изглед') Разновидност на изобразителното изкуство наред с панорамата, при която живописиста се допълва с други художествени средства като се доближава частично до ролята на театрална декорация.

дипля́нка *ж* Лист с отпечатани илюстрации, пояснителни и информационни текстове, който се прегъва (дипли) няколко пъти.

дипті́х *м* (гр. diptychos 'сгънат на две') Две съединени подвижно дъсчици (най-често икони), покрити с релефни или живописни изображения, широко разпространени в средновековното изкуство.

дирéктно поста́вяне Вж. **пряко поставяне**.

дѝскос *м* (гр. diskos) В приложното изкуство: малък, често пъти богато украсен църковен съд – блюдо, върху което се поставя хлябът за причастието или се събират волни помощи. Най-често се изработва от благороден метал и се украсява с орнаменти или фигурални изображения.

дисхармóния *ж* (от гр. dys + harmonia 'съзвучие') В изобразителното изкуство: 1. Липса на хармония в съчетаването, съгласуването на отделните компоненти на художественото произведение. 2. Липса на хармония в багрите на художественото произведение.

ДКИПИ *ж* Вж. **Държавна комисия за изобразителни и приложни изкуства.**

ДКИПИА *ж* Вж. **Държавна комисия за изобразителни и приложни изкуства и архитектура.**

ДКМИ *ж* Вж. **Държавна комисия за монументални изкуства.**

ДПК *ж* Вж. **Държавна покупателна комисия.**

длетó *с* В скулптурата и приложното изкуство: инструмент с остър край за дълбаене на дърво.

довършѝтелна рабóта Окончателна до-работка на произведение на изкуството преди окончателното му завършване.

дóктор Кáймов пласт, Кáймов пласт В декоративната живопис: пласт мазилка с особен състав и дебелина 2-4 мм, създаден от доктор Кайм, който се нанася върху грунда на доктор Кайм.

дóлен секáч Ковашко сечиво: инструмент за подсичане на метал с правоъгълна опашка, която по време на работа се пъха в отверстие на наковалнята.

долмéни *мн* (*ед долмéн* *м* – фр. dolmen от келт. tolmen 'каменна маса') Мегалитни паметници, състоящи се от 2 големи побити в земята камъка, покрити с една или повече каменни плочи.

доломѝт *м* (фр. dolomite от соб. Dolomien) 1. Вид минерал – калциев и магнезиев карбонат, разновидност на варовика, използван като материал в скулптурата. 2. Скулптурно произведение, направено от такъв материал.

домáшно платнó, сéлско платнó В живописата: основа за създаване на живописно платно, изтъкана на домашен стан.

доминáнта *ж* (рус. доминанта, фр. dominante от лат. dominans, -antis 'господстващ') В изобразителното изкуство: отделна стойност или структурна група в композицията, която господства над останалите стойности или композиционни съставки благодарение на контраста или на особеното положение, което заема в изобразителното поле.

донатѝв *м* (лат. donatif) Вж. **подаръчен медал.**

допълнѝтелни цветоvé Вж. **сложни цветове.**

драматѝзм *м* (фр. dramatisme от гр. drama 'действие') 1. В художественото произведение: напрежение и острота на сюжетното действие, които обикновено са резултат на сериозен, често пъти трагичен конфликт; разкриване на характера на героите в момент на силни преживявания. 2. Понякога, по аналогия с житейския смисъл на думата "драма", се употребява като синоним на трагично, покъртително.

драпéрии *мн* (фр. draperie от drap 'плат'), **драпирóвки** В изобразителното изкуство: термин, който означава разпределението и общия характер (трактовка-та) на гънките по дрехите или тъканите изобщо.

драпирóвки *мн* (от фр. draperie от drap 'плат') Вж. **драперии.**

дрáсканица *ж*, **цáпаница** Неумело, небрежно нарисувана картина или рисунка.

дрeбнозърнeста хартѝя Хартия с дребнозърнеста структура, служеща като материал за рисуване.

дрeбнозърнeсто платнó Платно с дребнозърнеста структура, служещо за основа в живописата.

дрéлка *ж* (нем. Drell от нид. drill) В технологията на скулптурата: инструмент във вид на свредел за малки дупки, използван при обработката на твърдите материали.

дружески шарж Графично произведение, разновидност на шаржа, при което хуморът преобладава над сатиричните елементи.

Дружество "Звено" През 1929 г. група млади художници се отцепват от Дружеството на южнобългарските художници и основават Дружество "Звено", просъществувало само две години.

Дружество "Родно изкуство" Основано е през 1919 г. с цел да постави родното изкуство на здрави основи, да даде народен характер на българското изкуство, да следи и да се произнася за всяко начинание от художествен характер.

Дружество "Съвременно изкуство" Основано през 1903 г. в София от група видни общественици, писатели и художници.

Дружество за поддържане на изкуството в България, Дружество на художниците в България Първото сдружение на българските художници, основано през 1893 г. в София по инициатива на д-р Иван Шишманов, Иван Мърквичка и др. През 1902 г. се преименува в Дружество на художниците в България.

Дружество на естетиките, изкуствоведите и литературоведите Научно-обществена организация, която обединява научни работници в областта на естетиката, изкуствознанието и литературознанието, основана през 1970 г. като колективен член на Съюза на научните работници в България.

Дружество на независимите художници Основано през 1919 г. по подобие на международната организация на независимите художници в Париж, по инициатива на П. Морозов и П. Киселички.

Дружество на новите художници Организирано е през 1931 г.

Дружество на севернобългарските художници Основава се през 1921 г. в Русе по примера на южнобългарските художници.

Дружество на художниците в България Вж. Дружеството за поддържане на изкуството в България.

Дружество на художниците приложници Създадено по инициатива на Методи Балалчев през 1930 г. с цел да обедини ху-

дожниците, които работят в областта на приложните изкуства.

Дружество на южнобългарските художници Дружеството е основано в Пловдив през 1912 г.

Дружество на южнославянските художници "Лада" Вж. Съюз на южнославянските художници "Лада".

дублѐт м (нем. Dublett от фр. doublet от double 'удвоен') В изобразителното изкуство: втори екземпляр на художественото произведение, тъждествен с първия.

дублирам не св (фр. doubler 'удвоявам') В изобразителното изкуство: създавам художествено произведение в два екземпляра, правя точно повторение.

дублиране с (от фр. doubler 'удвоявам') В изобразителното изкуство: създаване на художествено произведение в два екземпляра, правене на точно копие.

дуплекс-автотипия ж (рус. дуплекс от англ. duplex 'двоен' + гр. autos 'сам, личен, от само себе си' + typos 'отпечатък') Способ за висок печат, предназначен за двуцветно репродуциране на едноцветно полутоново изображение.

Дучѐнто с (ит. Ducento, Duecento) Название на XIII в. в специален смисъл – XIII век като определен период в развитието на италианското изкуство или италианската култура като цяло.

дѐб м 1. Дървесина от дѐб като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

дѐлбана резба Техника на изпълнение на резба, при която се извършва плитко изваждане на дървесината в елементарни линеарни и геометрични фигури или несложни растителни, животински и човешки фигури.

дѐлбок печат Един от трите основни вида печат в художествената графика (и в полиграфията), при който върху хартията се отпечатват издѐлбаните части на повърхността на плочата.

дѐлбока гравюра Една от основните гравюрни техники, при която за разлика от високата гравюра върху хартията се

отпечатват вдлъбнатите части на плочата или дъската.

дълготрайност *ж* Свойство на художествените произведения, изпълнени от трайни материали да се съхраняват достатъчно дълго време, например, художествените изделия от камък, дърво, керамика.

дървен чук Чук от дърво с равна ударна повърхност, използван в скулптурата.

дървени въглища *мн* Твърд порист продукт с високо съдържание на въглерод, който се получава при нагряване на дървесината без достъп или с ограничение на въздух, използван като материал в технологията на изобразителното изкуство.

дърво *с* 1. Дървесината като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

дърво на живота Характерна декоративна композиция в българското средновековно и възрожденско изкуство, каменна и метална пластика, дърворезба.

дърводелско ренде Инструмент, използван в скулптурата и приложното изкуство за изглаждане и подравняване на дървени повърхности.

дървообработване *с* Художествен занаят, който включва резбата и копаничарството. Води началото си от дървената лъжица, овчарската гега и писаната хурка, а по-късно включва архитектурните детайли на жилището: тавани, корнизи, врати, рамки на прозорци, долапи.

дървопластика *ж* (дърво + рус. пластика, фр. plastique от гр. plastike 'извайване') Разновидност на скулптурата, включваща произведения, изработени от дърво.

дърворез *м* Вж. **гравюра на дърво**.

дърворезба *ж* 1. Художествена обработка на дърво чрез изрязване на различни изображения и декоративни мотиви. 2. Съвкупността от произведения, изпълнени в тази техника.

дърворезбяр *м* Вж. **майстор ксилограф**.

Държавна комисия за изобразителни и приложни изкуства и архитектура, ДКИ-ПИА Създадена е през 1976 г. като специализиран обществено-държавен орган с цел да осъществява идейно-естетическата и кул-

турната политика в областта на изобразителните изкуства, дизайна и архитектурата.

Държавна комисия за изобразителни и приложни изкуства, ДКПИ Създадена е през 1971 г. като специализиран обществено-държавен орган с цел да осъществява идейно-естетическата и културната политика в областта на изобразителните изкуства и дизайна.

Държавна комисия за монументални изкуства, ДКМИ Създадена е през 1969 г. с цел да осъществява върховно художествено ръководство и контрол при проектирането и строителството на всички обекти от национално значение.

Държавна покупателна комисия, ДПК Създадена е през 1957 г. като специализиран орган със съветателен глас с цел да се централизира дейността по откупуването на художествени произведения в страната и да се повиши критерият при техния подбор.

Държавно рисувално училище Вж. Национална художествена академия.

Държавно художествено индустриално училище Вж. Национална художествена академия.

дюкмеджийство *с* (от тур. dukme) Вж. **медникарство**.

Е

евангелие *с* (гр. euaggelion 'блага вест') Основна богослужевна книга на християнството, която съдържа описание на земния живот на Исус Христос, украсявана с миниатюри, заглавки, заставки, концовки, подвързии и обкови, което нерядко я превръща в паметник на средновековното българско изкуство.

евклиз *м* (рус. эвклаз, фр. euclase по гр. klasis 'чупене') Много рядък крехък минерал, алуминиев или берилиев силикат – скъпоценен камък със синьозелен или тъмнозелен цвят, използван като материал за художествени изделия.

Егейска култура, Крито-Микенска култура Древна култура, създадена и разпространена през Бронзовата епоха

(2800 – 1100 г. пр. Хр.) в района на Егейско море – островите и крайбрежието, главно на Южна Гърция.

египтиѐн *м* (нем. Egyptienne от фр. égyptienne) Вж. **ежиптиен**.

еднопѐк *м* Керамично художествено произведение, опалвано еднократно и едновременно с глазурата, която се нанася върху суровата форма на предмета.

еднопластов вѐрено-пѝсъчен грунд Еднопластов грунд от вар и пясък, предназначен за монументално-декоративна живопис.

еднослѝйна акварѐлна тѐхника Техническа разновидност на акварелната живопис, изпълнявана с един слой боя.

еднослѝйна живопис, еднослѝйна тѐхника В живописа: техника на изпълнение на художественото произведение с един слой боя.

еднослѝйна подготѝвка В живописа: подготовка, изпълнена с един слой боя.

еднослѝйна тѐхника Вж. **еднослойна живопис**.

еднослѝйна туткалена тѐхника Техническа разновидност на туткалената живопис, изпълнявана с един слой боя.

еднофѝгурна композиция В изобразителното изкуство: художествено произведение, чиято композиция се състои само от една фигура.

едноцѐтна бродѐрия В приложното изкуство: бродерия, изпълнявана в един цвят (обикновено бял).

едноцѐтна подготѝвка Начална фаза в работата над картината, изпълнявана в техниката на многослойната маслена живопис или друга живописна техника в един цвят.

едрозѝрнеста хартия Хартия за рисуване с едрозѝрнеста структура.

едрозѝрнесто платно Платно с едрозѝрнеста структура, служещо за основа в живописа.

едѝр план, крупен план, психологически план Начин на изображение, при който обектът е показан от много близко разстояние. Вниманието на наблюдателя се съсредоточава изключително върху показваното пространство на картината (фото-

графията, рекламата), и така се пропуска маловажното. Той е характерен особено за иконната и портретната живопис от епохата на Ренесанса. Нарича се още **крупен план** или **психологически план**.

ежиптиѐн *м* (нем. Egyptienne от фр. égyptienne), **египтиѐн** Плътен, мощен и тежък шрифт, в който главните и второстепенните греди не се различават по дебелина, а правоъгълните му серифи са еднакво дебели с останалите греди и се пресичат под прав ъгъл с тях.

екслибрис *м* (лат. ex libris 'от книгите') Книжен знак, малък по формат, художествено изпълнен с графичните способности за гравюра на метал, на дърво, литография или отпечатан с фотоцинкографско клише, който се поставя на вътрешната страна на корицата или на заглавната страница и показва, чия собственост е книгата.

експериментѝтор *м* (нем. Experimentator от лат. experimentum 'опит') Вж. **художник експериментатор**.

експозиция *ж* (нем. Exposition от лат. expositio 'излагане') 1. Във връзка с изобразителното изкуство: принципите и начинът на подреждане на художествените произведения, изложени за разглеждане. 2. Вж. **изложба**.

експонат *ж* (рус. экспонат, нем. Exponat от лат. exponatus 'оставен за показ') Във връзка с изобразителното изкуство: художествено произведение, изложено за разглеждане в музей, изложба, галерия и др.

експонѐнт *м* (лат. exponens, -entis 'излагащ на показ') В изобразителното изкуство: всеки участник в художествена изложба като автор, а понякога и като собственик.

експресѝвност *ж* (фр. expressif от лат. exprimo 'изразявам') Вж. **експресия**.

експресионѝзм *м* (фр. expressionnisme от лат. expression 'изразяване, изразителност') Направление в литературата и особено в изобразителното изкуство през първите десетилетия на ХХ в., за което са характерни ярка изразителност на образния строй, неуравновесена и чужда на канона композиция,

драматически контрасти между тъмното и светлото, динамично движение на персонажа.

експресионист *м* (фр. *expressionniste*) Вж. **художник експресионист**.

експресионистка *ж* (от експресионист, фр. *expressionniste*) Вж. **художничка експресионистка**.

експрeсия *ж* (рус. экспрессия, фр. *expression* от лат. *expressio* 'израз, изразяване'), **експресивност, изразителност** В изобразителното изкуство терминът може да се отнася както до художественото произведение, така и до самата натура. Отразява силата на въздействието на произведението като цяло или достойнствата на някои детайли в характеристиката на отделни лица.

еластичност *ж* (от фр. *élastique* от гр. *elastikos* 'разтеглив') Свойство на художествените бои – плавност, мекота.

елeн *м* Изображение на елен като декоративен мотив в българското изобразително изкуство – живопис и каменна пластика.

Елини́зъм *м* (рус. Эллинизм от гр. *Hellenismos* по *hellen* 'елински') Вж. **Елинистично изкуство**.

Елинистично изкуство, Елини́зъм 1. Античното изкуство от III – I в. пр. Хр. от периода на интензивната гръко-римска колонизация на Източното Средиземноморие, който е свързан с образуването на робовладелски монархии и с разпространението на елинската култура в тях. 2. В своето основно общо значение терминът обхваща историята на културата (и цялата история) на съответните страни през посочения период.

елинистично монeтно изкуство Монетното изкуство през епохата на Елинизма (III – I в. пр. Хр.).

елма́з *м* (тур. *elmas* от ар.) Вж. **диамант**.

елфенба́йншварц *м* (нем. *Elfenbeinschwarz*), **слоновокoстна чeрна** Черна художествена боя, по-рано получавана чрез изпичане на слонова кост без достъп на въздух, а сега чрез суха дестилация на различни кости.

ема́йл *м* (нем. *Email, Emaill* от фр. *émail* + *Lack* от инд. *laksa*) 1. Лекотопими бели

или оцветени глазури от фелдшпат, употребявани за покриване или художествено декориране на метални, керамични и стъклени изделия. 2. Техника на изпълнение на изделията от емайл. 3. Произведения на декоративно-приложното изкуство, украсени с различни емайлкови сплави.

ема́йллак *м* (от нем. *Email, Emaill* от фр. *émail*) Вж. **емайлкови бои**.

емайлíрам *несв* (нем. *emailieren*) Покривам повърхността на метално художествено изделие с емайл и я нагривам.

емайлíране *с* (от нем. *emailieren*) Златарска техника, при която по повърхността на метала се насипва цветен стъклен прах и предметът се загрева.

ема́йлкови бо́и, ема́йллак Гъсти художествени бои, чиито свързващи вещества са специални лакове, които след изсъхването си напомнят емайл.

емблeма *ж* (рус. эмблема, лат. *emblemata* от гр. *emblemata* 'изпъкнало украшение') В приложноти изкуство: означаване на важно понятие или на отвличена идея чрез условен знак или изображение. Тя няма за задача да въплъти в образ съдържанието на понятието или идеята, а само ги посочва, като използва чисто условни връзки. В практическата употреба термините **емблема** и **символ** често се сближават по значение.

ему́лсии *мн* (*ед* **ему́лсия** *ж* – фр. *émulsion* от лат. *emulsis* 'издоен') Течности, наситени с неразтворими мастни или смолисти частици на друга течност или вещество, използвани в технологията на изобразителното изкуство.

емулсио́нен грунд В живописата: грунд, състоящ се от смес от масло, предимно варено и туткален разтвор.

ему́лсия от черeшова гyма Емулсия, приготвена от гума от череша, праскова, вишна, слива и пр., служеща за свързвател на художествените бои.

енка́уст *м* (от нем. *Enkaustik*, лат. *encaustica* от гр. *enkaustike* по *enkaio* 'изгарям') Вж. **художник енкауст**.

енка́устика *ж* (вер. рус. энкаустика, нем. *Enkaustik*, лат. *encaustica* от гр. *enka-*

ustike по enkaio 'изгарям') Вж. **восьчна живопис**.

енко̀лпион *м* (стгр. enkolpion 'нагръдник') В приложното изкуство: миниатюрно изображение на Богородица и Христос, представени заедно или отделно, което във вид на малка икона, едър медалион или върху кръст се носи с верижка на гърдите от висши духовни лица.

епигра̀фика *ж* (рус. эпиграфика, фр. épigraphique от гр. epigraphē 'надпис') Наука за разчитане и тълкуване на надписи по археологически паметници – керамични, каменни, метални, папирусни и др.

епигра̀фски орна̀мент В изкуството на народите от Азия и Близкия Изток: надписи, украсени с орнаменти.

епитра̀хил *м* (от гр. epi 'на' + trachelos 'врат, шия') В приложното изкуство: част от свещеническото облекло при служене на треби, което представлява широко, продълговато парче плат, украсено със сърма, с избродирани орнаменти.

епоксѝдно лепѝло Лепило, приготвено от епоксидни смоли, използвано като материал в технологията на изобразителното изкуство.

еполéти *мн* (*ед* **еполéт** *м* – рус. эполет, фр. épaulette от épaule 'рамо') В приложното изкуство: знак на военен чин в някои армии, с четириъгълна или друга форма, украсен със сърма и включващ отличителната емблема на разните родове войска.

ерминия́ *ж* (нгр. hermeneia 'тълкуване, обяснение'), **херминия́** В средновековното религиозно изкуство: наръчник, ръководство за иконопис и църковни стенописи, съдържащо подробни наставления и указания, както по отношение на изобразяваните сюжети и светци, така и на технологията на живописните техники.

Ермитаж *м* Вж. **Държавен Ермитаж**.

ески́з *м* (фр. esquisse от ит. scizzo) В изобразителното изкуство: спомагателно художествено произведение, което има подготвителен характер и представлява предварително нахвърляне на по-голямата творба, като възплъщава замисъла ѝ с основните композиционни средства.

естéствен гипс, непéчен гипс Гипс, който се среща в готов вид в природата, използван като материал в изобразителното изкуство.

естéствен ултрамарин Вж. **ултрамарин** в 1 знач.

естéствена зелéна земя́, зелéна земя́ Зелена художествена боя, представляваща естествен продукт, който се получава при разпадането на базалта и други минерали.

естéствена óхра Вж. **охра**.

естéствена патина́ Вж. **патина** в 1 знач.

естéствена сиéна Вж. **сиена**.

естéствена сиенска земя́ Вж. **сиена**.

естéствена ўмбра Вж. **умбра**.

естéствени бои́, прирóдни бои́ Художествени бои, които се срещат в готов вид в природата.

естéствени свързв́атели, естéствени свързв́ащи вещества́ Вж. **свързватели** в 1 знач.

естéствени свързв́ащи вещества́ Вж. **свързватели** 1 знач.

естéт *м* (фр. esthète от гр. aisthetes 'чувстващ'), **естети́к** 1. Специалист в областта на естетиката, теоретик на естетиката. 2. Лице, което обича и цени хубавото в изобразителното изкуство.

естети́зм *м* (фр. esthétisme от гр. aisthanomai 'възприемам'), **естéтство** Отношение към изкуството, според което художествените ценности са автономни, неутрални спрямо политически, социални, нравствени и други жизнени въпроси.

естети́к *м* (рус. эстетик, гр. aisthetes 'чувстващ') Вж. **естет**.

естéтика *ж* (рус. эстетика, нем. æsthetik от гр. aisthetika) Наука, която изследва естетическите отношения на човека към действителността, изразяващи се в: а) естетическо съзерцание (възприемане, преживяване и пр.); б) творчество по законите на красотата и специално в областта на изобразителното изкуство.

естéтка *ж* (от естет, фр. esthète от гр. aisthetes 'чувстващ') 1. Жена, която е специалист в областта на естетиката, теоре-

тик на естетиката. 2. Жена, която обича и цени хубавото в изобразителното изкуство.

естѣтство *с* (от фр. *esthetisme* от гр. *aïsthanomai* 'възприемам') Вж. **естетизъм**.

естóмп *м* (рус. эстопп, фр. *estomp*) 1. Свита като цигара кожа или хартия за рисуване със сос, въглен, пастел, туш и др. 2. Рисунка, изпълнена с такъв инструмент.

есхár *м* Вж. **алтар**.

етикѣт *м* (фр. *étiquette*) В приложната графика: дребноформатен рекламен вид, представляващ лист, прилепен към търговския артикул, съдържащ названието на продукта, името на предприятието или фирмата, която го произвежда, а също и допълнителни елементи с декоративен характер – цветно петно, орнамент или рисунка.

етюд *м* (фр. *étude* 'изучение' от лат. *studium*) В изобразителното изкуство: спомагателно произведение с малки размери, изпълнено изцяло от натура с цел тя да бъде внимателно изучена и да се усъвършенства професионалното майсторство.

етюдник *м* (рус. этюдник от фр. *étude* 'изучаване' от лат. *studium*) Специална кутия (обикновено дървена) с принадлежности за рисуване и място за закрепване на етюда.

етюдност *ж* (от фр. *étude* от лат. *studium*) В практиката на изобразителното изкуство: един от най-големите недостатъци на изпълнението, при който частното, дребното, случайното не е преодоляно в процеса на работата и отслабва или изопачава идейно-образното съдържание на произведението.

ѣцване *с* (нем. *ätzen*) Вж. **разяждане**.

Ж

жáбешки ракурс Перспективен ефект, който се получава при необичайно ниска гледна точка, разположена почти до самата повърхност на земята.

жадейт *м* (фр. *jadéite* по исп. *pietra de ijada*) Минерал, метасиликат на натрия и алуминия, оцветен в бял или яркозелен цвят, използван като материал за художествени изделия.

жакáрдови килíми В приложното изкуство: постелки за жилищни помещения, декорирани с най-разнообразни орнаменти, тъкани на фабричен жакардов стан, при който рисунката на килима е предварително перфорирана на картони.

жанр *м* (фр. *genre* от лат. *genus*, *-eris* 'род, вид') В изобразителното изкуство: понятие, характеризиращо дадена област на изкуството, която включва определен кръг от теми или от дадена техника.

жанрíст *м* (рус. жанрист от фр. *genre* по лат. *genus*, *-eris* 'род, вид') Вж. **художник жанрист**.

жáнрова живопис Вж. **битова живопис**.

жѣзъл *м*, **скíптър** В приложното изкуство: художествено украсен с орнаменти, благородни метали и скъпоценни камъни прътовиден предмет, който се носи от високопоставени светски личности (царе, маршали) и духовници (папи, патриарси, владици) и символизира достойнството, сана, властта на този, който е удостоен с него.

желатíн *м* (фр. *gélatine* от ит. *gelatina* по лат. *gelatus* 'замразен') Кожен туткал, много добре пречистен и излят във вид на плочи или тънки прозрачни листи, който се използва в технологията на изобразителното изкуство.

желатíнов калъп В технологията на скулптурата: най-съвършеният калъп, който възпроизвежда най-дребните детайли на оригинала и се приготвя от еластична желатинова маса за многократно отливане на декоративна скулптура, изпълнена в твърд материал и с много дребни и сложни детайли.

Желязна епóха Епоха в развитието на човешката цивилизация, която обхваща края на II хилядолетие и цялото I хилядолетие пр. Хр. и се характеризира със създаването на железни оръдия на труда и на определени типове художествени предмети.

желязо *с* 1. Химичен елемент, метал, използван в изобразителното изкуство като материал за художествени произведения. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

женѝлни килѝми В приложното изкуство: вид китени килими от мека тъкан за постелки на пода, на дивани, кушетки и др.

жѝртвеник *м* Вж. алтар.

жив модел Живо същество, служещо като модел на художника.

жѝва вар Смес от гасена вар и други материали (пясък, косми и др.), обработена по специален начин, за да стане податлива за моделиране на скулптурни форми.

живопѝс *ж* Един от основните видове изобразително изкуство – художествено изобразяване на предметния свят върху плоскост (стена, дъска, платно, картон и др.) с помощта на цветни материали.

"Живопѝс на дѝйствието" Разновидност на абстракционизма – "живопис", създавана върху основата на биологичното действие. У художника няма предварителен замисъл, платното е проснато на пода, той танцува върху него, разлива лакови бои с продупчени отдолу кутии.

живопѝсвам *несв* Създавам художествено произведение в областта на живописата.

живопѝсвам двуслѝйно Изпълнявам живописно произведение с два слоя боя.

живопѝсвам еднослѝйно Изпълнявам произведение на еднослойната живопис.

живопѝсвам многослѝйно Създавам произведение на многослойната живопис.

живопѝсвам мѝкро Живописвам върху мокра основа.

живопѝсвам полумѝкро Живописвам върху полумокра основа.

живопѝсвам полусухо Живописвам върху полусуха основа.

живопѝсвам сухо Живописвам върху суха основа.

живопѝсване *с* Създаване на произведение на живописата.

живопѝсец *м* Вж. художник живописец.

живопѝсна кѝхла В приложното изкуство: кахла, украсена с живописни орнаменти.

живопѝсна шкѝбла В историята на изкуството: група художници или художествени произведения, свързани с общ стил, тематика и технически похвати. 1. В широк смисъл означава националните стилови осо-

бености на изкуството. 2. В тесен смисъл – учениците и последователите на някой велик майстор с характерните особености на тяхното творчество.

живопѝсност *ж* Качество на живописната творба, което изразява движението на цветовете и светлосенъчни отнoшения и на локалните багри в техните контрасти и преходи.

животѝнски орнамѝнти Вж. тератологични орнаменти.

животѝнски оснѝви Основи в живописата от животински произход: кожен пергамент, слонова кост и др.

животѝнски стил Вж. тератологичен стил.

жѝри *с* (фр. jury от англ. jury от стфр. juree 'следствие') В областта на изобразителното изкуство: група художници, изкуствоведи и представители на художествената общественост, които преценяват произведенията, предложени за изложба, конкурс, отпечатване или разглеждане.

журѝрам *несв* (от жури, фр. jury от англ. jury от стфр. juree 'следствие') В областта на изобразителното изкуство: преценявам произведенията, предложени за изложба, конкурс, отпечатване или разглеждане.

жѝлт ахѝт Минерал, разновидност на ахата, полускъпоценен камък с жѝлт цвят, използван като материал за художествени изделия.

жѝлт кѝдмѝй Вж. кадмиева жѝлта.

жѝлт кобѝлт Вж. кобалтова жѝлта.

жѝлт сапфѝр Минерал, разновидност на сапфира – скъпоценен камък с жѝлт цвят, използван като материал за художествени изделия.

жѝлт турмалин Минерал, разновидност на турмалина – скъпоценен камък с жѝлт цвят, използван като материал за художествени изделия.

З

завѝса *ж* В приложното изкуство: художествено изработена преграда в театъра, която отделя сцената от зрителната за-

ла и оказва естетическо въздействие, нерядко украсена с орнаменти.

завършеност *ж* В изобразителното изкуство: такъв стадий в работата над художественото произведение, когато е достигната най-голяма пълнота на възплъщението на творческия замисъл, а в по-тесен смисъл, когато е изпълнена определена изобразителна задача.

заглавка *ж*, **инициал**, **началка** В украсата на ръкописните книги и в книжното оформление: художествено изработена, едноцветна или многоцветна голяма начална буква на глава (или част) от текста.

заглавна страница, **титул**, **титулен лист**, **титулна страница** В книжното оформление: начална страница на книга, която съдържа заглавието на книгата и други подробни данни за цялото издание (името на автора, названието на книгата, издателството, годината и мястото на издаването и т. н.) и се поставя на дясната половина на първото фолио.

Задруга на майсторите на народните художествени занаяти, ЗМНХЗ Основана е през 1967 г. в София с основна задача – възраждане на художествените традиции в народните занаяти, за внедряване в новия бит на елементи от народното творчество, за създаване на национален стил в художественото производство.

заешки туткал, **френски туткал** Туткал, приготвен от заешки кости и кожа, използван в технологията на боите. Най-доброкачественият се произвеждал във Франция, откъдето идва названието му **френски туткал**.

застравители *мн* (*ед* **застравител** *м*) В технологията на изобразителното изкуство: вещества, които укрепват, заздравяват грунда, например стипца, формалин, танин.

закрит конкурс В областта на изобразителното изкуство: конкурс, при който произведенията са представени под някакъв девиз или псевдоним или в който участват ограничен брой или специално подбрани автори.

закрита изложба Художествена изложба, закрыта за масово посещение от любителите на изобразителното изкуство.

заливане *с* Вж. **гледжосване**.

заливка *ж* Вж. **гледжосване**.

замисъл *м* В областта на изобразителното изкуство: конкретна и цялостна представа за съдържанието и формата на художественото произведение, съществуваща в творческото въображение на художника преди да започне непосредствената работа.

замърсяване *с* В керамиката: вид дефект на глазурата, представляващ бучица на повърхността на глазурата или под нея в резултат на попадение на частици от друг материал.

занзибарски копал Копал, който е по-твърд от каменна сол, наречен така по местонахождение, използван в технологията на изобразителното изкуство.

запазеност *ж* В изобразителното изкуство: състояние на художественото произведение, характеризиращо се с цялост и невредимост.

зарф *м* (тур. zarf от ар. zarf) В приложното изкуство: чашковидна метална подложка на чашка за чай, кафе, нерядко декорирана с различни орнаменти.

засенчена рисунка Вж. **пластична рисунка**.

заслужил художник Почетно звание в областта на изобразителното изкуство, което се дава на живописци, скулптори, графичи и др. дейци на изкуствата за дълготрайна и предана служба и за заслуга в подготовката на художествени кадри и създаването на научни трудове в областта на изобразителното изкуство.

заставка *ж* В книжната графика: малка орнаментална или изобразителна композиция, широка колкото набрания текст (или по-тясна от него), с която започва глава или част от книга.

затворена композиция В изобразителното изкуство: художествено произведение, в което не могат да бъдат включени допълнителни компоненти, без да се наруши неговата хармония.

затъмнени стъкла Вж. **опалови стъкла**.

зверинен стил Вж. **тератологичен стил**.

зeблó *с* Долнокачествено конопено платно, използвано в живописа като основа, предимно за декоративни цели.

зелéн кобáлт Вж. **кобалтова зелена**.

зелéн турмали́н Минерал, разновидност на турмалина – скъпоценен камък със зелен цвят, използван като материал за художествени изделия.

зелéн шпинéл Разновидност на шпинела – скъпоценен камък, оцветен в зелено (от тревнозелено до тъмнозелено, почти черно), използван като материал за художествени изделия.

зелéн я́спис Минерал, разновидност на ясписа, оцветен в зелен цвят, използван като материал за художествени изделия.

зелéна ви́ктория Зелена художествена боя, получавана от различни смеси.

зелéна земя́ Вж. **естествена зелена земя**.

зе́мен во́сък Вж. **церезин**.

златáр *м* Вж. **майстор бижутер**.

златáрство *с*, **куюмджийство** Художествен занаят, добре развит у нас още преди XIX в. за изработване на изделия от злато и сребро (гривни, обици, пръстени, огърлици, диадеми, чапрази, пафти и др.). **Куюмджийство** е остаряло название на **златарство**.

зла́тен бронз Златист прах, оловен сулфит, използван в приложното изкуство за покриване на метални и дървени повърхности.

злати́ст топа́з Минерал, разновидност на топаза – скъпоценен камък със златист цвят, използван като материал за художествени изделия.

зла́тно сече́ние Строго определено математично съотношение на пропорциите, при което едната от двете съставни части се отнася към по-голямата така, както по-голямата към цялото; понятие, което изразява закономерност за хармонично съотношение на частите към цялото в природата и изкуството.

зла́то *с* 1. Химичен елемент – светложълт неръждаващ благороден метал, използван в изобразителното изкуство като материал за художествени произведения и

изделия. 2. Художествено произведение или изделие, изпълнено от такъв материал.

зми́я *ж* Изображение на змия като декоративен мотив в българското изобразително изкуство.

ЗМНХЗ *ж* Вж. **Задруга на майсторите на народните художествени занаяти**.

зогра́ф *м* (гр. *zographos*) Вж. **майстор зограф**.

зогра́фисвам *несв* (от гр. *zographos*) В стенната живопис: рисувам икони или религиозни сцени и изображения върху стените на църква.

зогра́фисване *с* (от гр. *zographia*) В стенната живопис: рисуване на икони или религиозни сцени и изображения върху стените на църква.

зона́лна изло́жба Вж. **зонална художествена изложба**.

зона́лна худо́жествена изло́жба, **зона́лна изло́жба** Художествена изложба, в която се експонират произведенията на художниците, работещи в дадена географска зона.

зоофо́р *м* (от гр. *zoon* 'животно' + *phoros* 'носец') В античното изкуство: фриз във форма на непрекъсната изобразителна композиция, изпълнена в техниката на скулптурния релеф, изобразяваща живи същества или орнамент, в който са включени животински мотиви.

зрял худо́жник Така се нарича художникът през периода на своята творческа зрялост.

зря́ла худо́жничка Така се нарича художничката през периода на своята творческа зрялост.

зъба́т шка́рпел В скулптурата: стоманен инструмент за обработване на различни видове камък, единият край на който се разширява във вид на плоска лопатка, която завършва с едри зъбци.

зърне́сто платно́ Плътна тъкан, конецът на която е двоен или троен във вътъка или основата, използвана като основа в живописа.

И

идеализация *ж* (рус. идеализация, фр. idealisation от гр. idea 'понятие, представа') В изобразителното изкуство: нарушаване на жизнената правдивост вследствие на преднамерено или неволно разкрасяване на изобразявания обект.

идейност *ж* (рус. идейность от нем. Idee по лат. idea от гр. idea 'понятие, представа') В областта на изобразителното изкуство: концентрирана съдържателност на изкуството, която изразява в образна форма понятията, представите и идеите на човека за действителността, неговите естетически, нравствени и обществено-политически идеали.

идеограма *ж* (рус. идеограмма, фр. idéogramme от гр. idea 'понятие, представа' + gramma буква') Вид картинен писмен знак (пиктограма), чието съдържание не съвпада с нарисувания образ, а има преносно значение и предава едно отвлечено понятие.

идея *ж* (нем. Idee по лат. idea от гр. idea 'понятие, представа') В областта на изобразителното изкуство: главната мисъл на художественото произведение, чрез която се разкрива обществената позиция на художника и обективната насоченост на неговото изкуство.

идол *м* (гр. eidolon 'изображение' по eidos 'образ, подобие') В скулптурата: материален предмет, който е обект на религиозно поклонение – човешки и животински фигури с най-различни натуроподобни или символични форми, направени от дърво, глина, камък (най-често мрамор), мед, бронз, сребро, злато и др.

идолна пластика Разновидност на пластиката, включваща фигури и предмети с култово предназначение, изработени от глина, камък (най-често мрамор), кост, злато и др.

избелено ленено масло Ленено масло, избелено по специална технология, което служи за свързвател в маслените бои.

избелено платно Платно за рисуване, избелено по специална технология.

известен художник Художник, който се ползва с известност сред ценителите на изкуството.

известна художничка Художничка, която се ползва с известност сред ценителите на изкуството.

извод *м* В иконописта: сборник от образцови рисунки, които иконописецът копира при изписването на даден образ или композиция.

ИИ *м* Вж. **Институт за изкуствознание**.

ИИИ *м* Вж. **Институт за изкуствознание**.

ИПК *м* Вж. **Национален институт за паметниците на културата**.

изкуствен ултрамарин Вж. **ултрамарин** във 2 знач.

изкуствена патина Вж. **патина** във 1 знач.

изкуствени бои Художествени бои, получени по изкуствен начин, които не се срещат в готов вид в природата.

изкуствени свързватели Вж. **свързватели** във 2 знач.

изкуствени свързващи вещества Вж. **изкуствени свързватели**.

изкуство *с* Творческа художествена дейност, обобщение на многостранния човешки опит, филтриран през душевността на художника, фиксиран в устойчиви образи, представляващи духовна ценност, тъй като съхраняват висшите за всеки народ представи за красота, нравственост и хуманност.

изкуство с друга форма Вж. **иноформално изкуство**.

изкуствовед *м* Специалист, работещ в областта на изкуствознанието.

изкуствоведка *ж* Жена, специалист в областта на изкуствознанието.

изкуствознание *с* Наука за изкуството, която включва теорията и историята на изкуството, също както и художествената критика. Най-често терминът означава науката за изобразителното изкуство.

изложба *ж* Вж. **художествена изложба**.

изложба на дѣтски рисунки Изложба на художествени произведения, изпълнени от деца.

изложба на младите художници Художествена изложба, в която участват само млади художници до определена възраст.

изложба художествена Вж. **художествена изложба**.

изображение с Възпроизвеждане на външния сетивно-конкретен облик на явленията от действителността със средствата на изкуството.

изобразителни изкуства 1. Изкуства, които са свързани със зрителното възприятие и създават изображения на видимия свят върху плоскост или в пространството: такива са живописата, графиката и скулптурата. Наричат се още **пространствени изкуства**. Често към тях причисляват и архитектурата, и цялото декоративно-приложно изкуство, тъй като произведенията им са пространствени и се възприемат чрез зрението. Терминът **пластични изкуства** е тъждествен по съдържание и подчертава сетивно-нагледния, осезателен характер на съответните видове изкуство. 2. Вж. **рисуване** във 2 знач.

изограф м (гр. *zographos*) Вж. **майстор зограф**.

изокефалия ж (гр. *isos* 'равен, еднакъв' + *kerhale* 'глава') Разпространен в древността и средновековното изкуство начин за изграждане на многофигурна композиция, при който главите на всички стоящи фигури са разположени на еднаква височина (т. е. по една хоризонтална линия), като само предната редица фигури е представена в цял ръст, а на останалите се рисуват само главите, подредени в хоризонтални редове в един и същ размер.

изписвам неск В изобразителното изкуство: покривам, украсявам с рисунки, изрисувам, нашарвам, изпъстрявам стени, художествени предмети и др.

изпъкнал релеф Техническа разновидност на релефа, при която изображението се изгражда чрез обемни форми, които частично се издигат над повърхността.

изравнител м Вж. **изравнителна дъска**.

изравнителен пласт Вж. **втори пласт**.

изравнителна дъска, изравнител Специална дъска за изравняване на пластове мазилка при изпълнение на сграфито.

израз м, изразяване Възпроизвеждане на вътрешното съдържание на явленията от действителността (чувствата, мислите, психическите състояния, обективната същност на хората и събитията, на природата и предметния свят) със средствата на изкуството.

изразителност ж Вж. **експресия**.

изразяване с Вж. **израз**.

изсветлявания мн В средновековната живопис: термин, който определя начина на изпълнение на светлите части по дърехите на светците. Боите се полагат на няколко пъти, като се смесват с все по-голямо количество бяла боя, при което постепенно се намалява плоскостта, върху която те се полагат.

изсичам неск Изпълнявам скулптура в камък – гранит, мрамор, варовик, пясъчник и др., т. е. в твърд материал.

изсичане с Техника на изпълнение на скулптурата в камък – гранит, мрамор, варовик, пясъчник и др.

изтѣгляне с Ковашка операция – увеличаване дължината на художественото изделие за сметка на намаляването на напречното му сечение.

изумруд м (рус. изумруд, тур. *zumrud* от перс. или ар. *zumurrud* от гр.), **смарagd** Минерал, разновидност на берила – скъпоценен камък от най-висок клас със зелен цвят, използван като материал за художествени изделия.

изчуквам неск 1. Вж. **изсичам**. 2. Отстранявам калъпа от гипсовия модел на скулптурата.

изчукване с 1. Вж. **изсичане**. 2. Отстраняване на калъпа от гипсовия модел на скулптурата.

изящна графика Разновидност на графиката, включваща произведения със самостоятелно художествено значение, които по съдържание не са непосредствено свързани с някакъв литературен текст и нямат строго определено практическо предназначение.

изящни изкуства Старо класификационно определение за група изкуства, които имат за цел чисто естетическо и морално въздействие върху човека: музика, живопис, графика, скулптура, поезия, риторика, танц – за разлика от приложните изкуства, които имат практическо полезно предназначение.

ико̀на *ж*, **ку̀на** (нгр. eikona от стгр. eikon 'образ') В историята на изкуството: кавалетно произведение на религиозната живопис, което същевременно е култов предмет – символично изображение на Христос, на някой християнски светец или сцена от "светото писание". **Куна** е народно название на **иконата**.

ико̀нна живопис Вж. **иконопис**.

иконограф *м* (от нгр. eikona по стгр. eikon 'образ' + grapho 'пиша, рисувам') Вж. **художник иконописец**.

иконография *ж* (от нгр. eikona по стгр. eikon 'образ' + grapho 'пиша, рисувам') 1. Раздел от изкуствознанието за проучване на сюжетите и образите в изобразителното изкуство и техния произход. 2. Описание на изображенията в изкуството, установяване правилата за изобразяване на митологични, исторически лица и сюжети с техните характерни особености и символи. 3. Във връзка с изкуството на миналите епохи (например във връзка с изкуството на Средновековието): система от общоприети (или предписани) канонични правила за изобразяване на дадено лице или сюжет.

иконопис *ж* (от нгр. eikona по стгр. eikon 'образ' + пис), **ико̀нна живопис**, **иконописство** В историята на изкуството: разновидност на кавалетната религиозна живопис, чиито произведения служат като обект за поклонение и култ главно в страните, където е било разпространено източно-православното християнство. **Иконописство** е остарялото название на **иконописца**.

иконописец *м* (от нгр. eikona по стгр. eikon 'образ') Вж. **художник иконописец**.

иконописство *с* (от нгр. eikona по стгр. eikon 'образ') Вж. **иконопис**.

иконостас *м*, **ку̀ностас** (гр. eikonostasion от стгр. eikon 'образ' и stasion 'място за стоење') Преграда, която в православната църква отделя олтара от помещението за богомол-

ци, представляваща сложна архитектурно-нична композиция, в която са обединени архитектура, декоративна скулптура, дърворезба, иконопис. **Куностас** е народното название на иконостаса.

иллюзионизъм *м* (фр. illusionnisme от лат. illusio 'лъжа, насмешка') 1. В специален смисъл: трактовка на изображението, характерна за някои периоди или стилове в историята на изкуството, която се стреми към живо възпроизвеждане на обектите, към външно правдоподобие, което граничи с илюзията (зрителната измама). 2. В отрицателен смисъл терминът се употребява за характеризиране на натуралистичния подход към изобразяването на действителността, който има за цел да възпроизведе видимите свойства, а не същността и смисъла на явленията.

иллюминатор *м* (рус. иллюминатор от фр. illuminateur от клат. illuminator) Вж. **майстор иллюминатор**.

иллюминирам *несв* (рус. иллюминировать от фр. illuminer, по лат. illumino) 1. Оцветявам гравюри или рисунки (на ръка) главно с локални цветове без градации на тоновете. 2. По отношение на древните (особено средновековните) ръкописи този термин често обозначава процеса на изпълнение на цветните миниатюри и орнаменти, независимо от техния характер и техника.

иллюминирање *с* (от фр. illuminer по лат. illumino) 1. Оцветяване на гравюри или рисунки (на ръка) главно с локални цветове без градации на тоновете. 2. По отношение на древните (особено средновековните) ръкописи този термин често обозначава процеса на изпълнение на цветните миниатюри и орнаменти, независимо от техния характер и техника.

иллюстратор *м* (рус. иллюстратор, фр. illustateur от лат. illustrator 'просветител') Вж. **художник иллюстратор**.

иллюстраторка *ж* (от иллюстратор, фр. illustateur от лат. illustrator 'просветител') Вж. **художничка иллюстраторка**.

иллюстрация *ж* (рус. иллюстрация, фр. illustration от лат. illustratio) 1. Разновидност на художествената графика, която има за задача да онагледява, образно

да пояснява (и отчасти да допълва) даден текст. 2. Отделно произведение на този вид художествена графика.

илюстрирам *несв* (рус. иллюстрировать, нем. illustrieren по лат. illustro 'обяснявам') Снабдявам с илюстрации, рисувам картина по текст, за да го поясня.

илюстриране *с* (от нем. illustrieren по лат. illustro 'обяснявам') Снабдяване с илюстрации, рисуване на картина по текст, за да го пояснява.

имитатор *м* (нем. Imitator от лат. imitator) Вж. **художник имитатор**.

имитаторка *ж* (от имитатор, нем. Imitator от лат. imitator) Вж. **художничка имитаторка**.

имитация *ж* (рус. имитация, нем. Imitation, фр. imitation от лат. imitatio 'подражание') В изобразителното изкуство: 1. Сполучливо възпроизвеждане на нещо, подражание. 2. Вж. **фалшификат**. 3. Художествено произведение или предмет, създаден в резултат на подражание.

имитирам *несв* (нем. Imitieren, фр. imiter от лат. imito) В изобразителното изкуство: 1. Точно възпроизвеждам, подражавам изкусно. 2. Вж. **фалшифицирам**.

импресионизъм *м* (фр. impressionnisme от impression 'впечатление') 1. Направление и художествен метод във френската живопис от 70 – 80 години на XIX в., които се свързват с творчеството на Моне, Сислей, Писаро, Реноар. Основен принцип на импресионистите е работата от натура, старанието да бъдат предадени мимолетни впечатления. 2. В широк смисъл терминът обхваща и многобройните последователи на импресионизма в другите страни не само в живописата, но и в графиката и скулптурата.

импресионист *м* (фр. impressionniste) Вж. **художник импресионист**.

импресионистка *ж* (от импресионист, фр. impressionniste) Вж. **художничка импресионистка**.

импресия *ж* (рус. импресия, нем. Impression по лат. impressio 'впечатление') Ескизно нахвърляна живописна или графична творба, в която художникът е искал да запечата моментните си впечатления от даден природен обект. За пръв път терминът

е употребен от френския художник Клод Моне.

импримату̀ра *ж* (от лат. ip- 'не' + primas, primatus 'първенствуващ, глава') В технологията на живописата: остаряло название на цветното тониране на грунда чрез нанасяне на тънки пластове от топли, неутрални или студени оцветявания, характерно за живописната практика на старите майстори.

инвеститор *м* (от лат. investo 'обличам, покривам') Човек или учреждение, които възлагат поръчка на даден художник за изпълнение на художествено произведение.

инвеститу̀ра *ж* (клат. investitura) В изкуството на древните траки: иконографска сцена, която изобразява връчването на отличителните знаци (инсигниите) на царската власт от божеството на героя, представена като релефно изображение върху пръстени, шлемове, наколенници, апликации и др.

индѝнтрена жълта Художествена боя, разновидност на анилиновата жълта.

индивиду̀ална излѝжба Вж. **самостоятелна художествена изложба**.

индивиду̀ална художествена излѝжба Вж. **самостоятелна художествена изложба**.

индѝго *с* (нем. Indigo от исп. или порт. indigo от лат. indicum 'индийска боя', гр. indikon 'синка') 1. Органично синьо багрилно вещество, което се получава от сока на тропично растение или по синтетичен път. 2. Копирна хартия, оцветена най-често в черно, синьо или виолетово, която служи за изваждане на повече копия на рисунки.

индѝйска жълта Художествена боя – златистожълто органично багрило с лазурен характер, получавано в старо време в Индия от урината на крави и слонове, когато са се хранили с определен вид багрилни растения.

индѝйска червѝна Вид червена художествена боя, пренесена от Индия.

индустрѝална естетика Вж. **промишлена естетика**.

иници́ал *м* (рус. инициал, нем. Initial от клат. initialis 'начален') Вж. **заглавка**.

инкарна́т *м* (лат. incarnatio) Вж. **карнация**.

инкруста́тор *м* (нем. Inkrustieren, фр. incruster от лат. incrusto, incrustare) Вж. **художник инкрустатор**.

инкруста́ция *ж* (нем. Inkrustation, фр. incrustation от клат. incrustatio) 1. Раздел от декоративно-приложното изкуство, който включва произведения, изпълнени в техниката на инкрустацията. 2. Техника на изпълнение на декоративна композиция от пластинки или късчета твърд, често скъпоценен материал (злато, сребро, слонова кост, седеф и др.), вкопани (врязани) по повърхността на украсявания предмет. 3. Отделна декоративна композиция, изпълнена в тази техника.

инкрусти́рам *несв* (нем. inkrustieren, фр. incruster от лат. incrusto, incrustare) В изобразителното изкуство: изпълнявам инкрустации.

иноформално изку́ство, изку́ство с дру́га фо́рма Разновидност на абстрактното изкуство, характеризираща се с прилагане на различни техники и неживописни материали като цимент, кал, парцали и други отпадъци.

инси́гнии *мн* (лат. insignium, insignia), **рега́лии** Външните знаци на висша светска и духовна власт като произведение на изкуството.

Институ́т за изкуствовозна́ние, ИИ, Институ́т за изобразителни изку́ства, ИИИ Основан през 1949 г. под названието **Институт за изобразителни изкуства (ИИИ** - до 1969 г.) с цел да се създаде научноизследователски център на българското изкуствоведение, преименуван в **Институт за изкуствоведение (ИИ)**.

Институ́т за изобразителни изку́ства Вж. **Институт за изкуствоведение**.

Институ́т за па́метниците на култу́рата Вж. **Национален институт за паметниците на културата**.

Институ́т по траколóгия Създаден през 1972 г. към БАН за изследване на проблемите на Древна Тракия – история, материална култура и изкуство, език, извори.

инсула́йт *м* Вж. **целотекс**.

инта́рзия *ж* (нем. Intarsia от ит. intarsio) 1. Разновидност на инкрустацията: техника за изпълнение на декоративна композиция от разноцветни късчета дърво (фурнири), които се връзват в повърхността на украсявания предмет (понякога се добавя кост, седеф и др.). 2. В неточно значение означава сходна по външен вид украса с налепени върху предмета пластинки от разноцветни фурнири (или от други материали).

интензи́вност *ж* (от нем. Intensiv, фр. intensif по срвлат. intensivus) Свойство на художествените бои: яркост, наситеност.

интерио́р *м* (фр. intérieur по лат. interior 'вътрешен') 1. Жанр в изобразителното изкуство, който изобразява вътрешното архитектурно пространство – стаи, зали, анфилади и др. 2. Произведение на живописата или графиката, което се отнася към този жанр, също се нарича **интериор**. 3. В декоративно-приложното изкуство: оформление, украса на вътрешно помещение.

интона́ко *с* (ит. intonaco) Във фресковата живопис: последният слой мазилка, върху който се изпълнява фреската.

инхиби́тори *мн* (*ед* **инхиби́тор** *м*, – нем. Inhibitor от лат. inhibito 'задържам') Вещество, което може да забави протичането на дадена реакция, употребявано като съставка на художествените бои и лакове.

истори́ческа живопис Жанр в живописата, който изобразява конкретните исторически събития в обществения живот на миналото и съвременността и действията на историческите личности. Към нея се отнасят също така историческият портрет и историческият пейзаж.

истори́ческа карти́на, истори́ческо платно́ Художествено произведение на живописата, принадлежащо към историческия жанр.

истори́чески жанр Жанр в изкуството, посветен на изобразяване исторически личности и конкретни исторически събития от обществения живот в миналото и днес.

исторически живописец Живописец, който твори в областта на историческата живопис.

исторически пейзаж Терминът се отнася до живописата на класицизма и означава пейзаж, свързан с образи от Античността.

историческо платно Вж. **историческа картина**.

история на изкуствата Дял от изкуствознанието, който изучава развитието на изобразителното изкуство от момента на възникването му до наши дни въз основа на анализа на художествените произведения и оценката на творчеството на художниците.

италиански молив 1. В технологията на рисунката: материал и едновременно инструмент за рисуване във вид на тънка пръчица от багрилно вещество, приготвено от стрита на прах печена кост, смесена с растително лепило, с дървена или метална обвивка, появил се през XV в. 2. Название на техниката, при която рисунката се изпълнява с такъв материал и инструмент.

италиен *м* Вид шрифт, произлязъл от семейството шрифтове с хоризонтална ос.

Й

йоники *мн* (*ед йоника ж* – от гр. *ιονικός*) Лентов пластичен орнамент, съставен от яйцевидни форми с по едно листо от двете страни и стреловидна форма между тях, използван за украса в древногръцката и римска архитектура и по-късно в представителни сгради от по-ново време.

К

кавал писан В приложното изкуство: духов музикален инструмент, съставен обикновено от три части, украсен в духа на пастирската резба с линеарни или фигурални орнаменти – изображения на птици, животни и цветя.

кавалетен портрет Вж. **камерен портрет**.

кавалетна графика Разновидност на графиката, включваща произведения, предназначени за изложбени зали, галерии, музеи.

кавалетна живопис Произведения на живописата, предназначена за изложбени зали, галерии, музеи.

кавалетна скулптура Разновидност на скулптурата, предназначена за изложбени зали, галерии, музеи.

кавалетно изкуство Дял от изобразителното изкуство, включващ произведения със самостоятелно значение, които не са свързани с някакъв художествен ансамбъл, нямат чисто утилитарни функции, преносими са (картина, рисунка, гравюра, скулптурен портрет и др.) и имат относително самостоятелно декоративно предназначение.

кадмиев оранж Оранжева художествена боя, в чийто състав влиза кадмий.

кадмиева жълта, жълт кадмий, кадмиум жълта лимон Жълта минерална боя, в чийто състав влизат кадмиеви съединения, използвана в живописата.

кадмиева червена, червен кадмий Червена художествена боя, в чийто състав влизат кадмиеви съединения.

кадмиум *м* (рус. кадмий, фр. *cadmium* от лат. *cadmium* по гр. *kadmeia* 'земя на кадмий') Название на група минерални художествени бои, в основата на които влизат кадмиеви съединения, например: кадмиева жълта, кадмиева червена.

кадмиум жълта лимон Вж. **кадмиева жълта**.

казеинов грунд В живописата: грунд, който се състои от нишадърен спирт, суха оловнобяла боя или цинквейс и вода.

казеинова боя Художествена боя, чийто свързвател представлява казеинова емулсия.

казеинова емулсия Емулсия, приготвена от казеин, служеща за свързвател на художествени бои.

казеинова темпер В живописата: темпера, чийто свързвател е казеин.

казеиново лепило Лепило, приготвено от казеин, разтворен в нишадърен спирт или боракс, използвано като материал в технологията на изобразителното изкуство.

казеиново-варена техника Вж. **казеиново-варова живопис**.

казеиново-варова живопис, казеиново-варена техника В монументалната живопис: най-съвършената техническа разновидност на фреската, при която като свързвател се използва смес от гасена вар и казеин. Изпълнява се върху мокра мазилка на няколко етапа като допуска частични поправки.

казеиново-маслен емулсионен грунд В живописата: емулсионен грунд, в чийто състав са включени казеин и масло.

казеиново-маслена емулсия Емулсия, съдържаща казеин и масло, използвана като свързващо вещество в художествените бои.

казеиново-маслена темпер В живописата: темпера, чийто свързвател се състои от казеин и масло.

кайца *ж* В приложното изкуство: 1. Женска шапка с конусовидна форма, приготвена от бяло конопено платно, по външната страна с релефно извезани радиални редове с червени вълнени конци, разпространена в средната част на Западна България до първите две десетилетия на ХХ в. 2. Женска забрадка с твърда ореолоподобна основа откъм лицевата страна, обшита с монети и метални пластинки и покрита по задната страна с бяла квадратна кърпа, разпространена в селищата по долното течение на река Вит.

Каймов пласт Вж. **доктор Каймов пласт**.

каймова смес Вж. **смес на доктор Кайм**.

калай *м* (тур. kalay по соб. Qala, град на п-ов Малака) Химичен елемент – ковък метал с бял цвят, използван като материал в скулптурата и приложното изкуство.

калём *м* (тур. kaleм от ар. qalam от гр. kalamos 'тръстика') 1. Вж. **тръстиково перо** в 1 и 2 знач. 2. Пръчица от мек минерал (черна лиска) за рисуване и писане на аспидна плоча.

калиграф *м* (рус. каллиграф, фр. calligraphe от гр. kalligraphia по kalos 'хубав' + grapho 'пиша, рисувам') Вж. **художник калиграф**.

калиграфирам *несв* (фр. calligraphier от гр. kalligraphia по kalos 'хубав' + grapho 'пиша, рисувам') Красиво, художествено изписвам букви.

калиграфир *с* (от фр. calligraphier от гр. kalligraphia по kalos 'хубав' + grapho 'пиша, рисувам') Красиво художествено изписване на букви (като действие, процес).

калиграфия *ж* (рус. каллиграфия, фр. calligraphie от гр. kalligraphia по kalos 'красив' + grapho 'пиша, рисувам') Изкуство да се изписват букви красиво и художествено.

калиграфка *ж* (от калиграф, фр. calligraphe от гр. kalligraphia по kalos 'хубав' + grapho 'пиша, рисувам') Вж. **художничка калиграфка**.

калка *ж* (фр. calque от ит. calco) 1. Паус, оризова хартия – вид прозрачна хартия за снемане на копия от рисунки. 2. Копие, направено на такава хартия.

калкірам *несв* (фр. calquer) Възпроизвеждам върху тънка хартия или платно чертеж или рисунка.

калкіране *с* (от фр. calquer) В практиката на изобразителното изкуство: превод на рисунка (ескиз и пр.) чрез нанасяне на контурите върху прозрачна хартия, покриваща рисунката.

калоферско резбарство Дял от резбарското изкуство в България със специфичните му стилови особености, с център Калофер и главни майстори Димитър и Антон Станишеви, открили резбарска работилница през 1864 г.

калъп *м* (тур. kalip от ар. от гр. kalopous 'дървен крак') В технологията на скулптурата: пластически отпечатък от скулптурния оригинал, предназначен за отливане на копия, който обикновено се прави от гипс и се състои от няколко съединяващи се части, плътно скрепени чрез клинови длабове.

калъчлийство *с* (от тур. kilic) Вж. **саблярство**.

Камара на народната култура, КНК Специализиран институт, създаден през 1945 г. в София с цел да подпомага и насочва всеотдайното културно творчество

в България, включително и в областта на изобразителното изкуство.

камѐд *м* (рус. камедь от гр. kommidion), **клей**, **гума** Смола от наранена кора на някои дървета (череша, вишна, слива и др.), използвана като свързвател на художествени бои или за приготвяне на лепило.

камѐи *мн* (*ед* **камѐя** *ж* – рус. камейа от фр. camee, нем. Karmin, ит. cameo, срлат. carminium; представлява контаминация от ар. qirmiz 'червен' + лат. minium 'червено багрило от крилата на насекомото кармъз') В приложното изкуство: малки благородни или полублагородни камъни, украсени с релефно изпъкнало изображение.

каменарски чук Голям ръчен чук, използван като инструмент в скулптурата.

каменѝна *ж* Самородна глина, състояща се от пластична глина и топилни вещества (като слюда), която намира приложение в керамичното производство, скулптурата и производството на домакински съдове, сервизи.

каменна пла̀стика Разновидност на пластиката, включваща художествени произведения, направени от камък.

каменна резба̀ Вж. **литоглиптика**.

каменни ба̀би В скулптурата: надгробни каменни изваяния, разпространени в южноруските степи и Сибир.

каменовѝглени боѝ Вж. **анилинови бои**.

каменовѝглени жѝлти Вж. **анилинови жѝлти**.

каменодѐлец *м* Вж. **майстор каменоделец**.

каменодѐлство *с* Художествен занаят за изработване на каменни строителни детайли и релефи.

камерен портрѐт, **кавалѐтен портрѐт** Разновидност на портретния жанр, предназначена за изложбени зали, художествени галерии и музеи.

камѝк *м* 1. Камъкът като материал за скулптура. 2. Скулптурно произведение, изпълнено от такъв материал.

кана тракийска В приложното изкуство: един от най-разпространените типове метални съдове в Тракия през V – IV в. пр.

Хр. – ниски, с издуто тяло, малка шия и дръжка или с удължени пропорции и висока шия, украсени с растителни и животински орнаменти.

канавѝца *ж* (гр. kanabatsa от вен. canavaza) Долнокачествено платно, използвано като основа в живописа, предимно за декоративни цели.

канделѝбър *м* (фр. candelabre от лат. candelabrum по candela 'свещ') В приложното изкуство: художествено оформена подставка с разклонения за няколко свещи или лампи, изработена от бронз, сребро, желязо, метални сплави, мрамор и др. материали.

канѝн *м* (гр. kanon 'правило, предписание') 1. В древното изкуство: закономерност в пропорциите на човешкото тяло, която се приема за идеална и се изразява чрез съотношенията на прости числа, като за мярка обикновено служи някоя част от тялото (нос, лице). 2. В широк смисъл: всяка система от точни правила и предписания в областта на изобразителното изкуство, напр. регламентирането на иконографията, на композиционните и изобразителни похвати от страна на църквата или държавата.

кантарос *м* (гр. kantharos 'брѝмбар') В приложното изкуство: глинен или метален съд с две отвесни дръжки за пиене на вино, украсен с орнаменти.

каолѝн *м* (рус. каолин, нем. Kaolin по кит. соб. Kao-ling 'висока планина'), **китайска глѝна**, **порцелѝнова земя**, **бяла глѝна** В керамиката: бял праховиден мазен и силно пластичен минерал – алуминиев хидросиликат, употребяван за правене на порцеланови изделия.

капитѝлис монументѝлис *м* (лат. capitalis monumentalis) Общо название на част от семейството шрифтове с наклонена ос, които се употребяват за гравирание на тържествени надписи върху епиграфски паметници в Древна Гърция, Древен Рим и др. страни.

капитѝлис рѝстика *м* (лат. capitalis rustica) Общо название на част от семейството шрифтове с хоризонтална ос, употребявани в Древния Рим за написване на книги, при които буквите се пишат в дву-

линейната система, като наклонът на перото спрямо хоризонталната линия за писане е от 75' до 90' и дава тънки отвесни греди, оформени от ширината на ръба на перото и дебели хоризонтални греди, оформени от цялата ширина на перото.

капу́т мо́ртум *м* (от нем. Kaputt mortum) Червенокафява трайна художествена боя, получена по химичен път от железни окиси.

карамфи́лово ма́сло Масло, получавано от цветовете на карамфила, използвано като материал в технологията на изобразителното изкуство.

карбо́лова киселина́ Вж. **фенол**.

карбору́нд *м* (рус. карборунд, нем. Karborund от лат. carbo 'въглен' + нлат. (co)rundum) Съединение на кремък с въглерод, използвано като материал в керамиката.

кариати́да *ж* (фр. caryatide, ит. cariatidi от лат. caryatides, гр. karyatides по соб. гр. Kariai, жрица на Артемида в гр. Кария) В декоративната скулптура: статуя на женска фигура, изпълнена като носеща архитектурна част, вместо колона или пиластър.

карикату́ра *ж* (рус. карикатура от ит. caricatura от caricare 'преувеличавам') Изображение, в което преднамерено са подчертани и комично преувеличени отрицателните особености на обекта, с цел да бъдат осмени и разобличени, за да им се даде обобщена общественно-политическа и морална преценка.

карикатури́ст *м* (рус. карикатурист от фр. caricaturiste) Вж. **художник карикатурист**.

карикатури́стка *ж* (от карикатурист, фр. caricaturiste) Вж. **художничка карикатуристка**.

карка́с *м* (рус. каркас, ит. carcassa от фр. carcasse 'скелет') Вж. **скелет**.

карми́н *м* (рус. кармин, нем. Karmin, фр. carmin от срлат. carminium по ар. qirmiz 'червен' + лат. minium 'миниум') В живописа: оригинално багрило с червен цвят, първоначално получавано от крилата на особен род насекоми – кърмъз.

карми́нов цино́бър Художествена боя – изкуствен цинобър, приготвен от кармин.

карнау́бски во́сък Во́сък, получаван от бразилската палма, използван в технологията на изобразителното изкуство.

карна́ция *ж* (фр. carnation 'цвят на тялото' от лат. carnis 'плът'), **инкарна́т** В изкуството на старите майстори и в средновековната живопис: цветово изграждане на видимите части на човешкото тяло. В същото значение понякога се употребява терминът **инкарнат**.

карнео́л *м* (рус. карнеол, нем. Carneol по лат. caro, carnis 'месо') Минерал, разновидност на халцедона – полускъпоценен камък с месесточервен или кафяв цвят, използван като материал за художествени изделия.

карти́на *ж* (рус. картина от ит. cartina от carta 'хартия') Произведение на кавалетната живопис, което правдиво възпроизвежда някакъв сериозен замисъл, изпълнявано в различни видове техники и с различни материали върху платно, дъска, картон, хартия и др. с маслени, темперни, акварелни и др. бои.

карти́нна гале́рия Вж. **художествена галерия**.

карто́н *м* (фр. carton от ит. cartone) 1. Дебел книжен лист, използван като материал за рисуване. 2. В специален смисъл: спомагателна рисунка, която точно възпроизвежда една композиция (или отделен детайл от нея) и е изпълнена в мащаба на бъдещата творба.

карту́ш *м* (фр. cartouche) Декоративно оформяне на надпис или емблема, най-често във вид на обрамчен щит с рамка или полуразгънат свитък.

ка́селска кафя́ва Вж. **флорентинска кафява**.

катализа́тори *мн* (*ед* катализа́тор *м* – рус. катализатор, нем. Katalysator от нлат. catalysator) В технологията на изобразителното изкуство: вещества, които променят скоростта на химичните реакции, без в края на реакцията да изменят своя състав и количество, използвани като съставка на художествените бои.

каури́йски копа́л Мек копал, наречен така по местонахождение, използван

в технологията на изобразителното изкуство.

каутерий *м* (от гр. *kauter* 'нажежено желязо') Инструмент в живописата – дълга лъжица за полиране на восъчните бои, използвана в древността при енкаустиката.

ка̀хел *м* (нем. *Kachel*) Вж. **кахла**.

ка̀хла *ж* (нем. *Kachel*), **ка̀хел** В художествената керамика: елемент от облицовката на стена или печка във вид на плочка, тѳъл, част от корниз и др., които на обратната страна имат специални ребра (румфи) за закрепване в стената.

квадрина̀ле *с* (от лат. *quattro* по лат. *quattro* 'четири' + *annus* 'година') Периодични изложби в областта на изобразителните изкуства, които се провеждат веднѳж на четири години и биват световни, международни или регионални.

кварц *м* (рус. кварц от нем. *Quarz* от пол. диал. *kwardy* 'твърд') Силициев двуокис – широко разпространен в природата минерал, използван като материал за художествени изделия.

кватрочентіст *м* (от ит. *quattrocento* 'четиристотин') Вж. **художник кватрочентист**.

Кватроченто *с* (ит. *quattrocento* 'четиристотин') Название на XV век в специален смисъл: като определен период в развитието на италианското изкуство или на цялата италианска култура.

кѐбе *с* (тур. *kebe* от перс. *qaba*) В приложното изкуство: 1. Китена тѳкан, получена чрез вмѳкване на отделни цветни вѳтъци, чиито свободни краища се вплитат в нишките на основата, а релефният кит е образуван от прегънатите средни части на конците. 2. Вид горна дреха (наметало) от такава тѳкан.

кенé *м* (тур. *ken* от перс.) В приложното изкуство: тясна бродирана или изплетена украса от растителни, животински и др. орнаменти, предназначена за обточване краищата на забрадки, пазви и рѳкави на женски ризи.

керазі́н *м* Вж. **черешова гума**.

керáмик *м* (от нем. *Keramik* от гр. *keramike* по *keramos* 'грѳнчарска глина') Вж. **художник керамик**.

керáмика *ж* (рус. керамика, нем. *Keramik* от гр. *keramike* по *keramos* 'грѳнчарска глина') В декоративно-приложното изкуство: всички видове художествени изделия от печена глина със специален състав и техника на изпълнение: изделия от порцелан, фаянс, майолика, теракота, грѳнчарски изделия.

керáмика грѳцка Керамика, внасяна от грѳцки производителни центрове в континентална и островна Гърция през периода VI – IV в. пр. Хр., която се състои от съдове за запазване на зърнени храни и пренасяне на вино и масло, съдове за хранене и пиене, съдове за благовонни масла, съдове за други битови нужди (лампи, канделабри и др.), съдове за погребални цели.

керáмика монументáлно-декораті́вна Вж. **монументално-декоративна керамика**.

керáмика праисторі́ческа Керамика, създадена през праисторическата епоха, която води началото си от неолита и се състои главно от съдове за храна и течности.

керáмика рíмска Керамика, създадена през римската епоха предимно на грѳнчарско колело, разнообразна по форма, украса, техника на изработване и предназначение.

керáмика старобѳлгарска Керамика, създадена в бѳлгарските земи през VII – XI в., която се разделя на 4 големи групи по предназначение: кухненска, трапезна, керамика за съхраняване на продукти и керамика със специално предназначение.

керáмика съврéмenna Бѳлгарска керамика, създадена от средата на XIX в. до наши дни, отличаваща се с голямо разнообразие.

керáмика тракі́йска Керамика, създадена от древните траки ръчно или на грѳнчарско колело, която не се отличава с голямо разнообразие на формите.

керáмичка *ж* (от керамик от нем. *Keramik* от гр. *keramike* по *keramos* 'грѳнчарска глина') Вж. **художничка керамичка**.

керáмични бо́й Смес от пигменти, флюсове и лепкава основа (терпентин,

глицерин, захарен разтвор и т. п.), служеща за декориране на керамични художествени изделия.

керáмично панó Пано, изпълнено от керамика.

кероплáстика ж (ит. ceroplastica от лат. cera по гр. keros 'восък' + фр. plastique по гр. plastike 'ваене, ваятелство'), **цeроплáстика** В скулптурата: 1. Рядко употребявано наименование на техниката за моделиране от восък. 2. Скулптурни произведения, изпълнени от восък.

кестеня́ва кафя́ва Художествена боя, разновидност на умбрата, подобна на мангановата кафява, която съдържа в молекулата си по-голямо количество манганов окис.

кехлиба́р м (тур. kehlibar от перс. kehru-ba), **янта́р** 1. Изкопаема вкаменена смола от някогашни иглолистни дървета, която се среща на отделни късове, оцветена в бледожълт до червенокафяв цвят, използвана като материал за художествени изделия, разновидност на твърдите копали. 2. Художествено произведение или изделие, изработено от такъв материал.

кече́ с (тур. кесе) Вж. **плъст**.

киа́роскуро с (ит. chiaroscuro 'светлосянка') В историята на гравюрата: термин, който означава една техническа разновидност на цветната гравюра на дърво и се отнася главно до италианските гравьори от XVI в. Отпечатъкът ѝ напомня рисунка с четка, изпълнена със сравнително малко светлосенъчни градации и близки цветови отсенки.

ки́ликс м (гр. kylix) В приложното изкуство: съд с две дръжки у древните гърци, употребяван за пиене на вино, изработван от глина или метал (злато, сребро, позлатен бронз).

кили́м м (тур. kilim от перс. kolim) В приложното изкуство: художествено изработени (ръчно или машинно) цветни орнаментирани декоративни изделия (тъкани, шити, бродирани), които имат широко приложение в бита.

килимáр м (от тур. kilim от перс. kolim) Вж. **майстор килимар**.

килимáрка ж (от килимар от тур. kilim от перс. kolim) В приложното изкуство: майсторка, която изработва килими.

килимáрство с (от тур. kilim от перс. kolim) Художествен занаят за изработване (ръчно или машинно) на специализирани постелъчни тъкани – килими.

кили́ми наро́дни Една от значителните области на народното декоративно приложно изкуство с многовековна национална традиция по отношение както на техниката, така и на украсата, композицията, колорита и тъкането на специални постелки (килими).

киновáр м (от гр. kinnobari) Вж. **цинобър**.

киноплакати́ст м Вж. **художник киноплакатист**.

кипарис м (гр. kurarissos) 1. Дървесина от кипарис (вечно зелено дърво с дребни люсповидни листа) като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

ки́рилица ж Втората старобългарска и славянска азбука след глаголицата. Славянска азбука, съставена през IX в. от братята Кирил и Методий по образец на гръцкото уставно писмо.

кистца́ ж (от рус. кисть) Вж. **четка** в 1 знач.

кита́йска гли́на Вж. **каолин**.

кита́йска си́ня Вж. **берлинска синя**.

кита́йски во́сък Восък от животински произход, използван в технологията на изобразителното изкуство.

кита́йски порцелáн В керамиката: най-древният порцелан, създаден през VII – VIII в. пр. Хр.

кита́йски туш Разновидност на туша, произвеждан в Китай, използван като материал в изобразителното изкуство.

кита́йски цино́бър Художествена боя – разновидност на изкуствения цинобър, произвеждан в Китай.

ки́тена тъ́кан, вързана тъ́кан В приложното изкуство: домашна декоративна тъкан, при която десенът се получава от

отделно навързани за основата цветни вътъци.

кйтени килими, кйтеници Домашни декоративни килими, при които десенът се получава от отделно навързани за основата цветни вътъци

кйтеници *мн* (*ед* **кйтеник** *м*) Вж. **ките-ни килими**.

кйтица *ж* Вж. **мартеница**.

киура *ж* Чук с дарак, използван като инструмент в скулптурата.

кич *м* (нем. Kitsch) В областта на изобразителното изкуство: художествен сурогат, чиито определящи параметри са евтината имитация и разширяването на социалните илюзии.

клагенфуртска оловна бяла Вж. **оловна бяла**.

клайстер *м* (нем. Kleister) Вид лепило от скорбяла или брашно, използвано като материал в изобразителното изкуство.

кламер *м* (нем. Klammer) Щипка от извита тел за прихващане на акварелни работи на паспарту под стъкло без рамка.

кларендон *м* Вид шрифт от семейството на шрифтовете с отвесна ос.

класик *м* (фр. classique по лат. classicus 'първокласен') Вж. **художник класик**.

класика *ж* (рус. классика, лат. classicus 'първокласен') 1. В историята на изкуството: епохата на най-високото развитие на античното изкуство, свързана с художественото развитие на старогръцките робовладелски полиси (главно Атина) през V – IV в. пр. Хр. 2. В по-широк смисъл терминът се употребява както понятието **класическо изкуство**.

класицизъм *м* (рус. классицизм, нем. Klassizismus, фр. classicisme по лат. classicus 'първокласен') Художествено направление в европейското изкуство през XVII – XIX в., чийто представители считат за висш образец античното изкуство и следват традициите на Високия Ренесанс.

класическо изкуство Изкуство, което се ползва с всенародно признание и дълго време запазва значението си на образец или норма. То предполага прогресивно за времето си съдържание и адекватна свършена художествена форма.

клей *м* Вж. **камед**.

клейковина *ж* Вж. **глутен**.

клэгъчен емайл Златарска техника, при която върху металната повърхност се правят преградки от метални лентички или от филигранова жица и всяка преградка се запълва с емайлов прах с определен цвят, след което предметът се загрява.

клещи *мн* В художественото коване: инструмент, с помощта на който изделята се изваждат от жаравата, задържат се и се преобръщат по време на коването.

клинов калъп, клиновиден калъп, гипсов калъп В технологията на скулптурата: гипсов калъп, състоящ се от няколко части, съединяващи се посредством клинови жлебове, който може да даде много отливки.

клинова рамка Вж. **несгъваема рамка**.

клиновиден калъп Вж. **клинов калъп**.

клише *с* (фр. cliché) В техниката на гравюрата: готовата за печат обработена плоча, с която се възпроизвеждат оригинали.

кнемида *ж* (гр. knemida) Вж. **наколенник**.

книжна графика Разновидност на графиката, предназначена за художествено оформление на книги, списания, вестници.

КНК *ж* Вж. **Камара на народната култура**.

кобалт *м* (нем. Kobalt от лат. cobaltum), **кобалтова синя, син кобалт** В живописата: название на светлосиня минерална боя, представляваща кобалтов алуминат.

кобалтов сикатив на Фидлер Сикатив, състоящ се от силно обварено масло и кобалтов окис, който се използва в технологията на изобразителното изкуство.

кобалтова жълта, жълт кобалт, ау-реолін Жълта художествена боя, представляваща смес от натриеви, калиеви соли с кобалт.

кобáлтова зелéна, зелéн кобáлт Назвaние на зелена художествена боя, представляваща кобалтов цинков окис.

кобáлтова сiня Вж. **кобалт**.

ковáн метáл 1. Техника за изпълнение на скулптурни произведения от големи листови метал (медни, оловни, железни и др.) чрез изчукване от обратната страна, които после се спояват. 2. Скулптурни произведения, изпълнени в тази техника.

ковáна мед, мед ковáна 1. Техника за изработване на съдове и декоративни предмети от мед (бакър). 2. Медни съдове и декоративни предмети, изпълнени в тази техника.

ковáне с Вж. **художествено коване**.

ковáно желáзо 1. Художествен занаят (техника) със стари традиции в България за изработване на предмети за домашния бит чрез изковаване от желязо. 2. Художествени предмети, изпълнени в тази техника.

ковáшки чу́к Основен ковашки инструмент, използван в скулптурата за коване на метални художествени изделия.

ковьóр *м* (рус. ковер от чув. kavêr) В приложното изкуство: всички видове плътни цветни тъкани, предназначени за покриване на стени и дивани: велурени и гладки килими, гоблени, китеници и др.

ко́жен тутка́л, къóлнски тутка́л В технологията на живописата: разновидност на туткала, произвеждан от кожи. Названието **къóлнски туткал** идва от мястото на производство.

кола́ж *м* (фр. collage) 1. Техника в изобразителното изкуство – залепване на различни по цвят и фактура материали върху различни основи. 2. Художествено произведение, изпълнено в тази техника.

кола́к *м* Вж. **обреден хляб**.

кола́н *м* (тур. kolan) В приложното изкуство: тесен пояс, най-често от текстилни материали, по-рядко кожен или метален, обикновено украсен с различни орнаменти.

колекционер *м* (рус. коллекционер от фр. collectionneur по лат. collectio 'събиране') В изобразителното изкуство: лице, което прави колекции, систематически събира, подрежда и съхранява произведения на изкуството.

колекционер *несв* (от лат. collectio 'събиране') В изобразителното изкуство: събирам, подреждам и съхранявам произведения на изкуството.

колéкция *ж* (рус. коллекция от лат. collectio 'събиране') В изобразителното изкуство: подредена сбирка от произведения на изкуството.

колиé с (фр. collier) В приложното изкуство: огърлица със скъпоценни украшения.

колорiст *м* (фр. coloriste от лат. color 'цвет') Вж. **художник колорист**.

колорiстка *ж* (от колорист, фр. coloriste от лат. color 'цвет') Вж. **художничка колористка**.

колорiт *м* (рус. колорит, фр. coloris, нем. Kolorit от ит. colorito по лат. color 'цвет, багра') 1. В живописата: взаимоотношението на всички цветове в произведението, неговото цветово изграждане като едно от средствата за правдиво и изразително изобразяване на действителността. 2. Терминът се употребява в по-тесен смисъл, близък до значението на понятието **цветова гама и тоналност**.

колорiтност *ж* (от ит. colorito от лат. color 'цвет, багра') Качество на богато обогрена картина, художествен предмет и др.: обогрениост, живописност, картинност.

ко́лос *м* (рус. колосс, нем. Kolob, фр. colosse от лат. colossus по гр. kolossos 'голяма статуя') 1. Бронзова статуя на древногръцкия бог на слънцето Хелиос на остров Родос. 2. Статуя с огромни размери. Терминът се употребява във връзка с историята на изкуството.

колофóн *м* (фр. colophone от клат. colophon от гр. kolophonia(rhetine) по название на град Колофон в Мала Азия) Прозрачна светложълта до жълтокафява стъкловидна смола, получава от терпентин, която се използва като материал в технологията на изобразителното изкуство.

колча́н *м* (рус. колчан от тюрк.) В приложното изкуство: четвъртита или цилиндрична кутия от дърво, кожа, плат или метал, често украсявана с релефни

изображения, в която, закрепена на гърба, през древността и Средновековието ловците и бойците слагат стрелите.

комбинаторика структурна В изобразителното изкуство: научна дисциплина с комплексен характер, която обединява знанията, необходими за запознаването със строежа на формите и орнамента.

комикси *мн* (*ед* **комикс** *м* – англ. comics) Рисунки, които предават съдържанието на приказки или на смешни, приключенчески истории, придружени с надписи за доизясняване на съдържанието. 2. В западните страни – поредица от рисунки с тематика от кървави престъпления или страшни измислици, които дразнят въображението.

комично *с* (фр. comique от гр. komodia 'комедия' по гр. komos 'весела процесия в чест на Дионис') В областта на изобразителното изкуство: осмиване на пороците и недостатъците, подчертаване на смешното в обществените явления и в бита, главно с цел да бъдат осъдени.

композиция *ж* (рус. композиция, нем. Komposition по лат. compositio 'съчинение, свързка') 1. Хармонично съчетание (подреждане, сглобяване) на съставките в картината (форми, изображения, цветови петна, светлини и сенки), в гравюрата (линии, черни и бели петна), в скулптурата (пластични маси, обеми, движения, светлини и сенки) с цел да се получи по-голямо и специфично художествено-емоционално въздействие и най-добре да се разкрие основната идея, действието, отношението в изображението. 2. Отделно художествено произведение, което е значително по съдържание, обмислено и строго изградено и завършено по изпълнение. В живописата този смисъл на термина е близък до понятието **картина**.

компонирам *несв* (нем. komponieren от лат. componere) Създавам произведение на изкуството като обединявам в едно цяло отделните му части.

компонираме *с* (от нем. komponieren от лат. componere) Създаване на произведение на изкуството посредством обединяване в едно цяло на отделните му части.

конгрэв *м* (рус. конгрэв по соб. англ. Congrev) 1. Релефно изображение на рисунка или орнамент върху корици на книги или

други печатни произведения. 2. Начин за едновременно печатане на много цветове.

конкúрс *м* (нем. Konkurs, фр. concours от лат. concursus 'стичане, сблъскване') В практиката на художествения живот: съревнование на авторите на художествени произведения за висока оценка, за получаване на определени награди или права.

кóнна стáтуя Статуя, изобразяваща ездач на кон.

конóпено мáсло Масло, получавано от семената на конопа, използвано като свързващо вещество на маслените художествени бои.

конóпено платнó, кълчйщено платнó Платно, изтъкано от конопени влакна (кълчища), служещо за основа на живописни произведения.

консервация *ж* (рус. консервация, пол. konserwacja от лат. conservatio 'съхранение') 1. Съвкупност от мерки и способности за консервация на художествени произведения. 2. Разработка на научно обосновани методи за запазване и поддържане при специален режим със съответна температура и влажност на художествени произведения, археологически находки и паметници на културата в научни институти, лаборатории и ателиета.

консервйращи вещества Вж. **анти-септици**.

конструктивйзм *м* (рус. конструктивизм, фр. constructivisme по лат. construo 'строя, построявам') Течение в изобразителното изкуство, което възниква след Първата световна война и чийто основен принцип е художествените произведения да се изграждат рационално, дори математически разчетени като конструкции, изпълнение.

конструктивност *ж* (от фр. constructif по лат. consruo 'строя, построявам') Особеност при композирането и обемно изграждане на формата в художественото произведение, при което личи грижата на художника стабилно и строго да организира формалните съставки на творбата.

констрúкция *ж* (рус. конструкция, пол. konstrukcja, нем. konstruktion от лат.

constructio 'строеж, устройство') В изобразителното изкуство: същност, характерна особеност на строежа на всяка форма в натурата и в изображението, предполагаща взаимна връзка между частите в цялото и тяхното съотношение.

контражур *м* (рус. контражур, фр. contre-jour) Изобразителен похват, с който се цели постигането на по-голяма пластична изразителност на изобразените в живописната или графична творба предмети или фигури.

контрактация *ж* (рус. контрактация, пол. kontraktacja, фр. contractation от лат. contractatio 'сключване на договор') Сключване на договор с художник за участие в художествена изложба с определена творба, която ще бъде откупена след закриване на изложбата, с авансово заплащане на част от сумата.

контрапост *м* (рус. контрапост, нем. Kontrapost от ит. contraposto) В изобразителното изкуство: контрастно положение на симетрични или противоположни части на човешкото тяло (на ръце и крака, на горната и долната част на тялото).

контрарелеф *м* (от лат. contra 'срещу, против' + фр. relief по ит. rilievo) Техническа разновидност на вдълбания релеф – употребяван в древността начин за изработване на печати, при който строго негативните по отношение на изпъкналия релеф вдълбнатини дават отпечатък във вид на миниатюрен барелеф.

контраст *м* (рус. контраст, нем. Kontrast, фр. contraste 'противоположност', ит. contrasto 'борба') В специален смисъл: противопоставяне и взаимно засилване на две съпоставими качества в творбата – едно от важните художествени средства на изобразителното изкуство.

контрастирам *несв* (от нем. Kontrast, фр. contraste от ит. contrasto 'борба') В изобразителното изкуство: противопоставям две съпоставими качества в художественото произведение.

контрастиране *с* (от нем. Kontrast, фр. contraste от ит. contrasto 'борба') В изобразителното изкуство: процес на противопоставяне на две съпоставими качества в художественото произведение.

контрастни тонове Отношение между два противоположни тона – най-светъл и най-тъмен при светлосенъчното изграждане на формата и най-топъл и най-студен в колоритния строй на живописната творба.

контрастни цветове Вж. **сложни цветове**.

контратитул *м* (от лат. contra 'срещу, против' + titulus 'надпис, почетно звание'), **авантитул** В книжната графика и полиграфията: страница, върху която се отпечатва най-общото заглавие на книгата (или други общи данни за изданието) и която се намира срещу главния титул.

контрôлен кръст В практиката на изобразителното изкуство: помощно средство, употребявано от старите майстори – изрязан правоъгълен отвор в картон, представляващ пропорционално намаление на листа, върху който се рисува, като срещуположните страни на отвора се съединяват с добре опънати конци.

контур *м* (нем. Kontur, ит. contorno, фр. contour 'очертание') 1. В изобразителното изкуство: външните очертания на фигурата или предмета (на група фигури или предмети) като едно от средствата за художествена изразителност. 2. В рисунката като вид графично произведение и в техниката на рисунката изобщо: съвкупността от линии, които оформят очертанията (предимно външните) на изобразявания обект.

контурирам *несв* (от нем. Kontur, ит. contorno, фр. contour 'очертание') Вж. **обрамчвам**.

контурираме *с* (от нем. Kontur, ит. contorno, фр. contour 'очертание') Вж. **обрамчване**.

конфликт *м* (рус. конфликт, нем. Konflikt от лат. conflictus 'стълкновение, разногласие') В сюжетите на изобразителното изкуство: изображение на стълкновенията между противоположни обществени сили, на борбата между новото и старото.

концовка *ж* В книжната графика: малка орнаментална или фигурална композиция, изпълнена в графична техника или възпроизведена по фотомеханичен

способ, с която при художествено оформление на ръкопис или печатна книга завършва даден текст или самата книга.

копайски балсам Балсам, получаван от сока на южноамерикански растения, използван в технологията на изобразителните изкуства.

копал *м* (нем. Korал, фр. coral от исп. coral) В технологията на изобразителното изкуство: твърда прозрачна жълта или червена смола от тропичен произход, която се копае от земята и се употребява като материал за приготвяне на лакове за художествените бои.

копаллак *м* (от рус. копал, нем. Korал, фр. coral, исп. coral + нем. Lack от инд. laksa) Лак, получен от изкопаема смола (копал), който се употребява в живописата за покриване повърхността на картини и за смесване на боите.

копие *с* (тур. коруе, корау, ит. copia от лат. copia 'множество, запас') Точно повторение на художественото произведение, обикновено в същите размери и материал.

копирам *несв* (нем. kopieren, фр. copier по лат. copia 'множество, запас') Правя копие, точно възпроизвеждам произведение на изкуството.

копиране *с* (от нем. kopieren, фр. copier по лат. copia 'множество, запас') Вж. **превод**.

копист *м* (фр. copiste) Вж. **художник копист**.

коприна *ж* В приложното изкуство: нишки, получавани от копринената пеперуда или по изкуствен начин, използвани като материал за художествени изделия.

копринена зелена Художествена боя, която се получава от смесването на пруска синя и хромова жълта в определена пропорция.

копринено платно Платно, изтъкано от коприна, служещо за основа на живописни произведения.

кобра *ж* (гр. kore 'момиче') В скулптурата: антична статуя на млада красива жена, която обикновено държи в ръка приношение на боговете.

корал *м* (рус. коралл, нем. Koralle от лат. corallium от гр. korallion) 1. Варовит скелет от корал (морско неподвижно живот-

но, прикрепено към скала, което живее на големи групи), използван като материал за художествени изделия. 2. Художествено произведение или изделие, направено от корал.

кордофан *м* Вж. **гуми-арабика**.

коріца *ж* Вж. **корица на книга**.

коріца на книга, коріца В книжната графика: част от подвързия – ивица от хартия, картон, платно и др. материали, която обгръща лицевата страна, ръба и задната (обратната) страна на тялото на книгата.

корн *м* (нем. Korn 'зърно') В гравюрата: грапава назърнена повърхност на литографския камък преди печатане.

корниран камък В гравюрата: литографски камък, чиято повърхност е корнирана (назърнена) при подготовката ѝ за печатане.

корниране *с* (от нем. Korn 'зърно') В гравюрата: назърняване повърхността на плочата при подготовката за печатане.

корнпапир *м* (нем. Kornpapier от Korn 'зърно' + papier 'хартия'), **автографска хартия** Специална преводна хартия, която се използва в автографията. Художникът рисува върху хартията и след това рисунката механично се пренася върху камъка.

корона *ж* (рус. корона, нгр. korona от лат. corona 'венец') В приложното изкуство: украшение и знак на царско или императорско достойнство, направено от злато или сребро и декорирано със скъпоценни камъни – творба на приложното изкуство.

коропластика *ж* (коро + рус. пластика, фр. plastique по гр. plastike) В скулптурата: моделиране на художествени произведения от глина.

корунд *м* (рус. корунд, нем. Korund от санскр.) Твърд минерал – природен двуалуминиев триокис, някои разновидности от който са скъпоценни камъни (рубин, топаз, сапфир), използван като материал за художествени изделия.

косичник *м*, **коцал** В приложното изкуство: женски накит за глава, който се окачва отзад по продължение на косите, изработван от чужди коси, конски косми

и черна вълна или от метални плочки, окачени на верижка, окичен с наниз от мъниста, монети, цветя и др.

космически релікви Вещи и творби на изкуството, които първият български космонавт Георги Иванов отнесе в космоса на борда на космическия кораб.

кост *ж* Големите зъби на слон и други животни, използвани като материал за художествени изделия.

костен порцелан В керамиката: разновидност на мекия порцелан, съдържащ като флюс пепел от животински кости, богата на калций.

костено лепило, бояджійско лепило Лепило, получавано от хрущяли, кости и рогови остатъци на гръбначни животни, използвано в технологията на изобразителните изкуства.

костілкова чёрна Художествена боя, получавана чрез изпичане без достъп на въздух на сухи костилки от кайсии, праскови, сливи, вишни и др.

костна чёрна Вж. **печена кост**.

костіом *м* (фр. costume от ит. costum 'обичай') В приложното изкуство: цялото горно облекло на човека: дрехи, обувки, шапки, накити и др.

костіом античен В приложното изкуство: костюмът през Античността със специфичните му особености.

костіом български В приложното изкуство: костюмът на българите със специфичните му особености.

котешко окó Минерал със зеленикав оттенък, разновидност на кварца, пронизан от иглести кристали – маслинено-зелените иглици на минерала рутил, използван като материал за художествени изделия.

кóтленски киліми В приложното изкуство: гладки килими, които се изработват на вертикален стан без нищелка и се отличават със своята тържественост, с преобладаване на геометрични мотиви (правоъгълник, ромб, триъгълник) в зелен, червен, син цвят и по-рядко жълт.

коцáл *м* Вж. **косичник**.

краб *м* (фр. crabe от нем. Krabbe) В декоративната скулптура: декоративен детайл в

готическата архитектура, издялан от камък във форма на стилизиран лист, цвят или цветна пъпка и служещ да разнообрази външните ребра на готическите кули.

крава́й *м* Вж. **обреден хляб**.

кра́йни фі́рниси В живописата: фирниси, които се нанасят върху завършените картини, когато боите са засъхнали много добре.

кракелю́ри *мн* (*ед* **кракелю́р** *м* – фр. craquelure) В живописата и реставрацията: пукнатини на повърхността на художествените произведения, които възникват с течение на времето в резултат на нееднаквото съхнене на отделните багрени слоеве.

краклé *с* (фр. craquele) В художествената керамика: мрежа от тънки пукнатини върху глазираната повърхност на керамичното изделие, получена при изпичането и ценена заради декоративния ѝ ефект.

кра́лска жь́лта Жълта художествена боя с ярък златист цвят.

кра́лска сі́ня Вид синя художествена боя, получавана от смесването на кобалт или ултрамарин с оловна бяла боя.

кра́плак *м* (нем. Krapplack) Тъмночервено органично багрило с лазурен характер, получавано от корените на багрилната морена или по синтетичен път, употребявано в живописата.

кра́тер *м* (рус. кратер, нем. Krater от лат. crater от гр. krater) В художествената керамика: съд с две дръжки у древните гърци за смесване на вино с вода.

крéда *ж* (ср. креда от лат. creda, creta) 1. Естествен изкопаем продукт – калциев карбонат, използван още от древността и до днес като бяла боя, като пълнител за производството на бои, за направа на грундове, китове и др. 2. Материал за рисуване, състоящ се от пигмент, пълнител и свързващо вещество, произвеждан във вид на пръчици и моливи.

крéден грунд В живописата: грунд, в чийто състав е включена креда.

крéмзерва́йс *м*, **крéмзерова бя́ла** Вж. **оловна бяла**.

крѐмзервайсово лепило В технологията на живописиста: лепило, състоящо от крем-зервайс и безир.

крѐмзерова бяла Вж. **кремзервайс**.

крѐмницка бяла Вж. **оловна бяла**.

кристáл *м* (нем. Kristall, фр. crystal от лат. cristallium, гр. krystallos 'лед') 1. Материал за изработване на художествени битови предмети – специално по състав и обработка прозрачно стъкло, което се използва за производство на съдове и малка скулптура. 2. Художествени предмети, изпълнени от такъв материал.

кристáлна глазура В керамиката: глазура, отличаваща се с особен рисунък, който напомня рисунките по заскрежено стъкло.

критíк *м* (фр. critique от клат. criticus по гр. kritikos 'оценител') Вж. **художествен критик**.

крíтика *ж* (рус. критика, фр. critique от лат. critica по гр. kritike) Вж. **художествена критика**.

критíчески реализъм Метод в изкуството и литературата, възникнал през XIX в. на основата на философията на Кант, който предава вярно изображение на живота с неговите противоречия и пороци и е насочен към утвърждаване на демократични обществени идеали.

критíчка *ж* (от критик, фр. critique от клат. criticus по гр. kritikos 'оценител') Вж. **художествена критичка**.

Крíто-Микѐнска култура Вж. **Егейска култура**.

кроки́ *с* (фр. croquis) В изобразителното изкуство: бегла рисунка от натура; по-рядко – бързо наскициране на композиционния замисъл. Употребява се рядко и по смисъл е близък до широко разпространения термин **скица**.

кромлѐхи *мн* (*ед* **кромлѐх** *м* – рус. кромлех, фр. cromlech по брет. crom 'кръг' + lech 'камък') Скулптурен паметник от неолита – най-сложното мегалитно съоръжение от разположени в концентрични кръгове грубо обработени каменни плочи или стълбове, побити в земята, които понякога са съединени с хоризонтални покривни плочи.

крóндир *м* (от гр. kronteri) В керамиката: съд за вино – широка глинена кана с чов-

ка за изливане, украсена с издълбани или цветно рисувани линейни или фигурни орнаменти.

крúпен план Вж. **едър план**.

круша *ж* 1. Дървесина от круша като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

кръгла скулптура Единият от двата основни вида скулптура, при който за разлика от релефа фигурата или предметите се изобразяват в целия им обем (в три пълни измерения), така че могат да бъдат разглеждани от всички страни.

кръгла четка Четка за рисуване с кръгла форма, използвана в живописиста.

кръстоцвѐтка *ж* Скулптурно-декоративен завършек, съставен от четири пластични растителни мотива, разположени хоризонтално на кръст около отвесно стълбче.

кръстчета *мн* (*ед* **кръстче** *с*) Дървени кръстчета, използвани от скулпторите при моделиране от глина, които служат за закрепване на натрупаната глина.

ксилограф *м* (от гр. xylon 'дърво' + grapho 'пиша, рисувам') Вж. **майстор ксилограф**.

ксилография *ж* (от гр. xylon 'дърво' + grapho 'пиша, рисувам') Вж. **гравюра на дърво**.

ксоán *м* (гр. xoan) Първоначална форма на статуарната пластика в Древна Гърция – статуя от дърво (по-късно и от мрамор), при която само главата е моделирана, а тялото и крайниците представляват обло стъбло.

ктíторски портрѐти Разновидност на портретния жанр, включваща стенописни портрети на ктитори (дарители), рисувани през Средновековието и Възраждането в църкви и манастири.

кубизъм *м* (рус. кубизм, фр. cubisme по лат. cubus, гр. kybos 'куб') Течение в изкуството, което възниква и се развива във Франция в навечерието на Първата световна война с основен принцип – схематизиране на видимите форми, разлагането им на прости геометрични обеми (куб, пирамида, кълбо, конус, цилиндър).

кубѝст *м* (нем. Kubist, фр. cubiste по гр. kybos 'куб') Вж. **художник кубист**.

кѹкери *мн* (*ед кѹкер м*), **бабѹгери** Маскирани и костюмирани изпълнители в карнавални обичаи и обреди, извършвани в България през Сирница (в Източна България) и на Коледа или Нова година (в Западна България) с пожелание за плодородие, здраве и др. В някои райони на страната се наричат **бабугери**.

кѹки *мн* (*ед кѹка ж*) Вж. **пафти**.

кулѳн *м* (рус. кулон от фр. coulant) В приложното изкуство: украшение от скъпоценни камъни върху огърлица или на верижка, носено на шията.

кѹна *ж* (от икона, нгр. eikona от стгр. eikon 'образ') Вж. **икона**.

куносттас *м* (от иконостаc, гр. eikonostasion) Вж. **иконостаc**.

кѹпа *ж* (гр. koupa от лат. cupa 'буре') В приложното изкуство: 1. Домашен съд – дълбока полукръгла паница; стъклен или порцеланов съд за поднасяне на сладко; чаша с широко устие и подставка. 2. Съд, подобен на ваза, художествено изработен от дърво, камък (алабаcтър, мрамор), метал (бронз, сребро, злато), стъкло, който се дава като награда на победител в спортни състезания.

кѹпел *м* (рус. купель) В приложното изкуство: голям съд за извършване на обряда кръщение в християнската църква, изработен от мрамор, мед, бронз, сребро, дърво с метална обшивка, украсяван с гравирани орнаменти, релефи и др. на религиозна тема.

курѳнт *м* (фр. courante) В приложното изкуство: инструмент за стриване на боите, който има конусовидна форма и е направен от твърд камък или мрамор. Малкият курант има форма на обърната винена чаша и се прави от стъкло или порцелан.

кѹрос *м* (гр. koros, kouros 'момче') В скулптурата: антична статуя на млад мъж, изобразен като атлет.

курсѝв *м* (рус. курсив, нем. Kursiv, фр. cursive от срвлат. cursivus littera 'бързописен') Название на всички ръкописни и печатни шрифтове, които приличат на ръко-

писните и имат наклон надясно на главните (отвесните) си греди от 8' до 25'.

кухинѳ *ж* Дефект в скулптурата – празнина в художествените произведения, отлети от метал.

кѹхненска керѳмика Разновидност на керамиката, включваща керамични съдове, предназначени за кухненски нужди.

куюмджѝйство *с* (от тур. kuyumcu) Вж. **златарство**.

куюмджѝя *м* (тур. kuyumcu) Вж. **майстор бижутер**.

кѹлчѝща *мн* Грубо влакно от лен или коноп, използвано като материал в технологията на скулптурата и монументалната живопис.

кѹлчѝщено платнѳ Вж. **конопено платно**.

кѹрлѳнка *ж* В приложното изкуство: част от националната женска носия, подобна на престилка, опасвана отзад, разпространена в Североизточна България покрай Дунава, където се прави от вълнена черна тъкан, ситно набрана по горния край и с ивица взема по долния.

кѹсно произведѳние Художествено произведение от късното творчество на даден художник.

кѹсно твѳрчество Съвкупността от художествени произведения, създадени през последните години от творческата дейност на даден художник.

кѹсносредновековна живопис Живописиста в българското изобразително изкуство през XVI – XVII в. със специфичните ѝ особености.

кѹблнска кафѳява Вж. **флорентинска кафява**.

кѹблнски туткѳл Вж. **кожен туткал**.

Л

лабрадѳр *м* (рус. лабрадор, от нем. Labrador, фр. labrador по соб. Labrador, полуостров в Канада), **чѳрен лѹнен кѳмък** Минерал от групата на фелдшпатите – полускъпоценен камък, безцветен, бял или сив със зеленикави и синкави оттенъ-

ци, използван като материал за художествени изделия.

лавандулово мѐсло В живописиста: масло, получавано от цветовете на лавандулата, използвано като свързвател на маслените бои.

лавѝ с (рус. лавис, фр. lavis) Рядко употребявана техническа разновидност на дълбоката гравюра на метал, чийто отпечатък напомня рисунка с туш, сепия, акварел и др.

лавѝ върху камък, литотѝнто Рядко употребявана разновидност на литографската техника, появила се в средата на XIX в., позволяваща да се възпроизвежда рисунката, изпълнена върху камък (със специален литографски туш) като акварелна живопис, т. е. с използване на вода и четка. Първоначално носи специалното название **литотѝнто**.

лавица ж Вж. **полица**.

лазу̀ра ж (рус. лазурь, пол. lazur от срвлат. lazurium от ар. lazaward от перс.) Вж. **велатура**.

лазури́т м (рус. лазурит, фр. l'azurite от ар. lazaward от перс.) Лазурен морскосин полупрозрачен красив минерал, който се употребява като материал за изработване на художествени украшения и за получаване на ултрамарин.

лазу̀рни ба̀гри Вж. **прозрачни бои**.

лазу̀рни боѝ Вж. **прозрачни бои**.

ла̀кова живопис Вид народно приложно изкуство, което включва изделия от папиемаше, дърво или метал, украсени с темперна живопис (най-често върху черен фон) и покрити със слой от прозрачен лак.

ла̀кове мн (ед **лак м** – нем. Lack от инд. laksa) Филмообразуващи разтвори на органични прозрачни вещества, с които се покриват произведения на маслената, темперната живопис и др.

лалѝ с (тур. lalѝ от перс. laba) Турски декоративен стил, който се разпространява от началото на XVII в. и идва да замести арабеската и геометричния стил в декорацията на обществените сгради, частните домове, бейските чифлици, по произведения на златарството и дърворезбата.

ла̀мпеншварц м (нем. Lampenschwarz), **ла̀мпова чѐрна** Художествена боя, която се получава при непълното изгаряне на масла.

ла̀мпи праисторѝчески В керамиката: особен вид предмети от глина, характерни за неолита и халколита, които имат триъгълно вместилище, снабдено с три крачета и тяло, наподобяващо животно (коза, овен), главата на което е моделирана в предната част; стените са украсени с врязани геометрични орнаменти (меандри, спирали, триъгълници и др.), които са инкрустирани с бяла материя.

ла̀мпова чѐрна Вж. **лампеншварц**.

ландша̀фт м (нем. Landschaft) Вж. **пейзаж**.

ланцѝтка ж (фр. lancette, по лат. lancea 'копие'), **сте́ка** В технологията на скулптурата: основен инструмент за моделиране от глина, восък или друг мек материал във вид на лопатка, направена от специални видове дърво, метал или кост.

лауреа́т м (рус. лауреат, нем. Laurat по лат. laureatus 'увенчан с лавров венец') В областта на изобразителното изкуство: деятел на изкуството, удостоен с премия на международен или в мащабите на страната конкурс.

левуло́за ж (фр. levulose от лат. laevus 'ляв') В живописиста: съставка на пчелния мед, служеща за свързващо вещество на художествените бои.

ле́ене с Вж. **художествено леене**.

лекѝ́т м (нем. Lekythus, фр. lecythe от гр. Lekythus) В керамиката: съд с една дръжка за благовоно и дървено масло у древните гърци, украсен със сцени от военния и всекидневния бит, растителни, животински и геометрични орнаменти.

ле́нено лепѝло Лепило, получавано при непълното разваряване на ленени семена в гореща вода, използвано в технологията на изобразителните изкуства.

ле́нено мѐсло В живописиста: масло, получавано от семената на лена, което служи като свързващо вещество на художествените бои.

лѐнено платно́ Платно, изтъкано от лѐнени влакна, служещо за основа на живописни произведения.

лѐнинска прѐмия В областта на изобразителното изкуство: най-високата награда за създаване на значителни високохудожествени произведения, получили широко обществено признание през епохата на социализма.

лѐнтов орнамѐнт В монументално-декоративното изкуство: орнамент, изпълнен във вид на хоризонтална лента или ивица.

лѐпѐлени грѹндове Вж. **туткалени грундове**.

лѐпѐло *с* Каша от смола или скорбяла, брашно, туткал, каучук и др., която прикрепва трайно едно нещо към друго, използвана като материал в технологията на изобразителното изкуство.

лесирѐвка *ж* (рус. лессировка, нем. Lasierung) Вж. **велатура**.

лея́рство *с* Старинен занаят за отливане от мед, олово, калай и цинк на различни домашни съдове, печати, дръжки за врати, блюда за везни, части за юзди, стремена, свещници, кандилници, кръстове, накити, звънци, камбани, нерядко декорирани с различни орнаменти.

либѐла *ж* (нем. Libelle от лат. libella), **нивелѐр**, **вѐдна терзѝя** Уред (инструмент) за определяне на водоравното положение, използван в скулптурата.

лик *м*, **сурат** Вж. **маска** в 1 знач.

лине́ен рѝтѓм В изобразителното изкуство: термин, изразяващ специфичното за всяко произведение на изкуството съчетание на линии (повтарящи се и редуващи се), което е част от композиционната основа на произведението.

лине́йна перспектѝва Раздел от научната дисциплина "Перспектива", който дава възможност да се възпроизведат вярно очертанията на обемни предмети върху плоскост във всяко едно от възможните им положения в пространството.

лине́йна рисѹнка Вж. **схематична рисунка**.

ли́ния *ж* (рус. линия, нем. Linie от лат. linea) В изобразителното изкуство: основно

средство за изразяване замисъла на творец наред с баграта.

линогравѝора *ж* (от англ. linoleum по лат. linum 'ленено платно' + oleum 'масло' + рус. гравюра от фр. gravure) Вж. **гравюра на линолеум**.

линоле́ум *м* (англ. linoleum по лат. linum 'ленено платно' + oleum 'масло') Вид материал за гравюра, за основа на който служи здрава конопена или ютена тъкан, на която едната страна се покрива с линолеумна маса с дебелина от 2 до 7 мм (оокислено лѐнено масло, размесено със смоли, минерална боя и корково, торфено или дървено брашно), а другата страна се намазва с маслена боя за предпазване от влага.

линорезба́ *ж* (от англ. linoleum по лат. linum 'ленено платно' + oleum 'масло' + резба) Вж. **гравюра на линолеум**.

липа́ *ж* 1. Дървесина от липа като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

литоглѝпт *м* (гр. lithos 'камък' + glypho 'дълбая') Вж. **литоглиф**.

литоглѝптика *ж* (гр. lithoglyptike от lithos 'камък' + glyphe 'резба'), **литоглифика**, **литоглифия**, **литорезба́**, **глиптика**, **ка́менна резба́** Изкуство да се гравират образи върху скъпоценни камъни.

литогли́ф *м* (рус. литоглиф от гр. lithos 'камък' + фр. glyphe, нем. Glyphe по гр. glyphe 'резба'), **литоглѝпт** Специалист, работещ в областта на литоглификата.

литогли́фика *ж* (рус. литоглифика от гр. lithos 'камък' + фр. glyphe, нем. Glyphe по гр. glyphe 'резба') Вж. **литоглиптика**.

литогли́фия *ж* (от гр. lithos 'камък' + фр. glyphe, нем. Glyphe по гр. glyphe 'резба') Вж. **литоглиптика**.

литогравѝора *ж* (гр. lithos 'камък' + фр. gravure 'гравирание') Гравюра, изпълнявана върху литографски камък.

литогра́ф *м* (нем. Lithographie, фр. lithographie по гр. lithos 'камък' + grapho 'пиша, рисувам') 1. Вж. **художник литограф** 2. Вж. **майстор литограф**.

литографирам *несв* (нем. Lithographieren, фр. lithographier по гр. lithos 'камък' + grapho 'пиша, рисувам') Печатам с помощта на литография.

литографиране *с* (от нем. Lithographieren, фр. lithographier по гр. lithos 'камък' + grapho 'пиша, рисувам') Създаване на художествени произведения в областта на литографията.

литография *ж* (рус. литография, нем. Lithographie, фр. lithographie по гр. lithos 'камък' + grapho 'пиша, рисувам') 1. В изобразителното изкуство: широко разпространена графична техника, при която гравюрата се изпълнява върху камък (особен вид плътен варовик) или върху заменящите го метални плочи от цинк или алуминий. 2. Отделно графично произведение, изпълнено в тази техника.

литографска игла Вж. **гравьорска игла**.

литографски камък Вид камък (особен вид плътен варовик), върху който се изпълнява гравюра.

литографско ателие Художествено ателие или цех, където се възпроизвеждат произведения на изкуството с помощта на литографска техника.

литопон *м* (рус. литопон, нем. Lithopon, фр. lithopone по гр. lithos 'камък') В живописата: бяла минерална боя, представляваща смес от цинков сулфид и бариев сулфат.

литорезба *ж* (от гр. lithos 'камък' + резба) Вж. **литоглиптика**.

литота *ж* (гр. litotes) В областта на изобразителното изкуство: художествен похват, при който изобразените предмети, персонажи придобиват по-малки размери от действителните, а това им придава по-силна емоционалност.

литотинто *с* (от гр. lithos 'камък' + лат. tingo 'напоявам, боядисвам') Вж. **лави върху камък**.

литофания *ж* (рус. литофания, фр. lithophanie по гр. lithos 'камък' + phanos 'ясен, прозрачен') 1. Порцеланови декоративни изделия с рисунки, които се виждат, когато се разглеждат на светлина. 2. Техника на изработване на такива изделия. 3. Из-

пълнение на барелефни изображения върху восък като подготвителен процес при произвеждане на художествени просветващи картини на хартия.

лозова черна Черна художествена боя, получена от лозови пръчки чрез изпичане без достъп на въздух.

локален тон Вж. **локален цвят**.

локален цвят, локален тон 1. Термин от практиката на живописата, който означава свойствения на всеки предмет и характерен за него цвят. 2. Живописците наричат **локален цвят** или **локален тон** предаването на цвета на предмета чрез еднородно цветно петно, което променя светлосилата си, но е лишено от цветови отсенки, които се обуславят от различията в осветлението на натурата.

лотос *м* (рус. лотос, нем. lotos, фр. lotos от лат. lotus от гр. lotos) Широко разпространен мотив – изображение на лотос, считан за свещено растение като символ на четирите основни елемента в природата – въздух, вода, земя и слънце (светлина и огън), в декоративното изкуство на Египет, Китай, Индия, Гърция, Византия и др.

лунен камък Вж. **селенит**.

лустьр *м* (фр. lustre) В технологията на художествената керамика: металният или седефен блясък на металните глазури, който се появява при включването в състава на глазурата (или в надглазурните бои) на метални съединения (окиси на мед, сребро и др.) и при изпалването на керамиката във въглеродна (редучна) атмосфера.

люнет *м* (фр. lunette), **люнета** В декоративната живопис и декоративната скулптура: фигурална или орнаментална композиция, която запълва полукръгло поле над врата, прозорец или на стената (в интериора или върху външните стени на сградата).

люнета *ж* (фр. lunette) Вж. **люнет**.

М

мавританско изкуство, магрибско изкуство Изкуство, което възниква през

VII – VIII в. в южната част на Испания и в страните на Северна Африка в резултат на сливането на културата на арабите завоеватели с културата на местното население. Понякога това изкуство се нарича **магрибско**, т. е. западно.

магически реализъм Форма на модерното изкуство от II-та половина на XX в. с реалистичен аспект, в който се допуска елемент на странност и тайнственост, понякога на привидения.

магрибско изкуство Вж. **мавританско изкуство**.

мадагаскарски копал Вид мек копал, употребяван като материал в технологията на изобразителното изкуство.

мадона ж Скулптурно или живописно изображение на Богородица у католиците

мазен молив Молив (инструмент за рисуване), чийто свързвател се състои от растителни мазнини.

мазилка ж Вж. **хоросан**.

мазка ж 1. В живописа: техническо название на начина, по който се нанасят боите с четка, нож и др. върху платното при маслената живопис, техническите свойства на изпълнението, свързани със следите на четката върху повърхността на багрения слой. 2. Следа от четката с боята, оставена върху основата (платното). Терминът най-често се употребява по отношение на маслената живопис.

майблика ж (ит. maiolica по соб. Maiolica, остаряло название на остров Майорка – Мальорка) В декоративното изкуство: изделия от оцветена порьозна глина, покрити с непрозрачен емайл (детайли за архитектурна облицовка, съдове, статуетки и т. н.).

майстор м (нгр. maistoras, maistor от лат. magister 'учител') 1. Занаятчия, който е минал през степените чирак и калфа и е издържал специален изпит, на който му се дават званието и правото да работи самостоятелно в областта на художествените занаяти. 2. Звание, прозвище на изключително даровит, изкусен в специалността си творец във всички видове и жанрове на изобразителното изкуство.

майстор бижутер м, **бижутер**, **майстор златар**, **златар**, **майстор куюмджия**, **ку-**

юмджия Майстор, който работи в областта на бижутерията – изработва златни и сребърни украшения. **Куюмджия** е остарялото название на **златаря**.

майстор гравьор м Вж. **гравьор** във 2 знач.

майстор грънчар м, **грънчар** Специалист по грънчарство, занаятчия, който изработва грънчарски изделия.

майстор дърворезбар м Вж. **майстор ксилограф**.

майстор златар м Вж. **майстор бижутер**.

майстор зограф м, **зограф**, **майстор изограф**, **изограф** 1. Художник иконописец от епохата на Възраждането. 2. Название на българските художници до Освобождението (1878 г.). **Изограф** е диалектно название на **зограф**.

майстор изограф м Вж. **майстор зограф**.

майстор илюминатор м, **илюминатор** В изобразителното изкуство: майстор, който оцветява ръчно гравюри, рисунки.

майстор каменоделец м, **каменоделец** Майстор, който изпълнява в твърд материал оригиналните скулптурни произведения с помощта на пунктирмашина.

майстор килимар м, **килимар**, **майстор на тъкани килими** Специалист по килимарство, майстор, който изработва килими.

майстор ксилограф м, **ксилограф**, **майстор дърворезбар**, **дърворезбар** Майстор, който изпълнява гравюри на дърво, специалист по ксилография.

майстор куюмджия м Вж. **майстор бижутер**.

майстор литограф м, **литограф** Майстор, който работи в литографско ателие.

майстор марангоз м, **марангоз** Вж. **майстор резбар**.

майстор модельор м, **модельор**, **моделчик** Майстор, специалист по изработване на леярски модели на скулптурни произведения.

ма́йстор на кова́н метáл Майстор, който изработва художествени изделия от кован метал.

ма́йстор на резба́та Вж. **резбар** във 2 знач.

ма́йстор на тъкáни кили́ми Вж. **ма́йстор килимар**.

ма́йстор на фрэ́ската Вж. **художник фрескист**.

ма́йстор образопíсец *м* Вж. **художник иконописец**.

ма́йстор резба́р *м*, **ма́йстор на резба́та** Вж. **резбар** във 2 знач.

ма́йсторство *с* (от майстор, нгр. *maistoras*, *maistor* от лат. *magister* 'учител') Вж. **професионално майсторство**.

макéт *м* (фр. *maquette* от ит. *macchieta* 'модел') 1. В техниката на художественото оформление на книгата: предварителен образец на книгата, който точно възпроизвежда замисъла на художника оформител и служи като модел за издателството и печатницата. 2. При театралното оформление – модел, който възпроизвежда в мащаб 1:20 или 1:25 декоративното оформление на спектакъла. 3. Модел на архитектурна постройка, паметник и др., направен от гипс, картон и др.

ма́ково ма́сло В живописата: масло, получавано от семената на белия мак, използвано като свързващо вещество на маслените художествени бои.

макулату́ра *ж* (рус. *макулатура*, фр. *maculature* по лат. *maculare* 'изцапвам') 1. Отпечатък със забележими дефекти (зацапване на изображението, общо замърсяване, физически повреди и др.), които го правят негоден за употреба или понижават качеството му. 2. Лошокачествен отпечатък. 3. Нискокачествено художествено произведение.

малахíт *м* (фр. *malachite* от гр. *Malachite* по гр. *malache* 'ружа') Минерал, воден карбонат на медта със всички оттенъци на зеления цвят, чак до чернозелено – полускъпоценен камък, използван като материал за изработване на художествени изделия и за направата на малахитна зелена боя, която е най-трайна от всички медни бои.

малахíтна зелéна Зелена художествена боя, получавана от минерала малахит.

ма́лер *м* Вж. **художник**.

мали́нов турмали́н Разновидност на турмалина, оцветен в малиновочервен цвят – скъпоценен камък, талисман на художниците, използван като материал за художествени изделия.

ма́лка пла́стика Вж. **малка скулптура**.

ма́лка скулпту́ра, **малка пластика**, **ма́лки скулптурни фо́рми** Разновидност на скулптурата, включваща малки по обем скулптурни произведения, изработени както от скулпторите за художествени изложби, така и от художествената промишленост и от народните художествени занаяти – изделия от порцелан, фаянс, метал, кост, дърво, стъкло, теракота и др. Терминът **малка пластика** съвпада по значение с **малка скулптура**, но се употребява предимно за малки произведения със строго определени размери, предназначени за художествени изложби.

ма́лки скулптурни фо́рми Вж. **малка скулптура**.

ма́лки холáндци Широк кръг холандски живописци от XVII в., наричани така поради камерния характер на творчеството им, малкия размер на картините, които създават, а също така и за да бъдат различавани от великите им съвременници – холандските художници Рембранд, Халс и др.

ма́нга *ж* (яп.) Японски чернобели комикси – "гротески", "странни (или весели) картинки", измислени от художника Кацусика Хокусай през 1814 г. за серия негови гравюри. Героите се изобразяват с огромни очи и разрошени коси.

маганáка *ж* Художник, който рисува манга (вид японски комикси).

манга́нова кафя́ва Художествена боя, разновидност на умбрата, съдържаща в молекулата си по-голямо количество манганов окис.

ма́ндорла *ж* (гр. *mandorla*) Изображение на ореол с елиптична форма в християнската иконография.

манекѐн *м* (фр. mannequin от нид. mannekijn 'човече') В специален смисъл: човешка фигура от дърво или друг материал, която (благодарение на специалното си устройство) може да бъде поставяна в различни пози.

маниѐр *м* (фр. maniѐre) Вж. **техника** в 1, 2 и 3 знач.

маниѐрен стил Неестествен художествен стил, прекалено изискан, лишен от простота, постигнат с външни, ефектни технически похвати и средства, лишаваш от жизненост художествената творба, присъщ на всички формалистични направления в западното изкуство.

маниеризъм *м* (фр. maniѐrisme) Художествено течение в италианското изкуство от XVI в., което се основава върху формално, едностранчиво тълкуване и утриране, подчертаване на похватите, на "маниера" на художниците от Високия Ренесанс, създавайки превзети и капризно изискани произведения, отделяйки особено внимание на сложните и причудливи ракурси и змеевидно извитите фигури.

маниѐрност *ж* (от фр. maniѐre 'превзет') В художествената практика: особеност на подхода и изпълнението на художественото произведение – липса на простота и естественост, която води до създаване на превзети, измъчени или условни творби.

маниста *мн* (ед **манисто** *с*) Вж. **мъниста**.

манускрипт *м* (срвлат. manuscriptus по лат. manus 'ръка' + scriptus 'написан') Старинен ръкопис от времето преди изнамиране на книгопечатането, писан на папирус, а след II в. сл. Хр. – на пергамент, който се навивал на руло и се съхранявал в цилиндрични кутии, а по-късно пергаментните листи се събирали във вид на тетрадки.

марангѐз *м* (тур. marangoz или нгр. maragkos по вен. marangon 'дърводелец') Вж. **резбар** във 2 знач.

маргарит *м* (гр. margarites) Вж. **перла**.

марина *ж* (нем. Marine, фр. marine от ит. marina по лат. marinus 'морски') Вж. **морски пейзаж**.

маринист *м* (по лат. marinus 'морски') Вж. **художник маринист**.

маринистка *ж* (от маринист по лат. marinus 'морски') Вж. **художничка маринистка**.

марка *ж* (нем. Marke 'знак') 1. Разновидност на приложната графика, т. е. миниатюрни произведения на графичното изкуство, изпълнени с полиграфични средства, предназначени за залепване върху писма или документи като знак за предварително заплащане. 2. Фабрично клеймо, фирмен знак на изделията, стоките.

марказит *м* (клат. marcasita по ар.) Минерал – железен дисулфид, със същия състав като пирита, но по-рядко срещан в природата, със златистожълт цвят, употребяван като материал за художествени изделия.

маркетри *м* (анг. marquetry, фр. marqueterie) Техника на инкрустация върху дърво от малки дървени, метални и други късчета.

марксистко-ленинска естетика Естетика, която се оформя и развива в пряка и непосредствена зависимост от марксистко-ленинската философия.

марсова жълта Вид жълта художествена боя, по-лазурна от естествената охра.

мартеница *ж*, **китица**, **гадалушка** Старинен български народен апотропичен накит, свързан с първи март, с идването на пролетта, достигнал до нас от езическата митологична практика. В различните райони на страната тя има различни названия: **китица**, **гадалушка**.

маска *ж* (рус. маска, нем. Maske, фр. masque, ит. maschera от срвлат. mascus от ар. mashara) 1. Изображение на човешко или животинско лице, което се закрепва на лицето, предназначено обикновено за карнавали, изработвано от платно, картон, дърво или кратуна, с карикатурно подчертани нос, очи, зъби, мустаци и пр. съобразно с ролята на маскирания. В различните райони на страната имат различни названия: **маска**, **сурат**, **лик**. 2. Маскиран човек. 3. Гипсова отливка от лицето на починал човек.

маскарѐн *м* (фр. mascarone, ит. mascherone) Разновидност на релефа –

скулптурно изпълнена маска във вид на висок или нисък релеф от камък, цимент, дърво или метал, която се използва за украса на архитектурни фасади, водостоци, чешми, мебели и пр.

маслен пастел В живописата: пастелна боя, в чийто състав е включено масло.

маслена живопис Вж. **маслена техника**.

маслена техника, маслена живопис Вж. **масло** във 2 знач.

маслени бои, обикновени маслени бои Вж. **масло** в 1 знач.

маслени грундове В живописата: грундове, съдържащи растителни масла.

маслени разредители В живописата: разредители, състоящи се от различни растителни масла.

маслени свързватели В живописата: свързватели, състоящи се от растителни масла.

маслено-балсамени бои Художествени бои, чийто свързвател се състои от масло и балсам.

маслено-восъчни бои Художествени бои, чийто свързвател се състои от масло и восък.

маслено-копалени бои Вж. **маслено-лакови бои**.

маслено-лакови бои, маслено-копалени бои Художествени бои, чийто свързвател се състои от масло и лак.

маслено-смолисти бои Художествени бои, чийто свързвател се състои от масло и смола.

маслено-смолисти лакове Лакове, получавани чрез обваряване на дамарената или мастикова смола в ленено, маково или орехово масло, използвани като материал в технологията на изобразителното изкуство.

масло с 1. Маслена боя – боя, при която за свързвател служат различни растителни масла (ленено, маково и др.). 2. Маслена техника – най-важната и най-широко разпространена живописна техника, при която за основен свързвател на боите се употребяват различни видове растителни масла (ленено, орехово, маково, конопено, слънчогледово).

3. Произведение на живописата, изпълнено с маслена техника.

мастикс м (нем. Mastix, англ. mastix по лат. mastiche от гр. mastika, mastiche 'смола'), **мастиксова смола** Ароматна стягаща смола, която се получава от вечнозелено средиземноморско дърво и се употребява в технологията на изобразителното изкуство.

мастиксова смола Вж. **мастикс**.

мастиксов маслен лак В живописата: маслен лак, в чийто състав е включен мастикс.

мастило с Устойчива еднородна смес от равномерно разпределени малки частици пигмент (багрило, оцветител), свързващи вещества (природни смоли, растителни масла, восък, смоли и др.) и добавки (разтворител, разредител, сикатив и др.), която се използва като материал в художествения печат.

мастихин м (рус. мастихин, ит. mestichino от гр. mastika, mastiche 'смола') Вж. **нож**.

материалност ж (лат. materialis 'веществен') Предаване на вещественост на предметите в живописата.

матирам нескв (нем. mattieren) В скулптурата: обработвам по специален начин повърхността на художествено произведение от дърво с цел тя да получи матов оттенък.

матирание с (нем. mattieren) В скулптурата: специална обработка на повърхността на художествено произведение от дърво с цел тя да получи матов оттенък.

маткап м (тур. matkap от ар. mitqap) В технологията на скулптурата: инструмент за въртене на свредела, който се употребява при обработката на твърди материали.

матоар м (фр. mattoir) Стоманен инструмент, употребяван в техниката на дълбоката гравюра, най-често при полутоновата гравюра, който представлява чукче, чийто заоблен връх е покрит със заострени грапавини.

матова глазура В керамиката: покривна глазура не притежаваща блясък.

матри́ца *ж* (нем. Matrize по лат. matrix, -icis 'женско животно за разплод') Калъп, направен най-често от бронз или дърво, върху който се изчукват изображения на тънки златни или сребърни листове, широко прилаган в античната торевтика.

маури́йски копа́л В технологията на изобразителното изкуство: разновидност на меките копали, наречена така по местонахождение.

махаго́н *м* (нем. Mahagoni, англ. mahagoni от нлат. mahagony от индон.) 1. Дървесина от махагон – вечнозелено дърво в тропическа Америка, използвано като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

маша́б *м* (нем. Maßstab) В областта на изобразителното изкуство: отношение на намалените разстояния и размери на художествено произведение, макет към действителните разстояния и размери. Той е важно формално-естетическо средство за изграждане на композицията и художествения образ, което определя мярката на съотношението между отделните съставки и въвежда единство. **Машабът** е средство за постигане на хармония в художественото произведение.

маюску́лен курси́в По-небрежно писано уставно писмо.

меа́ндър *м* (нем. Maander, фр. meandre, лат. maeander по соб. гр. Maiandros, название на силно лъкатушна река в Кария, Мала Азия) 1. Известен от древността и широко разпространен вид геометричен орнамент, образуван от начупена под прав ъгъл линия (по принципа на двупосочната спирала). 2. Понякога така се нарича орнаментът, образуван от крива линия с изпъкнали и вдлъбнати дъги, наподобяващи морски вълни или чийто основен елемент са концентричните завитъци.

ме́бели *мн* (*ед ме́бел ж* – рус. мебель, нем. Möbel, фр. meuble от лат. mobils 'подвижен') Предмети за вътрешно обзавеждане, за създаване на подходяща обстановка и удобства за живот и трудова дейност в жилищните и обществените сгради: легла, столове, маси, гардероби, бюра, библиотеки и други, чието изработване от дърво, метал, стъкло, тъкани, пластмаси и други е предмет

на декоративно-приложното изкуство и вътрешната архитектура.

ме́белно изку́ство Дял от приложното изкуство и от вътрешната архитектура, свързан със създаването на практични, удобни и красиви мебели за жилища, учреждения, обществени заведения и др.

мегали́ти *мн* (*ед мегали́т м* – гр. megas 'голям' + lithos 'камък') В скулптурата: 1. Огромен примитивно обработен камък в древността, който обикновено е поставян за надгробен камък. 2. Гробници (или светилища), стрени от отделни големи камъни или от грамадни плочи – долмени, кромлехи, менхири.

мед кова́на Вж. **кована мед**.

мед¹ *ж*, **бакъ́р** Химичен елемент – червеникав метал, използван като материал за изработването на художествени произведения.

мед² *м* В живописа: сладко вещество, което пчелите изработват от сока на цветовете, използвано като свързващо вещество в художествените бои.

меда́л *м* (рус. медаль, фр. medaille от ит. medaglia) В приложното изкуство: специален почетен отличителен знак, учреден по случай определено събитие или в чест на изтъкнат деец обикновено във вид на кръгла (рядко елипсовидна или многоъгълна) метална пластинка, който се раздава като държавна награда за военни или граждански заслуги, за изключителни успехи в някоя област (спорт, изложби и др.), като лични награди на короновани глави. **Медалът** се изработва със средствата на малката пластика и е украсен с релеф от двете страни.

меда́ли худо́жествени, худо́жествени меда́ли Изработват се от 70-те години на XX в. и се характеризират със свободна идейно-тематична и пластична разработка като самостоятелни художествени произведения от типа малка пластика и са във връзка с развитието на медалиерството.

медалие́р *м* (от медал, рус. медаль, фр. medaille от ит. medaglia) Вж. **художник медалиер**.

медалиёрно изку̀ство, медалиёрство Разновидност на изкуството на малката пластика с главен обект на творчеството създаване на модели, плакети, художествени медали на свободна идейно-тематична и пластична разработка.

медалиёрство *с* (фр. medaille от ит. medaglia) Вж. **медалиерно изкуство**.

медалио̀н *м* (рус. медальон, фр. medaillon от ит. medaglione) Вж. **медальон**.

медальо̀н *м* (рус. медальон, фр. médaillon, от ит. medaglione), **медалио̀н** 1. В монументално-декоративното и приложно изкуство: кръгло или овално поле, запълнено с фигурална или орнаментална композиция, която е част от декоративното оформление на сградата или битовия предмет. 2. Женско украшение с кръгла или овална форма, което се окачва с верижка на шията.

медицѝнски гипс Разновидност на гипса, използвана в медицината, която намира приложение в технологията на изобразителното изкуство.

мѐдна си́ня, планѝнска си́ня Силно отровна нетрайна синя художествена боя, която бързо позеленява с маслата, използвана от старите майстори поради липса на друга синя боя.

медника̀рство *с*, **дюкмеджѝйство, бакърджѝйство** Народен художествен занаят за производство на медни съдове, един от най-разпространените и с най-богати художествени традиции от времето на българското Възраждане. Термините **дюкмеджийство** и **бакърджѝйство** са остарели.

международен фонд "Зна̀ме на мира̀" Фонд от произведения на деца към Международната детска асамблея "Знаме на мира", създаден през 1979 г. В него се съхраняват творби на изящното и приложното изкуство, литературата и музиката на хиляди деца от над 100 страни от петте континента.

Международна акадѐмия по кера̀мика към Юнѐско (Académie internationale de la céramique, АИС), АИК Създадена е през 1957 г. със седалище гр. Женева с цел изучаване на съвременното керамично изкуство, организиране на изложби, уреждане на цен-

тър за изучаване и документиране на съвременната керамика.

Международна асо̀циация на пла̀стическите изку̀ства (Association internationale des arts plastiques), АИАП Учредява се през 1954 г. във Венеция по инициатива на Юнеско като неправителствена организация с цел да стимулира международното сътрудничество между художниците от всички страни, да защитава техните материални и морални права, да сътрудничи с други международни организации с близки цели.

международна излòжба Вж. **международна художествена изложба**.

международна худòбжествена излòжба, международна излòжба Художествена изложба, в която участват художници от няколко държави.

мек ка̀мък В скулптурата: камък, който не се отличава с голяма твърдост и лесно се поддава на механична обработка, например, пясъчник, мрамор.

мек лак Вж. **верни-му**.

мек мо̀лив Молив (инструмент за рисуване) с по-мек графит, използван като материал и инструмент за рисуване.

мек порцелáн Материал в керамиката (порцелан), в чиято изходна суровина се съдържат значително количество фелдшпат и други вещества, които се топят при ниска температура.

мек фа̀йнс Материал в керамиката (фаянс), който съдържа значително количество вещества с ниска температура на топене.

мѐка кори́ца В книжната графика: корица на книга, изработена от мек материал, художествено оформена.

мѐка чѐтка Четка за рисуване, направена от космите на сибирски пор, пор, язовец, бялка, катеричка, от опашката на бик или коза, използвана в живописата.

меки ко̀пали В технологията на изобразителното изкуство: смоли (копали), отличаващи се с по-малка твърдост.

мѐки материáли Вж. **временни материали**.

мѐко дървѐ Материал в скулптурата и приложното изкуство – дърво, чиято дървесина не се отличава с голяма твърдост и лесно се поддава на механична обработка, например, липа.

меланѝт *м* (нем. Melanit от гр. melas 'черен') Разновидност на граната – черен непрозрачен минерал, използван като материал за художествени изделия.

мелхиѝр *м* (рус. мельхиор, нем. Melchior от фр. maillechort) Сплав от мед, никел, желязо, манган, отличаваща се с висока корозионна устойчивост, употребявана като материал за художествени изделия.

мемориѝл *м* (рус. мемориал, фр. memorial, ит. memoriale от клат. memoriale, -alis 'паметен') Вж. **мемориален ансамбъл**.

мемориѝлен ансамбъл, мемориѝл Голям архитектурно-скулптурен паметник – съчетание от няколко скулптурни тела и прилежащата им природна среда, функционално и пространствено организирани с изразен художествен образ за естетическо и патриотично въздействие.

менхиѝри *мн* (*ед менхиѝр* *м* – бретон. menhir от men 'камък' + hir 'дълъг') Мегалитни скулптурни паметници от неолита във вид на вертикално поставени грубо обработени каменни стълбове, високи до 4 – 5 метра, различно оформени и с различна големина, които са открити във Франция, Англия, скандинавските страни, Азия, Африка, Сибир и др.

мѐсинг *м* (нем. Messing), **пѝринч** Сплав от мед и цинк, употребявана като материал в скулптурата и приложното изкуство. **Пѝринч** е остарялото название на **месинга**.

мѐстна излѝжба Вж. **местна художествена изложба**.

мѐстна художествена излѝжба, мѐстна излѝжба Художествена изложба, в която участват художници от дадена община, област или район на страната.

метализѝция *ж* (нем. Metallisation, фр. metallisation) Нанасяне на метално покритие върху повърхността на художествени изделия с помощта на специален апарат – метализатор.

метѝлна плѝстика, металоплѝстика 1. Техника – обработка на метали (злато, среб-

ро, мед, бронз и др.) за създаване на художествени произведения. 2. Всички изработени от метал изделия, които имат художествена стойност и служат като предмети за украса: накити, съдове, монети, медали, печати, обковки и др.

метѝлни оснѝви Метали, използвани като основи в живописа: желязо, мед, цинк, сребро, злато и други.

металогрѝфия *ж* (нем. Metall, фр. metal от лат. metallum, гр. metalion 'рудник' + grapho 'пиша, рисувам') 1. В изобразителното изкуство: изкуство да се гравира върху метал, злато, сребро, мед, цинк, олово, бронз и др. 2. Вж. **дълбок печат**.

металообработване *с* (нем. Metall, фр. metal от лат. metallum, гр. metalion 'рудник' + обработване) Художествен занаят за изработване на предмети от метал, включващ златарство, кована мед, ковано желязо.

металоплѝстика *ж* (от нем. Metall, фр. metal от лат. metallum, гр. metalion 'рудник' + фр. plastique от гр. plastike 'извайване') Вж. **метална пластика**.

метѝфора художествена, художествена метѝфора В литературата и изобразителните изкуства: художествен похват, който се изгражда с пренасяне на признаци от един предмет на друг с цел да се създаде художествен образ с естетико-емоционален и асоциативен характер.

мѐтод художествен, художествен мѐтод Исторически оформила се съвкупност от принципи за художествено образно отражение на действителността в изкуството, която се обуславя от нивото и характера на развитие на обществото, от неговите философски, политически, научни, нравствени и естетически възгледи и идеали.

метонѝмия *ж* (гр. metonymia 'преименуване') Художествен похват, при който един знак (предмет, образ) се замества с друг на основата на някаква общност на значенията.

меценѝт *м* (рус. меценат по соб. лат. Maecenas, -atis, богат римлянин, известен покровител на хората на изкуството) В изобразителното изкуство: частно лице,

което покровителства и оказва материална поддръжка на отделни представители на изкуството или на някакви инициативи в художествения живот.

меценатство *с* (от меценат – рус. меценат по соб. лат. Maecenas, -atis, богат римлянин, известен покровител на хората на изкуството) В изобразителното изкуство: покровителстване и материално издържане на художници, скулптори и други творци в областта на изобразителното изкуство.

мецотинто *с* (ит. mezzotinto от mezzo 'среден' + tinto 'оцветен'), **чѐрен маниѐр** Техническа разновидност на дълбоката гравюра на метал, при която върху равномерно награпената повърхност на плочата с полир или шабер се изграждат полутоновете и светлите части на изображението с тонови петна.

милорѝ *с* (фр. millorie) Вж. **берлинска синя**.

мимбар *м* (ар. mimbar, тур. mimber) В приложното изкуство: катедра за четене на корана в мюсюлманските култови сгради, която се изработва от дърво или камък и се украсява с геометрични или растителни мотиви.

миндерлък *м* (тур. minderlik) В приложното изкуство: 1. Художествено изработена тъкан, която служи за постилане на миндера. 2. Понякога терминът означава миндер (одър), върху който се постила такава тъкан.

минерáлен вóсък Вж. **цезезин**. **минерáлен вóсък** Вж. **цезезин**.

минерáлна живопис, силикáтна живопис Техническа разновидност на монументално-декоративната живопис, при която като свързвател се употребява водно стъкло.

минерáлна жълта Естествена земна боя с лимоненожълт цвят, използвана като материал в живописата.

минерáлни боѝ Боѝ, които съдържат неорганични соли и метални окиси, използвани в живописата.

минерáлни оснóви Основи в живописата от минерален произход: плочи от литографски камък, варовик, плочи от разни минерали, каменни и тухлени стени.

минерáлни свързвáтели В живописата: свързватели на художествените боѝ от минерален произход, например вар, цимент.

миниатю̀ра *жс* (рус. миниатюра, ит. miniatura, фр. miniature от клат. minio 'боядисвам с миниум') 1. В изобразителното изкуство: едноцветна или многоцветна рисунка на страниците на ръкописна книга, която служи за илюстриране или украса на текста. 2. Картина или изображение в малък размер върху слонова кост, седеф, метал и други с изящна изработка.

миниатю̀рист *м* (фр. miniaturiste) Вж. **художник миниатю̀рист**.

миниатю̀рна пла̀стика Вж. **скулптурна миниатю̀ра**.

ми́ниум *м* (лат. minium 'цинобър'), **су̀рик** В технологията на изобразителното изкуство: оловна сол с червен цвят, употребявана в смес с безир като материал за противокорозионни покрития на железни предмети и др. **Сурик** е остарялото название на **миниума**.

митологичен жанр В историята на изкуството: изобразително изкуство, което черпи сюжетите си от митологията, т. е. от древните религиозно-фантастични легенди за богове и герои.

ми́тра *жс* (гр. mitra 'кърпа за глава') В приложното изкуство: в одеждата на православните свещеници – кръгла, позлатена и украсена със скъпоценни камъни и религиозни емблеми епископска шапка (корона), слагана по време на богослужение.

млад худóжник Така се нарича начинаещият художник в първите години на своята творческа дейност.

млѐчни стъклá Вж. **опалови стъкла**.

многоплáнов релѐф Техническа разновидност на релефа, която обединява художествените средства на орелефа и барелефа.

многоплáстов вáрено-пѝсъчен грунд Многопластов грунд, предназначен за монументално-декоративна живопис.

многослóйна акварѐлна тѐхника Техническа разновидност на акварелната

живопис, изпълнявана с няколко слоя боя.

многослойна живопис Вж. **многослойна маслена техника**.

многослойна маслена живопис Вж. **многослойна маслена техника**.

многослойна маслена техника, многослойна техника, многослойна маслена живопис, многослойна живопис Основна техническа разновидност на маслената живопис, при която картината се изгражда на няколко етапа (подложка, надживописване, лесировка), с прекъсвания, за да изсъхне нанесения багрен слой и след това да се нанесе нов багрен слой, за разлика от техниката ала прима, при която картината се изгражда на един път преди засъхването на боите.

многослойна подготовка В живописа: подготовка, изпълнена от няколко слоя бои.

многослойна техника Вж. **многослойна маслена техника**.

многослойна туткалена техника Техническа разновидност на туткалената техника, изпълнявана с няколко слоя бои.

многослойна тушова техника Техническа разновидност на тушовата техника, изпълнявана с няколко слоя бои.

многочестна композиция Художествено произведение, чиято композиция се състои от три и повече фигури.

многочестен печат Техника на полиграфично възпроизвеждане на цветни оригинали, при която по ръчен, фотомеханичен или електронен способ се изготвят четири или повече растерови печатни форми за отделни цветове, които върху отпечатъка се възприемат цялостно като цветови нюанси.

многочестна подготовка Начална фаза в работата над картината, изпълнявана в техниката на многослойната маслена живопис или други живописни техники в няколко цвята.

моарé *с* (фр. moiré) Орнаментоподобна геометрична структура, която възниква от налагането на два или повече растера. Използва се от художниците като специфична, графично ефективна растерова структура при апликации, колажи и др., особено когато се противопоставят различни графични фактури.

модел *м* (фр. modèle от ит. modello от лат. modulus 'начин') 1. В практиката на изобразителното изкуство: човек, който позира на художника при изпълнението на някакво произведение (включително етюд или скица). 2. В преносен смисъл така се нарича понякога всеки обект или предмет, който служи на художника като натура. 3. Скулптурата (гипсова или восъчна отливка от оригинала или самият оригинал, изпълнен от глина или восък), предназначена за изпълнение в твърд материал, за отливане или увеличаване.

моделиер *м* (фр. modelier 'моделиер') Вж. **художник моделиер**.

моделиерка *ж* (от моделиер, фр. modelier 'моделиер') Вж. **художничка моделиерка**.

моделирам *несв* (фр. modeler, нем. modelieren) 1. В скулптурата: изработвам образи и предмети от глина, восък, пластилин и др. меки материали. 2. В живописа: придавам пластичност, обемност на произведението чрез светлини и сенки. 3. Създавам образцов модел на предмет, например дрехи, обувки.

моделиране *с* (фр. modeler, нем. modelieren) Вж. **художествено моделиране**.

моделировка *ж* (от фр. modeler, нем. modelieren) Вж. **художествено моделиране**.

моделка *ж* (от модел – фр. modèle от ит. modello от лат. modus 'начин') В практиката на изобразителното изкуство: жена, която позира на художника при изпълнение на някакво произведение (включително етюд или скица).

моделчик *м* (от модел, фр. modèle от ит. modello от лат. modus 'начин') Вж. **майстор модельор**.

модельор *м* (фр. modeleur) Вж. **майстор модельор**.

модерен стил Вж. **модерн**.

модерн *м* (фр. moderne 'съвременен'), **модерен стил, сецесион** Художествено направление в западното изкуство от края на XIX в. и началото на XX в., което се изявява преди всичко и най-вече в художествената промишленост и архитектура, но се отразява също така в живописа,

графиката и скулптурата и се характеризира с претенциозно стилизиране на произведенията. Възниква във Франция, Англия и Германия за преодоляване на еkleктизма в тези страни (Късен Ренесанс, барок, класицизъм, готика) и за намиране на архитектурни форми на новите строителни материали – желязо, бетон, стъкло.

модернизъм *м* (фр. modernisme) Широко понятие, включващо дейността на всички субективистични течения и групи в изкуството от началото на ХХ в., което отрича неговата познавателна и обществена роля, идейност, реализъм и народност, заменя изкуството с формалистично фокусничество, игнорира традициите и значението на класическото художествено наследство, разрушава реалистичната форма, култивира субективизма.

модернист *м* (фр. moderniste) Вж. **художник модернист**.

модернистка *ж* (от модернист – фр. moderniste) Вж. **художничка модернистка**.

модерно изкуство Общо, събирателно название на съвременното новаторско изкуство от края на ХІХ и през ХХ в.

модификация на формата Изменения в структурата на формата, които се възприемат като нов визуален израз на характера ѝ, без да променят същността на категорията, към която тя принадлежи. Видоизменение, преобразуване, алгоритъм на трансформация на една фигура, характеризираща се с една или друга типология, т. е. система от взаимно разположение на точките, линиите, повърхнините и обема в пространството (фигурите биват плоски или обемни, прости или съставни).

мозаист *м* (фр. mosaïste) Вж. **художник мозаист**.

мозаичен печат Способ за цветен печат, при който всички цветове се нанасят едновременно с една печатна форма. Тя представлява мозайка от много печатни елементи – на различните цветове.

мозаично панó Пано, изпълнено в техниката на мозайката.

мозайка *ж* (рус. мозаика от фр. mosaïque, ит. mosaico от срвлат. mosaic(um) (opus) 1. Разновидност на монументалната

живопис. 2. Техника на монументалната живопис, при която основен материал за създаване на художествени произведения са разноцветните твърди материали – смалти, естествени цветни камъчета, цветни керамични плочки и др. 3. В широк смисъл терминът обхваща и съответните изделия в приложното изкуство. 4. Отделно произведение на монументалната живопис, изпълнено в техниката на мозайката.

мозайка от керамични плóчи Техническа разновидност на мозайката, подредена от керамични плочи.

мозамбикски копáл В технологията на изобразителното изкуство: разновидност на твърдите копали, наречен така по местонахождение.

мокет *м* (фр. moquette от moc(ade) 'имитация на кадифе' + -ette) В приложното изкуство: вид текстилна мъхната материя, нередко украсена с растителни и животински орнаменти, употребявана за килими и тапицерия.

мокро сграфіто Техническа разновидност на сграфитото, която се изпълнява в два – три цвята с метален инструмент, с който върху още мокрия пласт от светла мазилка се издраскват или изстъргват някои части от изображението, така че да се открие долната, по-тъмна по тон, мазилка.

мокро фрэско Вж. **алфреско**.

молбэрт *м* (рус. мольберт, нем. Malbrett) В живописа: триножник, подставка, на която се слага рамка с опънато платно за рисуване.

мóлер *м* Вж. **художник**.

молив *м* (гр. molibi, molybi от стгр. molybion от molybos 'олово') 1. В технологията на рисунката: материал и инструмент за рисуване във вид на тънка пръчица от багрилно вещество с дървена или метална обвивка. 2. Название на техниката, при която рисунката се изпълнява с молив (графитен, италиански, сребърен или оловен).

моливдову́л *м* (нгр. molibdoboullon) Оловен печат за подпечатване на официални документи и частна кореспонден-

ция, представляващ кръгла плочка с изображения и надписи върху двете страни, който се прикачва към документа с копринен конец. Такива са били печатите на българските царе през Средновековието.

моли́вна рисúнка Вж. **рису́нка с молив**.

монéта *ж* (рус. монета, пол. moneta по соб. лат. Moneta, прякор на богиня Юнона, в чийто храм правели монети) В приложното изкуство: къс метал с определено тегло и чистота на сплавта, гравирани от официалната власт, който служи като универсално платежно средство, паричен знак.

моногра́м *м* (фр. monogramme от гр. monos 'един' + gramma 'буква') 1. Декоративен знак, получен от преплитането на една или няколко начални букви от собствено име и фамилия, название на учебно заведение, обществена организация, учреждение и др. 2. Условен знак (на животно, птица, цвят и др.), който заменя подпис на ръкопис, картина, гравюра, архитектурен проект и др.

монограмíсти *мн* (*ед монограмíст* *м* – от монограм, фр. monogramme от гр. monos 'един' + gramma 'буква') В историята на изкуството: анонимни художници, чиито произведения са подписани с монограми (преплетени инициали на името и презимето, образуващи декоративен знак или рисунка).

моногра́фия *ж* (гр. monos 'един' + grapho 'пиша, рисувам') В изкуството: научно съчинение, в което се разглежда всестранно един обект – паметник на изкуството, творческа дейност на художник, художествено течение, историческа епоха и др.

моноли́т *м* (фр. monolithe от лат. monolithus от гр. monolithos по гр. monos 'един' + litos 'камък') В скулптурата: творба с големи размери, изсечена от един каменен блок – гранит, мрамор, варовик, пясъчник и др.

моноли́тност *ж* (от монолит – фр. monolithe от лат. monolithus от гр. monolithos, по гр. monos 'един' + lithos 'камък') Ценно качество в изобразителното изкуство, изразяващо цялостност в изграждането на художествения образ.

монотíпия *ж* (рус. монотипия, англ. monotype 'монотип' от гр. monos 'един' + typos 'отпечатък') 1. Особена графична техника, свързана с процеса на отпечатването,

която се отличава от всички видове гравюри по това, че плочата не се подлага нито на механична, нито на химична обработка чрез разяждане, а се нанася с четка и боя върху гладката повърхност на плочата. 2. Рисунка, отпечатана по този начин.

монохро́мия *ж* (гр. monochromos по monos 'един' + chroma 'цвят') Едноцветие в най-общ смисъл. В живописата, графиката и декоративно-приложните изкуства се постига чрез оцветяване в един цвят и неговите оттенъци, а в архитектурата и скулптурата – чрез едноцветен материал.

монохро́мна рисúнка 1. В изобразителното изкуство: едноцветна рисунка, оцветена в един цвят и неговите оттенъци. 2. В по-общ смисъл: равномерно оцветена рисунка (без всякакви оттенъци).

монумéнт *м* (рус. монумент, нем. Monument от лат. monumentum от monere 'напомням') В изобразителното изкуство: скулптурен паметник със значителни размери в чест на голямо историческо събитие или виден обществен деец.

монументали́ст *м* (клат. monumentalis 'величествен') Вж. **художник монументалист**.

монумента́лна живопис, монумента́лно-декоратíвна живопис, стéнна живопис 1. Особен вид живопис, обхващаща големи по размер живописни произведения, които са свързани с архитектурата, но същевременно имат самостоятелно образно съдържание с голямо обществено значение: изобразителни пана, стенописи, мозайки. Понякога тя се нарича **монументално-декоративна живопис**, тъй като в архитектурния ансамбъл тя изпълнява и декоративни функции, но нейните задачи не се изчерпват с това. Понякога се нарича **стенна живопис**, тъй като творбите се изпълняват върху стенна плоскост и са органично свързани с интериора и екстериора на сградата. 2. Отделно произведение от тази разновидност.

монумента́лна скулптура Разновидност на скулптурата, включваща паметници и скулптурни комплекси, които притежават значително обществено съдържание и са неразривно свързани с

околната архитектура или природна среда.

монументално изкуство, монументално-декоративно изкуство Изкуство, което пропагандира големи обществени идеи и е предназначено за широките народни маси и което, за разлика от кавалетното изкуство, придобива образна завършеност в съответния архитектурен или природен ансамбъл. То включва скулптурните паметници и групи, посветени на исторически личности и събития, пана, мозайки, фрески. Понякога то се нарича **монументално-декоративно изкуство**, тъй като спомага за естетическата изразителност на даден ансамбъл.

монументално-декоративна живопис
Вж. **монументална живопис**.

монументално-декоративна керамика, керамика монументално-декоративна
Разновидност на керамичното изкуство, предназначено за художествено оформяне на архитектурната среда като един от основните жанрове на монументалното изкуство за осъществяване на синтеза – органичната връзка на монументалното изкуство с архитектурата.

монументално-декоративно изкуство
Вж. **монументално изкуство**.

монументалност *ж* (лат. *monumentalis*)
Художествено качество на произведение на изкуството – картина, скулптура, сграда, с което се внушава вътрешна сила на образа, патос, тържественост, величествен вид, представителност. Тя е качество не само на формата, но и едновременно на съдържанието на творбата. Поради това и по-дребни по размери творби могат да бъдат монументални.

морион *м* (лат. *morion* в. *morion* 'вид кристал') Полускъпоценен камък, разновидност на кварца, обогатен от тъмнокафяво до черно, използван като материал за художествени изделия.

морски пейзаж, мари́на 1. Жанр на изобразителното изкуство, посветен на изобразяване на морето. 2. Художествено произведение от този жанр (живопис, по-рядко рисунка или гравюра).

мотив *м* (фр. *motif* от ср.лат. *motivum* от лат. *moveo* 'движа') 1. В специално значение: единично явление (най-често природна картина), което е носител на определено

съдържание, образ или състояние и се отнася както към натурата, така и към изображението ѝ в художественото произведение. 2. В декоративно-приложното изкуство: декоративен елемент, който лежи в основата на дадена композиция (или на част от композицията) и се използва като основен материал (като повод или импулс за творческото въображение).

мошехранителница *ж*, **реликварий**
В приложното изкуство: малка кутия за съхранение на свети мощи, която се съхранява в олтара. Изработва се от мрамор, варовик или метал (злато, сребро) и се украсява с растителни, животински и други орнаменти, религиозни сцени и образи на светци, със скъпоценни и полускъпоценни камъни.

мразоустойчивост *ж* Свойство на художествените материали, в частност на боите, да издържат на студ, т. е. на замръзване и затопляне, без да се разрушат или да променят външния си вид.

мрамор *м* (лат. *marmor* от гр. *marmairos* 'блестящ') 1. Материал за скулптура – твърд варовит камък с особена зърнеста структура, относителна бистрота и цвят в различни оттенъци, който лесно се поддава на ваене и полиране. 2. Скулптурни произведения, изработени от този материал.

музей *м* (рус. музей, нем. *Museum* от лат. *museum*, гр. *museion* 'храм на музите') Във връзка с изобразителното изкуство: учреждение, което се занимава със събиране, съхраняване, изучаване и излагане на художествени произведения.

мулаж *м* (фр. *moulage*) 1. Точно гипсово, восъчно или от друг материал копие, снето непосредствено от натурата, което предава точно формата на предмета (например, маска, снета от лицето на покойник, от ръцете на известен пианист). 2. В отделни случаи означава копие от скулптури и архитектурни детайли.

мумийна боя Вж. **мумия**.

мумийна кафява Вж. **печена зелена земя**.

мумия *ж* (рус. мумия, нлат. *mutia* от ар. *mutiyya* от перс. *mut* 'восък'), **мумийна боя** Червена художествена боя,

пригответена от остатъци от египетски мумии, асфалт и смола. Сега се приготвя от някои видове железни руди.

муска́ ж (тур. *muska* от ар.) Вж. **амулет**.

му́фел м (нем. (*Muffel*)) В керамиката: пещ, чието работно пространство е отделено от нагревателите с огнеупорна стена.

му́фелно опа́лване В керамиката: опалване на художествените изделия в муфелни пещи за закрепване на рисунките върху глазурата.

мушараби́е с (фр. *moucharabieh* от ар.) В приложното изкуство: декоративна дървена решетка, която се слага на прозорците към улицата в мохамеданските къщи. През нея се вижда навън, но отвън навътре не може.

му́шелкалк м (нем. *Muschelkalk*) 1. Варовита скала, образувана от мидени черупки, споени помежду си от варовик, използвана като материал за скулптура и интериор. 2. Скулптурно произведение, направено от такъв материал.

муща́бел м (рус. муштабель от пол. *musztabel*), **па́лка** В специален смисъл: тънка пръчица от здраво дърво с топчица накрая, която служи като опора за дясната ръка на живописеца при рисуването на дребни детайли.

мъни́ста мн (ед **мъни́сто с**), **мани́ста** В приложното изкуство: твърди разноцветни материали за украса на облеклото и за направа на накити – гerdани, гривни, амулети и др.

Н

наблюдáтелна перспектíва Чисто практически начин за възпроизвеждане на перспективата "на око", без да се коригира въз основа на теорията.

на́борна моза́йка Техническа разновидност на мозайката, изпълнявана от дребни късчета смалти.

набро́ска ж Рисунка (живопис, скулптура) от натура, чрез която художникът бегло фиксира своите наблюдения

набрѝ́чване с Дефект в живописата: появяване на бръчки, гънки на повърхността на художественото произведение.

нагледна агита́ция Масова действена форма за политическа агитация сред широките народни маси, осъществявана чрез издаването на печатни, а също и чрез ръкописно изработени агитационни материали: плакати, листовки, илюстровани лозунги, стенвестници, агиттабла и пр.

нагрѝ́дник м, пекторáл В приложното изкуство: украшение, което се носи на гърдите.

нагѝ́рчване с В керамиката: дефект на глазурата – образуване на капчици и бръчки

надгрѝ́бен па́метник, надгрѝ́бие Каменен паметник, издигнат над гроба на покойника.

надгрѝ́бие с Вж. **надгробен паметник**.

на́делфáйл м (нем. *Nadelfeile*) Вж. **надфил**.

надживопѝ́свам неск Нанасям поправки върху живописно произведение на друг художник, които покриват на места оригиналната живопис.

надживопѝ́сване с Музеен и реставраторски термин, който означава поправките, нанесени от друг художник върху живописното произведение, които на места покриват оригиналната живопис.

надлѝ́жна гравю́ра, обрѝ́зна гравю́ра Техническа разновидност на гравюрата на дърво, при която влакната на дървеното блокче, върху което се изпълнява гравюрата, са успоредни на повърхността му.

на́дфил м (рус. надфиль, нем. *Nadelfeile*), **на́делфáйл** В скулптурата: тънка пила, служеща за обработка на дребни детайли.

наивѝ́зъм м (от фр. *naïve* по лат. *naivus*) Стил в живописата, при който художникът опростява нарисуваните образи, имитирайки детска рисунка. Често обект на изображение са пасторални пейзажи и селски бит.

на́ивно изкѝ́ство Изкуство на самородни художници без специално образование, занимаващи се с живопис или скулптура непрофесионално.

на́кити *мн* (*ед* **на́кит** *м*), **бижу́** В приложното изкуство: художествено изработени предмети за украса на главата, тялото или дрехите: гривни, пръстени, обици, гердани, пафти, колани и др.

на́кити анти́чни В приложното изкуство: накити от античната епоха със специфичните им особености.

на́кити праистори́чески В приложното изкуство: накити от праисторическата епоха със специфичните им особености.

на́кити средновеко́вни бълга́рски В приложното изкуство: накити от българското Средновековие със специфичните им особености.

наковáлня *ж* Голяма плоска желязна подложка, на която се коват желязо и други метали, използвана за създаване на художествени изделия от метални пластини.

наколéнник *м*, **кнеми́да** В приложното изкуство: предмет на предпазното въоръжение, който покрива крака и го защитава от рани.

напресто́лен кръст Един от най-важните църковни утвари, необходими при извършване на литургията, изработван предимно от дърво (понякога от седеф, слонова кост) с богата миниатюрна резба.

на́пречна гравю́ра, що́рцова гравю́ра Техническа разновидност на гравюрата на дърво, при която влакната на дървото, върху което се изпълнява гравюрата, са перпендикулярни на повърхността.

напу́кване *с* Недостатък, дефект на монументалната живопис – напукване на варовата мазилка, върху която са изпълнени произведения на стенната живопис.

наро́ден худо́жник Висше почетно звание, което се дава на деятели на изобразителното изкуство за изключителна творческа дейност и особени заслуги в развитието на живописата, скулптурата, декоративното и приложното изкуство, учредено през 1950 г.

наро́дни носии Вж. **носи** **народни**.

наро́дни худо́жествени заная́ти, худо́жествени заная́ти Дейност, при която ръчно се изработват художествени изделия с практическа стойност от различни специалности: абаджийство, килимарство, ка-

меноделство, керамика, златарство, медникарство, ковачество и др.

наро́дно изку́ство Изобразително и декоративно-приложно изкуство, което е колективно творчество на даден етнос, отразява характера на народа, неговите обичаи, исторически събития, и се отличава със специфичното си жанрово съдържание, език и структура.

наро́дност в изку́ството В областта на изобразителното изкуство: отразяване в изкуството на стремежите, идеалите и изискванията на трудовите народни маси.

наръ́чник на худо́жника Книга с основни или най-необходими сведения в областта на изобразителното изкуство, често използвана от художниците.

насе́чка *ж* 1. Насичане, нарязване на метални, дървени и други повърхности. 2. Вид инкрустация – шарка, врязана украса върху метал, дърво и други.

насле́дство худо́жествено Вж. **худо́жествено насле́дство**.

нату́ра *ж* (рус. натура от лат. natura 'природа') 1. В практиката на изобразителното изкуство: всички явления, живи същества и предмети, които художникът изобразява (или може да изобрази), като ги използва за модели и ги наблюдава непосредствено в процеса на работата си. 2. В широк смисъл терминът обхваща понякога цялата обективна действителност и нейното многообразие. Употребява се рядко.

натура́лен рекви́зит Реквизит, състоящ се от оригинални предмети.

натурали́зъм *м* (рус. натурализъм, нем. Naturalismus, фр. naturalisme по лат. naturalis 'естествен') Система от естетически възгледи, която възниква (във връзка със съответната художествена практика) през II-та половина на XIX в. върху теоретичната основа на философията на позитивизма, която свежда обществените закономерности до биологичните. Изразява се в отказване от широки обобщения, от идейност и целенасоченост, което води до лекомислено, чисто външно опиране на всичко, което художникът вижда.

натуралист *м* (рус. натуралист, нем. Naturalist, фр. naturaliste по лат. naturalis 'естествен') Вж. **художник натуралист**.

натуралистка *ж* (от натуралист – рус. натурастка, нем. Naturalist, фр. naturaliste по лат. naturalis 'естествен') Вж. **художничка натурастка**.

натурална охра Вж. **охра**.

натурална сиена Вж. **сиена**.

натюрморт *м* (фр. nature morte 'мъртва природа') 1. Един от жанровете на изобразителното изкуство, който изобразява битови предмети, зеленчуци, плодове, убит дивеч, цветя и др. 2. Отделно произведение от този жанр.

научна италианска перспектива Система за изобразяване на пространството, при която линиите на предметите в изобразителното поле се събират в убежни точки на хоризонта, а не се съкращават обратно към окото на зрителя.

НАХУ *с* Вж. **Национално ателие на художниците учители**.

Национален институт за паметниците на културата, НИПК, Институт за паметниците на културата, ИПК Създаден през 1957 год. като **Институт за паметниците на културата (ИПК)**. През 1975 год. е преименуван в **Национален институт за паметниците на културата (НИПК)**.

Национален музей за декоративно-приложни изкуства Създаден е през 1976 г. със задача да издирва, съхранява, проучва и популяризира произведенията на декоративно-приложните изкуства в България.

национална изложба Вж. **обща художествена изложба**.

Национална художествена академия, Висш институт за изобразителни изкуства "Николай Павлович", ВИИИ "Николай Павлович", Държавно рисувално училище, Рисувално училище, Държавно художествено индустриално училище, Художествено индустриално училище, Художествена академия, Академия художествена Създадена е през 1896 г. като **Държавно рисувално училище (Рисувално училище)**, от 1909 г. преименувано в **Държавно художествено индустриално училище (Художествено индустриално**

училище), през 1921 г. превърнато в **Художествена академия**, а през 1953 г. във **Висш институт за изобразителни изкуства "Николай Павлович" (ВИИИ "Николай Павлович")**. През 1995 г. институтът е преименуван в **Национална художествена академия**.

Национална художествена галерия, НХГ Открита е през 1948 г. като национален музей на българското изобразително изкуство, изпълняващ задачите на културно-просветен и научно-изследователски институт.

национална художествена изложба Вж. **обща художествена изложба**.

Национално ателие на художниците учители, НАХУ Творческа организация, която обединява художниците учители от цялата страна и осигурява обществената им изява като живописци, графици, скулптори, приложници.

националност в изкуството В областта на изобразителното изкуство: специфичните особености на изкуството на даден народ в процеса на неговото историческо развитие, които го отличават от изкуствата на другите народи.

началка *ж* Вж. **заглавка**.

начелник *м* В приложното изкуство: украшение на конската амуниция, което се прикрепя към челото на коня или към нагръдния му ремък, получило широко разпространение в древна Тракия.

неаполитанска жълта Жълта художествена боя, която била известна в Италия още през XIV в.

негативна мозайка Вж. **обратно поставяне**.

неглазирана кахла В приложното изкуство: кахла, чиято повърхност не е покрита с глазура.

неглазирана керамика Разновидност на керамиката, непокрита с глазура.

неглазирана керамична плоча Керамична плоча, която не е покрита с глазура, използвана в монументално-декоративното изкуство.

негра *ж* (исп. negro от лат. niger 'черен'), **черен начин** Литографска техника, при която се работи със заострен инстру-

мент (шабер или литографска игла) върху асфалтов грунд, с който е покрита корнираната (назърнена) повърхност на литографския камък.

негрундирано платно Платно за рисуване, което не е покрито с грунд.

недълготрайност *ж* В областта на изобразителното изкуство: свойство на художествените произведения, изпълнени от нетрайни материали да се съхраняват за кратко време, например, художествените изделия от пластилин, глина, гипс.

неизбелено платно Платно за рисуване, което не е избелвано по определена технология.

неизвестен художник Художник, който не е известен на ценителите на изкуството.

неизобразително изкуство Вж. **абстракционизъм**.

неизсъхващи масла Масла, които съхранят изключително бавно, използвани като свързватели в художествените бои, например: лешниково, бадемово, маслиново и др.

немска рюгенска креда Материал за рисуване – висококачествена креда, произведена в Германия.

немски сух туш В графиката: разновидност на туша, произведен в Германия.

неовизантийски стил Стил в украсата на ръкописите, продължение на византийския цветен стил от X – XII в., който доминира през XIV в. особено в ръкописите на Търновската книжовна школа.

неоимпресионизъм *м* (от гр. neos 'нов' + фр. impressionisme), **поантилизъм**, **дивизионизъм** Късна фаза от развитието на импресионизма във Франция, Белгия, Италия. Той продължава принципите на субективно-зрителното възприемане и отразяване на природата на ефектите на светлинното сияние на въздуха, като довежда до край похвата за спектрално разлагане на багрените тонове на основни чисти цветове. Характерно за техниката на рисуване е поставянето на боите на отделни, обособени мазки, петна и точки (оттук и названията **поантилизъм** и **дивизионизъм**) – с оглед да се получи оптично смесване на цветовете в окото на зрителя.

неоимпресионист *м* (гр. neos 'нов' + фр. impressioniste) Вж. **художник неоимпресионист**.

неокласицизъм *м* (гр. neos 'нов' + рус. классицизм, фр. classicisme по лат. classicus 'първокласен'), **новокласицизъм** Художествено направление, при което се наблюдава възобновяване на стилистичните похвати и стилистичните форми, отчасти и на тематиката на европейския класицизъм от XVII в.

неолит *м* (рус. неолит, нем. Neolit от гр. neos 'нов' + lithos 'камък') Новокаменна епоха – вторият период от каменната епоха, който се характеризира с преминаването на човечеството от присвояваща към произвеждаща земеделско-скотовъдна икономика с по-уседнал живот и по-добра обработка на каменните оръдия, през който се създават забележителни произведения на праисторическото изкуство – керамика и скулптура.

неорганични бои Художествени бои, които имат минерален или метален произход.

неореализъм *м* (гр. neos 'нов' + фр. realisme по срвлат. realis 'веществен') Вж. **нов реализъм**.

неореалист *м* (гр. neos 'нов' + фр. realiste по срвлат. realis 'веществен') Вж. **художник неореалист**.

непечен гипс Вж. **естествен гипс**.

непечена керамика Разновидност на керамиката, която не е подложена на изпичане (опалване).

непрозрачна глазура Вж. **покривна глазура**.

непрозрачни бои Вж. **покривни бои**.

непрозрачно живописване Живописване, изпълнено с покривни бои.

несгъваема рамка, клинова рамка Рамка за картина, която не може да се сгъва и се състои от отделни клинове.

нетрайни бои Художествени бои, отличаващи се с много ниска степен на трайност.

неутрален фон В живописата: фон, който не съдържа изображения, употребяван най-често в портрета.

неутрална га́ма Цветова гама, включваща неутрални тонове.

неутрални тонове Вж. **неутрални цветове**.

неутрални цветовé, неутрални тонове Цветове, които не се отнасят нито към топлите, нито към студените.

нефирнисíрана тёмперна тéхника В живописата: разновидност на темперната техника без използване на фирнис.

нефрít *м* (рус. нефрит, нем. Nephrit, фр. nephrite от лат. nephritis по гр. nephros 'бъбрек') Млечнобял или зеленикав минерал от групата на амфиболите, използван като материал за художествени изделия.

нивелíр *м* (рус. нивелир от фр. niveleur) Вж. **либела**.

ниéло *с* (рус. ниелло, нем. Niello от ит. niello 'черен') Декоративна техника, дошла на Балканския полуостров от Закавказието, състояща се в изрязване на изображенията върху метална повърхност (от сребро или злато), които се запълват с черна сплав.

никóполска крéда Материал за рисуване – висококачествена креда, добивана у нас край Никопол.

нимб *м* (рус. нимб, нем. Nimbus от лат. nimbus 'облак') В религиозната живопис светъл златист или златен кръг, изобразяван от зографите около главите на светците по икони и стенописи в църквите. Може да бъде изкован от сребърен лист, декориран с релефен растителен орнамент.

НИПК *м* Вж. **Национален институт за паметниците на културата**.

ни́сък релéф Вж. **барелéф**.

ни́сък хоризóнт Перспективният или видимият хоризонт, поставен по-близо до долния край на изображението във връзка с композиционното решение, което художникът избира.

нитрола́к *м* (нлат. nitro(genium) 'азот' + нем. Lack от инд. laksa) Лак, обработен с примес от азотна киселина, използван като материал в живописата.

нишестéн грунд В живописата: грунд, в чийто състав се включва нишесте.

нишестéна ему́лсия В живописата: емулсия, приготвена от оризово-пшенично или

картофено нишесте и гореща вода, служеща за свързвател на художествени бои.

нишестéно лепíло Лепило, приготвено от нишесте, използвано в технологията на изобразителното изкуство.

нов кракелю́р Дфект в живописата – кракелюр (пукнатина), който се е появил върху художественото произведение сравнително скоро.

нов реалíзм, неореалíзм Френско и италианско движение за нов реализъм в изобразителното изкуство, предимно със социално съдържание, възникнало през 1945 г.

"Нов светóвен папагáл" Илюстриран многоцветен карикатурен стенвестник (печатан само на една страна), издаван през периода 1935 – 39 г.

нов худóжествен реалíзм Вж. **социалистически реализъм**.

"Нóва вещéственост" Вж. **"Нова предметност"**.

"Нóва картíнна галéрия" Илюстрирано списание за деца и юноши, издавано през 1934 – 43 г.

"Нóва предмéтност", "Нóва вещéственост" Движение сред германските художници след Първата световна война (1914 – 18 г.) за връщане към позитивната и конкретна реалност в изкуството.

новáторство *с* (рус. новаторство по лат. novator) В изобразителното изкуство: възплащаване в произведенията на нови идеи и образи, които утвърждават нови явления в обществения живот.

нóвите худóжници Название на художниците, членове на Дружеството на новите художници, основано през 1931 г., които се отличават със социални тенденции в творчеството си.

новобългáрска живопис Живописата в българското изобразително изкуство от 1878 г. до наши дни със специфичните ѝ особености.

новокласици́зм *м* (нов + рус. классицизм, фр. classicisme по лат. classicus 'първокласен') Вж. **неокласицизм**.

нож м, мастихън В специално значение: инструмент от гъвкава стомана във вид на нож със специална форма, който се употребява в живописата както за почистване на палитрата, така и за сваляне на неизсъхналия багрени слои от отделни части на картината (когато трябва да се преработят някои детайли).

ножърство с, бучакчийство Развит в миналото занаят за производство на ножове, джобни ножчета, ножици, бръснари, дребни сечива за домашна употреба, за дърворезба, за обработка на кожи и др. – разновидност на оръжейничеството. Този занаят се е наричал още **бучакчийство**.

ножовка ж (рус. ножовка) Инструмент – трионче за рязане на метал, използвано в скулптурата.

носии народни, народни носии, облекло В приложното изкуство: традиционното облекло на българския народ, един от компонентите на българската култура, които особено ясно и отчетливо разкриват неповторимата ѝ етническа специфика, отразяват общността ѝ, локалното ѝ разнообразие, бележат главни моменти от историческото ѝ развитие, техническата мисъл и изпълнителското майсторство, творческите дарования, естетическите принципи и идеали на българския народ.

НХГ ж Вж. **Национална художествена галерия**.

нюанс м (фр. nuance 'отсенка'), **оттѣнок** В изобразителното изкуство: 1. Изменение (понякога едва забележимо) в цвета на натурата под въздействието на обкръжаващата среда. 2. Малки, често пъти едва забележими различия в цвета, светлосилата или наситеността на два близки тона.

О

обелиск м (рус. обелиск, фр. obelisque по гр. obeliskos 'ръжен, шиш') В скулптурата: висок монолитен каменен стълб с квадратно сечение, постепенно стесняващ се към върха и завършващ пирамидално, един от най-разпространените паметници на военната слава.

обем м В изобразителното изкуство: триизмерност или впечатление за триизмерност

в художествената творба. Постига се чрез рисунъка и цветовото изграждане на образа с използване на линейната и въздушната перспектива. В кръглата скулптура се осъществява реално в материала, при релефа – чрез условното съкратено моделиране на формите съобразно с принципите на перспективата, а в живописата и графиката – и чрез светлосиянката.

обеци мн (ед **обецá ж**) Вж. **обици**.

обикновѣн опáл Минерал, разновидност на опала, с различни цветове – бял, сив, зелен, розов, без преливане на цветовете, използван като материал за художествени изделия.

обикновѣн халцедон Минерал – разновидност на халцедона, със сив, бял, жълтеникав или друг оттенък, използван като материал за художествени изделия.

обикновѣна смола Вж. **черна смола**.

обикновѣни маслени бои Вж. **маслени бои**.

обици мн (ед **обицá ж**), **обеци** В приложното изкуство: накит, предназначен да се носи на ушите.

обковка ж 1. Във византийското, старобългарското, староруското и средновековното изкуство на балканските народи: украса на лицевата част на иконата или подвързията на евангелието, изпълнена от изчукани или щамповани листове сребро или злато. 2. Метална украса на врати, прозорци и долапи в българските възрожденски къщи.

облекло с Вж. **носии народни**.

обложка ж В книжната графика: художествено оформена хартиена обвивка на книгата, която се поставя върху кориците.

образ м Вж. **образ художествен**.

образ художествен, художествен образ, образ В областта на изобразителното изкуство: специфична, свойствена на изкуството форма за отразяване на действителността, която разкрива общото чрез конкретното и индивидуалното и се реализира в творческия процес. Терминът се отнася не само до художественото произведение като цяло, но и до отделни съ-

ществени елементи на неговото съдържание.

образопісец *м* Вж. **художник иконописец**.

обра́мчвам *несв* (от рамка, рус. рамка по нем. Rahmen), **контурірам** *В* изобразителното изкуство: прокарвам (очертавам) линия по контурите на художественото произведение (рисунка, портрет и т. н.) с туш или боя.

обра́мчване *с* (от рамка – рус. рамка по нем. Rahmen), **контуріране** *В* изобразителното изкуство: прокарване на линия по контурите на художественото произведение (рисунка, портрет и т. н.) с туш или боя.

обра́тна перспектіва Система за изобразяване на пространството, при която линиите на предметите в изобразителното поле не се събират в убежни точки на хоризонта, както при научната (геометрична) перспектива, а се съкращават обратно към окото на зрителя. Тя не почива на закономерностите на линейната (геометричната) перспектива и е застъпена главно в средновековната източнохристиянска живопис (икони и стенописи).

обра́тно поста́вяне Техника на мозайката, при която художникът залепва цветните късчета смалта откъм лицевата им страна върху временна подложка, която се отстранява след прикрепването на мозайката на определеното ѝ място

обреден костіум, травестіране *В* приложното изкуство: облекло, накити, маски и принадлежности, свързани с изпълнението на даден обред в българските обредно-митологични и карнавални традиции.

обреден хляб, кравай, колак *В* приложното изкуство: обреден хляб, чието приготвяне е свързано с обичаи при големи празници и с празненства и обреди при раждане, женитба, смърт, украсен отгоре с моделирани фигурки, изразяващи идеята, влагана в обичая или обреда. В различните райони на страната се нарича **кравай** или **колак**.

обре́зна гравіора Вж. **надлъжна гравюра**.

обро́чен ка́мък *В* скулптурата: култово-обреден паметник, посветен на даден ка-

лендарен светец, покровител на полските посеви.

обро́чен кръст *В* скулптурата: култово-обреден каменен паметник с патронимично предназначение, посветен на даден календарен светец, украсен със символи, растителни и геометрични орнаменти.

обро́чни плóчки, вотівни релéфи Разновидност на релефа – релефи с малки размери, посвещавани в светилищата на тракийските божества през римската епоха, върху които е представен образа на божеството. Някои от тях съдържат надписи на гръцки или латински с обяснения за божеството.

обсиди́ан *м* (рус. обсидиан, нем. Obsidian от лат. obsidianus от lapis obsianus 'камък на Обсий' по соб. Obsius, римлянин, който доставил камъка от Етиопия) Стъкловиден минерал, който се образува при бързото изстиване на лавата, използван като материал за художествени изделия.

обуща́рско лепіло Вж. **виенски туткал**.

общ план *В* изобразителното изкуство: начин на изображение, при който наблюдателят е отдалечен от изобразявания обект. **Общият план** е характерен за пейзажите; за изображения, където е необходимо да се покажат масови сцени с повече фигури, които извършват някакви действия; когато трябва да се покаже не толкова отделнат аличност, колкото обстановката, в която се развива събитието (картините на ранните холандски майстори).

обща худóжествена излóжба, ОХИ, национа́лна худóжествена излóжба, национа́лна излóжба Художествена изложба от творби на български художници (живописци, графици, скулптори) от цялата страна.

овча́рска ре́зба Вж. **пастирска ре́зба**.

огледа́лен о́браз, огледа́лно изображе́ние *В* гравюрата и литографията: изображението върху плочата или литографския камък по отношение на изображението в отпечатъка. Изображението се рисува като огледално отражение на оригинала.

огледална симетрия Симетрия, наподобяваща огледалното изображение на предметите, при която има пълно съответствие на образите със съответно правилно разположение на близките и отдалечените от огледалото точки.

огледално изображение Вж. **огледален образ**.

огнен опал Минерал, разновидност на опала – скъпоценен камък с яркочервен или оранжев цвят без преливане на цветовете, използван като материал за художествени изделия.

огнище *с* В приложното изкуство: глинена площадка в центъра на дома, украсена с врязани орнаменти, която е свързана с култа към домашното и държавното огнище.

огърлица *ж*, **гердан** В приложното изкуство: един от най-древните накити, състоящ се от отделни зърна на минерали, раковини, зъби на животни и др., нанизани на връв, който се носи около шията.

озокерит *м* (рус. озокерит, нем. Ozo-kerit по гр. ozo 'мириша' + keros 'восък'), **плагински восък** Смолист минерал със зелен, жълт или кафяв цвят, който се използва в изобразителното изкуство като материал за приготвяне на пластилин.

озонизирано лънено масло Масло, получавано от обикновеното лънено масло чрез изваряване и продухване със струи от кислород, използвано в технологията на изобразителното изкуство.

ОИ *ж* Вж. **окръжна изложба**.

ойнохое *с* (по гр. oinos 'вино' + cheo 'изпивам') В приложното изкуство: съд с една дръжка и устие с форма на трилистна детелина за пиене на вино у древните гърци и римляните, направен от глина или метал (злато, сребро, бронз).

окончателен материал В скулптурата: материал, в който е изпълнено художественото произведение, предназначено за изложба или украшения – камък, дърво, метал, за разлика от временния материал, предназначен за моделиране – глина, шамот, пластилин, восък и др.

окръжна изложба, **ОИ** Художествена изложба, в която участват художници от даден окръг.

окръжна художествена галерия, **ОХГ** Художествена галерия в окръжен център.

оксидирам *несв* (нем. oxydieren, фр. oxider по гр. oxys 'кисел') В металопластиката: окислявам (съединявам с кислород) повърхността на метални художествени изделия, от което те губят лъскавия си метален вид и повърхността им добива кафеникав, синкавозеленикав или друг оттенък.

оксидиране *с* (от нем. oxydieren, фр. oxider по гр. oxys 'кисел') В металопластиката: окисляване на повърхността на металните предмети, при което те губят металния си блясък и получават кафеникав, синьозелен или друг оттенък, което се използва при изработването на украшения и художествени изделия от метални пластинки.

олеография *ж* (лат. oleum 'масло' + гр. grapho 'пиша, рисувам') Вж. **хромолиотография**.

оливин *м* (нем. Olivin, фр. olivine по лат. oliva 'маслина'), **перидот** Минерал, силикат на желязото и магнезия – полускъпоценен камък с мидест лом, стъклен блясък и цвят от тъмножълт до маслиненозелен цвят, използван като материал за художествени изделия.

олифа *ж* (гр. aleipha 'масло, мазнина') Вж. **безир**.

оловен молив Молив (инструмент за рисуване), направен от олово или негова сплав, появил се през XVI в.

оловна бяла, кремницка бяла, клагенфуртска оловна бяла, кремзерова бяла, кремзервайс, холандска бяла, венецианска бяла, хамбургска бяла, шиферна оловна бяла Бяла боя с химичен състав оловен карбонат – една от най-трайните, стари и широко употребявани бои в живописата. Названията **кремницка бяла, клагенфуртска оловна бяла, кремзерова бяла** идват от названията на съответните градове, където се произвеждат: Кремниц, Клагенфурт (Австрия), Кремз (Германия). За да се прикрие лошото качество на боята, съдържаща в по-голямо количество примеси от баритна бяла, тя се продава на пазара с различни

търговски наименования: **холандска бяла, венецианска бяла, хамбургска бяла, шиферна оловна бяла.**

оловна жълта Жълто багрило, получавано от оловна сол на хромовата киселина, използвано като материал в изобразителното изкуство.

оловна червена, сатурнена червена Художествена боя, представляваща червен оловен окис, който се добива при силно нагорещаване на оловната бяла в присъствие на въздух.

олтър *м* (лат. altare) Вж. **алтар**.

олово *с* Тежък мек ковък метал със сивосинкав цвят, използван като материал за художествени произведения.

олтърни двэри *мн*, **църски двэри, светí двэри** В приложното изкуство: средните, централните врати на иконостаса, през които се влиза в олтара, украсени с дърворезба, растителни и геометрични орнаменти и изображения на животни.

олющване *с* Дефект в живописата: постепенно отделяне от повърхността на художественото произведение на люспички от багрения слой.

оникс *м* (рус. оникс, нем. Опух от лат. опух по гр. опух 'нокът') Минерал, полускъпоценен камък, с бели и черни ивици – разновидност на ахата, използван като материал за художествени изделия.

оп-арт *м* (анг. optic 'оптичен'), **оптíчно изкúство** Направление в изобразителното изкуство на Запад в средата на 30-те и в началото на 60-те години на ХХ в. – подновено развитие на геометрично-архитектурния абстракционизъм или оптично изкуство, което обикновено се изгражда върху основата на един, два или няколко ритмично повтарящи се геометрични форми, които сами се включват като съставни части в други геометрични съчетания, изпълнени в силно контрастни цветове.

опáл *м* (рус. опал, нем. Opal, фр. opale, лат. opalus от гр. opallios от санскр. upala 'камък, скъпоценен камък') Минерал, хидрогел на силициев двуокис – скъпоценен прозрачен камък, обикновено с млечно-зеленикав или жълтеникавобял цвят с про-

менливи отблясъци, използван като материал за художествени изделия.

опáлване *с* В керамиката: основен технологичен стадий – обработване при висока температура в специални пещи на предварително изсушеното художествено изделие.

опáлови стъклá, млéчни стъклá, за-тъмнэни стъклá Стъкла, наситени с някои неорганични вещества (като флуориди, сулфати, фосфати, сулфиди, хлориди и др.), които органично се разтварят в силикатните стъкла. Използват се като материал в приложното изкуство за производство на технически и домакински изделия, предмети за украса, художествени произведения.

опрегáч *м* Вж. **престилка**.

оптíчно изкúство Вж. **оп-арт**.

опúшен кварц Вж. **опушен кристал**.

опúшен кристáл, опúшен кварц Непрозрачен минерал, разновидност на кварца, използван като материал за художествени изделия.

органични боí Бои, които съдържат сложни органични съединения, предимно от растителен и животински произход.

ордени *мн* (*ед* **орден** *м* – рус. орден, нем. Orden по лат. ordo 'ред') В приложното изкуство: почетни отличия, давани на цивилни и военни лица за особени заслуги и постижения в служба на държавата, изработвани във форма на звезда, кръст или окръжност от благородни метали, емайл, а понякога и скъпоценни камъни.

орéл *м* Изображение на орел като декоративен мотив в изобразителното изкуство, който е широко разпространен в каменната пластика, дърворезбата, металопластиката, живописата.

орелéф *м* (фр. haut-relief 'висок релеф') Вж. **висок релеф**.

орелéфна резбá 1. Техническа разновидност на резбата, при която изображението изпъква над фона с две трети от естествения си обем. 2. Съвкупността от произведения, изпълнени в тази техника.

ореóл *м* (фр. aureole, лат. aureolus 'позлатен') В религиозното изкуство: сия-

ние във вид на кръг или радиално разположени лъчи, което огражда фигурите на боговете или светците. В християнското изкуство за разлика от нимба, който огражда само главите на светците, **ореолът** обгръща цялата фигура.

орех *м* 1. Дървесина от орех като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

орехово масло В живописата: масло, получавано от орехови ядки, използвано като свързващо вещество в маслените бои.

оригинал *м* (рус. оригинал, нем. Original по клат. originalis 'първоначален') 1. Истинското, първичното неподправеното художествено произведение на даден автор, разработил определен сюжет по свой творчески маниер, което се различава от копията, репродукциите и фалшификатите му. 2. Художествено произведение, което служи за образец при изработване на копия.

оригинална гравюра, автогравюра Гравюра, която изцяло е изпълнена от самия автор (включително и обработката на плочата).

орízова хартия Вж. **паус**.

орнамент *м* (нем. Ornament от лат. ornamentum 'украшение') Художествена композиция от ритмично подредени геометрични, растителни, животински и др. мотиви, които украсяват определено поле, повърхност на предмет, книга, тъкан, архитектурна фасада, стена, потон, мебел, метално художествено изделие и др.

орнаментáлен фриз Вж. **фриз** в 1 знач.

орнаментáлна живопис, стенописен орнамент 1. Разновидност на монументалната живопис: художествени орнаментални композиции, рисувани върху стените и таваните при декоративното оформление на жилищни и култови сгради, широко използвани през периода на българското Възраждане. 2. Отделно произведение на тази разновидност на монументалната живопис.

орнаментáция *ж* (рус. орнаментация от лат. ornamentum 'украшение') 1. Вж. **орнаментовка** 2. Вж. **орнаментика**.

орнаментика *ж* (рус. орнаментика, нем. Ornamentik по лат. ornamentum 'украшение')

Съвкупност от орнаменталните елементи в произведенията на изобразителното изкуство и архитектурата.

орнаментíрам *несв* (нем. ornamentieren, фр. ornementer по лат. ornamentum 'украшение') В изобразителното изкуство: украсявам с орнаменти.

орнаментóвка *ж* (рус. орнаментовка от лат. ornamentum 'украшение') В изобразителното изкуство: украсяване с орнаменти.

орóнване *с* Дефект в живописата: отделяне, падане на дребни частички от багрения слой на художественото произведение.

оръжéйничество *с* Събирателно название на ред традиционни български занаяти: ножарство (бучакчийство), саблярство, пушкарство и др., свързани с производството на оръжие.

оснóва *ж* В технологията на живописата: материалът, върху който се нанася грундът и боите на картината: платно, дърво, картон, хартия, а понякога и метал, стъкло, линолеум и др.

оснóвни цветóвэ, прóсти цветóвэ, прóсти тóнове Три цвята от спектъра – жълт, червен и син, които не се получават от смесването на други цветове, а сами при смесването помежду си образуват съставни допълнителни цветове – зелен, оранжев, виолетов. Върху основните цветове се изгражда цялата гама в живописата.

отвэс *м* В практиката на изобразителното изкуство: просто приспособление (инструмент) – конец с малка тежест на края, което улеснява правилното (устойчиво) поставяне на човешката фигура в рисунката или етюда в процеса на работата по натура.

отвлéчено изкúство Вж. **абстракционизъм**.

отвóрена композиция В изобразителното изкуство: художествено произведение, в което могат да бъдат включени допълнителни компоненти без да се наруши неговата хармония.

открит конкурс В изобразителното изкуство: конкурс, при който авторите на творбата са известни на журито.

открита изложба Художествена изложба, отворена за разглеждане от посетителите.

откупка *ж* Художествено произведение, откупено от организация или частно лице по време на изложба.

отлежаване *несв* В изобразителното изкуство: престоявам определено време, за да придобия необходимите качества на художествен материал, например глина, растително масло, гасена вар.

отлежаване *с* В изобразителното изкуство: престояване определено време с цел художественият материал да придобие необходимите качества, например, глина, растително масло, гасена вар.

отливане *с* В технологията на скулптурата: процесът на механично възпроизвеждане на скулптурния оригинал или гипсовото копие, при който предварително приготвените специални калъпи се запълват с течено вещество, което лесно се втвърдява (гипс, цимент, разтопен метал – бронз, чугун, желязо, цинк и др.).

отливка *ж* В технологията на скулптурата: точно копие на скулптурния оригинал, получено чрез отливане в гипс, стъкло, бетон, бронз, чугун и др. материали.

отношения *мн* Термин от художествената практика, определящ взаимната връзка между елементите на изображението, съществуваща в натурата и използвана при създаване на произведенията.

отпечатък *м* В графиката: листът с графичния отпечатък, получен от първоначалното изображение, изпълнено на каменна, дървена или метална плоча посредством някои от способите на графиката (литография, офорт, ксилография).

оттѣньк *м* Вж. **нюанс**.

оформител *м* (от лат. forma) Вж. **художник оформител**.

оформление *с* (от лат. forma) Творческа дейност, свързана с подредбата и украсата на дадени обекти: витрина, изложбена зала, панаирна палата, интериор и екстериорна обществена сграда, музей, художествена га-

лерия, архитектурен ансамбъл, улица или площад във връзка с някакъв празник или честване и др.

оформям *несв* (от лат. forma) Подреждам, украсявам дадени обекти: витрина, изложбена зала, панаирна палата, интериор и екстериор на обществена сграда, музей, художествена галерия, архитектурен ансамбъл, улица или площад във връзка с някакъв празник или честване и др.

оформяне на вѣстници и списания
Вж. **графична архитектура**.

офорт *м* (фр. eau-forte 'азотна киселина') 1. Широко употребявана техническа разновидност на дълбоката гравюра на метал, при която шрихите на рисунката се издълбават със специална гравьорска игла върху покритата със специален грунд метална плоча, която се разяжда с киселина. 2. Съвкупността от различни видове дълбоки гравюри на метал, изпълнени чрез разяждане: офорт, верни му, акватинта, резерваж, лави и др.

офортѣст *м* (от фр. eau-forte 'азотна киселина') Вж. **художник офортѣст**.

офортѣстка *ж* (от офортѣст – от фр. eau-forte) Вж. **художничка офортѣстка**.

офсѣт *м* (рус. офсет, англ. offset) Вж. **офсетов печат**.

офсѣтов печат, офсѣт Техническа разновидност за възпроизвеждане на репродукции – индиректен печатен способ за повърхнен печат, при който слой мастило от печатащите елементи се предава първоначално върху цилиндър с гумено платно, а от него – върху отпечатвания материал.

ОХГ *ж* Вж. **окръжна художествена галерия**.

ОХИ *ж* Вж. **обща художествена изложба**.

о́хра *ж* (рус. охра, пол. ochra от лат. ochra, гр. ochra по ochros 'жълтеникав'), **натурална о́хра, естѣствена о́хра** Природно изкопаема минерална боя с жълт или жълточервен цвят, използвана в живописа.

П

паву́р *м*, **паву́рче**, **пíнта** В приложното изкуство: калаен или керамичен съд за ракия (до 1 литър) с едно устие, с плоска правоъгълна форма със закръглени горни ъгли или с кръгла форма, подобна на бъклица, украсяван с геометрични, растителни и животински орнаменти. В различните райони на страната се употребяват различни наименования: **павур**, **павурче**, **пинта**.

паву́рче *с* Вж. **павур**.

пазія *ж* (тур. *razi*) Вж. **парапет**.

пайéти *мн* (*ед* **пайéт** *м* – фр. *paillette*) Декоративен материал за художествено оформяне на знамена, църковни одежди, царски и болярски облекла, скъпи стилови облекла, национални костюми, бални рокли и др., изработени от тънък месинг, щанцован в различни форми – кръгчета, елипси и пр., позлатени, посребрени, оксидирани и др.

палíтра *ж* (рус. палитра, фр. *palette* от ит. *paletta* 'лопатка') 1. Овална или правоъгълна тънка дъсчица (рядко от метал, порцелан, стъкло) с дупка за големия пръст на ръката, върху която художниците поставят по-малко от всички употребявани от тях бои. 2. Точно изброяване на боите, които даден художник използва в творческата си работа.

пáлка *ж* (рус. палка) Вж. **мушабел**.

палмéта *ж* (рус. пальметта, фр. *palmette*) Орнамент във вид на стилизиран палмов лист, рисуван в цветовете или изпълнен скулптурно в яйцевидно или кръгло поле и съставен от удължени листа, разположени симетрично около отвесен заоблен лист.

пáметни знáци В скулптурата: възпоменателни пластични творби – плочи, релефи, свободно стоящи пластики, изработени в траен материал (камък, метал), които се поставят по обществени сгради, жилища, пътища, площади и местности за възпоменание на дадено лице или събитие, което е свързано или е станало на определеното място.

пáметник *м* Произведение на монументалната скулптура и архитектура, изпълнено в траен материал, посветено на видно лице (герой, държавник, учен, писател и др.) или събитие с голямо обществено-историческо

значение. **Паметник** може да бъде бюст с постамент, фигура в цял ръст (кръгла или релеф) или голяма по размери и сложна по решение фигурална композиция, съставляваща скулптурно-архитектурен ансамбъл.

пáметник на изкúството, пáметник на култúрата В областта на изобразителното изкуство: художествено произведение (живопис, скулптура, миниатюра, приложни изкуства и др.), създадено в историческото минало, което представлява интерес за историята на изкуството и за културната история на даден народ.

пáметник на култúрата Вж. **паметник на изкуството**.

памúчна прéжда В приложното изкуство: прежда, получавана от влакна на памук, използвано като материал за художествени изделия.

памúчно мáсло Масло, получавано от семената на памука, използвано като материал в технологията на изобразителното изкуство.

панíца *ж* В приложното изкуство: дълбок отворен глинен съд с различни размери, предназначен за сипване на ястие или наливане на вино, вода и др., обикновено гледжосан отвътре, по-рядко и отвън; често бива богато украсен с концентрични линии на дъното или спускащи се по стените ивици.

панó *с* (фр. *panneau* от лат. *pannus* 'къс сукно') 1. Живописно, керамично, скулптурно или мозайчно произведение с декоративно предназначение, което се монтира в стената на архитектурната сграда. 2. Част от повърхността на стената, отделена с рамка (по-рядко и по друг начин) и запълнена с живопис или със скулптурен релеф.

панóптикум *м* (гр. *pan* 'всичко, цяло' + *optikos* 'видим') Музей или художествена галерия със специално осветление, в която се показват забележителни предмети, места, събития, като според нуждата се използват и восъчни манекени, фигури на бележити хора.

панорáма *ж* (рус. панорама, нем. *Panorama*, фр. *panorama* от гр. *pan* 'всичко, цяло' + *horama* 'изглед') 1. Особена (наред

с диорамата) разновидност на изобразителното изкуство, в която живописца се допълва с други художествени средства. Представява огромен цилиндър, вътре в който е определено място за зрителите. **Панорамата** е предназначена за изобразяване на значителни събития, които се разгръщат на голямо пространство и обикновено е посветена на военна тематика. 2. Обект на изображението: пейзажен мотив, който обхваща много широко пространство и много изобразителни елементи. 3. Художествено изображение на такъв пейзажен мотив.

панти *мн* (*ед пантиа ж* – рум. panta от нем. Band 'връзка') В приложното изкуство: 1. Художествено изработени въртящи се около оста си метални елементи за закрепване на прозорци, врати, шкафове. 2. Художествено изработени приспособления за затваряне на прозорци, врати, шкафове, крила на мебели.

пантограф *м* (фр. pantographe по гр. pan 'всичко' + grapho 'пиша, рисувам') Уред за изработване на копия с възможност за промяна на мащаба им, основан върху геометричния принцип на подобие. Съществуват две разновидности: за линейни работи (чертежи, карти и др.) и за релефни работи (барелефни, скулптурни, гравирни машини, манипулатори и др.).

пап-чириш *м* (нем. Papp + тур. ciris) Вж. **виенски туткал**.

параден портрёт Разновидност на портретния жанр в живописца – портретираният се изобразява в тържествена поза и облекло, в параден костюм.

парапёт *м* (гр. parapeti от ит. parapetto), **пазия** В приложното изкуство: предпазна ограда, висока около 1 м., поставена на опасни за падане места: балкони, тераси, стълбища, мостове, изработена от дърво, метал, камък, тухли и др. материали решетъчно (ажурно) или плътно и обикновено художествено оформена.

париан *м* (анг. parian) 1. Разновидност на бисквита (порцелана) с оттенък на жълтеникав мрамор, появила се в средата на XIX в. 2. Изделия, изработени от такъв материал.

парижка синя Вж. **берлинска синя**.

Парижка школа Термин, въведен от Бернар Доривал през 1925 г. за означаване на художествената дейност и тенденции в изобразителното изкуство, създавано в Париж като най-голям художествено-творчески център през XIX и нач. на XX в.

паркoв пейзаж Разновидност на пейзажния жанр, посветен на изобразяването на паркове и градини.

паркoва пластика Разновидност на пластиката, включваща декоративно-пластични творби на скулптурата (кръгла скулптура, релеф, вази, амфори и др.) от камък, бронз, алуминий и керамика (от шамот, каменина), създадени за украса на паркове и градини в населените места и ландшафта.

паркoво и ландшафтнo изкуство, ПЛИ Творческа дейност, която има за цел да създава, проучва, проектира, изпълнява и поддържа екологически и естетически издържана обкръжаваща човека среда, формирана с помощта предимно на жив растителен материал: паркове, градини, озеленяване на улици и булеварди, устройство на ландшафта (промишлен, селскостопански, горски и пр.) и неговите съставни части и елементи – реки, планини, плата, крайбрежия и др.

партийност в изкуството В областта на изобразителното изкуство: съзнателно проявление на класовите интереси в изкуството, художествено отражение на живота от позициите на политическата линия и възгледите на една или друга партия.

паспарту *с* (рус. паспарту от фр. passe-partout 'подходящ за всякъде') 1. Специален картон, различно оцветен (черно, сиво, кафяво, масленозелено), който служи за залепване на картини и снимки, за направата на албуми за снимки. 2. Картонена рамка, чийто фон се повдига, за да се слагат в нея картини или снимки.

пастёл *м* (фр. pastel от ит. pastello) 1. Пастелна боя – материал за рисуване, който се изработва във формата на обвити в хартия разноцветни пръчици (пастелни моливи) и се състои от фино смле-

ни (пулверизирани) минерални вещества (багрила, смесени с цинкова бяла), слепени от гумиарабика, декстрин, мляко, захар, талк. 2. Пастелна техника – техника за рисуване с пастелни бои. 3. Произведение на живописиста, изпълнено с пастелна техника.

пастѐл върху тѐмперна подготѐвка

Разновидност на пастелната техника, изпълнявана върху подготовка от темперни бои.

пастелист *м* (фр. pastel от ит. pastello)

Вж. художник-пастелист.

пастѐлна боѐ Вж. пастел в 1 знач.

пастѐлна картина В живописиста: картина, изпълнена с пастелни бои в пастелна техника.

пастѐлна тѐхника Вж. пастел във 2 знач.

пастѐрска резбѐ, овчѐрска резбѐ

Резба върху дърво с плитки начертания и нарезки, изпълнявана в три техники: писана (гравирана), плитко дълбана и ажурна.

пасторѐл *м* (фр. pastoralle от лат. pastoralis 'пастирски') Вж. пасторален жанр.

пасторѐлен жанр, пасторѐл В историята на изкуството: жанр в изобразителното изкуство (разновидност на жанровата живопис), който изобразява с известна идеализация живота на пастирите (овчари, говедари) и е свързан с нереалистичен подход към действителността.

пастѐзна живопис Разновидност на живописиста, която има плътен багрен слой и гладка повърхност.

пастѐзност *ж* (ит. pastoso 'тесто' от нлат. pastosus) 1. В техниката на маслената живопис: полагане на боите върху платното на дебели пластове, което се използва като художествено средство. 2. В тесен смисъл: живопис, която има плътен багрен слой и гладка повърхност. 3. Пластичност на неразредените маслени бои, поради което мазката запазва непроменена формата, която четката ѝ придава.

патентѐван цинобѐр Разновидност на изкуствения цинобѐр.

патѐра *ж* (лат. patera) В приложното изкуство: плитък и разлат метален съд (бронзов) с дръжка за извършване на възлияние при жертвоприношение през езическата римска епоха, чиято дръжка завършва

обикновено с животинска глава (овен, куче и др.), а в средата на съда се прави релефно изображение на митично същество.

пати́на *ж* (рус. патина от ит. patina)

1. Тънък окислен покривен слой (от зеленкав до кестеняв и тъмен цвят), образуван естествено от атмосферни влияния върху метални (медни, бронзови, месингови, никелови) предмети – статуи, монети, куполи или получен по изкуствен начин (чрез окислация) с художествена цел. 2. Вж. потъмняване на живописиста.

патинѐрам *несв* (фр. patiner по ит. patina) В изобразителното изкуство: покривам с изкуствена патина с художествена цел скулптурни произведения и художествени изделия от метал и гипс.

патинѐране *с* (от фр. patiner по ит. patina) Всяко естествено или изкуствено потъмняване по химичен начин, чрез окислително, восъчно, омаслено, прашно замърсяване или чрез боя не само на медни, бронзови, месингови и никелови изделия, но и на сребърни изделия, дървени предмети – икони, рамки, както и на гипсови статуи за имитиране на бронз (патиниран гипс).

патри́ца *ж* (нем. Patrizie от лат. pater 'баща') Релефно изпъкнало изображение, от което се изготвя матрица за размножаването му. Всеки оригинал, който се размножава чрез матрица изпълнява ролята на **патрица**.

па́уза *ж* (нем. Pause от лат. pausa по гр. pausis 'спиране') Контурно копие на художествено произведение за стенна или друга живопис, направено от специална хартия, по линиите на което са направени дупчици с игла, с помощта на които да може да бъде откопирано на чистата повърхнина за изписване.

пау́н *м* (гр. paouni от ит. pavone по лат. pavo, pavonis) Изображение на птицата паун като декоративен мотив в изобразителното изкуство – каменна пластика, дърворезба, живопис, украса на ръкописни книги. Счита се за символ на безсмъртието.

пау́с *м* (от нем. Pauspapier), **орѐзова хартиѐ** Прозрачна хартия за чертане, ко-

пиране, използвана като материал в изобразителното изкуство.

пафти *мн* (*ед пафта ж* – тур. *pafta* от перс. *bafta*), **чапрази**, **куки** В приложното изкуство: метална закопчалка за колан, представляваща две плочки, едната от които е снабдена с кукичка, а другата с брънчица за закачване на кукичката, изработвани в различни техники, богато украсени с орнаменти, емайл, позлата и др. В различните райони на страната се употребяват различни наименования – **чапрази**, **куки**.

пейзаж *м* (фр. *pausage*), **ландшафт** 1. Жанр в изобразителното изкуство, посветен на изобразяването на природата в нейния естествен или видоизменен от човека вид. 2. Отделно произведение на този жанр. Разновидности на пейзажния жанр: градски, парков, морски. В този смисъл се употребява и терминът **ландшафт**.

пейзажен жанр Вж. **пейзаж** в 1 знач.

пейзажист *м* (фр. *pausageiste*) Вж. **художник пейзажист**.

пейзажистка *ж* (от пейзажист – фр. *pausageiste*) Вж. **художничка пейзажистка**.

пекторал *м* (фр. *pectoral* по лат. *pectoralis* 'нагръден') Вж. **нагръдник**.

пелике *с* (гр. *pelike*) В приложното изкуство: съд със сравнително малки размери, широко крушовидно тяло, плоско дъно със съвсем ниско столче и две дръжки, които започват под силно разширеното устие и завършват над най-издадената част на тялото. Украсяван е с червени и черни фигури в разнообразни сюжети и е предназначен за вино или зехтин.

пелюр *м* (фр. *pelure* 'люспа, ципа') Тънка и прозрачна хартия за писане, употребявана в литографското производство.

пемза *ж* (рус. *пемза* от англ. *pumice* от лат. *pumex* 'пяна') Шуплеста вулканична маса, която се използва като материал за полиране на скулптурните произведения от камък.

пемзувам *несв* (лат. *pumex*) Полирам скулптурните произведения от камък, като използвам пемза.

пеплос *м* (гр. *perplos*) В приложното изкуство: женска дреха без ръкави, носена върху туника в Древна Гърция и Рим.

пергамент *м* (нем. *Pergament* по клат. *pergamina* по соб. *Pergamus*, град в Мала Азия) 1. Специално обработена тънка кожа (агнешка, телешка, козя, магарешка и др.), която служи за писане в Античността и Средновековието. 2. Ръкопис, изпълнен върху такава кожа. 3. Вид полупрозрачна хартия, която не пропуска влага и мазнина и служи за печатане на документи, луксозни издания, опаковки и др.

пергаментен туткал Туткал, получаван от кожените отпадъци, които остават при добиването на кожата пергамент, използван в технологията на изобразителното изкуство.

пергаментово лепило Лепило, приготвено от изрезки от козя и овча кожа, използвано в технологията на изобразителното изкуство.

пергел *м* (тур. *pergel* от перс.) Уред за описване на окръжности и измерване на разстояние при чертежи, който се използва и в изобразителното изкуство.

передвижници *мн* (рус. *передвижники*) Вж. **художници передвижници**.

перидот *м* (рус. *перидот*, нем. *Peridot*, фр. *peridot*) Вж. **оливин**.

периодичен печат по изобразителни изкуства Периодични издания (вестници и списания), посветени на изобразителните изкуства (художествен периодичен печат), и други издания с изобразителна (визуална) информация (илюстриран периодичен печат), чиито редактори, оценявайки голямото значение на илюстрацията, целенасочено поместват илюстративен материал (гравюри, рисунки, карикатури, репродукции, фотоснимки, скици, чертежи, карти и др.) в своите издания.

периодична изложба Вж. **периодична художествена изложба**.

периодична художествена изложба, **периодична изложба** Художествена изложба, която се организира през определен период от време.

перл *м* (фр. *perle*) Вид дребен печатарски шрифт.

перла *ж* (фр. *perle* от лат. *perla*), **бисер**, **маргарит** Скъпоценни бели топчета с органичен произход, образуван във

вътрешността на бисерна мида, които се използват като материал при направата на различни накити и за украса на облеклото.

перманентвайс *м* (лат. *permanens*, *-entis* + нем. *Weiß* 'бял') Вж. Баритна бяла.

перо *с* 1. Инструмент за рисуване с течено багрилно вещество (предимно с туш), направено от метал, тръстика или птичи пера. 2. Название на техниката на рисунката, изпълнена с такъв инструмент.

перо пауново 1. Перо от опашката на паун, използвано като материал за художествени изделия. 2. Накит от пера от опашката на паун. 3. Орнамент в грънчарството, имитиращ пауново перо.

персийска червена Червена художествена боя, пренесена от Персия.

перспектива *ж* (рус. перспектива, фр. *perspective*, срвлат. *perspectiva* по лат. *perspecto* 'виждам през') 1. Спомагателна научна дисциплина, изучаваща законите за изобразяване на предметния свят в съответствие със зрителното (оптичното) му възприятие. 2. Конкретна проява на изобразяване на предметния свят в съответствие със зрителното му възприятие както в самата натура, така и в произведенията на изкуството.

перспективен релеф В историята на изкуството: разновидност на изобразяването – понякога така се нарича релефът, който може да предава пространството със средствата на перспективата, като по-отдалечените предмети се изобразяват по-малки и в по-нисък релеф, за да се смекчи светлосянката.

перспективен хоризонт Мислена хоризонтална линия на височината на човешките очи, която не винаги съвпада с природния хоризонт.

петел *м* Изображение на петел като декоративен мотив в изобразителното изкуство – каменна пластика, керамика, дърворезба, тъкани, възрожденски печати.

петит *м* (рус. петит, нем. *Petit* от фр. *petit* 'малък') Вид дребен печатарски шрифт с големина на буквите от 8 пункта.

петроглифи *мн* (*ед* **петроглиф** *м* – гр. *petra* 'скала, камък' + *gliphe* 'резба'), **скални изображения** Вж. скални изображения.

петрограма *ж* (гр. *petra* 'скала, камък' + *gramma* 'буква') Праисторическо изображение, нарисувано с багра върху скала или камък.

петрургия *ж* (гр. *petra* 'скала, камък' + *ergon* 'работа') Техника за производство на художествени изделия чрез отливка от разтопени скални маси.

печат *м* 1. Предмет, прибор с изрязани върху него знаци за възпроизвеждане на отпечатьци върху хартия, восък и др. 2. Изображение върху документ или предмет на текст, образи или символи, с които се потвърждават неговата достоверност, истинност, авторство, законност. 3. Процесът на възпроизвеждане на рисунки, репродукции чрез печат.

печатни способи Вж. печатни техники.

печатни техники, печатни способи Обособени цикли от технологии и процеси за получаване на характерни печатни форми, които със съответното полиграфическо оборудване служат за възпроизвеждане на печатна продукция чрез нанасяне на мастило за печат върху отпечатвания материал.

печен гипс Гипс, подложен на специална термична обработка, съдържащ по-малко вода в молекулата си, отколкото естествения, използван като материал в изобразителното изкуство.

печена зелена земя, мумийна кафява Кафява художествена боя, получавана в резултат на изпичането на зелената земя. В търговията понякога тази боя се нарича **мумийна кафява**.

печена керамика Разновидност на керамиката, която е изпечена по специална технология.

печена кост, костна черна Черна художествена боя, получена чрез изпичане без достъп на въздух на остатъци от обезмаслени кости.

печена охра В живописата: жълтокафява минерална боя, получена в резултат на изпичането на естествената охра.

печена пруска синя В живописата: пруска синя, която е подложена на изпичане по определена технология.

печена сиена Вж. **сиена печена**.

печена сиенска земя Вж. **сиена печена**.

печена умбра В живописа: кафява минерална боя, получена от изпичането на естествената умбра.

пещемал *м* (тур. *pestemal* от перс. *pest - mal*) В приложното изкуство: част от националната женска носия, подобна на престилка, опасвана отзад, разпространена в източните райони на Средна Северна България, изработена от тъмносиня или черна тъкан, рядко с по една ивица от орнаменти по двата отвесни края.

пигмент *м* (рус. пигмент, нем. *Pigment* от лат. *pigmentum* 'багрило') В технологията на изобразителното изкуство: багрилно вещество в прахообразно (твърдо) състояние, предназначено за смесване със свързващи вещества при изработване на бои и мастила.

пиедестал *м* (фр. *pedestal*) В изобразителното изкуство: поставка на статуя или скулптурна група, която, за разлика от постаментата, обикновено е малка и е свързана със самата статуя (или група).

пиетá *ж* (ит. *pieta* от лат. *pietas*) 1. Картина или статуя, която представлява оплакването на Исус Христос от майка му Дева Мария. 2. Картина или статуя, която представлява оплакването на син от майка му.

пиктограма *ж* (лат. *pictus* 'рисуван' + гр. *gramma* 'буква') 1. В древността: картинен знак, който съответства на съществително с нагледно значение от едно просто изречение. Представлява отделна рисунка на предмет, която носи смислово значение, без да е свързана с езика на този, който я рисува. 2. При съвременните средства за визуална информация и комуникация: рисувани върху квадратни или правоъгълни плоскости семантични знаци, които дават лаконична и разбираема от всички информация (знак за хотел, ресторант, телефон и др.).

пиктографично писмó, пиктография Най-старият начин за изразяване на мисли с помощта на рисуването с явната цел за съобщение, представляващ проста рисунка или несложна композиция от рисунки на предмети, животни, хора и др., чрез която се разказва за определено събитие.

пиктография *ж* (лат. *pictus* 'рисуван' + гр. *grapho* 'пиша, рисувам') Вж. **пиктографично писмо**.

пикторализъм *м* (фр. *pictural* по лат. *pictura* 'рисунок') Метод за фотографско пресъздаване, при който се търсят главно естетически, емоционални и интелектуални ефекти на базата на предварително видяна и контролирана композиция в линейно и тонално отношение, независимо от реално съществуващия обект.

пилá *ж* 1. Ръчен металорежещ инструмент за заглаждане на метални и дървени повърхнини, използван в скулптурата. 2. Вж. **рашпила**.

пинакотéка *ж* (рус. пинакотейка, нем. *Pinakothek*, гр. *pinakothekē* по *pinax*, *pinakos* 'картина' + *theke* 'вместилище') 1. В Древна Гърция: помещение, в което са се пазели определени чрез гласуване за дар на боговете художествени произведения. 2. В Древния Рим: помещение, в което се пазели най-скъпите художествени предмети, статуи и картини, принадлежащи на семейството. 3. Название на някои западноевропейски картинни галерии (в Мюнхен, Болоня и др.).

пíнта *ж* (рус. пинта от англ. *pint*) Вж. **павур**.

пинтадéри *мн* Вж. **глинени печати**.

пирíнч *м* (тур. *pirinc*, от перс. *bereng*) Вж. **месинг**.

пирíт *м* (нем. *Purit*, фр. *purite*, от гр. *purites* 'огнен камък') Минерал, представляващ широко разпространено в природата сярно съединение на желязото, със златистожълт цвят, използван като материал за художествени изделия.

пирогравю́ра *ж* (фр. *pyrogravure* от гр. *pyr* 'огън' + фр. *gravure*) Техническа разновидност на гравюрата върху дърво, кожа и др., извършвана с нагорещ инструмент.

пирогра́ф *м* (фр. *pyrographie* по гр. *pyr* 'огън' + *grapho* 'пиша, рисувам') 1. Художник, специалист по пирография. 2. Инструмент за пирографиране.

пирографíрам *несв* (от гр. *pyr* 'огън' + *grapho* 'пиша, рисувам') Рисувам с на-

жежено метално острие по дърво, кожа и др.

пирографиране *с* (от гр. руг 'огън' + grapho 'пиша, рисувам') Рисуване върху дървена повърхност, кожа и др. с нажежена метална пластинка или острие.

пирография *ж* (фр. ruographie от гр. руг 'огън' + grapho 'пиша, рисувам') Технически способ да се рисува върху дървена повърхност, кожа и др. с нажежена метална пластинка или острие.

пироп *м* (рус. пироп, нем. Ругор от гр. rugoros 'подобен на огъня') Минерал от групата на гранатите – скъпоценен камък с красив тъмночервен цвят, използван като материал за художествени изделия.

писан бръшлян В приложното изкуство: рисувани свежи бръшлянови листа за украса на коси на моми от Трявна и Тревненско – стар народен обичай.

писана резба, гравирана резба Техника за изпълнение на пастирска резба, при която се извършва връзване без изваждане на дървесината, след което резките се напълват с барутен или въглищен прах, по-рядко с други багрилни вещества.

писани яйцá Вж. **червѐни яйцá**.

пистолѐт *м* (рус. пистолет от фр. pistolet по соб. Pistoia, град в Италия) Малко огнестрелно оръжие, предназначено за действие с една ръка, богато украсено с метални обковки и гравирани растителни орнаменти.

питос *м* (гр. pithos) В керамиката: голям глинен яйцевиден съд, с остро дъно и широко устие, употребяван в древността и Средновековието за течности, храни и пр.

плагиат *м* (рус. плагиат, нем. Plagia от срвлат. plagiatus 'открадат') 1. В изобразителното изкуство: художник, който представя за свои чужди художествени произведения, образи, композиции и т. н. 2. В изкуствознанието и художествената критика: човек, който представя за свои чужди мисли, идеи, концепции, без да посочва връзката им с първоизточника.

плагиатство *с* (срвлат. plagiatus 'открадат') Действие, проява на плагиат.

плакáж *м* (фр. placage) Вж. **плакировка**.

плакáт *м* (рус. плакат, нем. Plakat, фр. placard 'обява, афиш' от нид. plakkaat, лат.

plakatum 'свидетелство') 1. Широко разпространена разновидност на художествената графика, една от най-масовите форми на изобразителното изкуство, която е насочена към активно и широко въздействие на зрителя в обществените места, по улиците и т. н. 2. Отделно производство на този вид графика (обикновено репродукция от оригинала).

плакати́ст *м* (от плакат – рус. плакат, нем. Plakat, фр. placard 'обява, афиш' от нид. plakkaat, лат. plakatum 'свидетелство') Вж. **художник плакати́ст**.

плакáтност *ж* (от плакат – рус. плакат, нем. Plakat, фр. placard 'обява, афиш' от нид. plakkaat, лат. plakatum 'свидетелство') Качество на художественото произведение: пресилена външна приповдигнатост в позата и израза при рисунъка на човешки образи и предмети от действителността, обикновена яркост в колорита при живописни картини.

плакѐ *с* (фр. plaque) Художествено изделие от евтин материал (метал или дърво), покрито с друг по-ценен материал (злато, сребро и др.).

плакѐт *м* (фр. plaque) Произведение на малката пластика с предназначение за награда или възпоменание, състоящо се от релефна метална пластинка, прикрепена към метална, дървена или каменна подложка – плоскост с гравирани или апликирани надписи.

плакирам *несв* (фр. plaquer) В изобразителното изкуство: покривам метални изделия с тънък лист от сребро, злато или дървено изделие с по-ценна дървесина.

плакира́не *с* (фр. plaquer) Вж. **плакировка**.

плакиро́вка *ж* (фр. plaquer), **плакира́не, плакáж** Покриване на художествено произведение от евтин материал с друг по-ценен материал (злато, сребро и др.)

план *м* (рус. план, фр. plan от лат. planus 'равен, плосък') В произведенията на изобразителното изкуство: 1. Всяка една от различно отдалечените пространствени зони, които съответстват на най-съществените или най-забележимите части

на изображението и имат значение на основни опорни пунктове при пространственото изграждане на художественото произведение (особено на пейзажа). 2. Елемент от обемно-пластичното моделиране на формата. Терминът обозначава отделните детайли на обемната форма, които са съотнесени помежду си по големина, очертания и положения, а също така и елементите на по-подробното моделиране в рамките на всеки от основните пространствени планове.

планінска сіня Вж. **медна сіня**.

планінски вóськ Вж. **озокерит**.

планінски кристáл Безцветен прозрачен минерал, разновидност на кварца, използван като материал за художествени изделия.

планінски цинóбър Разновидност на изкуствения цинобър, използван в технологията на изобразителното изкуство.

пла́стика *ж* (рус. пластика, фр. plastique от гр. plastike 'извайване') В изобразителното изкуство: 1. Техника за изобразяване на скулптурни произведения от меки материали. 2. Съвкупността от скулптурни произведения от меки материали. 3. В широк смисъл терминът е равнозначен на термина **скулптура** в 1 знач. 4. Вж. **скулптура** във 2 знач. 5. Конкретните особености и качества на обемното изграждане на формите в произведенията на скулптурата, живописата или графиката.

пластилі́н (рус. пластилин, нем. Plastilin, фр. plastiline от ит. plastilina по гр. plastos 'слепен, създаден') Пластична маса, приготвена от глина с примеси на вóськ и багрилни вещества, която се употребява като материал за моделиране в скулптурата.

пластифіка́тори *мн* (*ед* **пластифіка́тор** *м* – рус. пластификатор, нем. Plastifikator по гр. plastos 'слепен, създаден' + лат. facio 'правя') В технологията на изобразителното изкуство: вещества, които се добавят в художествените материали за увеличаване на тяхната пластичност и еластичност.

пласті́чна анато́мия Вж. **анатомия пластична**.

пласті́чна рисúнка, засéчена рисúнка Техническа разновидност на рисунката, на

която са положени сенки и светлосенки, които ѝ придават по-голяма пластичност, обемност.

пласті́чни изкúства Вж. **пространствени изкуства**.

Пласті́чни изкúства и худóбжественни галéрии Държавно обединение, създадено през 1985 г. за ръководство на създаването и разпространението на произведенията на пластичните изкуства, организиране дейността на държавните комисиии за изобразителни и приложни изкуства и архитектура, на синтеза на изобразителните изкуства с архитектурата, на художествените изложби и художествените галерии, на вноса и износа на художествени произведения.

пласті́чни материáли Вж. **временни материали**.

пласті́чност *ж* (рус. пластичность от гр. plastos 'слепен, създаден') Качество на художествените произведения в областта на изобразителното изкуство: особена красота, цялостност, изразителност на моделирането и цветовото решение на формите, богатството на цветовете и тонални преходи, хармоничната взаимна връзка и изразителност на масите, формите, техните линии и силуети в композицията.

платно́ *с* В живописата: 1. Основа от някаква достатъчно здрава тъкан, обикновено покрита с грунд. 2. Понякога така се нарича самата тъкан (ленена, конопена, ютена и др.), предназначена за живописване. 3. Завършено художествено произведение на живописата, изпълнено върху платно.

плафо́н *м* (фр. plafond) В монументалната живопис: 1. Рисуване на тавана на различни по вид помещения с техника фреско или направо върху мазилката. 2. Монументална живопис, украсяваща тавана.

плафонéр *м* (фр. plafonière) Вж. **плафониера**.

плафониéра *ж* (фр. plafonière), **плафонéр** В приложното изкуство: осветително тяло, което се поставя в непосредствена близост до тавана.

пленёр *м* (рус. пленэр, фр. plein-air 'пълен въздух'), **пленеризъм** В живописата: правдиво отражение на багрите в природата под открито небе. 1. В тесен смисъл: рисуване на живописна картина на открито, сред самата природа или селищна среда, на дневна, слънчева светлина. 2. В по-широк смисъл: естетическа и живописна концепция и метод за изразяване на непосредствени впечатления и ефекти от природата при естествената и въздушно-светлинна обстановка и състояние. 3. Организирана среща на група художници и/или скулптори за съвместна творческа работа под открито небе.

пленеризъм *м* (фр. plein-air 'пълен въздух') Вж. **пленер**.

пленерна живопис В живописата: 1. Правдиво отражение на багрено богатство на природата, което се проявява в естествени природни условия, т. е. на открито, под силното въздействие на светлината и въздуха. 2. В по-тесен смисъл – създаване на живописни произведения на открито (извън ателието), свързано с изучаване ефектите на пленера.

плетач *м* В приложното изкуство: майстор, изработващ плетени изделия, специалист по плетиво.

плетачка *ж* В приложното изкуство: майсторка, изработваща плетени изделия, специалист по плетиво.

плетеница *ж* 1. Характерна рисувана украса на старобългарските ръкописни книги, състояща се от растителни, животински и др. орнаменти. 2. Орнамент, образуван от разнообразно кръстосани фигури, които запълват изцяло повърхността на предмета.

плетиво *с* В приложното изкуство: текстилна материя, получена от преплитане на текстилни нишки с разнообразна фактура, с пластична или орнаментална украса: дантели, пуловери, чорапи, ръкавици и др.

ПЛИ *с* Вж. **парково и ландшафтно изкуство**.

плоска *ж* Вж. **бъклица**.

плоска резба, анрелэф 1. Техническа разновидност на резбата, за фон на която служи повърхността на дъската или друг материал. 2. Съвкупност от произведения, изпълнени в тази техника.

плоска четка Четка за рисуване с плоска форма, използвана в живописата.

плосък печат Един от трите основни вида печат в художествената графика и полиграфично производство, при който предназначенията за отпечатване части на изображението лежат на една и съща плоскост с непредвидените за отпечатване елементи, които се изолират със специален слой, задържащ печатарското мастило.

плоча *ж* В технологията на гравюрата: плоча от метал, камък, дърво, линолеум или друг материал, на чиято повърхност се изпълнява гравюрата преди отпечатването.

плъст *м*, **кечѐ** Изделие от вълна, получено по технология "валяне", с битово предназначение – постилки, многоцветни килими и др.

поансон *м* (фр. poinçon) 1. Вж. **патрица**. 2. Инструмент с изпъкнала фигура за отбелязване с натиск на изображение (цветя, листа, розетки и др.) върху обработения художествен предмет.

поантилизъм *м* (фр. pointillisme от point 'точка') Вж. **неоимпресионизъм**.

поантилист *м* (фр. pointilliste) Вж. **художник поантилист**.

поантилистка *ж* (от поантилист – фр. pointilliste) Вж. **художничка поантилистка**.

повлек *м* В монументално-декоративното изкуство: византийски лентов орнамент.

повторение *с* Вж. **авторско копие**.

подарчен медал, донатив В приложното изкуство: особен нумизматичен знак с междинно положение между монета и медал, сечен за подарък на владетели, управляващи и други привилегирани лица.

подарчна монета В приложното изкуство: отлята или сечена монета по поръчка на държавата, имаща право да имитира монети на градските управи или общини и на отделни лица (владетели) с цел да бъде раздавана като подарък, отличаваща се с по-прецизна обработка и по-висока художествена стойност.

податливост *ж* Свойство на дървесината лесно да се поддава на механична обработка в процеса на създаване на художествени произведения.

подбойник *м* Ковашко сечиво, състоящо се от горна и долна част, ускоряващо изтеглянето на метала при изковаването на художествените изделия.

подвижна изложба Вж. **подвижна художествена изложба**.

подвижна художествена изложба, подвижна изложба Художествена изложба, която се експонира в няколко изложбени зали в различни населени места.

подглазурна декорация В керамиката: способ, при който се работи върху бисквитиран керамичен предмет с подглазурни бои, след което той се покрива с прозрачна глазура, така че декорацията, изпълнена с боите, остава под глазурата.

подготвителна рисунка Рисунка, изпълнена от художника, представляваща начален етап от работата му върху произведение на многослойната маслена живопис.

подготовка *ж* Начална фаза в работата над картина, изпълнявана в техниката на многослойната маслена живопис, а понякога и при други живописни техники.

подживописвам *несв* В техниката на многослойната маслена живопис: изпълнявам подготовка.

подживописване *с* В техниката на многослойната маслена живопис: изпълнение на подготовка.

подкожъшване на боята В живописата: недостатък, дефект, изразяващ се в надигане, отлепване, нагъване на багрения слой.

подложки *мн (ед подложка ж)* 1. В техниката на маслената живопис: етап при изпълнението на многослойната живопис – полагане върху подготовката на по-плътен багрен слой на отделни места в картината преди нанасянето на велатура. 2. В по-широк смисъл понякога така се нарича и подготовката, а също така и нанесените поправки и изменения в готовата картина.

подрамка *ж*, **вътрешна рамка** Дървена рамка, често пъти с напречни или закрепени по диагонал допълнителни летви, върху която се опъва платното за живописване.

пожълтяване *с* Вж. **галериен тон**.

поза *ж* (рус. поза, фр. pose от клат. pausaге 'преставам') В изобразителното изкуство: положението на модела при рисуване на човешката фигура (предимно при създаване на портрет).

позирам *несв* (фр. poser) В специален смисъл: служа за модел на художника, като запазвам посоченото от него положение (поза).

позирание *с* (от фр. poser) В изобразителното изкуство: заставане на модела в определено положение за провеждане на сеанс при създаването на творбата.

позитивна мозайка Вж. **пряко поставяне**.

позлатяване *с* Полагане на благородни метали или техни сплави върху различни основи във вид на тънки листчета или на прах.

показалка *ж* В приложното изкуство: малка декоративна фигура, която служи да насочи погледа на читателя към определено място в текста, разпространена в ръкописните книги от XV – XVII в.

покривна глазура, непрозрачна глазура В керамиката: лазура, не притежаваща прозрачност (блестяща или матова).

покривни бои, непрозрачни бои В живописата: лътни бои, които имат значителна способност за отразяване на светлината.

покривно полагане на боите Техническо понятие, което означава изграждането на живописното произведение с плътни, непрозрачни и сравнително дебели пластове бои за разлика от прозрачната и полупрозрачна живопис, изградена от тънки слоеве бои.

покривност на боите В живописата: свойство на художествените бои да покриват повърхността с непрозрачен плътен слой.

полверонез *м*, **полверонезева зелена** Земна зелена художествена боя, продукт на изветрянето на минерала авент. Названието е от соб. име Верона – град в Италия.

полверонезева зелена Вж. **полверонез**.

поли́в *м* Вж. **гледжобване**.

полиграфия *ж* (гр. poly 'много' + grapho 'пиша, рисувам') Отрасъл на леката промишленост, обединяващ индустриални способности, технологии и процеси за размножаване на оригинали с графичен характер, документи, плакати, реклами и др.

полиелей *м* (гр. polyelaion по гр. poly 'много' + elaion 'елей, маслиново масло'), **полилей** В приложното изкуство: художествен предмет: висящ светилник с много свещи в миналото или с електрически лампи, многосвещник, изработван от метал, дърво, стъкло.

полилей *м* (гр. polyelaion по гр. poly 'много' + elaion 'елей, маслиново масло') Вж. **полиелей**.

полиптих *м* (нем. Polyptichon от срвлат. polyptichum от гр. polyptychos 'сгънат многократно') В западноевропейското изобразително изкуство от миналите епохи: художествено произведение от пет или повече подвижно закрепени части с релефни или живописни изображения, които са тематично и сюжетно свързани.

поли́р *м* (нем. Polier, фр. polir 'лъскам'), **полировач** Стоманен инструмент, който се употребява в техниката на дълбоката гравюра и особено при мецотинто, чиито краища имат формата на конус, лопатка или овално сечение.

поли́рам *несв* (нем. polieren, фр. polir 'лъскам' от лат. polio) В изобразителното изкуство: придавам блясък на повърхността на предмета, постигнат чрез нанасяне на политура (течност със специален състав) и излъскване чрез разтриване със специална технология предимно на дървесни повърхнини или чрез механично излъскване на повърхността на метални, каменни, дървени и др. предмети.

полиране *с* (от нем. polieren, фр. polir 'лъскам' от лат. polio) В изобразителното изкуство: придаване на блясък на повърхността на предмета, постигнат чрез нанасяне на политура (течност със специален състав) и излъскване чрез разтриване със специална технология предимно на дървесни повърхнини или чрез механично излъскване на по-

върхността на метални, каменни, дървени и др. предмети.

полировач *м* (от полир – нем. Polier, фр. polir 'лъскам') Вж. **полир**.

полировка *ж* (рус. полировка от фр. polir) 1. Вж. **полиране** 2. Най-фината шлифовка се нарича **полировка**.

полихро́мия *ж* (гр. polychromos 'многоцветен' по poly 'много' + chroma 'багра') 1. В скулптурата и архитектурата: различно оцветяване на отделните части на произведението (или употреба на разноцветни материали), което се използва като художествено средство. Употребява се предимно във връзка с изкуството на Античността и Средните векове. 2. Многоцветност изобщо. Употребява се рядко.

поли́ца *жс*, **ла́вица** В приложното изкуство: дъска, поставена на стената в помещението с огнището на такава височина, че да може да се достига за подреждане на домакинските съдове, към която нерядко е прикрепена челна тясна дъска, украсена с дърворезба.

полубли́зък план, америкáнски план Начин на изображение, при който човешката фигура се показва до пояса.

полума́слени гру́ндове В живописата: грундове, представляващи туткален, емулсионен или синтетичен грунд, покрит с един слой маслена боя.

полума́слени разредители В технологията на живописата: разредители, които представляват различни емулсии (яйце, казеин, растителни масла, лепила).

полума́слени свързватели В технологията на живописата: свързватели, състоящи се от емулсии (от яйца, лепила, растителни масла).

полумо́кро фрэ́ско Основна техническа разновидност на фреската, при която живописата се изпълнява върху прясна, полумокра хоросанова мазилка.

полупокривни бо́й, полупокривни то́нове Група художествени бои, отличаващи се със средна степен на покривност, заемащи средно положение между покривните и полупрозрачните бои.

полупокривни то́нове Вж. **полупокривни бои**.

полупрозрачна глазура В керамиката: глазура, отличаваща се с ниска степен на прозрачност, която се нанася върху релефна или грапава повърхност и е предназначена да възпроизведе дадена рисунка чрез различни по дебелина и интензивност на тона слоеве.

полупрозрачни бои Художествени бои, отличаващи се с ниска степен на прозрачност, заемащи средно положение между полупокривните и прозрачните бои.

полупрозрачно живописване Живописване с полупрозрачни бои.

полусухо фреско Стенописна техника, при която за разлика от мокротото фреско живописиста се изпълнява върху полузасъхнала мазилкова основа и се закрепва с помощта на лепливи вещества.

полусянка *ж* В изобразителното изкуство: един от основните елементи на светлосиянката както в натурата, така и в художественото произведение, който обхваща междинните светлосенъчни градации, чрез които се осъществява прехода между осветените и засенчените части на предмета, както в цялото художествено произведение, така и в отделните детайли на изображението.

полутон *м* (полу- + гр. *tonos* 'ударение') 1. В изобразителното изкуство: междинен тон, който осъществява прехода между два близки, неконтрастни тона. 2. Основният цветен тон на предмета на местата между осветените и засенчените части на обемната форма.

полутонова гравюра, гравюра с рулетка Техническа разновидност на дълбоката гравюра на метал, която имитира рисунка с молив, въглен, сангин, пастел, като върху повърхността на грундираната плоча се нанасят шрихи и петна с рулетка или чукче.

полутрайни бои Художествени бои, отличаващи се със средна степен на трайност.

полуустав *м* По-дребно, по-просто от устава калиграфско едноазбучно писмо за книги, което се пише между две хоризонтални линии за писане.

полуфаянс *ж* В керамиката: 1. Материал с ниско качество, подобен на фаянс. 2. Изделия от такъв материал, подобни на грънчарските.

помпейска червена, помпейнска червена Вид червена художествена боя, използвана в древния Помпей.

помпейски стил Стил на стенописната украса в домовете на знатните римляни в гр. Помпей, унищожен при изригването на вулкана Везувий през 79 г. сл. Хр.

помпейнска червена Вж. **помпейска червена**.

попарт *м* (анг. *pop art*, съкр. от *popular* 'популярен' + *art* 'изкуство') Неоавангардистко направление в съвременното изкуство, появило се в последните години в САЩ, Англия и други страни с амбицията да смени абстракционизма, което използва реални предмети, изображения, реклама и др. за създаване на произволни комбинации и има претенции за общодостъпност и масовост.

портрет *м* (рус. портрет, фр. *portrait*) 1. Един от жанровете в живописиста, скулптурата и графиката, посветен на изображаването на дадено конкретно лице (цяла фигура, бюст, глава) с предаване на индивидуалните му черти и душевното му състояние. 2. Отделно произведение на този жанр.

портретен жанр, портретно изкуство Вж. **портрет** в 1 знач.

портретирам *несв* (от фр. *portrait*) Вж. **портретувам**.

портретирам *м* (от фр. *portrait*) Вж. **портретуван**.

портретирание *с* (от фр. *portrait*) Вж. **портретуване**.

портретист *м* (от фр. *portrait*) Вж. **художник портретист**.

портретистка *ж* (от портретист – от фр. *portrait*) Вж. **художничка портретистка**.

портретна живопис Един от жанровете в живописиста, посветен на изображаването на дадено конкретно лице.

портретна миниатюра Разновидност на миниатюрата за създаване на портрети, които се рисуват под лупа с пунктирни линии или фини шрихи, като се използват различни материали (масло, акварел, гваш, емайл и др.), и се изпълняват

върху дърво, метал, слонова кост, пергамент, хартия.

портрѐтно изку̀ство Вж. **портретен жанр** в 1 знач.

портрету̀вам *несв* (от фр. *portrait*), **портретира́м** В изобразителното изкуство: създавам художествен портрет на дадено лице.

портрету̀ван *м* (от фр. *portrait*), **портретира́н** В изобразителното изкуство: човек, на когото художникът прави портрет.

портрету̀ване *с* (от фр. *portrait*), **портретира́не** В изобразителното изкуство: създаване на художествен портрет на дадено лице.

порфи́р *м* (рус. порфир, нем. *Porphyr* от гр. *porphyreos* 'червен') Твърд минерал от вулканичен произход с тъмночервен цвят, употребяван като материал в декоративно-приложното изкуство.

порфи́ра *ж* (гр. *porphura*), **багрени́ца** В приложното изкуство: дълга горна дреха от скъп червен плат (мантия), която носят царе и високопоставени личности през Средновековието.

порцелáн *м* (нем. *Porzellan*, ит. *porcellana* от лат. *porcella* 'малко свинче') В керамиката: 1. Бяло водонепроницаемо вещество, добивано от каолин и др. примеси – най-финият керамичен материал, от който се правят трапезни съдове, статуетки, вази и други произведения на декоративното изкуство. 2. Произведения на изкуството, изпълнени от такъв материал.

порцелáнова земя́ Вж. **каолин**.

порцелáново хавáнче В живописта: специален съд – хаванче от порцелан, използвано за стриване на художествените бои.

поръ́чка *ж* В изобразителното изкуство: художествено произведение, което е създадено по заявка на клиента.

постамéнт *м* (нем. *Postament* от срълат. *postamentum*) 1. В скулптурата: каменна, бетонна, метална, дървена или от друг материал подставка с големи размери, върху която се монтира монументалното скулптурно произведение – паметник, колона, статуя. 2. По-рядко така се нарича малката подставка, която е неделима част от скулптурното произведение.

постимпресионизъм *м* (фр. *postimpressionnisme* от лат. *post* 'отзад, след', + фр. *impressionnisme*), **следимпресионизъм** Фаза от развитието на френската живопис към края на XIX в., обикновено обхваща периода от 1886 (след последната обща изложба на импресионистите) до 1906 г. Терминът не е особено точен и не е достатъчно осветен в изкуствоведческата наука.

пóстни гру̀ндове Вж. **туткалени грундове**.

постоя́нна излóжба Вж. **постоянна художествена изложба**.

постоя́нна худóжествена излóжба, **постоя́нна излóжба** Художествена изложба, която постоянно се експонира в определена художествена зала.

постоя́нно лéнено ма́сло Вж. **устойчиво ленено масло**.

потир *м* (гр. *poterion* 'чаша') В приложното изкуство: църковен съд – метална чаша с поставка за поднасяне на причастие, изработена обикновено от сребро с позлата отвътре и украсена с орнаменти, композиции, апликации, емайл, цветни камъни.

потóн *м* 1. Декоративна живопис с големи размери върху тавана на някое помещение. 2. Декоративната композиция на тавана като цяло (стенописи, орнаменти, архитектурни детайли и т. п.) също се нарича **потон**.

потъмня́ване на живописта́, **потъмня́ване на то́новете** Дефект на живописта: промяна на тона в картините, при което се влошава цветът на боите и отслабва тяхната светлосила вследствие на различни физични и химични процеси в багрения слой.

потъмня́ване на то́новете Вж. **потъмняване на живописта**.

пóчерк *м* В изобразителното изкуство: 1. Маниер на изписване, определящ характерното начертаване на писмото на дадена личност. 2. В преносен смисъл: характерните особености на пластичния език на художника по отношение на композиция, рисунък, колорит, шрих, мазка и

др., по които се различават отделните творци.

почърнено сребро, толедско сребро В приложното изкуство: 1. Техника за декориране на метални, предимно сребърни изделия чрез запълване на рисунката със специална черна сплав. 2. Художествени изделия, изпълнени в съответната техника. Названието **толедско сребро** е свързано с мястото, където за пръв път се използва тази техника – гр. Толедо (Испания).

почистване с В реставрацията: освобождаване повърхността на художественото произведение от замърсяващите го наслоения (прах и сажди), съпроводено понякога с отстраняване на лаковия слой.

празем *м* (рус. празем, нем. Prasem от гр. *prasinós* 'зеленикав като праз') Светлозелен прозрачен минерал, разновидност на кварца, използван като материал за художествени изделия.

праисторически орнамент Орнамент от праисторическата епоха със специфичните му особености.

праисторическо изкуство Изкуство, сътворено през първите епохи на човешкото развитие: палеолит, неолит, халколит, бронзова епоха със специфичните му особености.

практик *м* (рус. практик от лат. *practicus*, гр. *praktikos* 'готов за действие') Вж. **художник практик**.

прафаелити *мн* (лат. *prae* 'до, преди' + соб. ит. *Rafaello*) Вж. **прафаелити**.

прасковна гума Смола (клей) от праскови дървета, използвана в технологията на изобразителното изкуство.

превод *м*, **пренасяне, копиране** Механичен способ за пренасяне, копиране на изображение от подготвената предварително рисунка върху стената, платното, дървото и др. материали при създаване на стенописи, живописни творби, графични табла и пр.

прекрасното в изкуството В областта на изобразителното изкуство: правдиво отразяване на действителността в свършени художествени форми от позицията на прогресивни естетически идеали.

пренасям в материал В скулптурата: изпълнение на художествено произведение

в твърд материал като точно копие на модел, изработен от мек материал.

пренасяне с Вж. **превод**.

препендулии *мн* В приложното изкуство: украшения – трилистни или други фигури, съставени от нанизани бисерни зърна, които висят от двете страни на царската корона на монарси през Средновековието.

прафаелити *мн* (лат. *prae* 'до, преди' + соб. ит. *Rafaello*), **прафаелити** Художници от романтично-стилизаторското течение в английската живопис от средата на XIX в., които се опитват да внесат в живописа религиозността и нравствената чистота.

преславска рисувана керамика Вид керамика с бял чиреп, върху който с разноцветни глазури са изписани геометрични, стилизирани, растителни и фигурални мотиви.

престилка *ж*, **фута, опрегач** В приложното изкуство: съществена част от българския народен женски костюм, която се запазва отпред върху горната дреха (цветна, твърде пъстра). В Северна България Престилките са две – едната се запазва отпред, а другата отзад върху ризата. Названията **фута, опрегач** се употребяват в различни райони на страната.

приложна графика Раздел от приложното изкуство, свързан най-пряко с нуждите на обществото от пропаганда, реклама и визуална комуникация – графика, която е свързана идейно и художествено с литературния текст и е предназначена за декоративно оформление на книга, списание, плакат и др.

приложник *м* Вж. **художник приложник**.

приложничка *ж* Вж. **художничка приложничка**.

приложно изкуство Раздел от изобразителното изкуство, един от най-древните и многообразни видове изкуство; творческа дейност за изработка на предмети, предназначени да задоволяват както практически, така и естетически нуждите на човека, да допринасят за издигане културата на хората.

Част от творбите имат предимно утилитарно предназначение (облекло, съдове, мебели); друга част имат предимно декоративен характер (везба, тъкани, стенопис).

примитиви *мн* (фр. primitif от лат. primitivus 'първоначален') 1. Наименование на италианските художници от епохата на Ранния Ренесанс. 2. В специално значение: условно название на произведения на италианските художници от епохата на Ранния Ренесанс, свързано с недооценяването на това изкуство в миналото. 3. Произведение на изкуството на първобитните народи на началните стадии на тяхното обществено развитие. 4. Понякога така се наричат и произведенията на съвременни художници, които творят в направление, имитиращо примитивното изкуство. 5. В подобен смисъл терминът може да се употребява също така и по отношение на други периоди и страни, като конкретното му съдържание съответно се променя.

примитивизъм *м* (фр. primitivisme от primitif 'примитивен' по лат. primitivus 'първ') Едно от многобройните течения в съвременното изкуство, което се проявява главно в скулптурата и живописата, като се характеризира с пълно отричане на всички достижения на миналото в името на подражание на формите на изкуството в т. н. "примитивни" епохи, на първобитните племена и народи.

природни бои Вж. **естествени бои**.

пробен отпечатък Отпечатъкът, който художникът прави преди завършване на работата върху плочата или камъка, за да провери качеството на своята работа и ефекта от направените поправки и допълнения.

пробив *м* В живописата: повреда на художественото произведение – отверстие, дупка.

пробои *мн* В скулптурата: инструменти за пробиване на отверстия.

продупчена резба Вж. **ажурна резба**.

проектант *м* (рус. проектант по нем. Projekt от лат. projectus 'хвърлен напред') Вж. **художник проектант**.

проектантка *ж* (от проектант – рус. проектант по нем. Projekt от лат. projectus

'хвърлен напред') Вж. **художничка проектантка**.

прозрачен опал Минерал, разновидност на опала – прозрачен скъпоценен камък, използван като материал за художествени изделия.

прозрачна глазура В керамиката: глазура, отличаваща се с висока степен на прозрачност.

прозрачни бои, лазурни бои, лазурни багри Група художествени бои със слаба покривност, които се употребяват в тънък слой и пропускат светлината.

прозрачно живописване Живописване с прозрачни бои.

произведение на изкуството Вж. **художествено произведение**.

производствено художествено-изпълнителски кадри Вж. **художествено-изпълнителски кадри**.

промеждутъчни фирнис В живописата: фирнис (специални лакове), които се използват, когато е необходимо да се създаде връзка между долните, много добре засъхнали пластове бои и новите пластове.

промишлена естетика, индустриална естетика 1. Дял от естетиката, чийто предмет са естетическите явления и категории в промишлеността – обстановка и среда, средства за производство, готова продукция. 2. Самостоятелна научно-приложна дисциплина, която изучава основните принципи и методи, социалната същност и закономерностите в развитието на дизайна, в т. ч. взаимоотношенията му с други сродни и гранични научни, научно-приложни и технически дисциплини. В българската практика неправилно се употребява терминът **индустриална естетика** вместо **промишлена естетика**.

проболомба *ж* В приложното изкуство: название на царска корона във Византия и България през XIII и XIV в., появила се вместо короната стема, представляваща произведение на златарското изкуство, изработено от злато, скъпоценни камъни, бисери и брукатна тъкан.

пропорции *мн* (*ед* **пропорция** *жс* – рус. пропорция от лат. proportio 'съразмерност') Термин на художествената практика, който определя съотношението между отделните форми (части) на дадения предмет по големина, отговаряща на общия облик на цялото.

пропорционален пергел В скулптурата: инструмент, който се употребява за сверяване на пропорциите при изработването на копие на скулптурното произведение в увеличен или начален мащаб.

проспект *м* (нем. Prospekt по лат. prospectus 'вид, изглед') 1. В сценографското решение – платно, върху което е изобразено небе, изглед на селище, природен пейзаж, улици, площади, къщи и пр., без да се рисуват по него хора и животни. 2. Печатно изображение на плана на предприятие, на издание, програма, каталог, реклама.

прóсти тóнове Вж. **основни цветове**.

прóсти цветове Вж. **основни цветове**.

пространствени изкуства, пластични изкуства Вж. **изобразителни изкуства** в 1 знач.

прóсфорник *м* (от гр. prosphora 'приношение') В приложното изкуство: художествен предмет – малка дъсчица с кръгла, квадратна или ромбовидна форма с дълбоки нарези, а понякога и със стилизирани изображения на птици, която се използва за украса на обредни хлябове.

Проторенесáнс *м* (гр. protos 'първ' + фр. renaissance от renaître 'възраждам се') Етап в развитието на италианското изкуство и култура през XIII – XIV в., който предшества Ренесанса и до голяма степен подготвя почвата на неговото изкуство.

професионален художник, художник професионалист, професионалист 1. Художник, за когото изобразителното изкуство се е превърнало в професия. 2. Добър художник, добър специалист в областта на изобразителното изкуство.

професионалист *м* (рус. профессионалист от фр. professionnel от лат. professio) Вж. **професионален художник**.

професионалистка *жс* (от професионалист – рус. профессионалист от фр. profes-

sionnel от лат. professio) Вж. **професионална художничка**.

професионална художничка, художничка професионалистка, професионалистка 1. Художничка, за която изобразителното изкуство се е превърнало в професия. 2. Добра художничка, добър специалист в областта на изобразителното изкуство.

професионално майсторство, майсторство Умение на художника максимално да използва всички средства и възможности на своето изкуство, за да създаде съдържателни и въздействащи художествени образи, да намери пределно изразителна форма, да постигне органично сливане на формата със съдържанието.

прóфил *м* (фр. profil от ит. profilo) 1. В човешкото изображение: странично положение на главата или на цялата фигура. 2. Външният контур на лицето, погледнатото от страни.

пру́ска си́ня Изкуствено багрило с интензивен тъмносин цвят (с химичен състав ферифероцианид), разновидност на парижката синя, употребявано за приготвяне на маслени и акварелни бои.

пръстен *м* В приложното изкуство: накит за пръстите на ръцете, един от найстарите накити, който обикновено приема формата на халка или спирала.

пръстенджийство *с* Разновидност на леярството (художествен занаят) – леене на калаени украшения за жени (главно пръстени, обеци, брошки, гривни от халкички).

пряко поставяне, директно поставяне, позитивна мозайка Техника на мозайката, при която тя се изпълнява от лицевата страна на определеното ѝ място (стена, свод и др.) или върху отделна плоча, която след това се вгражда в стената.

психологически план Вж. **едър план**.

психологически портрет Разновидност на портретния жанр, при която художникът показва психологическото състояние на портретирания.

пті́чи по́глед Перспективен ефект, който се получава от необичайно висока

гледна точка, често перпендикулярна на земната повърхност.

пукнатина *ж* 1. Дефект в дървесината – цепнатина, която може да се запълни. 2. Дефект в камъка – цепнатина, която го прави неподходящ за скулптурни работи. 3. Вж. **кракелюри**.

пунически вóськ Пчелен восък, обварен в морска вода с добавка на сода, използван в технологията на изобразителното изкуство.

пунктирмашина *ж* (от рус. пунктир по нем. punktieren 'пунктирам' по лат. punctum 'точка, следа' + фр. machine от лат. machina от гр. machana 'приспособление') В технологията на скулптурата: прост уред, който се употребява главно за сверяване на обемите и пропорциите при точно възпроизвеждане (копиране) на скулптурния оригинал.

пунктирна игла, **пунсон** Стоманен островърх инструмент, който се употребява в техниката на дълбоката гравюра, най-често при т. н. пунктирна техника и при полутоновата гравюра.

пунктирна техника Техническа разновидност на дълбоката гравюра на метал, употребявана главно за репродуциране на живописни произведения и изпълнявана със специални пунктирни игли, с които се набиват дребни точки върху повърхността на плочата.

пунсон *м* (фр. poinçon) Вж. **пунктирна игла**.

пурпурен аметист, **сибирски аметист** Минерал, разновидност на аметиста – полускъпоценен камък с пурпурен цвят, използван като материал за художествени изделия.

пушка *ж* В приложното изкуство: огнестрелно оръжие, с което по правило се манипулира с две ръце, нерядко украсявано с рог, кост, слонова кост, бронз, сребро, злато, полускъпоценни и скъпоценни камъни.

пушкарство *с* Народен художествен занаят за производство на различни видове пушки, разновидност на оръжейничеството.

пчелен вóськ, **вóськ** Пластично вещество, обикновено с жълтеникав цвят, произведено от пчелите, което се използва като материал в технологията на изобразителното изкуство.

пшенично лепило Лепкав разтвор, получаван от непълното разваряване на пшенични зърна в гореща вода, използван в технологията на изобразителното изкуство.

първи отпечатък В гравюрата: отпечатъкът, който художникът прави непосредствено след окончателното завършване на работата върху плочата или камъка.

първи пласт, **груб пласт** В стенната живопис: първият пласт мазилка върху стената, предназначена за стенопис.

пъстър ахат Твърд минерал с разноцветни слоеве (най-често сиви, тъмнокафяви черни), разновидност на халцедона – полускъпоценен камък, използван като материал за художествени изделия.

пясъчник *м* 1. Вид мек ронлив камък, използван като материал в скулптурата. 2. Скулптурно произведение, изпълнено от такъв материал.

Р

разгърнат титул В книжното оформление: титулът (страницата, която съдържа заглавието на книгата и други данни за цялото издание) заедно с контратитула (страницата, върху която се отпечатва най-общото заглавие на книгата) образуват **разгърнат титул**.

разкъсване *с* В живописата: повреда на художественото произведение – нарушаване на целостта му, поява на пролука, отверстие.

разредители *мн* (*ед* **разредител** *м*), **разтворители** В технологията на живописата: течни вещества и смеси (вода, различни масла, лакове, терпентин и др.), с които художникът смесва боите в процеса на работата си, за да получи необходимите качества на багрения слой.

разтворители *мн* (*ед* **разтворител** *м*) Вж. **разредители**.

разтушóвка *ж* (от нем. tuschieren) Основен инструмент за рисуване със сос, молив, въглен, пастел във вид на тънка метална пръчица, чиито краища са разцепени по оста и закрепени с подвижни

винтчета, между които се закрепва материалът за рисуване, и служи за разтриване на стрития на прах материал.

разяждане чрез степенуване, степенуване В техниката на дълбоката гравюра и художествената литография: разяждане на металната плоча или литографския камък на няколко етапа, като за целта разядените части на произведението се покриват с устойчив към киселини лак след което разяждането на плочата продължава.

разяждане с, ёцване В техниката на дълбоката гравюра и художествената литография: обработване на металната плоча и литографския камък с химични средства, за да се получи отпечатък от замисленото художествено произведение.

райсфедер *м* (нем. Reibfeder 'чертожно перо') Приспособление, инструмент за рисуване с въглен, креда, пастел, който се състои от тънка метална или бамбукова тръбичка, разцепена по дължината в единия край, върху който е надянат метален пръстен за стягане на вложения в тръбичката въглен или друг материал.

ракла писана В приложното изкуство: старинна народна битова мебел за съхранение на ново облекло, тъкани и накити, с форма на паралелепипед, украсявана с дърворезба (предимно с геометрични орнаменти).

ракурс *м* (от фр. raccourcir 'съкращавам') Перспективното съкращаване на формата на рисувания обект вследствие на ниското или високото положение на гледната точка и предимно при много скъсена дистанция.

рамка *ж* (рус. рамка от нем. Rahmen) Приспособление от дърво, метал, пластмаса и др., с което се обкръжава живописното и графичното художествено произведение и се пригажда за закачване на стенна плоскост.

рамка паспарту (от рус. рамка по нем. Rahmen + фр. passepartout 'подходящ за всякъде') Вж. **паспарту** във 2 знач.

Ранен Ренесанс 1. Епохата на формиране и развитие на изкуството на Ренесанса в Италия през XV в. 2. В него често се включва и Проторенесанса (XIII – XIV в.).

ранно произведение Художествено произведение от ранното творчество на даден художник.

ранно творчество Съвкупността от художествени произведения, създадени през първите години от творческата дейност на даден художник.

ранносредновековна живопис Живописиста в българското изобразително изкуство в периода от VII до XII в. със специфичните ѝ особености.

рапорт *м* (фр. rapport) В художествен текстил: основен, изходен елемент на орнамента (или десена), който се повтаря многократно по ширината и дължината на тъканта, като образува единно декоративно цяло.

растеров печат Техника за възпроизвеждане на репродукции с помощта на растер (оптическо приспособление от две стъклени плочи с гравирани върху тях линии).

растителни багрила Вж. **багрила растителни**.

растителни орнаменти Отдавна известен и широко разпространен вид орнамент, за основа на който служат стилизирани цветя, листа и клони на някакви растения, които могат силно да се отличават от природните форми и дори съвсем да не съвпадат с тях.

растителни основи Основи в живописа от растителен произход: хартия, книжен пергамент, картон, линолеум, дъска, шперплат, целотекс, платно.

рашпила *ж* (нем. Raspel 'пила') В технологията на скулптурата: инструмент – специална пила с едри зъбци, която се използва при окончателната обработка на скулптурното произведение, изпълнявано в твърд материал.

реализъм *м* (фр. realisme по срвлат. realis 'действителен, веществен') 1. Метод на художественото творчество, който съответства на обективно-познавателната природа на изкуството и на неговата прогресивна обществена роля. 2. Конкретно художествено творчество, използващо този метод.

реáлии *мн* (*ед* **реáлия** *ж* – рус. реалія от срвлат. *realia* от *realis* 'веществен') Предмети и сведения за материалната култура на древните народи: за бита, нравите, държавното устройство, вярванията и др. Към реалиите се отнасят и инсигниите или регалиите.

реали́ст *м* (фр. *realiste* по срвлат. *realis* 'действителен, веществен') Вж. **художник реалист**.

реали́стка *ж* (от реалист – фр. *realiste* по срвлат. *realis* 'действителен, веществен') Вж. **художничка реалистка**.

реве́рс *м* (фр. *revers* от лат. *reversus* 'обърнат') Обратната страна, гръб на монета или медал, на която са обозначени страната, стойността, годината на емисията и някои декоративни мотиви: роза, житни класове, тютюнево стъбло и др.

рега́лии *мн* (рус. регалии, нем. *Regalie* по лат. *regalia* от *regalis* 'царски') Вж. **инсигнии**.

регенера́ция *ж* (рус. регенерация от нем. *Regeneration* по лат. *regeneratio* 'възстановяване, възобновяване') Реставраторски термин, който означава възобновяване на потъмнелия и изгубил прозрачността си лак в живописно произведение чрез въздействие върху него с пари на спирт.

реду́чна глазу́ра В керамиката: глазура, която се получава при опалване с въглероден пламък при недостиг на кислород и притежава особено богата цветност.

резба́ *ж* 1. Техника в изобразителното изкуство: художествена обработка на дърво, кост, камък и други материали (пластмаса, алабастр), при която от материала се издялват със специален инструмент скулптурни фигури или върху гладката му повърхност се издълбават изображения, орнаменти и др. 2. Съвкупност от художествени произведения, изпълнени в съответната техника.

резба́р *м*, **маранго́з** 1. Художник, който работи в областта на резбата (предимно дърворезба). 2. Майстор, специалист, който изпълнява произведения в областта на резбата (предимно дърворезба) по готови проекти. В миналото се употребява равностъпното понятие **марангоз**.

резба́рка *ж* 1. Художничка, специалист в областта на резбата (предимно дърворезбата). 2. Жена, която изпълнява произведения в областта на резбата (предимно дърворезба) по готови проекти.

резба́рство *с* Народен художествен занаят – художествена обработка на дърво, кост, камък и други материали (пластмаса, алабастр и др.), при която от материала се издялват със специален инструмент скулптурни фигури или върху гладката му повърхност се издълбават изображения, орнаменти и др.

резбо́вам *несв* Обработвам художествено дърво, кост, камък и други материали (пластмаса, алабастр и др.), при което от материала се издялват със специален инструмент скулптурни фигури или върху гладката му повърхност се издълбават изображения, орнаменти и др.

резерва́ж *м* (фр. *réserve* от лат. *reservare* 'запазвам, съхранявам') 1. Техническа разновидност на дълбоката гравиюра на метал с разяждане, при която рисунката се възпроизвежда върху плочата със специално мастило. 2. В керамиката: начин за оцветяване на керамичните изделия в два цвята, като се използва тона на самата керамика (онези части на керамичното изделие, които не трябва да променят цвета си, се покриват с мас или смола, които изгарят при опалването).

резе́ц *м* Вж. **щихел**.

реквизи́т *м* (рус. реквизит, нем. *Requisit* по лат. *requisitum* 'необходимо нещо') Предмети, необходими на сцената при театрална постановка: мебели, съдове, полилеи, оръжия, книги, килими, цветя и др.

рекла́ма *ж* (рус. реклама, нем. *Reklame*, фр. *réclame* по лат. *reclamare* 'викам') В изобразителното изкуство: дейност при която се използват средствата на изобразителното изкуство с цел да се популяризират различни неща: плакати, афиши, проспекти, диплянки, каталози, изложби и др.

реконстру́кция *ж* (рус. реконструкция, нем. *Rekonstruktion* от лат. *reconstructio* 'изграждане') 1. В скулптурата: възстановяване на скулптурно произведе-

ние, което е запазено в силно видоизменено или фрагментарно състояние чрез възстановяване на изгубените части и отстраняване на по-късните добавки. 2. Проект за такова възстановяване.

релѐф *м* (рус. рельеф, фр. relief по ит. rilievo) 1. Един от основните видове скулптура, при който изображението се изгражда чрез обемни форми, които само частично се издигат над плоскостта. 2. Отделно произведение на този вид скулптура.

релѐфна ка̀хла В приложното изкуство: кахла с релефна повърхност.

релѐфна резба́ 1. Техническа разновидност на резбата, при която изображението силно изпъква над плоскостта на фона, като ѝ придава триизмерност. 2. Съвкупността от произведения, изпълнени в тази техника.

религи́озна живопис Жанр в живописата, посветен на религията.

религи́озно изку́ство Разновидност на изобразителното изкуство, която се характеризира с религиозна тематика.

реликв́арий *м* (от лат. reliquiae) Вж. **мощехранителница**.

Ренеса́нс *м* (фр. Renaissance по renaitre 'възраждам се'), **Възра́ждане** 1. Епоха на разцвет на културата на западноевропейските страни през XV – XVI в., когато се възраждат традициите на античното изкуство, а в центъра на изкуството се поставя реалистичният образ на човека. 2. Стил в изкуството, характерен за тази епоха.

ре́плика *ж* (рус. реплика, фр. réplique) В областта на изобразителното изкуство: авторско копие на художествено произведение, което се отличава от оригинала предимно по своите размери, но могат да бъдат изменени и някои детайли от второстепенно значение.

репродукци́онна гравю́ра Гравюра, която обикновено възпроизвежда произведения на живописата с относителна точност, появила се в Европа през XV – XVI в.

репродукция *ж* (нем. Reproduktion, фр. reproduction 'воспроизведение' от лат. re- 'повторение' + productio 'производство, произведение') 1. Масово възпроизвеждане на художествения оригинал (картина, графика, мозайка, стенопис, стъклопис, скулптура и

др.) със средствата на печата, предимно в намален мащаб. 2. Отделен отпечатък, който възпроизвежда художествения оригинал и е изпълнен със средствата на някои от посочените видове печат.

репродукция́рам *м* (рус. репродуцировать, нем. Reproduzieren от лат. re- 'повторение' + productio 'производство, произведение') Възпроизвеждам репродукция на художествено произведение.

република́нска изло̀жба Вж. **републиканска художествена изложба**.

република́нска худо̀бжествена изло̀жба, република́нска изло̀жба Художествена изложба, в която са участвали художници само от една република на бившия СССР.

реставра́тор *м* (рус. реставратор от клат. restaurator) Вж. **художник реставратор**.

реставра́торка *ж* (от реставратор – рус. реставратор от клат. restaurator) Вж. **художничка реставраторка**.

реставра́ция *ж* (рус. реставрация от нем. Restauration от клат. restauratio 'възстановяване') 1. В областта на изобразителното изкуство: възстановяване на повредени или променени от времето художествени произведения по научни методи с цел да бъдат точно възобновени или да бъдат запазени за по-дълго време. 2. Понякога така се нарича и реконструкцията на фрагментарно запазените художествени произведения.

реставри́рам *несв* (рус. реставрировать, нем. restaurieren, фр. restaurer от лат. restauro 'възобновявам') 1. В областта на изобразителното изкуство: възстановявам повредени или променени от времето художествени произведения по научни методи с цел да бъдат точно възобновени или да бъдат запазени за по-дълго време. 2. Реконструирам фрагментарно запазени художествени произведения.

ретроспекти́вна изло̀жба Вж. **ретроспективна художествена изложба**.

ретроспекти́вна худо̀бжествена изло̀жба, ретроспекти́вна изло̀жба Изложба, с която се прави преглед на миналото творчество на даден художник, на опре-

делен период от развитието на изобразителното изкуство или на отделни негови родове, жанрове, теми.

ретрусаж *м* (фр. *retroussage*) В техниката на дълбоката гравюра: тънък слой боя, съзнателно оставен от художника на повърхността на гравюрната дъска преди печатането.

ретуш *м* (фр. *retouche* 'поправка') 1. В монументалната живопис: частични поправки с темпера върху стените, изпълнени алфреско, които се нанасят след изсъхването на мазилката. 2. В гравюрата: частични поправки върху плочата, след като се открият чрез пробния отпечатък дефектите на изпълнението. 3. В маслената живопис: разтриване на посивелите части на багрения слой със специален лак или фирнис.

рефлекс *м* (фр. *réflexe* по лат. *reflexus* 'прегъване, отражение') 1. В изобразителното изкуство: един от основните елементи на светлосянката, свързан с ефекта на отразената светлина. 2. Ефектът на отразената светлина, която пада върху предмета или върху някоя негова част (която обикновено е в сянка) от съседните осветени предмети, от слънцето и т. н. Отнася се както до натурата, така и до нейното изображение.

речен чакъл Дребни гладки ошлифовани от водата камъчета, използвани смлени като материал при фреската.

риба *ж* Изображение на риба като декоративен мотив в изобразителното изкуство, който е широко разпространен в мозайката, каменната пластика, дърворезбата, живописата.

рибен туткал Вж. **риби клей**.

риби клей, рибен туткал Лепило, приготвено от плавателни мехури, рибни хрущяли, хриле, перки и кости, използвано в технологията на изобразителното изкуство.

римска мозайка Вж. **смалтова мозайка**.

римски орнамент Орнамент, характерен за римската епоха със специфичните му особености.

римско платно Еднородна ленена тъкан с много правилна и приятна структура от двоен и троен конец, която се използва за основа в живописата.

Рисува̀лно учи́лище Вж. **Национална художествена академия**.

рисувам *несв* Изписвам с молив, перо, креда, бои и т. н. образ, картина и др.

рисувана керамика Разновидност на съвременното монументално-декоративно изкуство, широко прилагана при оформяне на архитектурната среда и предимно на обществени сгради.

рисуване *с* 1. Изпълнение на рисунка с молив, въглен, сангин, перо или четка (туш, акварел). 2. Остаряло наименование на учебен предмет в училище. Днес се употребява терминът **изобразително изкуство**.

рисува̀телна хартия, хартия Специална хартия, предназначена за рисуване – материал, получаван от преработката на различни растителни части, съдържащи целулоза.

рисува̀ч *м* Вж. **художник рисувач**.

рисува̀чка *ж* Вж. **художничка рисувачка**.

рису̀нка *ж* 1. Техническа разновидност на художествената графика, която използва техническите средства и възможности на рисуването. Изпълнява се с молив, въглен, сангин, перо или четка (туш, акварел). Като изразни средства се използват щрихът, линията и петното. 2. Отделно произведение на този вид графика.

рису̀нка с въ̀глен, въ̀гленова рису̀нка Техническа разновидност на рисунката, изпълнена с въглен.

рису̀нка с моли́в, моли́вна рису̀нка Техническа разновидност на рисунката, изпълнена с молив.

рису̀нка с то́чки, то́чкова рису̀нка Техническа разновидност на рисунката, изпълнена с точки.

рису̀нка с туш, ту̀шова рису̀нка Техническа разновидност на рисунката, изпълнена с туш.

рису̀нък *м* В изобразителното изкуство: основно художествено средство, което обединява почти всички специфични страни на възпроизводството на предметния свят: обемното и пространствено моделиране на формите, вярното предаване

на пропорциите, експресията, ясно изразената характерност и т. н.

ритон *м* (гр. rhyton) В приложното изкуство: съд, който има тяло с форма на рог или глава на животно или човек и два отвора – голям, за наливане на течността, и малък, за изливане, изработван от дърво, кост, глина, метал.

ритъм *м* (рус. ритм, фр. rythme, лат. rhytmus от гр. rhytmos 'размерване') В областта на изобразителното изкуство: термин, който определя някои особености на структурата на художественото произведение по аналогия с музикалния ритъм и означава преди всичко повтаряне, редуване на някои композиционни елементи в произведението (които са строго подчинени на цялото).

рифелувам *несв* (нем. riefeln, riefen) Набраздявам повърхността на скулптурни произведения от твърд материал с определена художествена цел.

рифелуване *с* (от нем. riefeln, riefen) Набраздяване на повърхността на скулптурни произведения от твърд материал с определена художествена цел.

рициново масло В живописата: масло, получавано от семената на рицина, използвано като свързващо вещество в художествените бои.

рогózка *ж* В приложното изкуство: тъкан от царевична беловина (шума) или от папур, понякога декорирана с малки еднoцветни фигурки, употребявана за постилане на пода и за декориране на стени.

родонит *м* (гр. rhodon 'роза') Минерал на кристали във вид на едрозърнести маси с розовочервен цвят, употребяван като материал в изобразителното изкуство за дребни скулптурни работи.

розéта *ж* (фр. rosette) Старинен широко разпространен декоративен мотив в каменната пластика, дърворезбата, шевицата, представляващ обикновено орнамент с форма на шипков цвят, вписан в кръг. Свободата и разнообразието в интерпретирането не дават възможност да се определи наподобяваният растителен първоизвор (маргарита, лайкучка, роза) – съчетанието с геометричната форма на кръга.

розмарíново мáсло Масло, получавано от розмарин, използвано като материал в технологията на изобразителното изкуство.

рóзов турмалин Минерал, разновидност на турмалина – скъпоценен камък с розов цвят, използван като материал за художествени изделия.

рокайл *м* (рус. рокайль, фр. rocaille 'раковина') Късният етап в развитието на стиа рококо, когато в европейското изкуство широко разпространение получават орнаменти във вид на раковина.

рококо́ *с* (фр. rococo от rocaille 'декорация в стил рококо') **ромáнски стил** Стил на средновековното европейско изкуство от X – XIII в., който засяга архитектурата, скулптурата и живописата и се характеризира с особените пропорции в обемите и формите. Скулптурата се прави от камък, дърво и бронз, а в живописата преобладава фреската, предимно с догматично религиозни сюжети, орнаментални плоскости и композиции, условни изображения с повишена експресия и фолклорни увлечения.

ромáнски стил Стил на средновековното европейско изкуство от X – XIII в., който засяга архитектурата, скулптурата и живописата и се характеризира с особените пропорции в обемите и формите. Скулптурата се прави от камък, дърво и бронз, а в живописата преобладава фреската, предимно с догматично религиозни сюжети, орнаментални плоскости и композиции, условни изображения с повишена експресия и фолклорни увлечения.

романти́зм *м* (рус. романтизм, фр. romantisme) Направление в европейското изкуство от 20-те и 30-те години на XIX в., което сменя класицизма и се характеризира с търсене на външно яркото, рядко срещаното, необичайното в изображаваните явления, а не на типичното и закономерното.

романти́к *м* (от фр. romantisme) Вж. **художник романтик**.

ронд *м* (фр. ronde) Вж. **рондо**.

рóндо *с* (фр. rondeau), **ронд** 1. Прав, заоблен, свързан ръкописен шрифт, изписван без въртене на перото със специ-

ално перо, като пишещата повърхност включва тъгъл 45' по посоката на писане. 2. Широко твърдо метално перо с разцеп, използвано за изписването на този шрифт.

рубѝн *м* (рус. рубин, нем. Rubin от срвлат. rubinus от лат. guber 'червен') Минерал, разновидност на корунда (окис на алуминия) – скъпоценен камък от най-висок клас с яркочервен, виолетовочервен и тъмночервен цвят, който се получава и по изкуствен начин, използван като материал за художествени изделия.

рубѝнов шпинѝл Разновидност на шпинела – скъпоценен камък, оцветен в червено (рубиненочервено или вишненочервено), използван като материал за художествени изделия.

рулѝтка *ж* (рус. рулетка, фр. roulette от rouler 'свивам, нагъвам') Инструмент, употребяван в техниката на дълбоката гравюра на метал, най-често при полутоновата гравюра, представляващ малко назъбено стоманено колелце, което е монтирано върху стоманена ос с дълга дръжка.

русенски варѝвик Разновидност на варовика, добиван в околностите на гр. Русе, използван като материал за скулптура.

руски тутка̀л Вж. бял тутка̀л.

ръкопѝсен шрифт 1. Характерен почерк с голяма степен на унификация на буквените знаци независимо от мястото им в думата. 2. Печатен шрифт, възпроизвеждащ характерен почерк.

ръкопѝси *мн* (*ед* ръкопѝс *м*), **ръкопѝсни кнѝги** Книги, писани на ръка от епохата на Средновековието, богато украсени с плетеници, миниатюри, растителни, животински, геометрични и фигурални композиции.

ръкопѝсни кнѝги Вж. ръкописи.

рътица *ж* В приложното изкуство: женски монетен накит – нагръдник, представляващ правоъгълно парче плат или мека кожа, върху което са нашити на редове различни по големина и произход монети, предимно сребърни.

С

сабля̀рство *с*, **кальчлѝйство** Народен художествен занаят за производство на раз-

лични видове саби – разновидност на оръжейничеството. **Кальчлѝйство** е остарялото название на **сабля̀рството**.

са̀ждена кафѝява Художествена боя, представляваща кафяв лак, получен от необгорели сажди.

салѝн *м* (фр. salon 'гостна' от ит. salone) 1. Название на изложбите на Френската художествена академия през XVII – XIX в. 2. От края на XIX в. така се наричат и други големи периодични изложби във Франция.

самодѝен художник, художник самодѝец, самодѝец Художник, който не е професионалист, а се занимава с изобразително изкуство наред с основната си професия.

самодѝец *м* Вж. самодѝен художник.

самодѝйка *ж* Вж. самодѝйна художничка.

самодѝйна художничка, художничка самодѝйка, самодѝйка Художничка, която не е професионалистка, а се занимава с изобразително изкуство наред с основната си професия.

самодѝйно изку̀ство Вж. самодѝйно изобразително изку̀ство.

самодѝйно изобразѝтелно изку̀ство, самодѝйно изку̀ство Художествено творчество на хора, които не са художници професионалисти, а се занимават с изобразително изкуство наред с основната си професия.

самостоя̀телна излѝжба Вж. самостоя̀телна художествена излѝжба.

самостоя̀телна художествена излѝжба, самостоя̀телна излѝжба, индивиду̀ална художествена излѝжба, индивиду̀ална излѝжба Художествена излѝжба, в която се експонират произведения само от един автор.

сангѝн *м* (фр. sanguine), **червѝн пастѝл** 1. Материал за рисуване, който се произвежда във вид на пръчици с червеникавокафяв цвят. 2. Техника на рисунката, изпълнена с такъв материал.

сандарѝк *м* (рус. сандарак, фр. sandaque от гр. sandarake) Смола, добивана от иглолистни дървета в Северна Африка, със светложълт цвят и миризма на бор,

употребявана в живописа като материал за приготвяне на художествени лакове.

санки́р *м* (рус. санкир, санкирь) В старобългарската и староруската живопис: основният тон, от който започвало изпълнението на лицата и другите открити части на тялото.

сапу́нени ему́лсии В технологията на изобразителното изкуство: емулсии, приготвени от по-гъсти или по-редки разтвори от сапун с ленено масло, фирнис, яйце, тукали, бежири и др. материали.

сапфи́р *м* (гр. sapphīeros от евр. sappir по санскр. sanīrgīya 'мил, скъп на планетата сатурн') Минерал, разновидност на корунда – скъпоценен прозрачен камък с тъмносин цвят, оцветен от примесите на съединенията на желязото и титана, използван като материал за художествени изделия.

сапфи́рин *м* (гр. sapphīeros от евр. sappir по санскр. sanīrgīya 'мил, скъп на планетата сатурн') Минерал със синкавосив или светлосин цвят, разновидност на халцедона, използван като материал за художествени изделия.

са́рдер *м* (фр. sarde по соб. гр. Sardis, град в Мала Азия) Жълтокафяв или червенокафяв минерал, разновидност на халцедона, използван като материал за художествени изделия.

сардо́никс *м* (гр. sardonix по соб. гр. Sardis, град в Мала Азия) Минерал, разновидност на ахата (халцедона) – скъпоценен камък, с правилно редуване на тъмни, червенокафяви и червенооранжеви с млечнобели и оранжеви слоеве, използван като материал за художествени изделия.

са́тира *ж* (рус. сатира, фр. satire от лат. satira) В областта на изобразителното изкуство: една от формите на комичното, при която отрицателните черти на изобразяваните обекти се осмиват особено остро и гневно.

сатири́к *м* (фр. satyrique по лат. satiricus) Вж. художник сатирик.

сату́рнена червѐна Вж. оловна червена.

сахти́ян *м* (тур. sahtıyan от перс.) Обработена висококачествена козя или овча ко-

жа, употребявана като материал за подвързия на книги.

СБХ *м* Вж. Съюз на българските художници.

свети́ двѐри Вж. олтарни двѐри.

свѐтла га́ма Цветова гама, състояща се от светли цветове.

свѐтла постоя́нна зелѐна Светлозелена художествена боя, получена от смес на хромoxidна зелена с кадмиева жълта.

свѐтли то́нове Вж. светли цветове.

свѐтли цвето́вѐ, свѐтли то́нове Цветове, близки до белия цвят, които се отличават със слаба наситеност и гъстота.

светли́ни *мн* 1. В специален смисъл: един от основните елементи на светлосиянката в художественото произведение или в натурата, който означава светлосенъчните особености на най-осветените части на предмета по отношение на сянката и полусянката. 2. Характерът на осветеността като средство за художествено изображение.

светлопечáт *м* Вж. фототипия.

светлосѐнъчен контра́ст В изобразителното изкуство: контраст, построен на противопоставяне на светлосенките.

светлосѐнъчна рисúнка Техническа разновидност на рисунката, изпълнена с помощта на светлосенки.

светлоси́ла *ж* В специален смисъл: относителната светлинна стойност на даден тон, съответстващ на определен детайл в художественото произведение, която се определя чрез съотношението му с другите предимно съседни тонове (като елементи на светлосиянката).

светлоси́янка *ж* В изобразителното изкуство: строго закономерни градации на светлините и сенките, чрез които се възприемат и възпроизвеждат в художествените произведения свойствата на предметите и явленията от действителността.

свето́вна изло́жба Вж. световна художествена изложба.

свето́вна худо́жествена изло́жба, свето́вна изло́жба Изложба, в която участват художници от цял свят.

свѣтска живопис Жанр в живописа, посветен на светския живот.

"Светът на изкуството" Обединение на петербургските художници, създадено към края на 90-те години на XIX в., чиито естетически схващания се противопоставят на реалистичните принципи и традиции на передвижниците.

сврѣдел *м*, **бургія** *В* скулптурата: инструмент, с който се пробиват кръгли дупки в твърд материал (камък, дърво, метал).

свързватели *мн* (*ед свързвател* *м*) Вж. **свързващи вещества**.

свързващи вещества, **свързватели** 1. В технологията на изобразителното изкуство: вещества, които влизат в състава на боите и определят техните специфични свойства (с изключение на онези, които се обуславят от пигмента), срещащи се в природата (растителни масла, растителни и животински лепила, яйце, восък, гасена вар и др.). 2. В технологията на изобразителното изкуство: вещества, които влизат в състава на боите и определят техните специфични свойства (с изключение на онези, които се обуславят от пигмента), получавани по химичен път (поливинилацетатни смоли).

сграфито *с* (ит. sgraffito) 1. Разновидност на монументалната живопис. 2. Техника на стенната декоративна украса, която се изпълнява в два – три цвята с метален инструмент, с който върху добре изсъхналия пласт от светла мазилка се издраскват или изстъргват някои части от изображението, така че да се открие долната по-тъмна по тон мазилка. 3. Произведение на изкуството, изпълнено в тази техника. 4. В керамиката: издълбаване на декоративни мотиви върху горния слой глина (или върху 2 – 3 разноцветни пласта) на керамичното изделие.

сграфито върху стъклó Техническа разновидност на сграфитото, изпълнявана върху стъкло, служещо за основа.

сеанс *м* (фр. seance) Времето (в рамките на един ден), през което художникът работи без прекъсване, без да променя модела и художествената си задача.

сезаннѣзм *м* (фр. sesannisme по соб. Sesann) Художествено направление на модерното изкуство, основано от френския живописец П. Сезан, чиито представители

свеждали цялото богатство от форми в реалната действителност към геометричните форми (куб, кълбо, пирамида и т. н.), а задачите на колорита – към предаване на отвлечените форми с помощта на контрастните топли и студени тонове; показвали схематично, грубо опростено, мъртво и бездушно изображение на природата и хората.

секáč *м* *В* скулптурата: инструмент за обработка на камък и сечене на метал.

селенит *м* (рус. селенит, нем. Selenit по гр. selene 'луна'), **лунен камък** Минерал, натриево-калциев силикат, с млечно-синьо сияние и вълшебна игра на светлината, използван като материал за дребни декоративни изделия.

сѣлско платно Вж. **домашно платно**.

сенегáлска гýма Вж. **гумиарабика**.

сѣпия *ж* (лат. seria от гр. seria) 1. В технологията на рисунката: материал за рисуване във вид на прозрачна кафява боя, по-късно – от типа на акварела, която била приготвена от мастилото на морските молюски. 2. Техника на рисунката, изпълнявана с такъв материал (с мека четка и вода както акварела).

сердолик *м* (рус. сердолик от гр. Sardonyx по соб. Sardis, град в Мала Азия) Оранжев, червенооранжев и кафявочервен минерал, разновидност на халцедона, използван като материал за художествени изделия.

сецесион *м* (нем. Sezession по лат. secessio, -onis 'отделяне') Вж. **модерн**.

сибирски аметист Вж. **пурпурен аметист**.

сигна̀лна червѣна Вж. **цинобър**.

сиѣна *ж* (рус. сиена, нем. Siena по соб. Senna, град в Италия), **естѣствена сиѣна**, **естѣствена сиѣнска земя**, **сиѣнска пръст**, **натурáлна сиѣна** Естествена минерална боя – вид охра с тъмножълт или жълтокафяв цвят, която се употребява в стенната, темперната и маслената живопис. Названието си носи от областта Сиена в Италия.

сиѣна пѣчена, **пѣчена сиѣна**, **пѣчена сиѣнска земя**, **сиѣнска пѣчена земя** Червенокафява интензивна боя, получавана

от изпичането на натуралната сиена (безводен железен окис), широко употребявана във всички живописни техники.

сиенит *м* (рус. сиенит, фр. syenite, нем. Syenit по соб. Syene, древен –египетски град, днес Асуан) Скала, съставена главно от ортоклаз, която се използва като материал в скулптурата.

сиенска пѣчена земѣ Вж. **сиена печена**.

сиенска прѣст Вж. **сиена**.

сиералеонски копал В технологията на изобразителното изкуство: разновидност на твърдите копали, наречена така по местонахождение.

сикатив на Кутрѣ В технологията на живописата: сикатив (вещество, което ускорява съхненето на маслените бои), съдържащ голямо количество олово и манган.

сикативи *мн* (*ед сикатив* *м* – рус. сикатив, фр. siccatif по лат. siccativus 'изсушаващ') В технологията на живописата: специални течни или силно сгъстени съединения, които ускоряват изсъхването на маслените бои.

силикатна живопис Вж. **минерална живопис**.

силикатни рѣзи Вж. **стенна болест**.

силицова пещ В керамиката: пещ с нагревател от силит – минерал, подобен на корунда.

силуѣт *м* (фр. silhouette по соб. V. de Silhouette) 1. Свойство на формата на фигурите и предметите, възприемани като обобщено цяло, най-често като тъмно петно на светъл фон (без да се различават детайлите в рамките на общите очертания). Терминът се отнася както към натурата, така и към художественото произведение. 2. Специфична графична техника, при която фигурите и предметите се изобразяват като еднородно неразчленено, най-често черно петно с остро изразителни външни очертания.

символ *м* (фр. symbole от гр. symbolon) В изобразителното изкуство: образ, който изразява в иносказателна форма отвлечено понятие или идея.

символизирам *несв* (рус. символизировать, фр. symboliser по гр. symbolon 'символ') В изобразителното изкуство: използвам символични образи.

символизъм *м* (рус. символизм, фр. symbolisme по гр. symbolon 'символ') Течение в изкуството, което възниква във френската литература през XIX в. и се разпространява особено широко в литературата и изобразителното изкуство на Германия през 90-те години върху основата на идеалистичното, мистично учение за двата свята: реалния свят на външната видимост и недостъпния, непознаваем свят на съкровената същност.

символист *м* (рус. символист от фр. symbolisme по гр. symbolon 'символ') Вж. **художник символист**.

символистка *ж* (от символист – рус. символист от фр. symbolisme по гр. symbolon 'символ') Вж. **художничка символика**.

симетричен орнамент Орнамент, изпълнен по законите на симетрията.

симетрия *ж* (рус. симметрия от лат. symmetria от гр. symmetria) Такова решение на предмета или композицията на художественото произведение, при което еднородните части (или предмети) се разполагат успоредно на еднакво разстояние от централната ос на обекта, заемащ по отношение на тях централно положение.

синекдѣха *ж* (гр. synekdoché) В областта на изобразителното изкуство: художествен похват (вид метонимия), при който с част от образа на даден предмет или явление се замества образът на целия предмет или явление.

син кобалт Вж. **кобалт**.

син турмалин Минерал, разновидност на турмалина – скъпоценен камък със син цвят, използван като материал за художествени изделия.

син шпинѣл Разновидност на шпинела – скъпоценен камък, оцветен в синьо, използван като материал за художествени изделия.

синтѣз на изкуствата Органичното единство и взаимодействието на различните видове изкуства в рамките на едно художествено произведение или на художествения ансамбъл, който е изграден от относително самостоятелни произведе-

ния. Най-често изобразителното изкуство се съчетава с архитектурата.

скълни изображения, петроглифи Изображения на животни, ловни сцени или отделни предмети върху скалите или по стените на пещерите в най-старите заселени места на Европа, Северна Америка, Сибир и др., изпълнени от първобитните хора с бои, гравирани или изсечени като релефи.

скэле *с* (тур. iskele от ит. scala) Вж. **скеля**.

скелет *м* (фр. squelette по гр. skeletos 'изсъхнал'), **каркас** В технологията на скулптурата: скелет от железни пръти и тел, с който се укрепва скулптурното произведение, което се моделира от глина или се отлива от гипс. В този смисъл се употребява и терминът **арматура** във 2 знач.

скеля *ж*, **скеле** (тур. iskele от ит. scala от гр. или лат.) Приспособление от греди и дъски, което се поставя до стената на зданието или до скулптурното произведение по време на работа на художника.

скиптър *м* (гр. skeptron по skepto 'подпирам') Вж. **жезъл**.

скица *ж* (нем. Skizze, ит. schizzo, лат. schedius по гр. schedios 'неочакван, внезапен') Рисунок по натура, изпълнена най-често извън ателието, която служи като материал при създаване на по-значително произведение или се прави със специална цел.

скица с молив Техническа разновидност на скицата, изпълнена с молив.

скицирам *несв* (нем. skizzieren) В изобразителното изкуство: рисувам скица – рисунок по натура, изпълнена най-често извън ателието, която служи като материал при създаване на по-значително произведение или се прави със специална цел.

скициране *с* (от нем. skizzieren) В изобразителното изкуство: рисуване на скица – рисунок по натура, изпълнена най-често извън ателието, която служи като материал при създаване на по-значително произведение или се прави със специална цел.

скоби *мн* (*ед* скоба *ж*) Специални метални нитове за окачване на акварелни работи под стъкло без рамка.

скоропис *м* Вж. **бързопис**.

скулптирам *несв* (нем. skulptieren от лат. sculpo 'изрязвам, дълбая') Създавам, изпълнявам скулптурни произведения.

скулптор *м* (рус. скульптор от лат. sculptor от sculpere 'изсичам') Вж. **художник скулптор**.

скулпторка *ж* (от скулптор – рус. скульптор от лат. sculptor от sculpere 'изсичам') Вж. **художничка скулпторка**.

скулптура *ж* (рус. скульптура, нем. Skulptur от лат. sculptura) 1. Вид изобразително изкуство, което създава обемно-пространствени изображения на материалните предмети, предимно човешки изображения. 2. Отделно произведение на този вид изобразително изкуство.

скулптурен портрет Разновидност на скулптурата, включваща произведения, отнасящи се към портретния жанр.

скулптурна миниатюра, миниатюрна пластика Разновидност на скулптурата, включваща произведения с миниатюрни размери.

следимпресионизъм *м* (от бълг. след + фр. impressionisme) Вж. **постимпресионизъм**.

слива *ж* 1. Дървесина от слива като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

сливова гума Смола (клей) от сливови дървета, използвана в технологията на изобразителните изкуства.

слóжни тóнове Вж. **сложни цветове**.

слóжни цветové, слóжни тóнове, допълнителни цветové, контрастни цветové Цветове, които се получават при смесването на основните цветове – зелен, оранжев, виолетов. Наричат се още **допълнителни цветове**, защото се намират срещуположно в розетката на основните цветове (жълто, червено, синьо) и се получават от смесването на останалите два основни цвята. Живописците често наричат **допълнителните цветове контрастни**, макар че от физична гледна точка тези понятия не са тъждествени.

слóнова кост 1. Зъби от слон като материал за художествени произведения и изделия. 2. Художествено произведение

или изделие, изпълнено от такъв материал.

слоновокóстна чéрна Вж. **елфенбайншварц**.

слънчев камък Вж. **хелиолит**.

слънчоглédово мáсло В живописата: масло, получавано от семената на слънчогледа, използвано като свързващо вещество в художествените бои.

слягане с Дефект в живописата: уплътняване, сбиване, намаляване обема на багрения слой в художественото произведение.

сляп калъп В скулптурата: калъп, който се използва, когато скулптурата е изработена от мек материал (незасъхнала глина, восък, пластеилин и др.) и дава само едно копие, при което оригиналът се унищожавя.

смáлта ж (рус. смальта от ит. smalto 'емайл'), **шмáлта** 1. Малки късчета непрозрачно цветно стъкло, които се употребяват (наред с късчетата цветен мрамор) като основен художествен материал. 2. Синя боя, приготвена от стъкло, оцветено с кобалтов окис, разпространена в миналото (от XVI в.).

смáлтова мозáйка, рíмска мозáйка Техническа разновидност на мозайката, изпълнявана от смалта.

смарáгд м (гр. smaragdos 'изумруд') Вж. **изумруд**.

смарáгдена зелéна Вж. **швайнфуртска зелена**.

смес на дóктор Кайм, Кáймова смес В декоративната живопис: мазилкова смес с неизвестен състав, изобретена от доктор Кайм, която се полага върху засъхналия Каймов пласт.

смéсена тéхника В изобразителното изкуство: определена, конкретна техника с използване на елементи от друга техника (или други техники).

сóбствена сáнка В областта на изобразителното изкуство: сянката на самия предмет, чието разположение върху неговата повърхност се определя от формата на предмета и направлението на източника на светлина.

сбóно мáсло Масло, получавано от соя, използвано като материал в технологията на изобразителното изкуство.

сóлна глазу́ра В керамиката: глазура, която се получава при опалване на глинената повърхност с пари на готварска сол, притежаваща мек, полуматов блясък и запазваща дори най-малките подробности на скулптурната обработка на повърхността.

сос м (фр. sauce по лат. salsus 'солен') 1. В технологията на рисунката: материал за рисуване, приготвен от мека и ситно стрита на прах черна боя, смесена с много малко количество лепило, която се продава във вид на пръчици с обвивка от станиол. 2. Техника на рисунката, изпълнена с този материал, който се нанася върху хартията с парцалче или разтушовка, а детайлите понякога се завършват с италиански молив.

социáлен портрét Разновидност на портретния жанр – художникът показва социалното положение на портретирания.

социалистíчески реалíзм, нов худóжествен реалíзм Основният творчески метод на социалистическото изкуство и художествената критика. През 30-те години на XX в. някои творци го наричат **нов художествен реализъм**.

сóчна зелéна Вид светлозелена художествена боя.

спесартíн м Минерал, разновидност на граната – скъпоценен камък с оранжев цвят, използван като материал за художествени изделия.

спíчане с В керамиката: физико-химичен процес на образуване на твърд материал в резултат на опалване при висока температура.

сподумéн м (гр. spondumenos 'превърнат в пепел') Минерал, алуминиев и литиев силикат – скъпоценен прозрачен камък, оцветен в различни цветове – бял, жълт, зелен, виолетов, използван като материал за художествени изделия.

сравнéние с Вж. **художествено сравнение**.

сребрó с 1. Химичен елемент – бял благороден метал, използван в изобразителното изкуство като материал за художествени произведения и изделия. 2. Ху-

дожествено произведение или изделие, изпълнено от такъв материал.

сребърен бронз Сребрист прах, използван в декоративното изкуство за покриване на метални и дървени повърхности.

сребърен молив 1. Материал и инструмент за рисуване – тънка пръчица от сребро или негова сплав, поставена в специална обвивка и споена със специална дръжка, появила се през XVI в. 2. Техника на рисунката, изпълнена с такъв инструмент и материал.

сребърен нитрат, адски камък Химично съединение, използвано като художествен материал в технологията на изобразителното изкуство. В търговията се нарича **адски камък**.

среден план Начин на изображение, при който човешката фигура е показана до коленете. **Средният план** показва достатъчно отчетливо и човешкото тяло, и лицето. По този начин се запазват предимствата на едрия план.

средновековна българска живопис Живопис в българското изобразително изкуство през XIII – XV в. (II българска държава и I в. на турското робство) със специфичните ѝ особености.

средновековна живопис Разновидност на живописа, характерна за епохата на Средновековието със специфичните ѝ особености.

средновековна керамика Разновидност на керамиката, характерна за епохата на Средновековието със специфичните ѝ особености.

средновековна скулптура Разновидност на скулптурата, характерна за епохата на Средновековието със специфичните ѝ особености.

средновековно изобразително изкуство Изобразителното изкуство през Средновековието със специфичните му особености.

среднозърнесто платно Платно със среднозърнеста структура, служещо за основа в живописа.

средносъхнещи бой В технологията на живописа: художествени бои, които съхнат

нито бавно, нито бързо, а това зависи от състава на свързвателите.

средносъхнещи масла В технологията на живописа: растителни масла, които съхнат нито бързо, нито бавно, служещи за свързватели на художествените бои.

средносъхнещи свързватели В технологията на живописа: свързватели, които съхнат нито бързо, нито бавно, тъй като се състоят от средносъхнещи растителни масла.

стайлинг *м* (анг. styling) Вж. **дизайн промишлен**.

стар кракелюр Дефект в живописа – кракелюр (пукнатина), който се е появил върху художественото произведение от давна.

стари майстори Термин, с който обикновено се наричат европейските художници от XV – XVIII в. и най-вече изтъкнатите реалисти (Мазачо, Донатело, Леонардо да Винчи, Рафаело, Тициан, Микеланджело, Дюрер, Веласкес, Рубенс, Рембранд, Халс, Шарден и др.), в т. ч. и най-големите руски реалисти от XVIII в. (А. Рокотов, Д. Левицки, В. Боровиковски и др.).

старобългарска живопис Живопис в българските земи от VII до XVIII в. със специфичните ѝ особености.

старобългарска фрескова техника Разновидност на фресковата техника, характерна за старобългарското изкуство.

старобългарски орнамент Орнамент, характерен за старобългарското изобразително изкуство.

старобългарско изкуство Изкуството в българските земи от VII до XVIII в. със специфичните му особености.

старобългарско изобразително изкуство Изобразителното изкуство в българските земи от VII до XVIII в. със специфичните му особености.

статив *м* (нем. Stativ, фр. statif по лат. stativus 'стоящ на едно място') 1. В живописа: дървено или метално приспособление за работа на живописеца, върху което подрамката с платното, картоната, дъската и т. н. за рисуване се закрепват на необходимата височина (и с нужния наклон).

2. В скулптурата: дървен или метален триножник с кръгла или квадратна дъска подставка, която е монтирана на вертикална ос или на колелца, за да може да се върти. 3. Приспособление за изпълнение на барелефи.

статив за камерна пластика Специален статив, предназначен за произведения на камерната пластика.

статив за малка пластика Специален статив за произведения на малката пластика.

статив за скулптурен портрет Специален статив, предназначен за скулптурни портрети.

статуетка *ж* (рус. статуетка от фр. statuette, от лат. statua) Малка по размер статуя, която може да се постави върху маса.

статуя *ж* (рус. статуя, нем. Statue от лат. statua по sto 'стоя прав') Значително по размер произведение на кръглата скулптура, което изобразява по правило стояща човешка фигура и по-рядко други реални и въображаеми същества (божество, животно).

стафаж *м* (рус. стафаж, нем. Staffage) В изобразителното изкуство: второстепенни елементи в художественото произведение, например хора и животни в пейзаж.

стека *ж* (ит. stucca) Вж. ланцетка.

сте́ла *ж* (рус. стела, нем. Sele, лат. stela по гр. stele 'стълб') В историята на изкуството: надгробен паметник или мемориален знак във вид на вертикална плоча или стълб.

сте́нна бо́лест, сте́нни ро́зи, силика́тни ро́зи В стенната живопис: недостатък, дефект на стенната мазилка, представляващ петна, предизвикани от влагата и проникналите заедно с нея нитрати, силикати, сулфати и други соли, които лесно се ронят.

сте́нна живопи́с Вж. монументална живопис.

сте́нни ро́зи Вж. стенна болест.

стенопи́с *ж, м* 1. Разновидност на монументално-декоративната живопис: термин, който обхваща всички свързани с архитектурата живописни произведения, с изключение на мозайките и паната. 2. При неточна употреба терминът включва като разновидност на монументално-декоративната живопис всички произведения на монументалната живопис, в т. ч. мозайката

и паното. 3. Само в мъжки род: отделно произведение на стенописта (разновидност на монументално-декоративната живопис).

стенопи́с върху мо́кра ва́рова мази́лка Вж. алфреско.

стенопи́с върху су́ха ва́рова мази́лка Вж. алсеко.

стенопи́свам *несв* Създавам, изпълнявам стенописи.

стенопи́сен орнаме́нт Вж. орнаментална живопис.

стенопи́сец *м* Вж. художник стенописец.

степену́ване *с* Вж. разяждане чрез степенуване.

стереохроми́я *ж* (рус. стереохромия, нем. Stereochromie по гр. stereos 'пространствен; здрав, твърд' + chroma 'цвет') Техническа разновидност на стенната живопис, изпълнявана с бои и водно стъкло.

стил *м* (рус. стиль от фр. style по лат. stylus от гр. stylos 'пръчица за писане върху восьчна дъсчица') 1. Общност на идейно-художествените особености на произведенията на различните видове изкуства от дадена епоха. 2. Национална особеност на изкуството. 3. Терминът понякога означава отделни специфични художествени признаци на произведенията на изкуството или паметниците на материалната култура. 4. В по-тесен смисъл: съвкупност от идейно-художествени особености, характерни за дадена творческа група, школа (тук понятието се доближава по значение до понятието художествено направление) или за творчеството на даден художник, което притежава ярки индивидуални черти и има широко влияние.

стилиза́тор *м* (рус. стилизатор от нем. stilisieren, фр. styliser) Вж. художник стилизатор.

стилиза́торка *ж* (от стилизатор – рус. стилизатор от нем. stilisieren, фр. styliser) Вж. художничка стилизаторка.

стилиза́ция *ж* (от нем. stilisieren, фр. styliser) 1. В изобразителното изкуство: подражание на някой от стиловете на минали епохи. 2. Обобщено и опростено –

схематично изобразяване на предметните форми в орнаментите, подчинено на определено стилово единство.

стилизи́рам *несв* (нем. stilisieren, фр. styliser) В изобразителното изкуство: 1. Придавам на художественото произведение черти, които извикват представата за някакъв стил. 2. Правя опростена рисунка с декоративен характер.

сти́пца *ж* (гр. stypse от стр. stypsis по styphe 'стягам') Вещество, използвано като материал в технологията на живописца, което се получава при смесването на калиев и алуминиев сулфид.

сти́чания *мн* (*ед* **сти́чане** *с*) Дефект в живописца: следи от стичаща се боя.

стра́бургски терпенти́н Терпентин, получаван от ела, използван като материал в технологията на изобразителното изкуство.

стро́ителен гипс Разновидност на гипса, използвана в строителството, която намира приложение и в технологията на изобразителното изкуство.

стронци́анова жълта Жълта художествена боя, приготвяна от минерала стронцианит.

стронци́ева жълта Жълта художествена боя, приготвена от хромостронциева сол.

студéна га́ма Цветова гама, включваща студени тонове.

студéни то́нове Вж. **студени цветове**.

студéни цвето́вэ, студéни то́нове Представата за студен цвят в натурата и в произведенията на изкуството обикновено се свързва с цвета на леда, снега, дъждовните облаци (синкави, лилави, виолетови оттенъци).

студéно кова́не В изобразителното изкуство: техника на изпълнение на художествени произведения посредством удари с чук върху студен метал.

стúдио *с* (ит. studio от лат. studium 'място за занятия') 1. Професионално училище от най-прост тип, предназначено за широк кръг учащи се, които могат да се занимават с изобразително изкуство, без да се откъсват от основната си професия. 2. Ателието на живописеца, скулптора или графика (днес почти не се употребява).

стúко *с* (фр. stuc, ит. stucco) В монументално-декоративното изкуство: тестообразна смес от гипс, мраморно брашно, стипца и лепило, употребявана за измазване на вътрешни стени и архитектурни детайли, която след втвърдяването ѝ се шлифова и полира, за да наподобява мраморна облицовка – изкуствен мрамор.

стýклена чет́ка Специална четка, направена от стъкло, която се използва в гравюрата.

стýкло *с* В изобразителното изкуство: 1. Стъклото като материал за направата на художествени битови предмети. 2. В специален смисъл: термин, който обединява художествените битови предмети, изработени от стъкло.

стýклопи́с *ж, м* Вж. **витраж** в 1 и 2 знач.

стýклопи́сец *м* Вж. **художник стýклописец**.

стýклопла́стика *ж* (от бълг. стъкло + рус. пластика, фр. plastique, от гр. plastike 'извайване') Разновидност на пластиката, включваща скулптурни произведения, направени от стъкло.

стýргáло *с* Стоманен инструмент във вид на сърцевидно острие с дръжка, което има триъгълно сечение и се употребява главно в гравюрата на метал, а понякога и в маслената живопис за изстъргване на грапавините на добре засъхналия багрен слой преди полагането на следващия.

суза́ни *с* Бродирано с копринени конци декоративно пано за стена, широко разпространено в Средна Азия и особено в Узбекистан, отличаващо се с ярки цветове и орнаменти, състоящи се от розетки, стилизирани цветя, птици, вази и др.

супрематíзм *м* (рус. супрематизм от лат. supremus 'висш') Крайно течение в изобразителното изкуство в началото на XX в. в Русия, което свежда живописца до лишени от всякакъв смисъл различно комбинирани разноцветни плоскости или обемни форми.

сура́т *м* (тур. surat от ар.) Вж. **маска** в 1 знач.

су́рик *м* Вж. **миниум**.

суровина́ ж В керамиката: готово художествено изделие преди опалването му.

сух моли́в Материал и инструмент за рисуване (молив), чийто свързвател не съдържа мазнини.

сух пасте́л Техника на живописиста, изпълнявана с пастелни бои като самостоятелен материал.

сух пасте́л върху акварелна подготовка Техническа разновидност на сухия пастел, изпълняван върху подготовка от акварелни бои.

сух печат В художественото оформление на книгата: релефна (щампована) рисунка или орнамент върху корицата или обложката.

сух туш Материал, приготвян от сажди и лепилни вещества (туш), който се продава във вид на пръчици или плочки в порцеланови панички.

су́ха игла́ Техническа разновидност на дълбоката гравюра, при която шрихите на изображението се издълбават с игла за офорт върху чиста, негрундирана метална плоча (най-често цинкова), без разяждане с киселина.

су́ха четка В живописиста и графиката: спомагателен технически похват, при който се работи с твърди четки и силно разреждени бои главно в декоративното изкуство, особено при изпълнение на портрети за оформление на улици и манифестации.

су́хо сграфито́ Техническа разновидност на сграфитото, при която върху плочи от гипс, туф, газошлакопенобетон и др. се нанася гипсов или креден слой чрез изстъргване и гравирание.

су́хо фресе́ко Вж. алсеко.

суше́не с В керамиката: технологичен процес – отстраняване (изпаряване) на влагата от художествените изделия в естествени условия или при загряване.

сфума́то с (ит. sfumato 'дим, задимен') Термин, свързан с живописиста на италианския Ренесанс от времето на Леонардо да Винчи, който означава особена мекота на изпълнението, обусловена от определен художествен подход към изобразителните обекти, при което очертанията на пред-

метите са почти неуловими, сякаш забулени в мъгла.

схемати́чна рису́нка, лине́йна рису́нка Техническа разновидност на рисунката, изпълнена само чрез линии, без полагане на сенки.

съвре́менен орнаме́нт Орнамент, характерен за съвременната епоха със специфичните му особености.

съвре́менна живопи́с Разновидност на живописиста, характерна за съвременната епоха със специфичните ѝ особености.

съвре́менна кера́мика Разновидност на керамиката, характерна за съвременната епоха със специфичните ѝ особености.

съвре́менна скульпту́ра Разновидност на скулптурата, характерна за съвременната епоха със специфичните ѝ особености.

съвре́менно бълга́рско изку́ство Българското изкуство в съвременната епоха със специфичните му особености.

съвре́менно бълга́рско изобразите́лно изку́ство Българското изобразително изкуство в съвременната епоха със специфичните му особености.

съвре́менно изку́ство Изкуството в съвременната епоха със специфичните му особености.

съвре́менно изобразите́лно изку́ство Изобразителното изкуство в съвременната епоха със специфичните му особености.

съдържа́ние и фо́рма В областта на изобразителното изкуство: неразривно свързани и взаимно обусловени категории, първата от които определя какво именно е изобразено в художественото произведение, а втората – по какъв начин и с какви средства това е постигнато.

сърма́ ж (тур. sirma) В приложното изкуство: 1. Златни или сребърни нишки за бродирание. 2. Позлатени или посребрени тънки метални (обикновено медни) нишки за бродирание.

сърне́не на боите́ В живописиста: процес на изпаряване на влагата и втвърдяване на свързвателите на боите.

Съюз на българските художници, СБХ, Съюз на дружествата на художниците в България, Съюз на художниците в България Създаден е през 1932 г. като Съюз на дружествата на художниците в България – културно-просветна и професионална организация, през 1944 г. е преименуван в **Съюз на художниците в България**, а през 1961 г. е преименуван в **Съюз на българските художници (СБХ)**.

Съюз на дружествата на художниците в България Вж. **Съюз на българските художници**.

Съюз на художниците в България Вж. **Съюз на българските художници**.

Съюз на южнославянските художници "Лада" Основан е през 1904 г. в София с 4 клона: български, сръбски, хърватски и словенски с центрове: София, Белград, Загреб и Люблина.

сюжѐт *м* (рус. сюжет от фр. sujet от лат. subiectus) 1. В живописа: изображение в художественото произведение на дадено конкретно явление или събитие. 2. В по-широк смисъл – всеки обект от живата натура или предметния свят, служещ за изображение, включително и единичен предмет.

сюрреализъм *м* (фр. surréalisme 'свърхреализъм') Направление в съвременното изкуство, което възниква във Франция след Първата световна война и се базира върху трудовете на Зигмунд Фройд с неговата теория на подсъзнателното, което се характеризира със свързване на елементите на реалните форми в най-необичайна непоследователност, в необичайни комбинации с цел да разрушат логиката на нормалното човешко възприятие.

сюрреалист *м* (от фр. surréalisme 'свърхреализъм') Вж. **художник сюрреалист**.

сюрреалистка *ж* (от сюрреалист – от фр. surréalisme 'свърхреализъм') Вж. **художничка сюрреалистка**.

сѝнка *ж* 1. В специален смисъл: един от основните елементи на светлосянката в художественото произведение или в натурата, който обозначава светлосенъчните особености на най-слабо осветените (или съвсем неосветени) части на предмета по отношение на светлините и полусенките. 2. В по-широк смисъл включва и свързаните със

светлосянката цветови особености на произведението.

Т

талáнт *м* (рус. талант, фр. talent от лат. talentum по гр. talanton 'стара мярка за тегло') 1. Голяма дарба за художествено творчество в областта на изобразителното изкуство. 2. Художник, надарен с такива качества и способности.

талантлив художник, даровит художник Вж. **талант** във 2 знач.

талантлива художничка, даровита художничка Художничка, надарена с такива качества и способности.

талисмáн *м* (фр. talisman от ар. от гр. telesma 'свещен предмет; вълшебство, заклинание') Вж. **амулет**.

талк *м* (нем. Talk от ит. talco, исп. talco от ар. talk) Минерал от групата на силикатите, мек и мазен на пипане, използван като материал в изобразителното изкуство.

тангíр *м* (нем. Tangier) Термин, свързан с печатането на вестници, списания и др., който означава графичен начин за получаване на равен сив тон или на различни фактурни ефекти, като се използва щрихово цинкографско клише.

таши́зъм *м* (рус. ташизм от фр. tache 'петно') Течение в живописа през XX в., разновидност на абстракционизма, което се стреми да достигне остра емоционалност чрез бързо полагане на боите върху платното, в повечето случаи спонтанно и безразборно, с поривисти удари на четката във вид на петна, обикновено наложени едно върху друго.

творба́ *ж*, **творѐние** В областта на изобразителното изкуство: художествено произведение, сътворено с дарба, с вдъхновение. Терминът **творение** е остарял.

творѐние *с* Вж. **творба**.

творѐц *м* Вж. **художник творец**.

твѐрчески процес В областта на изобразителното изкуство: съвкупност от етапите на работа на художника върху създаването на завършено художествено произведение, което да възпроизвежда опре-

делен идейно-образен замисъл: оформяне на образния замисъл в творческото въображение на художника; създаване на самото произведение.

творчество *с* Вж. **художествено творчество**.

творя *несв* В областта на изобразителното изкуство: създавам художествено произведение, творба.

твърд камък Камък, който се отличава с голяма твърдост и трудно се поддава на механична обработка, например, гранит.

твърд молив Материал и инструмент за рисуване (молив) с по-твърд графит.

твърд порцелан Керамичен материал (порцелан), в чиято основна суровина преобладават глинести вещества.

твърд фаянс Керамичен материал (фаянс) с висока температура на опалване и добри механични качества.

твърда корица В книжната графика: корица на книга, изработена от твърд материал, художествено оформена.

твърда четка Четка за рисуване, направена от свинска четина, използвана в живописата.

твърди копали, твърди смоли Копали (смоли), отличаващи се с по-голяма твърдост, които се използват в технологията на изобразителното изкуство.

твърди материали Вж. **трайни материали**.

твърди смоли Вж. **твърди копали**.

твърдо дърво Материал в скулптурата и приложното изкуство – дърво, чиято дървесина се отличава с голяма твърдост и трудно се поддава на механична обработка, например, орех.

тебешир *м* (тур. tebesir от перс.) Вж. **креда**.

тезгях *м* (тур. tezgah от перс.) Работна маса, използвана от скулптори и приложници.

текстил художествен, художествен текстил В приложното изкуство: художествено изработени тъкани, които имат декоративно предназначение: употребяват се за завеси, драперии, за тапициране на мебели, за покривки, шалове, дрехи и т. н.

текстилна пластика Разновидност на пластиката, изпълнена от текстилни материали.

текстилно панó Пано, изпълнено от текстилни материали.

текстолит *м* (лат. textum 'тъкан' + гр. lithos 'камък') Здрава, слоеста, пресована материя, която се получава чрез напояване на тъкани с изкуствени смоли, използвана като основа за създаване на художествени произведения.

текстура *ж* (лат. textura) Особенности в строежа на дървесината, които придават на всеки вид дърво своеобразна рисунка, използвани от художниците в тяхната работа.

телена четка Специална четка, направена от тел, която се използва в гравиюрата.

телесни бои В живописа: бои на прах, за разлика от оптичните бои, считани за безтелесни.

тема *ж* (рус. тема, нем. Thema, лат. thema от гр. thema 'основна мисъл') Понятие, което означава основните особености на съдържанието в художественото произведение, обхваща кръга от явления, на които художникът посвещава своето произведение и към които иска да привлече вниманието на зрителите.

тематика *ж* (рус. тематика от нем. Thema, лат. thema от гр. thema 'основна мисъл') В изобразителното изкуство: съвкупност от теми, които са широко застъпени в творчеството на даден художник или в изобразителното изкуство през определен период.

тематична изложба Вж. **тематична художествена изложба**.

тематична картина Живописно произведение със значително идейно съдържание, чиято тема е важна и съществена от обществена гледна точка.

тематична художествена изложба, тематична изложба Художествена изложба, в която се експонират творби с определена тематика.

темпера *ж* (ит. tempera) 1. Темпера боя – боя, чийто свързвател се състои от различни емулсии: казеинова, яйчена,

туткалена и др. 2. Темперна техника – техника на живописиста, изпълнявана с темперни бои. 3. Темперна живопис – художествено произведение, изпълнено с темперни бои.

тѣмпера от яйчен белтък Темперна боя, чието свързващо вещество се състои от яйчен белтък.

тѣмпера от яйчен жълтък В живописиста: темперна, чието свързващо вещество се състои от яйчен жълтък.

тѣмперна живопис Вж. **темпера** в 3 знач.

тѣмперна техника Вж. **темпера** във 2 знач.

тѣмперни бой Вж. **темпера** в 1 знач.

тенденциозно изкуство В областта на изобразителното изкуство: изкуство, което съзнателно изразява и пропагандира идеите и стремежите на дадена класа или обществена група.

терако̀та *ж* (ит. terra cotta 'изпечена земя') 1. В декоративно-приложното изкуство: изделия от печена цветна (жълта или червена) глина с порьозна структура, които не са покрити с глазура. 2. В широко и неточно значение така се наричат всички изделия от печена глина, независимо от спецификата на технологията и художествените им особености.

тератологичен орнамент Орнамент със стилизирани изображения на приказни животни и птици.

тератологичен стил, зверинен стил, животински стил В приложното изкуство: вид орнаментална украса, която произхожда от изкуството на първобитно-общинния строй и е особено разпространена в изкуството на номадските народи (например, в изкуството на скитите), в която основно място заемат изображенията на животни.

термоустойчивост *ж* В керамиката: свойство на материала да издържа, без да се разрушава резки промени на температурата.

терпентин *м* (рус. терпентин от нем. Terpentin по гр. terebinthinos от terebinthos 'терпентиново дърво') Вж. **терпентиново масло**.

терпентинено масло Вж. **терпентиново масло**.

терпенти́но-дамáрен фíрнис В живописиста: фирнис (лак), в чийто състав са включени терпентин и дамара.

терпенти́но-ма́стиксов фíрнис В живописиста: фирнис (лак), в чийто състав са включени терпентин и мастикс.

терпенти́ново ма́сло, терпенти́нено ма́сло, терпенти́н, балса́м Гъста жълтеникава прозрачна течност с характерна миризма, която се добива чрез дестилация на смола от иглолистни дървета и се използва в технологията на живописиста и дълбоката гравюра. **Терпентин** е търговско название на **терпентиновото масло**.

тѣхника *ж* (рус. техника, нем. Technik, фр. technique по гр. technikos 'изкусен' от techne 'изкуство, майсторство'), **маниѐр** В областта на изобразителното изкуство: съвкупност от професионални навици, похвати и начини за изпълнение на художественото произведение: 1. В по-тесен смисъл означава непосредствения резултат от работата на художника със специален материал и специален инструмент, уменията да използва художествените възможности на материала. 2. В по-широк смисъл: обхваща и съответните изобразителни елементи – предаването на материалността на предметите, моделирането на обемните форми, изграждането на пространствените отношения и др. 3. В историята на изкуството терминът означава общите свойства на изпълнението, характерни за даден художник или художествена школа в определен период от творческото им развитие.

тѣхника на гравю̀рата Съвкупността от всички техники на гравюрата: гравюра на дърво, линогравюра, гравюра с щихел, мецотинто, суха игла, офорт, верни-му, акватинта, полутонова гравюра, пунктирна техника, резерваж, лави.

тѣхника на живописи́та Съвкупност от всички техники на живописиста: акварел, гваш, темпера, туткалена техника, пастел, енкаустика, фреска, мозайка.

тѣхника на скю̀лптурата Съвкупност от професионални навици, похвати и начини за изпълнение на скулптурни произ-

ведения: моделиране, изсичане, изчукване, отливане, галванопластика.

техноло́г *м* (рус. технолог от нем. Technologie по гр. techne 'сръчност' + logos 'наука, учение') Вж. **художник технолог**.

те́чен тутка́л Туткал (лепило), който се използва при изпълнението на временни декоративни работи.

те́чен туш В технологията на рисунката: туш (течен материал за рисуване с четка или перо), който се състои от специално приготвени сажди и лепилни вещества.

ти́грово око́ Жълтокафяв минерал, разновидност на халцедона, с влакнести включения от железен хидроокис, разположени радиално, с редуващи се светли и тъмни ивици, използван като материал за художествени изделия.

типáж *м* (фр. type от гр. typos 'отпечатък, образ') 1. Съвкупност от характерни черти в облика на конкретен човек като израз на съществените страни на определен човешки тип в изобразителното изкуство. 2. Човек с характерна външност, който позира на художник, скулптор.

типично *с* (от фр. type, лат. typus по гр. typos 'отпечатък, образ') В областта на изобразителното изкуство: правдиво отражение в изкуството на изобразяваните явления като специфична форма за обобщаване на отделните факти от действителността, за разкриване на нейните закономерности в изкуството.

титáнвайс *м* (от нлат. titanium по соб. гр. Titan + нем. Weis 'бял'), **титáнова бяла** В технологията на живописата: минерална бяла боя, чиято основна съставка е титан.

титу́л *м* (рус. титул от лат. titulus 'надпис, почетно звание') Вж. **заглавна страница**.

титу́лен лист Вж. **заглавна страница**.

титу́лна стра́ница Вж. **заглавна страница**.

толéдско сребро́ Вж. **почернено сребро**.

тон *м* (фр. ton по гр. tonos 'ударение') В изобразителното изкуство: 1. Изходният най-прост елемент на светлосянката в натурата и в художественото произведение, който означава светлинната стойност на даден елемент от обемната форма, на даден

цветен оттенък и т. н. 2. Общият светлосенъчен строй на художественото произведение или мотива, определян от регистъра на светлосянката. 3. Изходният най-прост елемент на колорита (в действителността и в произведенията на изкуството), който означава колористичната стойност на даден цветен оттенък. 4. Общите особености на колоритното изграждане на художественото произведение или мотив. 5. Свойствата на сложните цветове, получени от смесване на боите на палитрата. 6. В техниката на дълбоката гравюра: много тънък слой боя (или печатарско мастило), който се оставя върху повърхността на плочата преди печатането.

тона́лност *ж* (рус. тональность, от фр. tonal) Общите външни особености на колорита или светлосянката в произведенията на живописата и графиката. 1. Употребява се най-често по отношение на цветовото изграждане и съвпада по основното си значение с термина **цветова гама**. 2. При характеристиката на графичните произведения той означава диапазона на светлосенъчни градации, застъпен в дадена творба, а също така богатството и разнообразието на преходите между тях.

то́нова гравю́ра Техническа разновидност на гравюрата, при която като основно художествено средство се използва светлосянката или тънки, много близко разположени линии – щрихи, които се възприемат като единно петно с различна интензивност на тона.

топа́з *м* (фр. topaze от гр. topazos по соб. Topazos, остров в Червено море) Минерал от групата на силикатите, силикат на алуминия, съдържащ флуор, разновидност на корунда – скъпоценен камък с различни цветове (син, зелен, жълт, оранжев, розов), най-често жълт или виненочервен, използван като материал за художествени изделия.

то́пла га́ма Цветова гама, включваща топли тонове.

то́пли то́нове Вж. **топли цветове**.

то́пли цвето́вe, то́пли то́нове Представата за топъл цвят в натурата и в произведенията на изкуството обикновено се

свързва с цвета на огъня, на слънчевата светлина и т. н. (жълти, оранжеви, червени цветове).

топо́ла *ж* 1. Дървесина от топола като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

торéвтика *ж* (фр. *torevtique*, нем. *Torevtir* от гр. *toreuo* 'вая') В скулптурата и декоративно-приложното изкуство: 1. Обработка на метал чрез коване, щамповане, гравирание. 2. Съвкупност от художествени произведения, изпълнени в някоя от тези техники. Употребява се във връзка с античното изкуство.

торс *м* (ит. *torso*), **то́рсо** Произведение на кръглата скулптура, което изобразява човешко тяло (без главата) и части от крайниците. **Торс** може да бъде както фрагмент от древна статуя, чиито части са изгубени или разрушени от времето, така и напълно завършено самостоятелно произведение.

то́рсо *с* (ит. *torso*) Вж. **торс**.

торшо́н *м* (фр. *torchon*) Рисувателна хартия с грапава повърхност, служеща за основа на художествено произведение.

то́чкова рисúнка Вж. **рису́нка с точки**.

травести́ране *с* (от фр. *travestir* ит. *travestire*) Вж. **обреден костюм**.

трагака́нт *м* (анг. *tragacanth* от гр. *tragakantha* 'дърво, което дава гума') Вж. **трагант**.

трага́нт *м* (нем. *Tragant* от гр. *tragakantha* 'дърво, което дава гума'), **трагака́нт** Вид лепливо вещество, което се получава от клея на тропически растения, използвано в технологията на живописиста.

трагикоми́чно *с* (от клат. *tragicomoedia* по гр. *tragodia* от *tragos* 'козел' + *komodia*) В областта на изобразителното изкуство: съчетаване на трагичното с комичното в художествените произведения.

траги́чно *с* (лат. *tragicus* от гр. *tragodia* по *tragos* 'козел') В областта на изобразителното изкуство: изображение на непримирими конфликти между героите, които са представители на противоположни сили, носители на противоположни идеи и страсти; изображение на напрегната и остра

борба между героите, която завършва с гибелта на единия.

тради́ции *мн* (*ед* **тради́ция** *ж* – рус. традиция, нем. *Tradition*, фр. *tradition* от лат. *traditio* 'предаване') В изобразителното изкуство: художествените достижения на миналото, които се изучават и използват за изпълнение на задачите, поставени пред съвременното изкуство.

трай́ни бои́ В живописиста: художествени бои, отличаващи се с висока трайност.

трай́ни матери́али, твѐрди матери́али В скулптурата: материали, предназначени за художествени произведения с голяма трайност, устойчивост на атмосферни процеси – дърво, камък, метал и др.

трай́но ле́нено ма́сло Вж. **устойчиво леноно масло**.

тракий́ски орнаме́нт Орнамент, характерен за тракийската епоха.

тра́ко-грѐцки на́кити В приложното изкуство: накити, характерни за тракийската и гръцката епоха със специфичните им особености.

тра́ко-ри́мски на́кити В приложното изкуство: накити, характерни за тракийската и римската епоха със специфичните им особености.

тракто́вка *ж* (рус. трактовка по лат. *tractare* 'разсъждавам') Начин на разглеждане, разработване и тълкуване на художествен образ в изобразителното изкуство.

тракту́вам *несв* (рус. трактовать от лат. *tractare* 'разсъждавам') Определям постановката на даден въпрос, проблем в изобразителното изкуство, като го разрешавам със съответните художествени средства.

трапе́зна керáмика Разновидност на керамиката, включваща керамични съдове, предназначени за хранене.

трафарéт *м* (рус. трафарет от ит. *trafaretto* 'продупчен') 1. Целулоидна, метална или картонена пластинка, в която са прорязани съответни форми; използва се за щамповане, боядисване на стени и пр. 2. Техника за възпроизвеждане на рисунки, орнаменти и надписи, при която

се използва такава пластинка. 3. Рисунки, орнаменти, надписи, които се възпроизвеждат с помощта на тази техника.

Трѐвненска худóжествена шкóла, Трѐвненска шкóла Художествена школа, създадена през епохата на Възраждането с център гр. Трявна.

Трѐвненска шкóла Вж. Тревненска художествена школа.

трѐпел *м* (нем. Tüpel по соб. Tüpoli, име на град) Естествен мек камък, използван като материал за шлифоване на скулптурни произведения.

трепетлѝка *ж* 1. Дървесина от трепетлика като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

Третякóвска галѐрия Вж. Държавна Третяковска галерия.

Тречѐнто *с* (ит. trecento 'триста', il trecento 'XIV век') В специален смисъл: XIV век като определен период в развитието на италианското изкуство (или на цялата италианска култура).

триенáле *с* (ит. triennale по лат. tri 'три' + annus 'година') Периодични изложби в областта на изобразителното изкуство, които се провеждат веднъж на три години и биват световни, международни или регионални.

триóн *м* (гр. prioni) Инструмент за рязане с назъбено острие, използван в скулптурата и приложното изкуство.

триптѝх *м* (гр. triptychos 'троен') 1. Произведение на живописца (и много рядко на графиката или скулптурата), което се състои от три отделни части, обединени от обща тема. 2. В старото изкуство: художествено произведение от три подвижно закрепени части с живописни или релефни изображения.

трѝстѝково перó 1. Приспособление за рисуване с течно багрилно вещество, направено от тръстика, което се употребява от източните народи. Нарича се още **калем**. 2. Техника на изпълнение на рисунка с такъв инструмент.

тунѐлно опáлване В керамиката: първо-то изпичане на художественото изделие, след което то се глазира.

турмали́н *м* (нем. Turmaline, фр. tourmaline от сенег.) Минерал със сложен химичен състав – мангано-железен силикат, който съдържа бор, флуор, натрий, калций, литий и др. – скъпоценен камък, използван като материал за художествени изделия.

тутка́л *м* (тур. tutkal) Лепило, приготвяно от кости, кожи, рога, отпадъци от риби и др., използвано в технологията на изобразителното изкуство като съставка на бои и грундове.

тутка́лена бо́я Художествена боя, чийто свързвател представлява туткалена емулсия.

ту́ткалена ему́лсия В живописца: емулсия, приготвена от туткал, служеща за свързвател на художествени бои.

тутка́лена тѐмпера В живописца: темпера, чийто свързвател е туткал.

тутка́лена тѐхника Техническа разновидност на живописца, която се използва най-често за направа на театрални декори, при която туткалът служи като свързвател.

тутка́лени гру́ндове, лепѝлени гру́ндове, по́стни гру́ндове В живописца: грундове, съдържащи туткал или друго лепило.

тутка́лено-брашнѐн грунд В живописца: грунд, съдържащ туткал и брашно.

тутка́лено-крѐден грунд В живописца: грунд, съдържащ туткал и креда.

тутка́лено-ма́слен емулсиóнен грунд В живописца: емулсионен грунд, в чийто състав са включени туткал и масло.

туткало́свам *несв* (от тур. tutkal) В живописца: нанасям туткален разтвор върху основата.

туткало́сване *с* (от тур. tutkal) В живописца: първият етап на работа при грундиране – нанасяне на туткален разтвор върху основата.

туш *м* (нем. Tusch) 1. В технологията на рисунката: материал за рисуване с четка или перо, който се състои от специално приготвени сажди и лепилни вещества. 2. Техника на рисунката, изпълнена с четка и черен туш.

тушірам *несв* (нем. tuschieren) Налагам сенки по рисунки с разтушовка.

тушіране *с* (от нем. tuschieren) Вж. **тушовка**.

тушова рисунка Вж. **рисунка с туш**.

тушóвка *жс* (от нем. tuschieren), **тушіране** Налагане на сенки по рисунки с разтушовка.

тъмна гáма Цветова гама, състояща се от тъмни цветове.

тъмна постоянна зелéна Тъмнозелена художествена боя, получавана от смес на огнената хромоксидна зелена и баритната жълта.

тъмни тóнове Вж. **тъмни цветове**.

тъмни цветовé, тъмни тóнове Цветове, близки до черния цвят, отличаващи се с висока наситеност и гъстота.

тъмнинí *мн* Дефект в живописата: тъмни петна върху картините, които се появяват с течение на времето.

тюркоáз *м* (фр. turquoise, турс 'турски'), **бирюзá** Непрозрачен минерал, воден фосфат на алуминия и медта, с небесносин или бледнозелен цвят, използван като материал за художествени изделия.

у

уваровít *м* (рус. уваровит) Минерал, естествен калциево-хромов силикат, разновидност на граната – скъпоценен камък с тъмнозелен цвят, използван като материал за художествени изделия.

укрѣпване на багрения слой В реставрацията на живописата: възстановяване на стабилността на багрения слой, в който са се образували пукнатини и който е започнал да се отделя от по-долните пластове бои, от грунда или от основата, което се осъществява чрез инжектиране на лепилни вещества.

ултрамарín *м* (нем. Ultramarin от срвлат. ultramarinus 'който е отвъд морето') 1. Художествена боя с хубав син цвят, получавана от полублагороден минерал, наричана още **естествен ултрамарин**. 2. Художествена боя, получавана по изкуствен път, която се доближава много до естествения

ултрамарин, наричана още **изкуствен ултрамарин**.

úмбра *жс* (лат. umbra 'сянка'), **естѣствена úмбра, úмбра естѣствена** В живописата: естествена боя, минерален пигмент със зеленикавокафяв до червеникавокафяв цвят, получила названието си от провинция Умбрия в Италия.

úмбра естѣствена Вж. **умбра**.

устóйчиво лѣнено мáсло, постóйно лѣнено мáсло, трайно лѣнено мáсло, английски лак В технологията на изобразителното изкуство: ленено масло, получавано от обикновеното ленено масло чрез нагряване в присъствие на въглероден окис, което е много устойчиво към атмосферни влияния и се употребява за приготвяне на художествени бои. В търговията се нарича **английски лак**.

усúкване *с* Ковашка операция, при която една част от художественото изделие се обръща към другата част под тъгъл около оста си.

Учíлище за прилóжни изкúства "ИЗА" (съставено от началните букви на изкуство и занаяти) Първо по рода си в България средно специално учебно заведение, основано през 1932 г. от Райна Пенкова и ръководено от нея.

Ф

фактúра *жс* (рус. фактура по лат. factura 'извършване') В изобразителното изкуство: 1. Характерните особености на материала, на повърхността на предметите в натурата и тяхното изображение в художествените произведения. 2. Особенности на обработката на материала, от който е направено произведението, и характерните качества на този материал.

фалшификáт *м* (нем. Falsifikat) В областта на изобразителното изкуство: фалшиво подобие на художествено произведение.

фалшифицúрам *несв* (нем. falsifizieren по лат. falsifico) В областта на изобразителното изкуство: създавам фалшиви подобия на оригинални художествени произведения.

фанта́стика *ж* (рус. фантастика, фр. fantastique 'невероятен' от гр. phantastike 'способност към въображение') В изобразителното изкуство: изображение на нещо несъществуващо, нереално, приказно; необичайно съчетание на предмети, явления и отделни техни страни, реализирано от творческата фантазия на художника.

фас *м* (фр. face от лат. facies 'лице'), **анфас** В изобразителното изкуство: представяне на човешко лице или фигура, гледана настръх.

фасети́рам *несв* (нем. facetieren от фр. facetter) В бижутерията: шлифовам повърхността на скъпоценен камък във вид на стенички, ръбчета.

фасети́ране *с* (от нем. facetieren от фр. facetter) В бижутерията: шлифование повърхността на скъпоценен камък във вид на стенички, ръбчета.

фаю́мски портрeт Разновидност на портретния жанр – название на портрети с култово-религиозно предназначение, намерени в некрополите от I – III в. сл. Хр. на територията на Среден Египет, рисувани върху дърво или платно в техниката на енкаустиката.

фая́нс *м* (фр. faïence по соб. Faenza, град в Италия) 1. Материал за художествени изделия, в чийто състав влизат каолин (глина) и други примеси, сходен с порцелана. 2. Изделия от такъв материал, покрити с прозрачна глазура. По външен вид изделията от висококачествен фаянс много приличат на порцелан, но се отличават с поръзната си структура и по-малкото си относително тегло.

фенóл *м* (рус. фенол, нем. Phenol, фр. phenol от гр. phaino 'светя, блестя' + лат. ol(eum) 'масло'), **карбóлова киселина́** Безцветно кристално вещество, което се съдържа в дървесния и каменовъгления катран (от който се добива), употребявано като материал в технологията на живописата.

фертра́йдер *м* (нем.) Инструмент за рисуване – широка плоска мека четка, използвана в живописата.

фикса́ж *м* (фр. fixage по лат. fixus 'закрепен') 1. Вж. **фиксативи**. 2. Вж. **фиксиране**.

фиксати́ви *мн* (*ед* **фиксати́в** *м* – фр. fixatif) В технологията на рисунката: материал – специален разтвор, който се състои от лепилни вещества или различни смоли и служи за фиксиране на рисунките (с молив, въглен и др.), за да се запазят от повреда.

фикса́ция *ж* (рус. фиксация, нем. Fixation от фр. fixation) Вж. **фиксиране**.

фикси́рам *несв* (фр. fixer по лат. ficus 'траен') В технологията на рисунката: обработвам повърхността на рисунката с цел да се закрепят върху нея частиците на материала, с който се рисува, най-често частиците на въглена.

фикси́ране *с* (от фр. fixer по лат. ficus 'траен'), **фикса́ция** В технологията на рисунката: специална обработка на повърхността на рисунката с цел да се закрепят върху нея частиците на материала, с който се рисува, най-често частиците на въглена.

филигра́н *м* (рус. филигрань, фр. filigrane от ит. filigrana по filo 'конец' + grana 'зърно') 1. Златарски изделия от извити метални нишки, закрепени чрез запояване, които образуват сложни завитъци или дантелени плетеници (прозиращи или поставени върху гладък фон). 2. Техниката за изработване на филигранни предмети, която е известна от дълбока древност (разпространена е била в Древния Египет, в Антична Гърция и т. н.).

филигра́нна те́хника Златарска техника, при която формите или детайлите на изделията се изплитат – образуват се от нагъването на сребърна, медна или сребърно-медна тел.

фи́но шлифо́ване В скулптурата: шлифование, отличаващо се с по-висока степен на изглаждане, като повърхността на изделието прилича на огледална.

фи́рнис *мн* (*ед* **фи́рнис** *м* – нем. Firnis) В живописата: различни видове течни продукти с установена гъстота, които имат свойството да се втвърдяват, когато са на тънък пласт и да образуват еластична ципа, употребявани като свързващо вещество при производство на бои и лакове и за покриване на картините.

фирнисирам *несв* (от нем. Firnis) В живописа: покривам повърхността на картина с фирнис.

фирнисирана темперна техника Разновидност на темперната техника с използване на фирнис.

фирнисиране *с* (от нем. Firnis) В живописа: покриване повърхността на картина с фирнис.

флорентийска мозайка Техническа разновидност на мозайката, възникнала през XVI в. във Флоренция, при която малки късчета или цветни каменни плочки с дебелина 2 – 3 мм се залепват върху мраморна плоча и се шлифват, при което се създава илюзия, че мозайката е нарисувана с бои.

флорентинска кафява, каселска кафява, къолнска кафява Естествена минерална боя с кафяв цвят, използвана в изобразителното изкуство. Названията **къолнска** и **каселска** са свързани с мястото на добиване – торфените залежи край Касел и Къолн. Тя е чувствителна към основите и не трябва да се употребява върху стена.

флумастер *м* (анг. flowmaster) В изобразителното изкуство: инструмент за писане и рисуване, който се състои от пластмасов корпус, в който се поставя порест патрон, напоен с цветна смес и с пищеца част на края – жило.

флуорит *м* (нем. Fluorit от лат. fluorum) Минерал, съдържащ калций и флуор, употребяван в изобразителното изкуство като материал за приготвяне на емайли и глазури.

флюс *м* (рус. флюс от нем. Fluss) В керамиката: вещество с ниска температура на топене.

фовизъм *м* (фр. fauvisme, от fauve 'див') Художествено течение във френската живопис в началото на XIX в., чиито представители обръщат особено внимание на колорита. Моделирането на обема, пространството, въздушната и линейната перспектива в произведенията на фовистите се подменят с декоративни цветови отношения. Художниците се стремят да изразяват силни емоции, да създават усещане за "див" фантастичен свят с ярки цветове.

фовист *м* (фр. fauvisme, от fauve 'див') Вж. **художник фовист**.

фóлио *с* (нем. Folie по лат. in folio) В книжното оформление: две съседни страници (от общ прегънат лист) на отворена книга, оформени като единно цяло.

фон *м* (нем. Fond, фр. fond 'основа' от лат. fundus 'дъно') В изобразителното изкуство: всяка част на фигуралната или орнаментална композиция по отношение на изображения пред нея детайл.

фóрзац *м* (нем. Vorsatz) В книжното оформление: прегънат лист хартия в началото на книгата, едната половина на който е залепена върху вътрешната страна на корицата.

фóрма *ж* (рус. форма, пол. forma от лат. forma 'външно очертание') В изобразителното изкуство означава обемно-пластичните особености на предмета.

формализъм *м* (фр. formalisme от лат. forma 'външно очертание') Направление в изкуството и естетиката, което от началото на XX в. става преобладаващо и господстващо в изкуството на западните страни, което се базира върху преувеличаването и абсолютизирането на ролята на формата в изкуството.

формалин *м* (нем. Formalin от лат. form(ica) 'мравчена киселина') Търговско наименование на 30% – 40% разтвор на формалдехид във вода – безцветна течност с остра и характерна миризма, използвана в изобразителното изкуство като антисептично средство (материал).

формалист *м* (фр. formaliste от лат. forma 'външно очертание') Вж. **художник формалист**.

формалистка *ж* (от формалист – фр. formaliste от лат. forma 'външно очертание') Вж. **художничка формалистка**.

формат *ж* (нем. Format от лат. formatum 'оформление') В изобразителното изкуство: формата на плоскостта, върху която се изпълнява произведението (правоъгълна, овална, кръгла и т. н.).

формовъчен гипс Разновидност на гипса, използвана за формуване в технологията скулптурата.

формувам *несв* (от пол. forma от лат. forma 'външно очертание') В технологията на скулптурата: изработвам калъпи за отливане на копия от скулптурния оригинал или от гипсовия модел.

формуване *с* (от пол. forma от лат. forma 'външно очертание') В технологията на скулптурата: процесът на изработване на калъпи за отливане на копия от скулптурния оригинал или от гипсовия модел.

фотограф *м* (гр. phos, photos 'светлина' + grapho 'пиша, рисувам') Вж. **художник фотограф**.

фотография *ж* (от гр. phos, photos 'светлина' + grapho 'пиша, рисувам') Вж. **художествена фотография**.

фотографка *ж* (от фотограф – от гр. phos, photos 'светлина' + grapho 'пиша, рисувам') Вж. **художничка фотографка**.

фотомонтаж *м* (гр. phos, photos 'светлина' + фр. montage от monter 'сглобявам') В художествената графика: графична техника, която се използва предимно в плаката и представлява съчетание на снимки с рисунки, които допълват и обединяват фотографския материал.

фототипия *ж* (гр. phos, photos 'светлина' + typos 'печат, отпечатък'), **светлопечат** 1. Техническа разновидност за възпроизводство на репродукции, при която се използва стъклена или метална плоча, върху която образите се нанасят чрез фотографирание. 2. Отпечатък, получен по този начин.

фотоцинкография *ж* (гр. phos, photos 'светлина' + нем. Zinkografie по нем. Zink + гр. grapho 'пиша, рисувам') Вж. **цинкография**.

фрагмент *м* (рус. фрагмент, нем. Fragment от лат. fragmentum 'отломък') В изобразителното изкуство: 1. Част от художествено произведение. 2. Отломка от съществуващо някога художествено произведение.

фрэнска зелéна Зелена художествена боя, известна още в Древна Гърция и Рим.

фрэнска шампáнска крéда Висококачествена креда за рисуване, внасяна от Франция.

фрэнски туткал Вж. **заешки туткал**.

фрэска *ж* (ит. fresco 'пресен') Вж. **фрескова живопис**.

фрескíст *м* (от ит. fresco 'пресен') Вж. **художник фрескист**.

фрэскова живопис, фрэска 1. Най-важната техническа разновидност на монументалната живопис, при която мазилката се използва като свързвател. В широк смисъл включва стенописите, изпълнени в техниката алфреско и алсеко, както и казеиново-варовата живопис върху прясна мазилка. 2. Отделно произведение на монументалната живопис, изпълнено в някоя от посочените техники (алфреско, алсеко, казеиново-варова живопис). 3. В тесен смисъл вж. **буон фреско**.

фриз *м* (фр. frise по срвлат. frisium, phrygium 'бродерия' по гр. phrygion 'фригийско украшение') 1. В декоративната скулптура и живопис: фигурална композиция или орнамент във вид на хоризонтална ивица върху горната част на вътрешната или външна стена на оградата. 2. Понякога терминът се употребява и в приложното изкуство.

фрíта *ж* (нем. Fritte) В керамиката: стопена смес от компонентите на глазурата.

фронтиспíс *м* (фр. frontispice по лат. frons, frontis 'чело' + aspicio 'гледам') 1. В книжното оформление: страница с илюстрация или портрет, който образува фолио с титула. 2. Понякога така се нарича богато украсеният контратитул.

фúта *ж* (тур. futa от ар.) Вж. **престилка**.

футури́зъм *м* (рус. футуризм, нем. Futurismus по лат. futurus 'бъдещ') 1. Едно от многобройните формалистични направления в западното изкуство, възникнало в Италия през 1909 г., което отрича художественото наследство, културата и морала на миналото и съвременността и се прекланя пред техниката, машините, големите промишлени градове. 2. В широк смисъл терминът обхваща цялата съвкупност от крайни формалистични течения в европейското изкуство.

футури́ст *м* (от нем. Futurismus по лат. futurus 'бъдеще') Вж. **художник футурист**.

футуристка *м* (от футурист – от нем. Futurismus по лат. futurus 'бъдеще') Вж. **художничка футуристка**.

Х

халище *с* (тур. halı 'килим' по соб. Каликала, град в Турция) В приложното изкуство: китена тъкан, при която единият край от отделните рунови кичури се вмъква в основата, а другият остава свободен при естествена дължина на влакното от 8 до 12 см.

халцедон *м* (срвлат. chalcidionius по соб. Chalcedon, град в Мала Азия) Общо название на влакнести разновидности на кварца – прозрачни или полупрозрачни минерали, използвани като материал за художествени изделия: сердолик, хризопраз, сардер, хелиотроп, сапфирин и др.

хамбургска бяла Вж. **оловна бяла**.

хамбургска синя Вж. **берлинска синя**.

харлемски сикатив В технологията на изобразителното изкуство: сикатив, който се състои от съгъстено масло и дамарен или мастиков терпентинен фирнис.

хармония *ж* (лат. harmonia по гр. harmonia 'съзвучие') В областта на изобразителното изкуство: 1. Съгласуваност, стройност на компонентите на художественото произведение. 2. Приятно за окото съчетание на багрите на художественото произведение.

хартія *ж* (гр. chartion, chartia) Вж. **рисувателна хартія**.

хвърлена сянка В перспективата: сянката, хвърлена от дадено тяло на околните предмети.

хелиографіа *ж* (нем. Heliogravure от фр. heliogravure по гр. helios 'слънце' + фр. gravure) Техническа разновидност за възпроизвеждане на репродукции, при която формите за дълбок печат се правят по фото-механичен начин.

ХГ *ж* Вж. **художествена галерия**.

хелиоліт *м* (гр. helios 'слънце' + lithos 'камък'), **слънчев камък** Минерал, разновидност на ортоклаза, със златисто искрящо преливане на цветовете, който при оцветяване образува слънчеви "зайчета" в малинови, оранжево-червени и жълти тоно-

ве, използван като материал за художествени изделия.

хелиотроп *м* (гр. heliotropion по helios 'слънце' + trope 'обръщане') Минерал с тъмнозелен цвят с червени или жълти петна, разновидност на халцедона, използван като материал за художествени изделия.

хематит *м* (нем. Hamatit от гр. haima, haimatos 'кръв') Червеникавокафяв минерал с характерен блясък, използван като материал за художествени изделия.

херма *ж* (лат. herma по соб. гр. Hermes, древногръцки бог) 1. В античното изкуство: скулптурно изображение на древногръцкия бог Хермес до гърдите, поставено върху правоъгълен (или стеснен в долната си част) стълб. 2. Разновидност на скулптурния портрет и портретния паметник, за които е характерно сливане на скулптурното изображение с правоъгълния постамент (раменете на бюста са отрязани според размера на постамента). 3. Конкретно произведение на тази разновидност.

херминія *ж* (гр. hermeneia 'тълкуване, обяснение') Вж. **ерминия**.

хиацинт *м* (нлат. hyacinthus от гр. hyakinthos 'див зюмбюл' по соб. гр. Hyakinthos, митичен герой) Минерал, прозрачен циркон в червен цвят – скъпоценен камък, използван като материал за художествени изделия.

хипербола *ж* (гр. hyperbolé) В областта на изобразителното изкуство: художествен похват, при който изобразените предмети, персонажи придобиват по-големи размери от действителните, а това им придава по-силна емоционалност.

хокерова зелена В живописата: зелена художествена боя.

холандска бяла Вж. **оловна бяла**.

холандска черна, холандски сажди Черна художествена боя, която се произвежда от петролни сажди.

холандски сажди Вж. **холандска черна**.

хоризонт *м* (рус. горизонт, нем. Horizont от клат. horizon, -ontis, гр. chorizon,

chorizontos 'разграничаващ') Условна линия, която съответства на видимия хоризонт на равна открита местност и служи за основа на правилното перспективно изграждане.

хоросан *м* (тур. horasan от перс. соб. Horasan), **мазълка** В монументалната живопис: мазилка, приготвена от вар, пясък и вода.

хризоберил *м* (нем. Hrysoberyll от лат. chrysoberyllus по гр. chrysos 'злато' + фр. beryl от нлат. beryllus, гр. beryllos от инд.) Скъпоценен камък, естествен берилон алуминат, който се среща във вид на зелени и жълти кристали в гранитите, пегматите и слюдените шисти, използван като материал за художествени изделия.

хризоелефантинна скулптура Разновидност на античната скулптура, включваща произведения, изработени от дърво и покрити с тънки пластинки от слонова кост (които оформят видимите части на човешкото тяло) и пластинки от злато (за косите и дрехите).

хризолит *м* (рус. хризолит, нем. Chrysolith по гр. chrysos 'злато' + lithos 'камък') Минерал, разновидност на оливина – скъпоценен камък, който се среща във вид на прозрачни кристалчета със златистозелен цвят и силен блясък, използван като материал за художествени изделия.

хризопраз *м* (гр. chrysos 'злато' + prasinos 'зеленикав') Минерал, разновидност на халцедона – полускъпоценен фосфоресциращ камък със светлосиньозелен, ябълченозелен или тревнозелен цвят, използван като материал за художествени изделия.

християнска живопис Жанр в живописата, посветен на християнската религия.

хроматични цветове Всички нюанси на цветовете, които се получават в резултат на разлагане на светлината.

хромова жълта Жълта художествена боя, приготвена от хромовооловна сол.

хромова червена Художествена боя с червен цвят, получавана от минерала хромит.

хромовожълта зелена Художествена боя, производна от хромова жълта и парижка синя в определени пропорции.

хромолитография *ж* (гр. chroma 'цвят' + нем. Lithographie, фр. lithographie по гр. lithos 'камък' + grapho 'пиша, рисувам'), **цветна литография, олеография** 1. Техника за отпечатване на цветни живописни творби върху специално приготвена хартия, която се изпълнява чрез комбиниране на няколко плочи – за всеки цвят се изработва отделна плоча. 2. Название на получения по този начин отпечатък. **Олеография** е остарялото название на **цветната литография (хромолитографията)**.

художествен критик, критик Специалист, занимаващ се с критика на произведения на изобразителното изкуство.

художествен метод Вж. **метод художествен**.

художествен образ Вж. **образ художествен**.

художествен текстил Вж. **текстил художествен**.

художествен усет Способността на човека да разбира изобразителното изкуство.

Художествена академия Вж. **Национална художествена академия**.

художествена галерия, картинна галерия, галерия, ХГ В областта на изобразителното изкуство: сбирка от художествени произведения (в областта на живописата), ценна както по броя, така и по качеството и подбора на изложените в нея творби.

художествена изложба, изложба художествена, изложба Временно представяне на произведения на изкуството за разглеждане от публика.

художествена критика, критика 1. Раздел от изкуствознанието, който разглежда, тълкува и преценява произведения на изобразителното изкуство. 2. Съвкупност от преценки на произведения на изобразителното изкуство. 3. Статия, в която се анализира и преценява конкретна художествена изложба или творчеството на даден художник.

художествена критичка, критичка Жена специалист, занимаваща се с крити-

ка на произведения на изобразителното изкуство.

художествена метафора Вж. **метафора художествена**.

художествена промишленост Масово производство на декоративно-приложни художествени изделия по проекти на художници (художествен текстил, стъкларски и керамични изделия, мебели, килими, тапети и др.).

художествена фотография Техника за рисуване със светлина – получаване на изображение върху светочувствителен носител с цел да се изобрази и съхрани околният свят, като едновременно с това се предават и внушенията, идеите и чувствата на художника фотограф.

художествени занаяти Вж. **народни художествени занаяти**.

художествени медали Вж. **медали художествени**.

художествени средства В изобразителното изкуство: всички изобразителни елементи и способности, които използва художникът за изразяване на съдържанието на произведението: композиция, перспектива, пропорции, светлосянка, цвят, шрих, фактура и др.

художествено ателие, ателие 1. Помещение за работа на художници, скулптори, графичи, обикновено със специално равномерно северно осветление, идващо от наклонен стъклен покрив, прозорец или стъклена стена. 2. Учениците на голям художник, които се обучават в ателието му.

художествено изделие Изделие (предмет), което е продукт на творческия труд на художника или майстора в областта на приложното изкуство.

Художествено индустриално училище Вж. **Национална художествена академия**.

художествено коване, коване В изобразителното изкуство: техника на изпълнение на художествени произведения от метал посредством удари с чук.

художествено лене, лене В технологията на скулптурата: техника на отливане на скулптурното произведение от метал – бронз, желязо, цинк и др. Обикновено отля-

тата от метал скулптура има тънки стени и остава куха отвътре.

художествено моделиране, моделиране, моделировка 1. Една от основните скулптурни техники, свързана с обработването на меки материали – специални сортове глина, восък, пластилин. 2. В изобразителното изкуство изобщо: предаване на обемно-пластичните и пространствени свойства на предметния свят чрез полутонове и светлосенки (в живописа и графиката) или чрез характерните за пластиката триизмерни форми (в скулптурата).

художествено наследство, наследство художествено Произведения на изкуството от минали епохи, чието изучаване и критично използване е изходна точка за по-нататъшното творческо развитие на съвременното изкуство.

художествено произведение, произведение на изкуството Произведение, което е продукт на творческия труд на художника в областта на графиката, живописа или скулптурата.

художествено сравнение, сравнение В областта на изобразителното изкуство: художествен похват, чрез който се съпоставят два предмета, образа, явления и др.

художествено творчество, творчество В изобразителното изкуство: 1. Вж. **творчески процес** 2. Съвкупност от художествени произведения. 3. Произведенията на един художник, един творец.

художествено-изпълнителски кадри, производствено художествено-изпълнителски кадри Специалисти, изпълняващи художествени произведения и предмети по модели, изработени от художници.

художественост ж В областта на изобразителното изкуство: 1. Специфична особеност на изкуството, която го отличава от другите форми на познанието. 2. Мярка за съвършенство на художественото произведение.

художник м, ма́лер, мо́лер В изобразителното изкуство: специалист, който работи творчески в областта на живописа, графиката, скулптурата или декора-

тивно-приложното изкуство. **Малер, молер** са остарели названия на **художника**.

художник авангардист м, авангардист Художник, представител или последовател на авангардизма.

художник автопортретист м, автопортретист Художник, който работи в областта на автопортрета.

художник акварелист м, акварелист Художник, който работи в областта на акварелната живопис.

художник анималист м, анималист Художник, работещ в областта на анималистичния жанр, който изобразява животни и животинския свят.

художник аранжор м, аранжор Художник, който аранжира изложби, витрини и др.

художник баталист м, баталист Художник, специалист в областта на баталния жанр.

художник буквописец м, буквописец Художник, който е специалист по изписване на букви.

художник витражист м, витражист Художник, специалист в областта на витража.

художник гравьор м Вж. **гравьор** в 1 знач.

художник график м, график Художник, специалист в областта на графиката.

художник декадент м, декадент Художник, представител или последовател на декадентството.

художник декоратор м, декоратор Художник, специалист в областта на декоративно-приложното изкуство.

художник десенатор м, десенатор, художник десинатор художник-десинатор, десинатор Художник, който подготвя за изпълнение проект за тъкан или сам прави проекти (десени) за текстилната промишленост.

художник десинатор м Вж. **художник десенатор**.

художник детайлист м, детайлист Художник, специалист в предаване на подробностите.

художник дизайнер м, дизайнер Художник, който работи в областта на дизай-

на, промишлен проектант в най-употребявания и широк смисъл в архитектурата, инженерните съоръжения, машиностроението, електрониката и т. н.

художник експериментатор м, експериментатор Художник, който експериментира нова техника, материали и инструменти в изобразителното изкуство.

художник експресионист м, експресионист Художник, представител или последовател на експресионизма.

художник енкауст м, енкауст Художник, специалист по енкаустика.

художник жанрист м, жанрист Художник, специалист по битова живопис.

художник живописец м, живописец Художник, който работи в областта на живописата, като създава с помощта на специални четки и бои художествени изображения върху плоскост (стена, дъска, платно, хартия, керамични плочки).

художник иконограф м Вж. **художник иконописец**.

художник иконописец м, иконописец, художник иконограф, иконограф, майстор образописец, образописец Художник, който рисува образи на светци – икони и стенописи. **Майстор образописец, и образописец** са остарели названия на **иконописеца**.

художник илюстратор м, илюстратор Художник, който изпълнява илюстрации към текст.

художник имитатор м, имитатор Художник, специалист в областта на имитацията

художник импресионист м, импресионист Художник, представител или последовател на импресионизма.

художник инкрустатор м, инкрустатор Художник, специалист в областта на инкрустацията.

художник калиграф м, калиграф Художник, специалист в областта на калиграфията.

художник карикатурист м, карикатурист Художник, специалист в областта на карикатурата.

худóжник кватрочентíст *м*, **кватрочентíст** Художник, творил през периода на кватроченто (XV век в Италия).

худóжник керáмик *м*, **керáмик** Художник, специалист по керамика.

худóжник киноплаткати́ст *м*, **киноплаткати́ст** Художник, който работи в областта на киноплатката.

худóжник класи́к *м*, **класи́к** Художник, чиито произведения имат изключително и трайно значение в живота на обществото.

худóжник колори́ст *м*, **колори́ст** Художник, който е майстор на цветовете.

худóжник копи́ст *м*, **копи́ст** Художник, който изпълнява копия от произведения на изкуството.

худóжник куби́ст *м*, **куби́ст** Художник, представител или последовател на кубизма.

худóжник литогра́ф *м*, **литогра́ф** Художник, работещ в областта на литографията.

худóжник марини́ст *м*, **марини́ст** Художник, работещ в областта на морския пейзаж, който изобразява в картините си морето в различните му състояния или създава картини по теми, свързани с морето.

худóжник медалие́р *м*, **медалие́р** Художник, специалист в областта на медалиерното изкуство.

худóжник миниатюри́ст, **миниатюри́ст** Художник, специалист в областта на миниатюрата.

худóжник моделие́р *м*, **моделие́р** Художник, специалист по изработването на образцови модели, например на дрехи, обувки.

худóжник модерни́ст *м*, **модерни́ст** Художник, представител или последовател на модернизма.

худóжник мозаи́ст *м*, **мозаи́ст** Художник, специалист в областта на мозайката.

худóжник монументали́ст *м*, **монументали́ст** Художник, специалист в областта на монументално-декоративното изкуство.

худóжник на свободна пра́ктика Художник, който не работи във фирма, а се занимава с творческа дейност, като създава художествени произведения, предназначени за изложби, конкурси, галерии, или изпъл-

нява поръчки на организации или частни лица.

худóжник натурали́ст *м*, **натурали́ст** Художник, представител или последовател на натурализма.

худóжник неоимпресиони́ст *м*, **неоимпресиони́ст** Художник, представител или последовател на неоимпресионизма.

худóжник неореали́ст *м*, **неореали́ст** Художник, представител или последовател на неореализма.

худóжник оформи́тел *м*, **оформи́тел** Художник, който работи в областта на художественото оформление.

худóжник офорти́ст *м*, **офорти́ст** Художник, специалист в областта на офорта.

худóжник пастели́ст *м*, **пастели́ст** Художник, който работи с пастелна техника.

худóжник пейзажи́ст *м*, **пейзажи́ст** Художник, специалист в областта на пейзажния жанр.

худóжник плагиа́т *м* Вж. плагиат в 1 знач.

худóжник плакати́ст *м*, **плакати́ст** Художник, специалист в областта на плаката.

худóжник поантили́ст *м*, **поантили́ст** Художник, представител или последовател на поантилизма.

худóжник портрети́ст *м*, **портрети́ст** Художник, специалист в областта на портретния жанр.

худóжник практи́к *м*, **практи́к** Художник, придобил опитност и сръчност в професията си.

худóжник приложни́к *м*, **приложни́к** Художник, специалист в областта на приложното изкуство.

худóжник проектант *м*, **проектант** Художник, специалист в областта на художественото проектиране.

худóжник професионали́ст *м* Вж. професионален художник.

худóжник реали́ст *м*, **реали́ст** Художник, представител или последовател на реализма.

художник резбар *м* Вж. **резбар** в 1 знач.

художник реставратор *м*, **реставратор** Художник, специалист по реставрация.

художник рисувач *м*, **рисувач** Художник, специалист в областта на рисунката.

художник романтик *м*, **романтик** Художник, представител и последовател на романтизма.

художник самодеец *м* Вж. **самодеен художник**.

художник сатирик *м*, **сатирик** Художник, работещ в областта на сатирата.

художник символіст *м*, **символіст** Художник, представител или последовател на символизма.

художник скульптор *м*, **кулптор**, **ваятел** Художник, който работи в областта на скулптурата. Понякога се нарича **ваятел**.

художник стенописец *м*, **стенописец** Художник, специалист в областта на стенописата.

художник стилизатор *м*, **стилизатор** Художник, специалист в областта на стилизацията.

художник стъклописец *м*, **стъклописец** Художник, специалист в областта на витража (стъклописа).

художник сюрреалист *м*, **сюрреалист** Художник, представител или последовател на сюрреализма.

художник творец *м*, **творец** Художник, създаващ произведения на изобразителното изкуство.

художник технолог *м*, **технолог** Художник, специалист в областта на технологията на изобразителното изкуство.

художник фовист *м* Художник, представител или последовател на фовизма.

художник формалист *м*, **формалист** Художник, представител или последовател на формализма.

художник фотограф *м*, **фотограф** Художник, специалист в областта на художествената фотография.

художник фрескист *м*, **фрескист**, **майстор на фреската** Художник, специалист в областта на фресковата живопис.

художник футурист *м*, **футурист** Художник, представител или последовател на футуризма.

художник хуморист *м*, **хуморист** Художник, който създава хумористични произведения.

художник шаржист *м*, **шаржист** Художник, специалист в областта на шаржа.

художничка *ж* В изобразителното изкуство: специалистка, която работи творчески в областта на живописата, графиката, скулптурата или декоративно-приложното изкуство.

художничка акварелистка *ж*, **акварелистка** Художничка, която работи в областта на акварелната живопис.

художничка графичка *ж*, **графичка** Художничка, специалист в областта на графиката.

художничка декораторка *ж*, **декораторка** Художничка, която работи в областта на декоративно-приложното изкуство.

художничка дизайнерка *ж*, **дизайнерка** Художничка, която работи в областта на дизайна, промишлен проектант в най-употребявания и широк смисъл в архитектурата, инженерните съоръжения, машиностроенето, електрониката и т. н.

художничка експресионистка *ж*, **експресионистка** Художничка, представител или последовател на експресионизма.

художничка илюстраторка *ж*, **илюстраторка** Художничка, която изпълнява илюстрации към текст.

художничка имитаторка *ж*, **имитаторка** Художничка, специалист в областта на имитацията.

художничка импресионистка *ж*, **импресионистка** Художничка, представител или последовател на импресионизма.

художничка калиграфка *ж*, **калиграфка** Художничка, специалист в областта на калиграфията.

художничка карикатуристка *ж*, **карикатуристка** Художничка, специалист в областта на карикатурата.

худóжничка керáмичка *ж*, **керáмичка** Художничка, специалист по керамика.

худóжничка колорíстка *ж*, **колорíстка** Художничка, която е майсторка на цветовете.

худóжничка маринíстка *ж*, **маринíстка** Художничка, работеща в областта на морския пейзаж, която изобразява в картините си морето в различните му състояния или създава картини по теми, свързани с морето.

худóжничка моделиéрка *ж*, **моделиéрка** Художничка, специалист по изработването на образцови модели, например, на дрехи, обувки.

худóжничка модернíстка *ж*, **модернíстка** Художничка, представител или последовател на модернизма.

худóжничка на свобóдна прáктика Художничка, която не работи във фирма, а се занимава с творческа дейност, като създава художествени произведения, предназначени за изложби, конкурси, галерии, или изпълнява поръчки на организации или частни лица.

худóжничка натуралíстка *ж*, **натуралíстка** Художничка, представител или последовател на натурализма.

худóжничка офортíстка *ж*, **офортíстка** Художничка, която работи в областта на офорта.

худóжничка пейзажíстка *ж*, **пейзажíстка** Художничка, специалист в областта на пейзажния жанр.

худóжничка поантилíстка *ж*, **поантилíстка** Художничка, представител или последовател на поантилизма.

худóжничка портретíстка *ж*, **портретíстка** Художничка, специалист в областта на портретния жанр.

худóжничка прилóжничка *ж*, **прилóжничка** Художничка, специалист в областта на приложното изкуство.

худóжничка проектáнтка *ж*, **проектáнтка** Художничка, специалист в областта на художественото проектиране.

худóжничка професионалíстка *ж* Вж. **професионална художничка**.

худóжничка реали́стка *ж*, **реали́стка** Художничка, представител или последовател на реализма.

худóжничка резбáрка *ж* Вж. **резбарка** в 1 знач.

худóжничка реставрáторка *ж*, **реставрáторка** Художничка, специалист по реставрация.

худóжничка рисува́чка *ж*, **рисува́чка** Художничка, специалист в областта на рисунката.

худóжничка самодéйка *ж* Вж. **самодейна художничка**.

худóжничка символíстка *ж*, **символíстка** Художничка, представител или последовател на символизма.

худóжничка скúлпторка *ж*, **скúлпторка** Художничка, която работи в областта на скулптурата.

худóжничка стилизáторка *ж*, **стилизáторка** Художничка, специалист в областта на стилизацията.

худóжничка сюрреали́стка *ж*, **сюрреали́стка** Художничка, представител или последовател на сюрреализма.

худóжничка формалíстка *ж*, **формалíстка** Художничка, представител или последовател на формализма.

худóжничка фотографка *ж*, **фотографка** Художничка, специалист в областта на художествена фотография.

худóжничка футури́стка *ж*, **футури́стка** Художничка, представител или последовател на футуризма.

хуморíст *м* (анг. humorist, нем. Humorist от срвлат. humorista) Вж. **художник хуморист**.

Ц

ца́паница *ж* Вж. **драсканица**.

цапо́нлак *м* (нем. Zaponlack) Прозрачен разтвор на целулозен нитрат и смоли в смес с ацетон и амилацетат или спирт, употребяван за лакиране на метални, дървени и други повърхности, използван като материал в изобразителното изкуство.

ца́рски двéри Вж. **олтарни двери**.

цветен тон В изобразителното изкуство: особеност на цвета, по която той се отличава от останалите цветове на спектъра: червен, син, зелен и др.

цветна глазура В керамиката: глазура, оцветена с някакъв пигмент.

цветна гравюра Гравюра, изпълнена в два и повече цвята.

цветна литография Вж. **хромолитография**.

цветова гама Вж. **гама цвятова**.

цветови съотношения Термин от художествената практика, който определя точната връзка на всеки цветен тон с другите (главно със съседните) тонове в художественото произведение, като важно средство за правдиво и изразително изобразяване на действителността.

цветознание с Учение за цветовете, представляващо съвкупност от данните по физика, физиология и психология, отнасящи се до цветовете.

цвилехт *м* (нем. Zwillich от лат. bilix) В живописата: долнокачествено платно, използвано за декоративни цели.

цвят *м* В специален смисъл: 1. Едно от основните средства на изобразителното изкуство, което отразява (заедно със светлосиянката) материалните свойства на предметния свят. 2. Качество на отделния цветен тон в ансамбъла на дадено художествено произведение или мотив.

целотекс *м* (анг. celotex), **инсулайт** Художествен материал, служещ за основа, който е направен от дървени стърготини, които се объркват на каша с някое лепило (туткал, казеин и др.), след което се пресова в най-различни дебелини.

цезин *м* (от лат. cera 'восък'), **земен восък**, **минерален восък** Жълт или бял восък, получен от пречистването на озокерит (планински восък), използван като материал в технологията на живописата.

церапластика *ж* (ит. ceroplastica от лат. cera 'восък' + фр. plastique по гр. plastike 'ваене, ваятелство') Вж. **керапластика**.

цианит *м* (от нем. Cyan, лат. cyanus от гр. cyanos 'лазурен') Минерал, алуминиев силикат, с красив небесносин цвят, използ-

ван като материал за художествени изделия (за имитация на сапфир).

цикла *ж* (от нем. Ziehklänge) В скулптурата: инструмент, стоманено сечиво за стъргане на дърво.

цимент *м* (фр. ciment, нем. Zement от лат. caementum 'дялан камък') Сив прах, получен от изпичането на глина, варовик и други примеси, който, смесен с вода и пясък, се втвърдява, използван като материал в технологията на изобразителното изкуство.

цинк *м* (нем. Zink от лат. zincum) 1. Химичен елемент – метал, използван в изобразителното изкуство като материал за художествени произведения. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

цинквейс *м* (нем. Zinkweiß от Zink + Weiß 'бял'), **цинкова бяла** В живописата: бяла художествена боя, приготвена от цинков окис.

цинкова бяла Вж. **цинквейс**.

цинкова жълта В живописата: жълта художествена боя, получавана от цинкова сол на хромовата киселина.

цинкова зелена В живописата: зелена художествена боя, която се получава от парижката синя и цинковата жълта, използвана като материал в живописата.

цинкограф *м* (нем. Zink + гр. grapho 'пиша, рисувам') Специалист в областта на цинкографията.

цинкографирам *несв* (нем. Zink + гр. grapho 'пиша, рисувам') Изработвам цинкографски клишета за печат.

цинкография *ж* (нем. Zinkografie от Zink от лат. zincum + гр. grapho 'пиша, рисувам'), **фотоцинкография** Технологичен процес за изработване на клишета за висок печат чрез пренасяне на образ върху метална, обикновено цинкова плоча по фотомеханичен начин. След обработка с киселина белите полета се разяждат.

цинобър *м* (нем. Zinnober от гр. kinnabari), **вермийон**, **киновар**, **сигнална червена** В живописата: яркочервена художествена боя, приготвена от минерала киновар (живачен сулфид).

циркѳн *м* (нем. Zirkon, фр. zircon, гр. zirkon от ар. и перс. zargun) Минерал, който съдържа главно циркониев окис с примеси от редки земни елементи, използван като материал за художествени изделия.

цитрин *м* (нем. Zitrin от лат. citrus 'лимоново дърво') Минерал с прозрачен жълт цвят, разновидност на кварца, използван като материал за художествени изделия.

църковна стенопис Стенопис с религиозна тематика, предназначена за украса на църковни храмове.

Ч

чакъл *м* (тур. çakıl) Смес от дребни речни камъчета с пясък, използвана като материал в монументално-декоративното изкуство.

чапрази *мн* (*ед чапраз* *м* – тур. çarğaz, от перс.) Вж. **пафти**.

чвор *м* Вж. **чеп**.

чекан *м* (рус. чекан) 1. Стоманен инструмент с дребни шипове, използван в техниката на дълбоката гравюра. 2. Метални инструменти с различен профил, използвани в техниката на скулптурата и приложното изкуство.

чеканка *ж* (рус. чеканка) 1. Техника за изпълнение на скулптурни произведения от тънки метални листове. 2. Художествени произведения, изпълнени в тази техника.

чемшир *м* Вж. **чимшир**.

чеп *м*, **чвор** Дефект на дървесината – остатък от отрязан страничен израстък (клон), който я прави неподходяща за скулптурни работи.

червен анголски копал В технологията на изобразителното изкуство: разновидност на твърдите копали, наречена така по местонахождение.

червен кадмий Вж. **кадмиева червена**.

червен марс Вж. **червена марсова**.

червен пастел 1. Вж. **сангин** в 1 знач. 2. Вж. **сангин** във 2 знач.

червен турмалин Минерал, разновидност на турмалина – скъпоценен камък, обогатен в червен цвят, използван като материал за художествени изделия.

червен шеллак Вид смола, получавана от тропически дървета, използвана в технологията на изобразителното изкуство.

червен яспис Минерал, разновидност на ясписа – камък с червен цвят, използван като материал за художествени изделия.

червена марсова, червен марс В живописа: изкуствена художествена боя с червен цвят.

червена пуцуолска земя В живописа: вид червена художествена боя, добивана в околностите на гр. Неапол край селището Пуцуоли.

червени яйца, писани яйца, великденски яйца В приложното изкуство: сварени великденски яйца, украсени с различни растителни, животински и геометрични орнаменти и надписи, които се изпълнявали чрез рисуване (писане) с метална тръбичка и разтопен восък, оцветяван в различни цветове.

червенофигурен стил Термин от историята на изкуството, свързан с развитието на старогръцката вазова живопис през V и IV в. пр. Хр., при която фонът на изображението е покрит с черна боя, а фигурите и предметите запазват червеникавия цвят на небоядисаната глина.

червоядина *ж* Дефект на дървесината – разрушаване на дървесината от дървояд, което я прави неподходяща за скулптурни работи.

черен лунен камък Вж. **лабрадор**.

черен маниер Вж. **мецотинто**.

черен начин Вж. **негра**.

черен оникс Минерал, разновидност на оникса – полускъпоценен камък с черен цвят, използван като материал за художествени изделия.

черен опал Минерал, разновидност на опала – скъпоценен камък с черен цвят, използван като материал за художествени изделия.

черен сапфир Минерал, разновидност на сапфира – полускъпоценен камък с черен цвят, използван като материал за художествени изделия.

чѐрен турмалин Минерал, разновидност на турмалина – скъпоценен камък с черен цвят, талисман на вещиците, използван като материал за художествени изделия.

чѐрен туш Разновидност на туша, приготвен с черен пълнител, използван като материал в изобразителното изкуство.

черѐша *ж* 1. Дървесина от череша като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

черѐшова гума, керазин В технологията на изобразителното изкуство: в търговията **черешовата гума** е сборно наименование за всички гуми, които се събират от черешовите, вишневите, сливовите, прасковите и др. широколистни дървета.

чѐрна смола, обикновѐна смола Смола, използвана в технологията на изобразителното изкуство, представляваща дървен катран, който се получава при дестилрането на етерични масла от дърветата.

черниџа *ж* 1. Дървесина от черница като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

чернобяла гравюра Гравюра, изпълнена в един цвят.

чернофигурен стил Термин от историята на изкуството, свързан с развитието на старогръцката вазова живопис в края на VII и през VI в. пр. н. е. Фигурите и предметите се изобразявали като наситено черни силуети (с очертани с игла вътрешни контури) върху червения фон на глината.

чѐтка *ж* 1. Най-важният инструмент на художника, специално пригоден към различните изисквания и разновидности на живописната техника. Понякога се нарича **кистца**. 2. Техника на изпълнение на дадено художествено произведение.

чимшир *м*, **чемшир** (тур. *simsir* от перс.) 1. Дървесина от чимшир като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

Чинквечѐнто *с* (ит. *Cinquecento*) В специален смисъл: название на XVI век като исторически период в развитието на итали-

анското изкуство или на цялата италианска култура.

чѐпровски килими В приложното изкуство: гладки килими, изработвани на вертикален стан с постоянна нищелка с един или два бордюра, с преобладаване на геометрични мотиви в по-старите модели и природонаподобителни – в по-новите (цветя, лозници, саксии и др.) главно в индиговосин, кафяв, охров и зелен цвят (и в по-богата цветова гама в по-новите модели).

чѐста тѐхника В изобразителното изкуство: определена, конкретна техника без използване на елементи от други техники.

чѐста фрѐска Вж. **буон фрѐско**.

чистотата на цветата В изобразителното изкуство: качество, което се определя от степента на смесване на хроматичния цвят с ахроматичния.

чуждестранно изкуство Вж. **чуждестранно изобразително изкуство**.

чуждестранно изобразително изкуство, чуждестранно изкуство Изобразителното изкуство на другите народи (с изключение на българския) със специфичните му особености.

чук *м* Инструмент, подобен на буквата "Г", с дървена дръжка, предназначен за чукане и коване, използван в скулптурата.

Ш

шабер *м* (нем. *Schaber*) Стоманен инструмент, който се употребява широко в техниките на дълбоката гравюра и особено при мецотинто и представлява закрепено за дръжка стоманено острие с остри зъбци, които имат звездовидно сечение.

шабероване *м* (от нем. *Schaber*) Обработка с шабер предимно на лети (а също така и златарски) изделия до получаване на гладки, чисти и равни повърхности.

шаблон *м* (рус. *шаблон* от нем. *Schablone*) 1. В специално значение: най-простата техника за откопирване на прости рисунки и орнаменти чрез изрязване на онези места, които точно отговарят по

място и очертания на цветните петна в оригинала, върху листове тънък картон или паус. 2. Самият лист от картон с изрязани части, предназначен за откопирване на прости рисунки и орнаменти.

шамот *м* (фр. chamotte) Глина, съдържаща до 40% шамот (огнеупорна пръст от изпечена глина), използвана като материал за моделиране на скулптурни произведения.

шарж *м* (фр. charge от charger 'преувеличавам') В изобразителното изкуство: 1. Разновидност на художествената графика, създавана въз основа на рязко сатирично (или хумористично) подчертаване и преувеличаване на характерните черти, страни или свойства на изобразяваните обекти. 2. Отделно графично произведение от този тип.

шаржірам *несв* (фр. charger 'преувеличавам') В изобразителното изкуство: рисувам шарж – изобразявам някого в подчертано карикатурен вид.

шаржіст *м* (от шарж, фр. charge от charger 'преувеличавам') Вж. **художник шаржист**.

шарлахов цинобър Разновидност на изкуствения цинобър, използван като материал в изобразителното изкуство.

швайнфуртска зелена, смарагдена зелена В живописата: вид зелена боя, която не бива да се употребява във водни, туткалени и сухи техники (пастел) поради отровния си характер. **Смарагдена зелена** е търговско название на **швайнфуртската зелена** с цел да се прикрие нейната отровност.

швершпът *м* (нем. Schwerspat) Вж. **баритна бяла**.

шевіца *ж* Вж. **бродерия**.

шедьовър *м* (фр. chef-d'oeuvre) В изобразителното изкуство: 1. Изключително художествено произведение. 2. Най-хубавото произведение на един творец. 3. През Средните векове – художествено изделие на народните художествени занаяти, което било необходимо да се представи за получаване на званието майстор.

шеелева зелена В живописата: зелена художествена боя, наречена по името на нейния откривател Шееле, шведски химик.

шеллак *м* (нид. schellack, нем. Schellack, анг. shellac) Продукт, получаван от смолата

на някои индийски дървета във вид на тънки жълти или кафяви люспи, употребяван в изобразителното изкуство като материал за приготвяне на художествени лакове.

шіло *с* В специален смисъл: стоманен правоъгълен или цилиндричен инструмент с конусовидно острие, който се употребява от скулптора при обработването на различни видове камък с помощта на чук.

шіферна оловна бяла Вж. **оловна бяла**.

шішарка *ж* Плод на някои иглолистни дървета, използван като материал в декоративно-приложното изкуство.

шкарпел *ж* (ит. scarpello, scalpello, лат. scarpellum) В скулптурата: стоманен инструмент за обработване на различни видове камък, единият край на който се разширява във вид на плоска лопатка.

шкурка *ж* (рус. шкурка) Вж. **гласнапир**.

шликер *м* (нем. Schlicker В керамиката: 1. Рядка глинена каша, от която се изливат кухи глинени художествени изделия в гипсови форми. 2. Суспензия от емайлова смес, която се нанася върху керамично художествено изделие, за да образува емайлов пласт.

шлифовам *несв* (нем. schleifen 'точа') В техниката на скулптурата: гладко обработвам повърхността на художествено произведение, изпълнено в твърд материал, с което завършвам процеса на изчукване.

шлифоване *с* (от нем. schleifen 'точа'), **шлифовка** В техниката на скулптурата: гладка обработка на повърхността на художествено произведение, изпълнено в твърд материал, с която се завършва процесът на изчукване.

шлифовка *ж* (рус. шлифовка от срвиснем. slifen) Вж. **шлифоване**.

шмалта *ж* (рус. шмальта от нем. Schmalte) Вж. **смалта**.

шмуцтитул *м* (рус. шмуцтитул от нем. Schmutzittel) В книжното оформление: отделна страница с кратко заглавие на книгата, която е поставена пред титул

ла, също както и подобно заглавие пред отделните части на книгата.

шпáкла *ж* (от нем. Spachtel 'шпатула') Вж. **шпатула**.

шпаклóвка *ж* (рус. шпаклевка от нем. spachtelen 'шпаклувам'), **шпахлóвка** Фина замазка, с която се заглаждат повърхности при подготовката им за монументално-декоративна живопис.

шпáтула *ж*, **шпáкла** (фр. spatule по лат. spatula от spat(h)a 'широко оръжие') В технологията на живописиста: инструмент във вид на закрепена за дръжка метална пластинка с отрязан под прав ъгъл край, която служи за грундиране, смесване на боите, почистване на палитрата.

шпахлóвка *ж* (рус. шпаклевка, от нем. spachtelen 'шпаклувам') Вж. **шпакловка**.

шперплáт *м* (нем. Sperrplatte) Широка тънка дървена плоскост, направена от няколко тънки пласта, която се използва за основа в живописиста.

шпинéли *мн* (*ед* **шпинéл** *м* – нем. Spinell) Група минерали, широко разпространени в природата, чиито прозрачни разновидности са скъпоценни камъни, оцветени в различни цветове (червено, зелено, жълто, оранжево, синьо) използвани като материал за художествени изделия.

шрафирóвка *ж* (нем. Schraffieren) В средновековната живопис: линии (щрихи, лъчи) или орнаментални мотиви, изпълнени от тънки листове злато върху изсъхналия багрен слой, които се закрепват с лепилни вещества.

шрифт *м* (нем. Schrift 'почерк') Специален рисунък и вътрешно обусловено композиционно единство на буквите и знаците, които се използват от художника (в книжното оформление и плаката) за художественото оформление на текста в произведението.

шýпла *ж* В скулптурата: дефект, представляващ неголяма кухина, дупка в камъка, който се използва за скулптурни произведения, или в отлетите от метал скулптури.

Щ

щáмпа *ж* (нем. Stampfe от ит. stampa

'печат') 1. Метален калъп с вдлъбнато или изпъкнало изображение за серийно производство на дребни художествени изделия. 2. В полиграфията: отпечатък като произведение на художествената печатна графика (литография, гравюра, монотипия).

щéмпели *мн* (*ед* **щéмпел** *м* – нем. Stempel) Вж. **глинени печати**.

щит *м* В изобразителното изкуство: 1. Стенд, щанд, където се поставят предмети за изложба. 2. Пилон, знак, конструкция за рекламни и нагледни художествени средства.

щифт *м* (нем. Stift) Старинен инструмент за рисуване във вид на метална пръчица.

щíхел *м* (нем. Stichel), **резéц** Стоманен инструмент, който широко се употребява в техниката на гравюрата, особено при гравюрата с щихел и гравюрата на дърво, който представлява закрепено за дръжка стоманено длетце с ромбическо, косо или полукръгло сечение на върха.

щóрцова гравióра Вж. **напречна гравюра**.

щрих *м* (нем. Strich 'черта') Линия, очертавана с едно движение на ръката, която е елемент на дадена линейно-изобразителна система.

щрíхова рисúнка Техническа разновидност на рисунката, изпълнена с щрихи.

щрихóвам *несв* (рус. штриховать от нем. Strich 'черта') В изобразителното изкуство: нанасям щрихи върху рисунка.

щрихóвка *ж* (рус. штриховка от нем. Strich 'черта') В изобразителното изкуство: нанасяне на щрихи върху рисунка.

щукатúра *ж* (нем. Stukkatur от ит. stuccatura) В декоративното изкуство: релефни украшения (най-често орнамент) върху фасадата или вътрешните стени на архитектурната сграда, които се правят обикновено от гипс.

Ю

юбилейна изложба Вж. **юбилейна художествена изложба**.

юбилейна художествена изложба, юбилейна изложба Художествена изложба, посветена на някакъв юбилей (годишнина).

юта ж (нем. Jute от инд.) Вж. **ютено платно**.

ютено платно, юта Платно, изтъкано от влакната на едноименното тропично растение, използвано като основа в живописата.

Я

ябълка ж 1. Дървесина от ябълка като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

яйчен грунд В живописата: грунд, в чийто състав е включена яйчена емулсия вместо безир или ленено масло.

яйчена емулсия В живописата: яйце, използвано като свързващо вещество в художествените бои, тъй като представлява естествена емулсия.

яйчена темпер В живописата: темпера, чийто свързвател е яйчена емулсия.

яйчено-желатинена емулсия В живописата: яйчена емулсия с добавка на желатин, използвана като свързващо вещество в художествените бои.

яйчено-маслена темпер В живописата: темпера, чието свързващо вещество се състои от яйце и масло.

яйчено-стипцена емулсия В живописата: яйчена емулсия с добавка на стипца, използвана като свързващо вещество в художествените бои.

ямболия ж В приложното изкуство: китена тъкан, подобна на губера, но с порядък кит.

ямчуга ж (рус. ямчуга) Кристализирал калциев карбонат на повърхността на разтворена във вода гасена вар, който се отстранява, защото влошава художествените качества на вартата като свързвател във фресковата живопис.

ямъчен емайл Златарска техника, при която по повърхността на метала се правят

различни по форма трапчинки (ямички), които се запълват с цветен стъклен (емайлов) прах, след което предметът се загрява.

янтар м (рус. янтарь от лит. gintaras) Вж. **кехлибар**.

японски вóськ Растителен талк, който и при нормална температура е леплив, използван в технологията на изобразителното изкуство.

яр м (тюрк. уар 'пропаст') Меден окис, използван в живописата като художествена боя с яркозелен цвят.

яркост на цвета В изобразителното изкуство: качество, което определя неговото сравнително място в скалата на сивота (от черен до бял).

ясен м 1. Дървесина от ясен като материал в изобразителното изкуство. 2. Художествено произведение, изпълнено от такъв материал.

яспис м (лат. iaspis от гр. iaspis) Минерал – плътна скала от микроскопични кварцови зърна с голямо количество примеси от окисите на мангана и желязото, оцветен в червен, зелен, черен или жълт цвят, използван като материал за художествени изделия.

яшма ж (тюрк. yesmin, тур. jasim от ар. yasm) Вид минерал, разновидност на кварца, използван като материал за художествени изделия.

© 2006, Иванка Я. Атанасова

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“,
Филологически факултет, катедра „Руски език“

ISBN 978-954-775-577-2

9 789547 755772